

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Інститут модернізації змісту освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(кафедра менеджменту)
Азербайджанський архітектурно-будівельний університет
Казахський автомобільно-дорожній інститут ім. Л.Б. Гончарова
Технічний університет Варна
Український державний університет залізничного транспорту
Національний транспортний університет

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-методичної конференції

**«ВИЩА ОСВІТА ЗА НОВИМИ СТАНДАРТАМИ:
ВИКЛИКИ У КОНТЕКСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
ТА ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»**

04 квітня 2024 р.

Харків
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Інститут модернізації змісту освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(кафедра менеджменту)
Азербайджанський архітектурно-будівельний університет
Казахський автомобільно-дорожній інститут ім. Л.Б. Гончарова
Технічний університет Варна
Український державний університет залізничного транспорту
Національний транспортний університет

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-методичної конференції

**«ВИЩА ОСВІТА ЗА НОВИМИ СТАНДАРТАМИ :
ВИКЛИКИ У КОНТЕКСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
ТА ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»**

04 квітня 2024 р.

Харків
2024

УДК 378
В92

*Друкується за рішенням Ради факультету управління та бізнесу ХНАДУ
від 15 квітня 2024 р. протокол № 3*

Редакційна колегія:

Голова:

Віктор БОГОМОЛОВ – ректор Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, доктор технічних наук, професор

Заступники Голови:

Анжеліка БАТРАКОВА – перший проректор ХНАДУ, доктор технічних наук, професор

Інна ШЕВЧЕНКО – декан факультету управління та бізнесу ХНАДУ, доктор економічних наук, професор

Оксана КРИВОРУЧКО – завідувачка кафедри менеджменту ХНАДУ, доктор економічних наук, професор

Члени оргкомітету:

Надія ПОПОВА – професор кафедри менеджменту ХНАДУ, доктор економічних наук, професор – координатор конференції

Ірина ФЕДОТОВА – професор кафедри менеджменту ХНАДУ, доктор економічних наук, професор

Оксана ДМИТРИЄВА – завідувачка кафедри економіки і підприємництва ХНАДУ, доктор економічних наук, професор

Тетяна КОВАЛЬОВА – завідувачка кафедри обліку і оподаткування ХНАДУ, кандидат економічних наук, доцент

Олена ЛОЖАЧЕВСЬКА – завідувачка кафедри менеджменту Національного транспортного університету, доктор економічних наук, професор

Олена ДИКАНЬ – завідувачка кафедри менеджменту, публічного управління та HR-технології Українського державного університету залізничного транспорту, доктор економічних наук, професор

Махаббат МАМЕДОВ – завідувач кафедри економіки сфер обслуговування та менеджменту Азербайджанського архітектурно-будівельного університету, доктор економічних наук, професор

Світлана ДІМІТРАКІЄВА – професор кафедри промислового менеджменту Технічного університету Варна, доктор економічних наук, професор

Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали III Міжнародної науково-методичної конф., (м. Харків, 04 квіт. 2024 р.). Харків : Факт, 2024. 318 с.

ISBN 978-617-8175-15-3

У збірнику представлено матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції «Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір» у авторській редакції.

Автори наукових публікацій несуть відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних назв та гарантують відсутність академічного плагіату.

Матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції призначено для застосування викладачами навчальних закладів, науковцями, працівниками органів державної влади, підприємцями, здобувачами освіти різних рівнів.

УДК 378

ISBN 978-617-8175-15-3

© Колектив авторів, 2024

Секція 1. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ З УРАХУВАННЯМ ЙОГО ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

UDC 65.012.4 : 004.8

ENHANCING MULTICULTURAL TEAM MANAGEMENT IN THE GLOBAL BUSINESS ENVIRONMENT: THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

*Nadiia Bocharova, PhD, Associate Professor,
bocharova.n.a.xnadu@gmail.com*

*Ihor Yarovyi, PhD student,
ihor.yarovyi.edu@gmail.com*

Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine

Managing multicultural teams in the modern business environment, characterized by globalization and cultural diversity, requires leaders not only to understand cultural differences but also to adapt their management strategies to these differences. In this context, artificial intelligence (AI) plays a key role, offering new possibilities for improving the management of multicultural teams.

In the current era of globalization, the ability to effectively manage multicultural teams has become indispensable for businesses aiming to thrive in the global market. The dynamics of global business environments necessitate a comprehensive understanding of cultural diversity, communication barriers, and inclusive leadership practices. The relevance of this research lies in addressing these critical areas by exploring the role of Artificial Intelligence (AI) in enhancing multicultural team management.

As businesses expand their operations across borders, the workforce becomes increasingly diverse. This diversity brings a wealth of perspectives, ideas, and innovations but also presents challenges in terms of communication, work ethics, and team cohesion. Understanding and leveraging the potential of multicultural teams can lead to improved creativity, problem-solving, and competitive advantage. This research is pertinent as it seeks to identify strategies and AI tools that facilitate better communication, conflict resolution, and cultural competence within teams.

The rapid advancement of AI technologies offers unprecedented opportunities to address the complexities of managing multicultural teams. AI can assist in analyzing team interactions, providing real-time feedback, and offering personalized training modules to enhance cultural awareness. By investigating how AI can be tailored to support multicultural team management, this research contributes to the development of more intelligent, adaptive, and sensitive AI systems that cater to the nuances of diverse teams.

Effective multicultural team management is not merely an HR concern but a strategic imperative for businesses aiming for global success. Companies that excel in fostering an inclusive, culturally competent workforce are better positioned to adapt to global market demands, innovate, and enter new markets. This research is timely as it addresses the strategic role of AI in strengthening the global competitiveness of businesses through enhanced multicultural team management.

Despite the recognized importance of multicultural team management, there exists a gap in understanding how AI can be specifically leveraged to overcome cultural barriers and enhance team performance. This research aims to bridge this gap by providing empirical insights and practical recommendations for integrating AI into multicultural team management practices. The relevance of this research stems from its potential to contribute to the fields of international business, intercultural communication, and AI, by offering innovative solutions to the challenges of managing multicultural teams in a global business environment.

AI can facilitate a deeper understanding of cultural specifics by analyzing cultural norms and customs, as well as providing support in translation and interpretation of language differences, helping to avoid misunderstandings and promoting effective intercultural communication [1].

An important aspect is the adaptation of leadership strategies, where AI can provide leaders with tools for analyzing team behavior and performance, allowing them to more accurately tailor their management approaches [2]. This includes analyzing productivity, moods, and interactions within the team, which promotes the development of effective leadership strategies adapted to cultural diversity.

AI can also help identify and reduce unconscious biases in decision-making processes, detecting patterns that may indicate the presence of biases, thereby promoting the creation of a more open and inclusive work environment [3].

Utilizing diversity as a strategic resource is another aspect where AI can play a significant role. AI tools help in identifying unique perspectives and ideas, fostering innovation and creativity. Analyzing the productivity of multicultural teams at various levels, from individual to project, is another area where AI can make a significant contribution, identifying weaknesses and recommending ways to improve them [4].

This study has explored the intricate dynamics of multicultural team management within the global business environment and has scrutinized the transformative role that Artificial Intelligence (AI) can play in enhancing these processes. The findings underscore the critical importance of effectively managing diverse teams to harness the full potential of global business operations. Several key conclusions can be drawn from the research:

1. **Strategic Value of Multicultural Teams:** Multicultural teams, when managed effectively, offer a strategic advantage to businesses operating in the global marketplace. They bring diverse perspectives that are crucial for innovation, problem-solving, and understanding diverse consumer markets. The study reaffirms that the complexity of managing these teams is outweighed by their potential to drive business success.

2. **Challenges in Multicultural Team Management:** The research identifies several challenges inherent in multicultural team management, including communication barriers, cultural misunderstandings, and differing work ethics. These challenges can significantly hinder team cohesion and performance if not adequately addressed.

3. **The Role of AI in Addressing Challenges:** AI emerges as a powerful tool in mitigating many of the challenges associated with multicultural team management. AI-driven communication platforms, cultural competency training modules, and personalized feedback mechanisms are among the solutions that can enhance understanding and collaboration within diverse teams.

4. **AI as a Facilitator of Cultural Competence:** The findings suggest that AI can play a crucial role in developing cultural competence among team members. By providing insights into cultural nuances and facilitating cross-cultural interactions, AI can help create a more inclusive and empathetic team environment.

5. **Future of Multicultural Team Management:** Looking ahead, the integration of AI in managing multicultural teams is poised to become more sophisticated. The potential for AI to adapt to the evolving needs of diverse teams and provide scalable, customized solutions is vast. However, the study also highlights the need for ongoing research to navigate the ethical

considerations and to ensure that AI technologies are designed and implemented in ways that respect cultural differences and promote equity.

6. Practical Implications for Businesses: For businesses, the study offers practical insights into leveraging AI for enhancing multicultural team management. It emphasizes the importance of investing in AI technologies that are specifically designed to address the nuances of cultural diversity. Businesses are encouraged to adopt a proactive approach in utilizing AI to foster an inclusive, collaborative, and high-performing multicultural workforce.

In conclusion, this research illuminates the critical role of AI in transforming the management of multicultural teams in the global business environment. As businesses continue to navigate the complexities of globalization, the strategic integration of AI in multicultural team management emerges as a key enabler of success. Future advancements in AI promise further opportunities to enhance the effectiveness of multicultural teams, underscoring the importance of continued innovation and research in this field.

Thus, the use of AI in managing multicultural teams opens new horizons for improving the effectiveness of communication, leadership, innovation, and overall productivity. This not only allows for the recognition and respect of different cultural perspectives but also integrates these perspectives into decision-making processes and strategy development, promoting the creation of a harmonious and productive work environment [5].

References:

1. Ареф'єва О. В. Крос-культурний менеджмент як детермінанта формування конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 20 (1). С. 19-22.
2. Биба В. В., Теницька Н. Б. Світовий досвід мотивації працівників та можливості його адаптації до умов підприємств України. *Мукачівський державний університет. Серія: Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 166-171.
3. Хмара М., Пилипенко Б. Крос-культурний менеджмент міжнародних корпорацій. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 6 (117). С. 20-28.
4. Karna, W. J. & Knap-Stefaniuk, A. Challenges in Managing Multicultural Teams. *Perspektywy Kultury*, 2019. № 26(3). P. 67-86.
5. Chang R. X., Carvalho M. M., & Sbragia R. Towards a comprehensive conceptual framework for multicultural virtual teams: a multilevel perspective exploring the relationship between multiculturalism and performance. *International Journal of Managing Projects in Business*. 2023. № 16(2). P. 325-354.

UDK 356.1

**FINDING NEW METHODS FOR IMPROVING QUALITY OF THE
EDUCATION IN DIGITALIZATION ERA**

*Rossolov, O., D.Sc., research fellow,
University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna, Austria,
oleksandr.rossolov@boku.ac.at
Popova, N., D.Ec., professor,
Kharkiv National Automobile and Highway University, Ukraine*

In recent years, the motivation of students' training in the transportation industry has been decreasing, which is caused by students' uncertainty in successful employment and low initial salary. Lack of real opportunity in passing the industrial practice, as motor transport enterprises are burdened with the solution of their problems and within the framework of their functioning in the conditions close to market conditions, the presence of a poorly trained person at the enterprise is an unfavorable factor. This is only the tip of the iceberg of the quality of training of specialists in the transport industry. Some scientists propose a comprehensive approach to assessing the quality of training, which is based on a group of indicators: the level of fundamental theoretical training (knowledge of humanitarian and social-scientific disciplines, natural-scientific disciplines), the level of professional competence (technological and informational competence, basic skills of a specialist, the ability to justify and choose the best solutions), personal qualities of a specialist (intellectual skills and interpersonal communication skills).

One of the crucial aspects of effective training is the prior knowledge of the students. They have to be prepared for the technical and mathematical-based courses that are the solid base for gaining practical skill in the transportation field. Having the different prior knowledge in the beginning of the course the lectures should account for that, otherwise, the progress of the students will differ significantly. To account for that, the lectures may implement the student-centered approaches to focus on the differences in the prior knowledge of the students.

The second crucial point is usage of digital tools. First, a provision of digital tools and platforms must be done where students may learn or recap the materials on their own. Such a learning channels provide students with flexibility in education, allow them to develop their own pace of study that does not affect the final results. Second, the hands-on experience is one of

the bases that should be implemented and gained during the course. Undoubtedly, the digital aspects are the pillars that allow for connectivity between theoretical knowledge and practical skills [1]. Digitalization in this case does not assume only employing some specific software, but forming multistep knowledge on data collection, preparation, handling, and analysis. In this case, the combination of several software provides students with a better understanding of the interconnectivity between these digital tools.

The effectiveness of practical consolidation of theoretical material is undeniable, in this regard, there is a question of the quality of course projects and master thesis. The tendency to reduce the number of hours for in-presence learning and the reduction of hours in the curriculum affects the course design, namely, its exclusion from the curriculum. This leads to a decrease in the quality of learning, first of all, in the disciplines of professional and practical training, as the student loses the logical thread of practical application of theoretical material. And, accordingly, according to the rules of mnemonics, this material is quickly forgotten.

The lack of practical experience gained in the course work significantly reduces the effectiveness of solving problems put forward to students in writing theses and projects, and this in turn negatively affects the professional qualities of graduates of transport universities. It is necessary to note the role of the real statistical information applied in the realization of diploma projects. As noted above, the formality of industrial practice inevitably leads to the minimization of real reporting data used for design developments [2].

One of the potential ways of engaging students in the education process is implementing project management in the self-implementation tasks. In this case, the students are divided into several groups and each group is assigned to a digital platform to have instant feedback from the lecturer. In such conditions, students gain knowledge and skills in collaborative activities, time management, and deadline issues. Such skills are crucial for a future job as well as educational aspects. Given that, the education itself in an era of digitalization should become instant and hybrid allowing students and lecturers to be in constant connection and interaction.

References:

1. Mazur, E. (1997). Peer instruction: Getting students to think in class. AIP conference proceedings.
2. Lin, M. H., Chen, H. C., Liu, K. S. (2017). A study of the effects of digital learning on learning motivation and learning outcome. Eurasia Journal of Mathematics, Science

УДК 378.14

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР ПОБУДОВИ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Аршава О. О., к. ф.-м. н., доцент
olena.arshava@karazin.ua

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У сучасному світі поняття цифрових технологій застосовується в багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Освітнє середовище сучасного закладу вищої освіти одним із перших відчуло на себе цифрові трансформації: пандемійний період надав поштовх у напрямку розвитку елементів діджиталізації освітнього процесу. Наразі важко уявити хоча б один заклад освіти, в якому не було впроваджено цифрові системи розкладу занять, інформації щодо атестації здобувачів, корпоративну систему обміну інформації між структурними підрозділами, електронна бібліотека, репозитарій тощо.

Потрібно зауважити, що цифровізація освітнього середовища є інструментом, за допомогою якого відбувається вдосконалення традиційного формату освіти. Наведемо деякі форми організації освітнього процесу з застосуванням елементів електронного навчання.

✚ *Платформи для онлайн освіти*, які дозволяють забезпечити віддалений доступ до навчального матеріалу та іншим освітнім ресурсам (наприклад, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams). Їх використання є зручним як при організації дистанційної форми здобуття знань, так і під час проведення занять в аудиторіях та мішаній формі. Вказані платформи дозволяють здійснити процес інтеграції цифрових ресурсів із традиційними методами викладання.

✚ *Мультимедіа* використовують для створення презентацій, електронних підручників та посібників, відео-лекцій, віртуальні лабораторні роботи. Присутність мультимедійних елементів додає освітньому процесу наочності, ілюстративності, привабливості, допомагає здобувачам сприймати та засвоювати інформацію динамічно та змістовно.

✚ *Інструментарій для сумісної роботи та отримання оберненого зв'язку між викладачем та здобувачами* надає можливість оперативно використовувати, редагувати документи, навчальний матеріал (наприклад, інтерактивні дошки Miro, онлайн-платформа графічного дизайну Canva).

 Засоби комунікацій між учасниками освітнього процесу є важливим компонентом організації цифрового простору (наприклад, програми для організації відеоконференцій Google Meet, Zoom, Skype, месенджери Telegram, Viber, Facebook Messenger).

Цифровий освітній простір, безперечно, має свої переваги, до яких можна віднести головні властивості:

зручність та доступність – усуває обмеження щодо часу та місця перебування викладачів та здобувачів освіти, сприяє розвитку інноваційних освітніх технологій, надає можливість користуватися широким спектром онлайн-ресурсів ;

гнучкість та мобільність навчання – сприяє впровадженню системи педагогічної підтримки руху здобувачів за індивідуальними освітніми траєкторіями, підвищує їх мотивацію та коректує освітній вектор.

У той же час, разом із впровадженням цифрового освітнього простору в закладах вищої освіти виникають деякі труднощі, які пов'язані з нестабільним інтернетом, підтримкою конфіденційності та кібербезпеки даних, відсутністю сучасного програмного забезпечення та комп'ютерного обладнання тощо.

Одною з головних проблем, що виникають на шляху побудови сучасного освітнього середовища, – набуття певного рівня інформаційно-цифрової компетентності науко-педагогічними працівниками. Такий аспект має ключове значення, бо його вплив на успішність та динамічність розвитку цифрового середовища в закладах освіти є, без перебільшення, визначним.

Під інформаційно-цифровою компетентністю (ІЦК) в широкому сенсі розуміють володіння навичками ефективного використання цифрових інструментів, здатність орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, отримувати інформацію відповідно до власних вимог та вимог сучасного освітнього процесу [1]. Більш детально компоненти ІЦК мають наступний зміст:

- ✓ використання цифрових інструментів для викладання навчальних дисциплін і проєктної діяльності, а також для самоосвіти;
- ✓ створення цифрового контенту для спілкування в форматах здобувач-здобувач, викладач-здобувач, викладач-викладач;
- ✓ інтегрування інформаційних технологій задля організації та підтримки освітнього процесу як в дистанційному та змішаному форматах, так і під час викладання в аудиторії;
- ✓ проєктування е-середовища з залученням нових тенденцій та

сучасних освітніх платформ;

✓ забезпечення конфіденційності та кібербезпеки власних даних і даних здобувачів, дотримання норм етики та права в питаннях, що пов'язані з використанням цифрових технологій;

✓ здатність до навчання впродовж всього професійного життя та адаптування до інноваційної діяльності.

Отже, формула інформаційно-цифрової компетентності педагога має простий й змістовний для розуміння та наочний для подання вигляд (рисунок 1):

Рисунок 1 – Формула інформаційно-цифрової компетентності педагога

Діджиталізація освітнього процесу сприяє підвищенню інтелекту викладача та значно спрощує розв'язання педагогічних кейсів. Цифрові технології можуть використовуватися в якості інформаційної системи, що задіяна під час виконання прикладних завдань, подаючи навчальний матеріал у наочному ілюстрованому форматі.

Потрібно окремо зазначити, що «цифрове життя» педагога дозволяє здійснювати всі види контролю та діагностики знань здобувачів вищої освіти, забезпечуючи при цьому індивідуальний підхід до освіти та формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів.

Література:

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей від 03.03.21 №167-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text>

УДК 796.01

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Безніс П. С. ст. викладач**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Фахівець повинен бути готовим не тільки грамотно використовувати нові технології, але й створювати свої оригінальні розробки. Все це потребує безперервної освіти, спрямованої на розвиток творчого мислення у процесі діяльності протягом всього життя. Тому потреба у здоровому, сильному й витривалому організмі зростає. Зі стрімким розвитком цивілізації роль фізичної культури в житті суспільства істотно зростає [1]. Частина нашого населення, маючи високий освітній рівень, не зможе правильно розпорядитися своїм психофізичним потенціалом, щоб за допомогою фізичних вправ підтримувати оптимальну працездатність і здоров'я організму в цілому. Одна з основних причин — недостатній рівень відповідних знань, методичних умінь та пропаганди серед населення з боку держави.. Саморозвиток у галузі фізичного виховання має дуже низький рівень. Виходячи з цього, підготовка спеціалістів з фізичної культури і спорту має велику значимість [2].

В період пандемії і по цей день, на жаль, молодь проводить дуже багато часу за комп'ютером. І на цей день ми отримуємо перспективний розвиток дистанційного навчання, бо безпека найголовніше.

Суттєве завдання поліпшення всієї справи освіти молоді, її суспільного, трудового, морального, естетичного, фізичного виховання у відповідності з потребами суспільства і перспективною метою розвитку науково-технічного прогресу диктує необхідність підвищення якості освіти і виховання майбутніх громадян суспільства. При цьому необхідно забезпечити якомога більш високий рівень викладання кожного предмету і місце оволодіння основами науки, вдосконалити форми, методи і засоби навчання. В зв'язку з цим велика увага приділяється питанням використання сучасних інформаційних технологій навчання, в основі яких є використання комп'ютера та комп'ютерної техніки. До основних проблем застосування персональних комп'ютерів та комп'ютерної техніки в навчальному процесі відносять:

1. Визначення функції різних організаційних форм, методів і засобів навчання в досягненні освітніх, виховних і розвиваючих цілей.
2. Створення таких режимів занять, які забезпечать економне використання навчального часу.
3. Встановлення міжпредметних зв'язків.
4. Визначення методичних основ розробки навчально-методичної документації.

Перераховані проблеми є загальними і впливають із сутності навчально-виховної діяльності [3].

Дистанційна форма навчання у професійній підготовці фахівців з фізичного виховання та спорту ґрунтується на поступовому і послідовному включенні елементів дистанційного навчання у процес підготовки фахівця, створенні комп'ютерного навчального середовища у дистанційному режимі з урахуванням вимог, які ставляться до якості підготовки фахівця найближчим зовнішнім середовищем, соціальним замовленням, науково-технічним прогресом.

Використання комп'ютерних технологій і цифрових засобів інформації у сучасному спортивному суддівстві або оцінюванні це наступний крок у розвитку змагань. Відсутність суб'єктивності, випадкова помилка при виявленні результату найважливіший критерій, який завдяки використанню відеоповторів, цифрових технологій, електронних табло та ін.

Подальші дослідження треба проводити аналізуючи кожен вид спорту, щоб прибрати людський фактор і впровадити незалежне комп'ютерне оцінювання спірних ситуацій.

Література:

1. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на соискание учёной степени доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 40 с.
2. Ахметов Р. Ф. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у технічній підготовці спортсменів. Вісник Черніг. держ. пед. ун-ту. 2011. № 86. С. 15–18.
3. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Вісник Запорізького національного університету. Сер. Фізичне виховання та спорт. 2012. № 1(7). С. 104–111.

УДК 629.331

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ У ПРИФРОНТОВИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

*Гнатов А. В. д.т.н., професор,
kalifus76@gmail.com*

*Аргун ІЦ. В. д.т.н., професор,
shasyana@gmail.com*

*Балим Д. Ф. студент
nordbil1976@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Військова агресія росії, яка вдерлася на суверенну територію України та окупувала приблизно 20% її земель, спровокувала нестабільність у численних аспектах суспільного життя. Особливо вразливою до цих викликів виявилась сфера освіти, і в першу чергу вища освіта, яка, попри зусилля відновлення після глобальної пандемії COVID-19, так і не встигла стабілізуватись [1, 2]. ЗВО України зіткнулись з необхідністю адаптації до нових реалій, включно з забезпеченням безпечних умов для навчання та збереження якості освіти в умовах постійних загроз обстрілів та ракетних ударів з боку агресора. Проблема стає особливо гострою в прифронтових зонах та містах, як-от Харків, де тільки у січні 2024 року було зафіксовано 199 повітряних тривог [3].

Вплив війни на стан вищої освіти в Україні є ключовим питанням, що визначатиме культурне, технічне та технологічне майбутнє країни, а також відкриватиме або обмежуватиме горизонти для майбутніх поколінь. Згідно зі статистикою на лютий 2024 р. [3], Харківська область зазнала одного з найбільших ударів по освітній інфраструктурі, враховуючи 579 зруйнованих або пошкоджених навчальних закладів. Це ставить на порядок денний питання ефективної організації навчального процесу, особливо в аспекті його практичної складової, яке набуває особливої актуальності і вимагає невідкладних рішень.

Однією зі стратегій, яка може полегшити виклики, пов'язані з освітнім процесом у складних умовах, є змішана форма навчання. У такому підході теоретичний матеріал вивчається онлайн,

а практичні заняття проводяться в аудиторіях та лабораторіях. Однак, у Харкові поточні обставини обмежують можливість такого навчання, що вимагає його модернізації.

Якщо вищий навчальний заклад має обладнане укриття, здатне захистити від обстрілів під час повітряної тривоги, пропонується наступний підхід. Викладач, перебуваючи у спеціалізованій аудиторії (лабораторії), може організувати та провести практичні чи лабораторні роботи, здійснюючи відео зйомку процесу. Акцентується увага на ключових аспектах, які студенти повинні самостійно опрацювати: виконати розрахунки, побудувати схеми, графіки та проаналізувати результати. Зйомка може транслюватися в реальному часі на ютуб-каналі університету або через освітні платформи типу Moodle за допомогою інструменту BigBlueButton, де можливий запис практичних робіт.

Як ілюстрація, рисунок 1 демонструє скріншот, на якому представлене відео виконання лабораторної роботи з курсу «Теорія електроприводу», що викладається для бакалаврів за освітньою програмою «Електромобілі та автомобільна електроніка» в ХНАДУ.

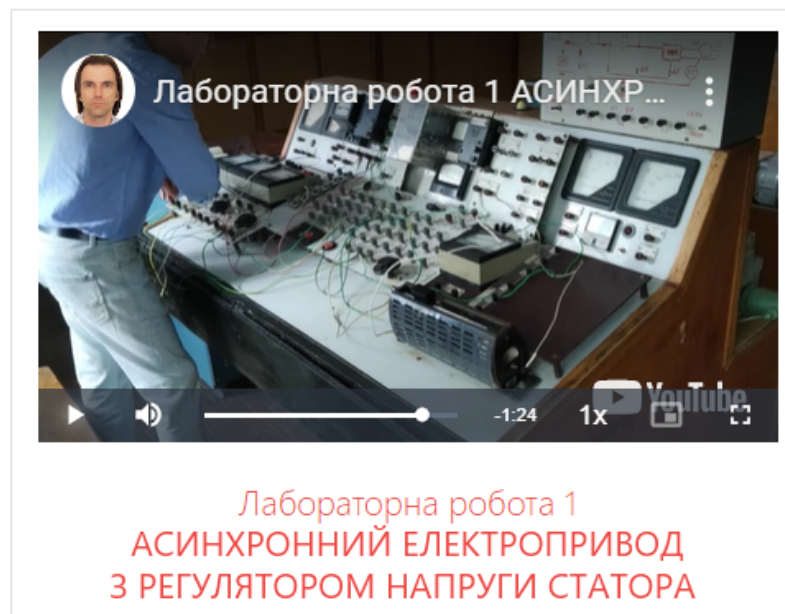

Рисунок 1 – Скріншот екрану проведення лабораторної роботи

У цей складний час для України, одним із ефективних способів підтримки ЗВО та їх студентів є участь у різноманітних освітніх грантових програмах. Деякі з цих програм акцентують на необхідності забезпечення та покращення інфраструктури навчальних лабораторій у ЗВО [4-9].

Наприклад, проєкт «Цифрова трансформація освітнього процесу у ЗВО України та Молдови для сталого співробітництва з підприємствами» (DIGITRANS) є одним із таких ініціатив. Він реалізовується за підтримки програми ERASMUS+ у сфері «Вища освіта» та спрямований на співпрацю між організаціями та установами (КА2). Розпочатий 1 грудня 2023 року, проєкт триватиме 36 місяців, під час яких ХНАДУ має придбати «Комплекс навчально-практичних досліджень на електромобілях» та «Інтерактивний комплект для змішаного навчання» за загальну суму 24500 євро. Це значно покращить матеріально-технічну базу університету, а відтак і якість освітнього процесу.

На прикладі вже реалізованого проєкту ERASMUS+ CybPhys з 2019 по 2023 роки, що був зосереджений на інтеграції кібер-фізичних систем у навчальний процес, можна бачити подібні успіхи [10-14]. У рамках CybPhys було закуплено обладнання для навчальних лабораторій на суму 58878 євро, завдяки чому на кафедрі Автомобільної електроніки ХНАДУ було створено «Лабораторію енергозберігаючих технологій на транспорті». Включення «навчальної лабораторії досліджень енергозберігаючих технологій на інтерактивному обладнанні Interactive kit Newline NLE-805» в освітній процес не лише покращило якість навчання, але й забезпечило можливість проведення лабораторних та практичних занять спільно з закордонними університетами-партнерами. Це відкриває нові перспективи для організації освітнього процесу в умовах війни, сприяючи інтернаціоналізації вищої освіти та підвищенню її якості.

Література:

1. Arhun, S., Hnatov, A., Hnatova, H., Patlins, A., & Kunicina, N. (2020, November). Problems that have arisen in universities in connection with COVID-19 on the example of the Double Degree Master's Program "Electric Vehicles and Energy-Saving Technologies". In 2020 IEEE 61th International Scientific Conference on Power and Electrical Engineering of Riga Technical University (RTUCON) (pp. 1-6). IEEE.
2. Аргун І. В., Гнатов А. В., Гнатова Г. А. Проблеми, що виникли у ВНЗ у зв'язку з Covid-19 на прикладі магістерської програми подвійних дипломів. Автомобільний транспорт. – 2020. – № 47. – С. 6-16.
3. Статистика повітряних тривог. (2024). Retrieved from <https://air-alarms.in.ua/region/kharkiv?from=2024-01-01&to=2024-02-01#statistic>.
4. Аргун І. В., Трунова І. С., Гнатов А. В., Гнатова Г. А. (2023) Інноваційні підходи до навчання студентів технічних спеціальностей в умовах війни в

Україні. Автомобіль і електроніка. Сучасні технології: електронне наукове спеціалізоване видання. (24), С. 83-90.

5. Borodenko Y. M., Hnatov A. V., Arhun S. V., Sokhin P. A. (2023). Energy aspects of automobile transport development. *Automobile Transport*, (53). P.37-50.

6. Аргун І. В., Гнатов А. В., Гнатова Г. А. Проблеми, що виникли у ВНЗ у зв'язку з Covid-19 на прикладі магістерської програми подвійних дипломів. *Автомобільний транспорт*. – 2020. – № 47. – С. 6-16.

7. Hnatov, A., & Arhun, S. (2022). Electric vehicles and energy-saving technologies – master's degree program under the Erasmus project Cybphys. *Automobile Transport*, (51), 85–95.

8. Andrey Gnatov. Joint Innovative Double Degree Master Program «Energy-Saving Technologies in Transport» / Andrey Gnatov, Shchasyana Argun, Olga Ulyanets // 2017 IEEE First Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering (UKRCON) – May 29 – June 2, 2017. – Kyiv, Ukraine – P. 1203–1207, IEEE Catalog Number: CFP17K03-USB.

9. Trunova I, Arhun S, Hnatov A, Apse-Apsitis P, Kunicina N, Myhal V. Sustainable Approach Development for Education of Electrical Engineers in Long-Term Online Education Conditions. *Sustainability*. 2023; 15(18):13289.

10. Zabasta A., Peuteman J., Kunicina N., Kazymyr V., Hvesenya S., Hnatov A., Paliyeva T., Ribickis L. Research on Cross-Domain Study Curricula in Cyber-Physical Systems: A Case Study of Belarusian and Ukrainian Universities // *Education Sciences*. – 2020. – Т. 10. – №. 10. – С. 282.

11. Zabasta, A., Peuteman, J., Kunicina, N., Kazymyr, V., Hnatov, A., Sistuk, V., & Bisenieks, M. (2023, February). Implementing the Practically-Oriented Curricular in the Field of Cyber-Physical Systems: A Case Study of the School for Ukrainian Students. In *Learning in the Age of Digital and Green Transition: Proceedings of the 25th International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL2022)*, Volume 2 (pp. 861-872).

12. Hnatov, A., Arhun, S., Hnatova, H., Bagach, R., Patlins, A., & Zabasta, A. (2021, November). Implementation of the double degree master's program on the example of the Erasmus project CybPhys. In *2021 IEEE 62nd International Scientific Conference on Power and Electrical Engineering of Riga Technical University (RTUCon)* (pp. 1-6). IEEE.

13. Hnatov, A., Patlins, A., Arhun, S., Uliyanets, O., Romanovs, A. Development of an unified energy-efficient system for urban transport // *2020 6th IEEE International Energy Conference (ENERGYCon)*. – IEEE. – pp. 248–253.

14. Zabasta, A., Kunicina, N., Nikiforova, O., Peuteman, J., Fedotov, A. K., Fedotov, A. S., & Hnatov, A.: монографія / Development of industry oriented cross-domain study programs in cyber-physical systems for Belarusian and Ukrainian universities. *Multi-Paradigm Modelling Approaches for Cyber-Physical Systems*, 2021, Pages 271-292.

УДК 711.4

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ У НАВЧАННІ: МІСТОБУДІВНИЙ СИМУЛЯТОР «CITIES: SKYLINES»

*Гулько І. С., асистент,
irinagunko98@gmail.com*

*Фоменко Г. Р., к.т.н., доцент,
fomenkogr@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У період переходу до дистанційного навчання викладачі стикаються з новими викликами, зокрема у плані зацікавлення студентів та їхнього активного залучення до навчального процесу. Саме в таких умовах використання ігрової реальності набуває особливого значення для поліпшення якості освіти.

Згідно з доповіддю Масачусетського технологічного інституту, ігри в навчанні можуть використовуватися як [1]:

- засіб створення нових продуктів;
- система подачі матеріалів для отримання знань про певну предметну область;
- симуляція перевірки теорій та експериментів;
- а також, як інструмент для дослідження предметних областей гри, що розробляються студентами.

Ігрові платформи відкривають шлях у віртуальні світи, де гравці можуть розвивати навички, експериментувати та вирішувати завдання, які раніше здавалися недосяжними. У індустрії ігор відсутній жанр, що повністю відповідає терміну «містобудування». Проте є окремі ігри та жанри, які спрямовані на розвиток ігрового процесу, зосереджуючи увагу на створенні та спостереженні за результатами діяльності. Ідея таких ігор, яка нині вважається звичайною, почала свій шлях наприкінці 1980-х років і відтоді визначає подальший шлях розвитку галузі, звертаючи увагу на більш дорослу та вимогливу аудиторію. Зокрема, містобудівний симулятор «Cities: Skylines» (рис. 1) є одним із інноваційних продуктів, що відкриває нові можливості для освітнього компоненту «Планування міст і транспорт» [2].

Цей симулятор є відмінним інструментом для студентів, оскільки він дозволяє не лише теоретично опанувати концепції, але й застосовувати їх на практиці в умовах віртуального середовища. Гра надає можливість експериментувати з різними аспектами міського

планування, що робить її ефективним інструментом для навчання та розвитку професійних навичок.

Рисунок 1 – Містобудівний симулятор «Cities: Skylines» [2]

Однією з головних можливостей гри є планування зон забудови, де можна визначити місця для житлових, комерційних і промислових будівель. Крім того, є можливість управління та розвитку інфраструктури міста. Можна будувати дороги, прокладати водопроводи і каналізацію, електрифікувати райони, а також впорядковувати систему громадського транспорту. Це дозволяє створювати ефективну та зручну для мешканців інфраструктуру. Однією з особливостей гри є реалістична модель економіки міста. Тут необхідно раціонально використовувати бюджет, контролювати податки і витрати, а також забезпечувати економічний розвиток міста. Це вимагає стратегічного мислення і уважного планування кожного кроку. Ще однією важливою можливістю є налаштування політики міста. Можна встановлювати різні правила і закони, які впливають на життя і розвиток міста. Наприклад, можна змінювати рівень податків, встановлювати екологічні стандарти або регулювати ринок нерухомості. Також, у грі реалізована система рівнів розвитку будинків та промислових зон. Чим більше уваги приділяється підвищенню якості обслуговування і життєвого рівня мешканців, тим швидше зростатиме рівень розвитку будівель і районів.

Молодь виявляє великий інтерес до виконання практичних завдань саме у формі геймінгу. Це частково пов'язано з тим, що молоде покоління більш схильне до інтерактивних технологій та ігрових середовищ. Такий підхід не лише заохочує студентів до активної участі в навчальному процесі, але й сприяє поглибленню їхнього інтересу до освітнього компонента та ефективному опануванню матеріалу. Будучи зацікавленими в процесі, студенти ефективніше вчаться та отримують задоволення від свого навчання.

Аналіз кількості запитів у Google (gaming in education) починаючи з 2019 року, коли стався активний перехід на дистанційну форму навчання, вказує на збільшення майже удвічі по всьому світу (рис. 2) [3]. Це свідчить про те, що геймінг у освіті має потенціал стати ключовим напрямком майбутньої освіти.

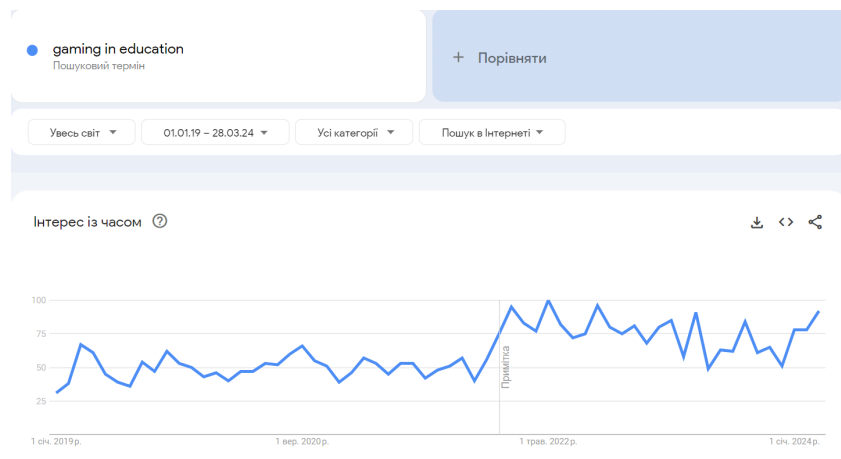

Рисунок 2 – Динаміка інтересу до геймінгу в освіті [3]

Отже, ми підходимо до висновку, що використання симулятора «Cities: Skylines» при вивченні освітнього компоненту «Планування міст і транспорт» відкриває широкі можливості для студентів. Цей інноваційний підхід не лише допомагає студентам краще зрозуміти концепції містобудування та транспортного планування, але й заохочує їх до активного та захоплюючого навчання. Відчуття задоволення від взаємодії з грою сприяє поглибленню інтересу до предмета та стимулює розвиток критичного мислення та творчого підходу до розв'язання проблем. Такий метод навчання не лише ефективний, а й захоплюючий, що робить його крутим інструментом для навчання та розвитку студентів.

Література:

1. The MIT Scheller Teacher Education Program: веб-сайт. URL: <https://education.mit.edu/> (дата звернення 25.03.2024).
2. Cities: Skylines: веб-сайт. URL: https://store.steampowered.com/app/255710/_/Cities_Skylines/ (дата звернення 25.03.2024).
3. Google Trends: Gaming in education: веб-сайт. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/explore?date=2019-01-01%202024-03-28&q=gaming%20in%20education&hl=uk> (дата звернення 25.03.2024).

УДК 331:004.9:005.3

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ НА РИНКУ ПРАЦІ

*Ілляшенко С. М., д.е.н., професор,
Illiashenko.s@gmail.com*

Національний технічний університет» ХПІ»;

Економіко-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща

*Шипуліна Ю. С., д.е.н., професор,
shypulina.j@gmail.com*

Національний технічний університет» ХПІ»

*Ілляшенко Н. С., д.е.н., професор,
nat.illiashenko@gmail.com*

Державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

Поширення технологій четвертої промислової революції (ІР4.0) ініціювало формування цифрової економіки, яка характеризується цифровізацією бізнес-процесів і переведенням їх у мережу інтернету. Цифровізація все більшою мірою визначає конкурентоспроможність як національних економік, так і окремих організацій (підприємств та установ), стає важливим фактором їх інноваційного зростання. Проте цифровізація спричиняє і низку негативних наслідків, які можуть призвести до кризових явищ в окремих галузях, регіонах, національних економіках тощо. Особливо гостро негативи цифровізації проявляються на ринку праці, а також в системі кадрового забезпечення організацій та галузей економіки, які активно впроваджують цифрові технології. В цих умовах актуалізується проблема ідентифікації і аналізу ризиків суб'єктів ринку праці, що спричинені цифровізацією.

Спираючись на результати аналізу сутності цифрових технологій ІР4.0 [1], а також проблем породжених їх впровадженням у різних сферах людської діяльності [2, 3], виділено основні ризики, що проявляються на ринку праці. Серед них слід відзначити такі:

1. Ризики безробіття: загального, спричиненого автоматизацією різних сфер діяльності; функціонального і технологічного, спричиненого інноваційними змінами технологій виробництва і надання послуг, систем управління, способів використання інноваційних розробок тощо. Можливі наслідки прояву зазначених

ризиків: економічний спад, різке зниження рівня життя населення, соціально-економічні кризи тощо.

2. Ризики зміни актуальності професій: зменшення чи зникнення потреб в фахівцях певних професій і зростання чи виникнення в інших. Ці зміни породжуються радикальною трансформацією чи згортанням існуючих виробництв, галузей і ринків, а також виникненням нових. Ці ризики є особливо значними для фахівців професій, які передбачають усталену алгоритмізовану діяльність як фізичну, так і розумову, оскільки вона легко автоматизується. З іншого боку – вони становлять загрози для кадрового забезпечення інноваційних виробництв, систем надання послуг, використання інновацій. Вони також впливають на актуальність системи освіти і підготовки кадрів у розрізі напрямів і спеціальностей підготовки, формування компетенцій тощо.

3. Ризики недостатньої адаптивності трудових ресурсів до перманентних змін актуальності професій (див. п.2). Практика свідчить, що частота і ступінь радикалізації цих змін нарастають по мірі розгортання IP4.0. Не всі працівники здатні до них пристосуватися внаслідок вікових, інтелектуальних, ментальних та ін. факторів. В результаті їх рівень доходу, соціальний статус, уклад життя можуть змінитися з усіма наслідками з цього.

4. Ризики втрати працівниками соціальних гарантій, зниження рівня захисту трудових прав, зниження рівня соціалізації. Вони спричинені поширенням нових ефективних в цифровій економіці форм організації праці і трудових відносин, зокрема: цифрового фрілансу і аутсорсингу, неформальної зайнятості, тощо. Ці форми передбачають віддалену працю самостійно, часто без контакту з колегами, поза межами організації роботодавця (замовника). Вони не передбачають традиційного формату трудових відносин і вимагають високого рівня самоорганізації працівника, знання іноземних мов тощо. Проте вони є ефективними як з позицій працівників, так і роботодавців (замовників). Україна займає в цьому сегменті ринку одну з чільних позицій у світі [3].

5. Ризики загострення протиріч між працівниками (диференціації працівників в можливостях), зокрема по лініях: талант – посередність; креативна, творча особа – виконавець чітко сформульованих завдань; власник інтелектуального чи фізичного капіталу – найманий працівник; технологічних можливостей щодо використання цифрових технологій; доступу до цифрових технологій (інтернету, цифрового

банкінгу, державних послуг тощо) залежно від місця проживання; психологічного сприйняття штучного інтелекту, який приймає рішення, а працівник їх виконує і т.д. Наслідком прояву цих ризиків може бути значна дефрагментація суспільства, соціальні кризи і потрясіння.

Зазначені ризики формують негативні тенденції на ринку праці і трудових ресурсів, особливо в країнах що розвиваються. Для їх зниження необхідно формувати систему заходів переважно державного регулювання і стимулювання, яка повинна включати наступне:

- Державну програму забезпечення зайнятості населення, зокрема, працівників професій, які втратили актуальність внаслідок цифровізації;

- Державне стимулювання відкриття у навчальних закладах різного рівня актуальних напрямів і спеціальностей підготовки фахівців (різних за формами і технологіями навчання), зниження бюрократизації і спрощення процедур їх ліцензування і акредитації, що дозволить підвищити оперативність реагування на вимоги ринку праці;

- Популяризацію і сприяння цифровій трансформації закладів вищої освіти (ЗВО) відповідно до концепції «Університет 4.0» [4, 5], яка передбачає об'єднання за допомогою цифрових технологій в єдину систему: кадрового потенціалу ЗВО; потенціалу осіб, що навчаються; матеріально-технічної бази і нематеріальних ресурсів; процесів ведення науково-освітньої діяльності. Це дозволить підвищити адаптаційну спроможність ЗВО до змін умов зовнішнього макро- і мікросередовища, оперативно реагувати на тенденції розвитку ринку праці.

- Впровадження популярних в розвинених країнах програм надання безкоштовної освіти людям третього віку, зокрема, в частині формування цифрових компетенцій;

- Законодавче забезпечення трудових прав і соціальних гарантій працівників, що працюють в умовах інноваційних форм організації праці і трудових відносин;

- Державну програму розвитку цифрового ринку праці, окремі сегменти якого вже успішно розвиваються в Україні;

- Розвиток системи технічної підтримки користувачів цифрових технологій, зокрема, розширення мережі швидкісного мобільного інтернету тощо.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити:

- виконано ідентифікацію і аналіз ризиків суб'єктів ринку праці, спричинених цифровізацією галузей економіки, в системі: сутність ризику, причини виникнення, можливі наслідки реалізації ситуацій ризику;

- запропоновано комплекс рекомендацій щодо їх зниження.

Отримані результати можуть бути покладені в основу формування інформаційно-аналітичної бази організаційно-економічного механізму управління розвитком ринку праці в умовах цифрової економіки. Вони також поглиблюють методологічні засади системи підготовки кадрів в перманентно мінливих умовах четвертої промислової революції, зокрема, в частині урахування особливостей цифровізації галузей економіки України.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на розроблення і практичну апробацію методичних засад кількісної оцінки ідентифікованих ризиків для удосконалення ризик-менеджменту системи кадрового забезпечення економіки України в умовах цифрової (мережевої) економіки.

Література:

1. Schwab K. The fourth industrial revolution. Penguin. 2017. 192 p.
2. Ілляшенко С. М., Ілляшенко Н. С., Шипуліна Ю. С., Райко Д. В. Перспективи і проблеми інноваційного розвитку в умовах четвертої промислової революції. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. С. 112-131.
3. Illiashenko Sergii, Shypulina Yuliia, Illiashenko Nataliia, Golysheva Ievgeniia. Prospects for the Development of the Digital Labour Market in Ukraine: The National and Regional Aspects. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2023. Nr 2(92). 50-66. doi: 10.7366/1509499529204
4. Gueye Mamadou, Exposito Ernesto. University 4.0: The Industry 4.0 paradigm applied to Education. IX Congreso Nacional de Tecnologías en la Educación. Oct. 2020. Puebla (Mexico). France. fffhal02957371f. URL: <https://hal-univ-pau.archives-ouvertes.fr/hal-02957371/document>
5. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Розвиток закладів вищої освіти в умовах четвертої промислової революції. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 60-67. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-60-67>

УДК 378:004

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ

*Крутько Т. В., к. філол. н., доцент,
t.v.krutko@niwmt.edu.ua*

*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Соціальні мережі є потужним засобом комунікації мільйонів людей у мережі Інтернет, оскільки дозволяють об'єднувати користувачів навколо спільних ідей, інтересів або цінностей, утворюючи певну соціальну групу. За визначенням О. К. Романчука, «соціальні інтернет-мережі – це платформа, онлайн сервіс чи вебсайт, призначені для побудови та організації соціальних взаємовідносин» [1, стор. 158]. Соціальні мережі, як системи зв'язків та комунікації, формують певний тип мислення та культури користувачів, вони стають віртуальним майданчиком, який забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, зокрема й обмін даними між користувачами (С. Івашньова).

Соціальні мережі – багатoproфільні веб-сайти, контент яких наповнюється самими учасниками мережі. Висока швидкість отримання, опрацювання та розповсюдження інформації Інтернет-користувачем, а також низький поріг доступності контенту та відсутність цензури дозволяє кожному учаснику створювати свій новинний тренд.

Велика популярність соціальних мереж зумовлює їхню привабливість для використання у галузі освіти. Застосування професійних соціальних мереж дозволяє освітянам обмінюватися досвідом, обговорювати важливі педагогічні питання, розв'язувати професійні проблеми, поширювати рекомендації, методичні розробки, наукові матеріали.

В українському сегменті соціальної мережі Facebook популярними є сторінки і групи освітнього спрямування: «Освіта.ua» (<https://www.facebook.com/osvita.ua>), «Освіта-Інфо» (<https://www.facebook.com/osvita.info.ua>), «Закон і Освіта» (<https://www.facebook.com/groups/zakonosvita>), «Новини вищої освіти» (<https://www.facebook.com/groups/284339708674108>), «Уміти вчити: спільнота освітян» (<https://www.facebook.com/groups/ict.in.ua>).

«Освіта.ua» присвячена висвітленню актуальних питань освіти в Україні та за кордоном; «Освіта-Інфо» висвітлює новини освіти в Україні; «Закон і Освіта» інформує про зміни законодавства у сфері освіти, дає роз'яснення чинних норм; «Новини вищої освіти» є площадкою для обговорення питань вищої освіти; «Уміти вчити: спільнота освітян» є платформою для обміну методичними розробками, дидактичними матеріалами тощо.

Педагогічні мережеві спільноти дають можливість самостійно створювати цифрові навчальні об'єкти, обговорювати педагогічну діяльність з іншими учасниками мережного товариства, ділитися колекціями файлів, спільно використовувати цифрові об'єкти та програмні агенти, довіряти свої записи цифровій пам'яті, отримуючи доступ з будь-якого місця перебування. Фактично знімаються всі географічні кордони для співробітництва зі студентами, педагогами, науковцями, утворюючи величезну віртуальну педагогічну спільноту [2, стор. 293].

«Партнерство в навчанні» (<https://ua.partnersinlearningnetwork.com/>) – національний сегмент глобальної соціальної мережі для педагогів Partners in Learning Network – об'єднує вчителів, методистів, керівників навчальних закладів. «Партнерство в навчанні» – онлайн-спільнота, яка допомагає освітянам комунікувати, обмінюватися ідеями, новинами, досвідом; знайомитися з інноваційними методиками викладання; поширювати методичні розробки; проводити опитування.

У мережі «Партнерство в навчанні» існує чимала кількість вузькопрофільних спільнот, долучившись до яких освітяни отримують доступ до навчальних, методичних матеріалів, розроблених педагогами інших країн; отримують можливість завантажувати власні навчально-методичні розробки; брати участь в обговоренні важливих тем та ініціювати дискусії.

Загалом, освітянські спільноти у соціальних мережах дають змогу педагогам ділитися досвідом використання інноваційних методів та прийомів, отримувати доступ до найновіших навчально-методичних розробок та перевірених роками напрацювань.

Література:

1. Романчук О. К. Соціальна інформатика. Львів : Універсум, 2016. 224 с.
2. Тверезовська Н. Т. Роль і місце соціальних мереж у формуванні освітньо-інформаційного середовища аграрних університетів. URL: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovichrmsm.pdf

УДК 378.1

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

*Кудрявцев В. М., к.е.н., доцент
slavkudr@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний світ занурений у четверту промислову революцію, що передбачає якісно новий підхід до виробництва, в основі якого лежить масове впровадження інформаційних технологій не тільки в економічній галузі, а й в інших сферах життєдіяльності. Відповідно, ядром цього процесу є цифровізація.

Коли мова заходить про процес цифрової трансформації, в якості передової технології, що згадується в цьому зв'язку, постає штучний інтелект.

Традиційно під штучним інтелектом розуміють властивість інтелектуальних машин і комп'ютерних програм здійснювати творчу діяльність, яку прийнято вважати виключною прерогативою людини.

Зупинившись на засадничих аспектах штучного інтелекту, можна перейти безпосередньо до огляду переваг і ризиків його застосування, які виокремлюють у частині наукових праць, присвячених заявленій проблематиці. Штучний інтелект дає можливість реалізувати моделі адаптивного навчання, які базуються на таких навчальних технологіях: метод експертних оцінок, відтворення комплексних освітніх систем, прикладне програмне навчання, мультиагентний підхід до розв'язання задач. Безперечні переваги адаптивної складової технологій полягають у наданні спроможності своєчасного контролю успішності, визначення бажаного порядку демонстрації матеріалу відповідно до інтересів і потреб учасників освітнього процесу. Крім можливостей, які стають доступними завдяки принципам адаптивно-персоналізованого навчання, експерти виділяють такі перспективні характеристики штучного інтелекту:

- позитивний вплив на розвиток соціального та емоційного інтелекту учасників освітнього процесу поряд з освоєнням актуальних умінь, пов'язаних із цифровим простором. Це забезпечується за допомогою відкритого доступу і, відповідно, можливістю стрімкого ознайомлення з необхідними освітніми ресурсами вітчизняного та

зарубіжного досвіду. Технології надають шанс вивчати матеріали в комфортних умовах, оскільки вибір часу та місця залишається за тим, хто навчається;

- зростання ефективності педагогічної діяльності, яке супроводжують економія часу, відчуття внутрішнього задоволення від використання досягнень науково-технічного прогресу, перехід на вищий рівень професійного розвитку. Освітняни значно розширюють власний професійний інструментарій за рахунок удосконалення засобів візуалізації даних і застосування цифрових навчальних матеріалів на базі штучного інтелекту. Крім того, у них з'являється можливість позбутися звичних і таких, що не мають високої значущості, навантажень зі здійсненням переходу до ролі так званого "експертного наставника", у межах якої ці суб'єкти освітнього процесу можуть продемонструвати сукупність набутого досвіду зі знаннями, вміннями та методами роботи. Інакше кажучи, інновації здатні відобразити приховані сторони потенціалу педагогічного складу, спонукати його учасників вірно розпоряджатися наявними компетенціями в питаннях навчання;

- забезпечення взаємодії та виконання функції об'єднання суб'єктів освітніх відносин та їхнього оточення під час навчання;

- здійснення своєчасного і продуктивного контролю, а також аналітичного оцінювання результатів навчального процесу, що тягне за собою активізацію адміністративно-управлінських відділів освітніх установ, що спрямовують зусилля на збільшення ефективності управління навчальними ресурсами, гарант соціальної захищеності та підтримку педагогічної ланки поряд із соціальними групами здобувачів, які цього потребують;

- поліпшення системи планування та управління навчальними ресурсами, а також створення узгоджених освітніх програм на різних рівнях – від локального до міжнародного;

- підтримання великої різноманітності та мінливості використовуваних у процесі навчання форматів, методів і технік, для чого орієнтиром багато в чому слугують схильності, ступінь підготовки та розвитку тих чи інших навичок студентів. Варіативність під час навчання дає можливість вибору освітніх послуг для студента як справжнього споживача, а кожна навчальна організація визначає власний шлях розвитку;

- розроблена автоматизована процедура спостереження і контролю за дотриманням встановлених правил на іспиті або іншому форматі атестації студентів, відома як прокторинг;
- посилення безпеки та забезпечення підконтрольності потенційних ризиків цифрових технологій на основі Інтернету речей – концепції мережі передавання даних між пристроями, що виключає обов'язкову участь людини під час виконання деяких операцій;
- аналітична діяльність із можливістю прогнозування, що дає змогу всім сторонам освітнього процесу проводити взаємне оцінювання навчально-методичних матеріалів, власної готовності до ознайомлення з ними та успішного засвоєння, а також відповідності застосовуваних ресурсів вимогам внутрішнього й зовнішнього середовища в особі тих, хто навчається, і гіпотетичних роботодавців;
- один із різновидів технологій штучного інтелекту націлений на організацію навчального процесу в такий спосіб, щоб установа виконувала коригувальну функцію під час зіткнення з девіантними формами поведінки та займалася популяризацією ідеї правильного способу життя серед студентів. Подібні інноваційні цифрові засоби іменуються як технології "підштовхування";
- платформи гібридної інтеграції як сукупності програмних продуктів, що дають змогу користувачам створювати, захищати та розпоряджатися інтеграційними потоками, які з'єднують сервіси та сховища даних, унаслідок впровадження додатків із бізнесу в освітнє середовище сприяють гібридному поширенню хмарних систем у навчальному просторі;
- використання бездротових технологій подачі інформації, що дають змогу транслювати необхідні матеріали з особистих пристроїв студентів на загальний навчальний екран, що є сприятливим для кращого засвоєння змісту предмета всіма учнями;
- надання автоматизації анімаційних процесів шляхом перетворення статичних зображень у рухомі форми;
- звільнення часового ресурсу в усіх учасників освітніх відносин від виконання шаблонних дій, що відкриває додаткові можливості для проведення актуальних наукових досліджень і ретельного освоєння цифрових навчально-методичних ресурсів;
- встановлення відповідності між очікуваннями студентів та їхніми дійсними можливостями за допомогою визначення резервів для досягнення персональних освітніх цілей і підключення до процесу консультанта-експерта, який може виконати аналіз даних студента,

який навчається, та надати рекомендації з вивчення певних предметів або коригування наявних очікувань щодо працевлаштування на ринку праці, що призводить до подолання перепони між бажаннями та реалізовуваними прагненнями;

- оптимізація навчальних матеріалів, яка проводиться на основі зворотного зв'язку, що надходить, практично в режимі реального часу. Передові технології також виконують аналіз успішності конкретного учня і визначають ступінь засвоєння окремих частин цілісного матеріалу, тим самим формуючи уявлення про найпроблемніші місця, які потребують підвищеної уваги педагога;

- підбір відповідних особистісним особливостям здобувачів технік і форм навчання за допомогою впровадження персоналізованого навчання, а також залучення можливості поділу аудиторії на навчальні групи відповідно до специфіки інтересів, здібностей і переважної мотивації кожного окремого студента;

- вдосконалення і коригування формату роботи вищого навчального закладу залежно від різних категорій студентів, до числа яких входять підготовлені більшою і меншою мірою до вивчення певного курсу. Системи штучного інтелекту демонструють власну здатність до виявлення відсутніх знань у тих, хто навчається, а згодом і до їхнього скорочення шляхом визначення та опрацювання пропущеного матеріалу для повного освоєння дисципліни. За цим методом закріпилася назва "навчання на базі майстерності";

- впровадження експериментального навчання, або ж навчального процесу на основі отриманого досвіду. Тому, хто навчається, надається можливість зробити щось самостійно, і в результаті в нього відбувається формування навичок пошуку та практичного застосування знань, зокрема й шляхом занурення у віртуальну та доповнену реальність.

Провівши теоретичний огляд досліджень за даною темою, варто зазначити таке: штучний інтелект має набір безперечних переваг, серед яких – ідеї персоналізації навчання, вільний доступ до даних із численних джерел, їхня перевірка та аналіз із застосуванням передового інструментарію – машинного навчання і прогнозної аналітики. Надані можливості можуть розкрити багатообіцяючий потенціал інноваційних технологій в освітньому просторі вищої школи, у зв'язку з чим їхнє використання запустить трансформацію системи освіти, торкнувшись усіх учасників освітніх відносин.

УДК 378.1

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Кудрявцев В. М., к.е.н., доцент
slavkudr@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Відповідаючи поточним викликам часу, інститути освіти також виявляються залученими в глобальні процеси, пов'язані з приходом іншого технологічного укладу і парадигми прискореного суспільного розвитку та що вимагають нестандартних рішень. В зв'язку з цим спостерігаються кардинальні зміни в науково-освітньому середовищі, особливо у закладах вищої освіти (ЗВО). Суть подібних перетворень зводиться до досягнення здобувачами необхідних освітніх результатів. Це досягається за допомогою встановлення в навчальних закладах цифрового освітнього середовища і формування персоналізованого підходу, заснованого на неухильно зростаючому потенціалі цифрових технологій, включно з методами штучного інтелекту, засобами доповненої та віртуальної реальності, а також реалізацією низки інших завдань.

Поряд із численними перевагами, що відображаються в підвищенні якості, комфорту навчання та набутті відповідних вимогам сучасності навичок, застосування інноваційних технологій неминуче тягне за собою певні ризики, які важливо враховувати всім учасникам освітнього процесу для забезпечення його ефективності.

Найбільшу кількість побоювань викликають такі категорії факторів ризику:

- формування "цифрового розриву" або "цифрової нерівності", що призводить до певного соціального розшарування. Цей феномен передбачає відсутність рівномірного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій у всіх суб'єктів освітнього процесу. Здобувачі, які мають обмежений доступ до необхідної для навчання інформації, а також мізерні можливості для створення та обміну електронними даними, вирізняються високою ймовірністю зайняти не вигідне становище, коли йдеться про побудову індивідуальних освітніх траєкторій, здатних адекватно встановити і задовольнити їхні потреби;

- виникнення своєрідної залежності від технологій, на тлі чого може відбуватися виражене зниження когнітивних і творчих здібностей деяких учнів;

- відсутність узгодження етичних принципів щодо повсюдного впровадження штучного інтелекту в освітньому просторі, що висуває проблему забезпечення конфіденційності, використання даних учасників навчального процесу, підзвітності та приховування відомостей про застосування технологій і неможливості здійснення контролю над ними;

- вимоги, що висуваються абсолютно до всіх сторін навчально-педагогічного процесу, які стосуються необхідності безперервного підвищення компетентності з питання цифрових технологій і не враховують при цьому матеріальних умов і ступеня технічної оснащеності організацій;

- безпідставність і поверховість суджень штучного інтелекту в галузі психологічного знання та емоційних станів, що пов'язано з нездатністю технологій до сприйняття великого спектра соціально-психологічних форм взаємодії та висловлюваних людиною внутрішніх почуттів;

- приведення до однакового формату знань і навичок, що набуваються в рамках дисциплін, а також надмірна формалізація професійних компетенцій, що в результаті призводить до значного занепаду трудової результативності студентів на межі випуску;

- зниження або зовсім повна відсутність комунікації за межами віртуального світу, що негативно впливає на ефективність діяльності більшої частини освітніх суб'єктів;

- погіршення показників робочої пам'яті через зміни, пов'язані з діяльністю мозкових структур і зумовлені незвичним суттєвим обсягом навантаження на психічний стан;

- загроза глобального конекціонізму, яка пов'язана з імовірністю витоку персональних даних, що збираються в режимі реально часу і включають не тільки відомості про особу учня, що навчається, а й деякі навчальні параметри у вигляді відвідування занять, успішності, портфоліо, та їх несанкціонованого використання;

- сучасні інноваційні системи базуються переважно на досвіді минулого, проте перенесення методу екстраполяції, що передбачає вивчення сформованих у минулому і сьогоденні тенденцій розвитку явищ та їхню проєкцію на майбутнє з метою його прогнозування, не видається достатньо ефективним унаслідок невизначеності та

нестабільності соціального середовища, що прогресує. Відрізок майбутнього часу має імовірнісний характер і не виключає ймовірності настання різного роду несподіваних чинників і обставин. Виходячи з цього, дуже важливо пам'ятати про можливий характер рішень прогностичної аналітики, що спирається на історичні дані, і залучення до роботи систем штучного інтелекту експертів-супровідників;

- рішення цифрових технологій ухвалюються за рахунок алгоритмів, критеріїв оцінки та інших параметрів, які задають користувачі систем або розробники. Іноді вони можуть викликати неоднозначні або навіть негативні реакції, зумовлені відсутністю розуміння механізмів роботи і недовірою. У зв'язку з цим так важлива відкритість, прозорість алгоритмів для громадськості. Слід організовувати обговорення параметрів для формування в громадськості чіткої картини уявлень про адекватність, надійність і доречність їх застосування;

- ризик допущення помилок і поділу відповідальності творців, експертів і користувачів. Необхідно відокремлювати роботу штучного інтелекту від діяльності викладацької ланки, оскільки система технологій не здатна повноцінно функціонувати без людей і може пропускати вагомі помилки;

- імовірність зламу, невизначених змін алгоритмів роботи та ухвалення хибних рішень пов'язана з наслідками глобалізації та цифровою трансформацією. Подібні дії відкривають доступ до вчинення масштабних зловживань в інтересах конкретних осіб або об'єднань, а також створюють загрозу перехоплення управління штучним інтелектом масштабними системами. Виступити певним гарантом безпеки може система розподіленої довіри;

- знецінення людського капіталу, що знаходить відображення в тому, що стрімка зміна технологій і заміщення ними праці фахівців з високою кваліфікацією фактично позбавляє значущості внесок суспільства та окремих людей в освіту.

Незважаючи на бурхливий розвиток і перспективи штучного інтелекту, деякі вельми серйозні проблеми, як і раніше, залишаються невирішеними і супроводжуються безліччю ризиків. Головні виклики зачіпають проблему цифрової рівності, дотримання етичних аспектів, виникнення залежності від технологій і безперервного підвищення кваліфікації.

УДК 378.004

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ*Кудрявцева О. В. к.е.н., доц.**Kseniakhydr@ukr.net**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сучасні комп'ютерні та інтернет-технології дають змогу перенести на цифрові носії не тільки навчальні матеріали, а й реалізовувати в дистанційному форматі різноманітні методики навчання, діагностики, індивідуалізації освітніх інтересів і траєкторій та багато іншого. Крім того, сучасні технології в цій галузі дають змогу робити те, що в рамках усталеної системи навчання було просто неможливим. Немає жодного сумніву в тому, що цифровізація освіти і розширення дистанційної освіти неминучі. Але питання про розумну міру використання цих технологій і про адекватну постановку та реалізацію завдань у цьому напрямі потребує спеціальної роботи.

Останнім часом, дуже активно обговорюється перехід освіти в цифрову сферу. Більшість людей, які давно звикли до роботи віддалено та з веб-сайтами, цю ідею підтримують і вбачають у ній лише розвиток для Міністерства освіти. Однак автори багатьох публікацій не оцінюють реальних досягнень науки, а просто очікують високих результатів, що й відображають у своїх матеріалах.

Сам термін «цифровізація освіти» та його розуміння також викликають багато запитань. До викладачів закладів освіти існують певні вимоги, які висуває адміністрація різних рівнів, які не завжди можна виконати без належного технічного оснащення.

Здебільшого проблема полягає навіть не в тому, як здійснюватимуть підхід до навчання ті, хто навчається, і викладачі, а в тому, як реалізувати цю ідею технічно. Для розвитку ІТ-інфраструктури потрібне не тільки вміння користуватися цифровими технологіями, а й спеціальне обладнання, яке повинне бути не тільки в тих, хто навчається, а й у навчальних закладах. Його купівлю можуть дозволити собі не всі.

Ще одна проблема полягає в тому, що не всі викладачі вміють користуватися сучасними технологіями. Деякі з них можуть поверхнево користуватися смартфонами та комп'ютерами, їм достатньо пройти курси, а деякі, здебільшого люди похилого віку,

взагалі не використовують гаджетів, і потрібно буде вчити їх поводитися з ними з нуля.

Наукова література публікує суперечливу інформацію, точаться суперечки, наскільки ідея вдала, оскільки вона має і позитивні, і негативні сторони. Актуальним є обговорення насамперед того, як трактувати сам термін «цифровізація освіти», а також якою мірою можна реалізувати цей задум за наявних умов.

Цифровізація в освітньому процесі закладу вищої освіти - це процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти освітньої діяльності. Вона включає в себе використання різних електронних платформ для навчання і спілкування, онлайн-курсів, інтерактивних матеріалів, відеоконференцій та вебінарів, програмного забезпечення для автоматизації процесів, електронних ресурсів для дистанційного навчання, а також інших інструментів, що сприяють підвищенню ефективності і якості навчального процесу. Цифровізація сприяє забезпеченню більш доступної і гнучкої освіти, навчанню у будь-який час та з будь-якого місця, збільшенню інтерактивності і залученості студентів до навчання, а також ефективнішому використанню ресурсів закладу.

Цифровізація освіти – це не ідея, що з'явилася кілька років тому. Вона проводиться планомірно вже 15 років. Зміни торкнулися методів, форм, технологій, самого процесу навчання. Варто зазначити, що немає єдиного розуміння даного терміну. Одні вчені вважають, що цифровізація освіти – це технологічні досягнення, які стали застосовуватися в процесі навчання, персоналізація, досягти якої вдається за допомогою сучасних технологій, використання інформаційно-комунікативних засобів у процесі навчання. Інші вчені вважають, що це забезпечення переходу освітнього процесу в цифрову форму, треті – метод досягнення мети, четверті – рівень забезпеченості технологіями самого освітнього процесу.

Багато науковців зійшлися на думці, що цифровізація – це сукупність практик і технологій, що застосовуються в освітньому процесі, допомагають досягти мети та спростити комунікацію між тими, хто навчається, і викладачами. Вони сприяють швидшій та якіснішій формі передавання інформації, допомагають забезпечити комфортні умови для навчання та доступність освіти для осіб, які не можуть відвідувати навчальний заклад фізично. Процес переходу в даному випадку сприймається як застосування електронної системи

навчання, що допомагає підвищувати не тільки навички студентів, а й викладачів.

Цифрові технології, впроваджені в програму навчання, розвивають знання та навички, забезпечують зв'язок між учасниками освітнього процесу незалежно від їхньої віддаленості один від одного. Цифровізація визначається не тільки впровадженням сучасних технологій у навчальний процес, а й тим, які способи для цього застосовуються. Необхідно не тільки використовувати спеціальне обладнання, а й організувати підхід до кожного, хто навчається, навчити викладачів використовувати сучасні технічні засоби, впровадити диференційоване навчання, здатне задовольнити можливості та потреби кожного учня. Зокрема, такий підхід дасть змогу зробити освіту доступною для людей з обмеженими можливостями та особливостями розумового розвитку.

Насичений цифровими технологіями процес навчання дасть змогу вивести освіту на новий рівень, принаймні зробити її доступнішою, навіть якщо галузь знань суттєво не розширюватиметься. Однак варто зазначити, що ІТ-технології дають можливість розширити і межі одержуваної інформації, оскільки студенти можуть користуватися електронними бібліотеками, фільмами, завантажувати потрібну інформацію з різних ресурсів. Такий підхід є більш технологічним, ніж звичайна бібліотека, і дає змогу отримати дані, що цікавлять, з будь-якої точки світу і з будь-якого джерела, перебуваючи вдома. Саме тому багато вчених розглядають збільшення обсягу інформації як поліпшення подачі та якості матеріалу.

За останні 15 років в Україні було реалізовано велику кількість національних проєктів, з'явилися цифрові освітні платформи, що продовжують розвиватися, електронні освітні ресурси та інструменти, необхідне для реалізації процесу навчання цифрове середовище, вимоги до компетенції педагогів, цифрове оснащення інфраструктури освітніх закладів та матеріальна база.

Повна цифровізація освіти настане ще не скоро. Технології активно впроваджуються в цю сферу, але поки що стосуються лише певного її відсотка. Насамперед з'являється новий досвід, відбувається його оцінка, практикується віддалений формат навчання.

Загалом, для ефективного розвитку системи освіти жодна з форм не має бути домінуючою чи єдиною. Студенти повинні мати право вибору тієї форми, яка для них буде більш зрозумілою.

Новий формат навчання не має витіснити старий, він лише дає додаткові можливості для тих, хто з якихось причин не може користуватися традиційними формами навчання. Крім цього, як показала практика, цифрова форма навчання може бути корисною під час карантину, або в умовах воєнного стану, коли можливості вести заняття в інший спосіб немає. При цьому вдається зберегти графік навчального процесу, а не переривати його на невизначений термін.

До значущої проблеми належить також збільшення навантажень на навчальний заклад і викладача, складність об'єктивно оцінювати виконання завдань того, хто навчається. Не всі вони можуть впоратися з ними самотійно. Для того, щоб освітній процес в онлайн-форматі працював правильно і давав гарний результат, потрібна велика кількість адаптаційних заходів, які насамперед стосуються не лише технічного оснащення та забезпечення зв'язку, а й підготовки студентів і викладацького складу, навчання участі в процесі нового формату. Тоді користувачів, яким віддалене навчання буде комфортним, побільшає.

Звісно, такий формат навчання підходить не для всіх спеціальностей, з його допомогою можна передавати лише теоретичні знання, тому повністю виключити традиційну форму навчання не можна. Але для гуманітарних вишів і предметів такий формат підходить на сто відсотків.

Таким чином, цифровий розвиток освіти є необхідним, бо він дає змогу проводити заняття навіть в умовах війни чи карантину, робить заняття доступними для осіб, які не можуть фізично бути присутніми на очних заняттях. Для розвитку цифрової трансформації освіти необхідно підготувати інфраструктуру, підвищити комп'ютерну грамотність усіх учасників процесу. Оцінка та досвід реалізації цифрового переходу неоднозначні. Вони вимагають від викладачів більшої гнучкості, а від студентів – самоорганізованості. Буде потрібна масштабна робота зі створення інфраструктури, навчання, впровадження технологій в освітні установи.

УДК 378

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

*Нестеренко В. Ю., к.е.н., доцент
valentinaonisiforova@gmail.com*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

*Болотова Т. М., к.е.н., доцент
tatabolotova1975@gmail.com*

*ВСП Харківський торговельно-економічний фаховий
коледж ДТЕУ*

Діджиталізація освітнього простору є актуальною всеохоплюючою тенденцією розвитку сучасної освіти, яка полягає в інтеграції цифрових технологій та інноваційних підходів у всі аспекти освітнього процесу, починаючи від управління навчальним процесом і закінчуючи методами навчання та оцінки успішності.

Говорячи про ключові аспекти діджиталізації освітнього простору, слід виокремити наступні:

- використання цифрових платформ для навчання;
- використання електронних підручників та ресурсів
- відкрите навчання та масові онлайн-курси;
- використання засобів віртуальної реальності та імітаційних середовищ;
- онлайн-співпраця та засоби комунікації, тощо.

В цілому, діджиталізація освітнього простору допомагає створити більш ефективне, гнучке та доступне середовище для навчання, яке враховує потреби та можливості сучасних здобувачів та викладачів.

Окремо слід розглянути переваги діджиталізації освітнього середовища в умовах війни. Умови війни можуть створити значні виклики для навчальних закладів та освітнього процесу загалом, однак діджиталізація освітнього простору може мати деякі переваги навіть в таких умовах:

1) безпека, бо використання цифрових технологій дозволяє зберегти безпеку здобувачів освіти та викладачів, оскільки вони можуть навчатися та працювати з власних домівок, укриттів або інших

безпечних місць, уникнувши небезпеки, пов'язаної з перебуванням у військовій зоні;

2) збереження неперервності навчання, якого дозволяють досягнути цифрові технології навіть у випадку евакуації або заморожування роботи навчальних закладів., студенти мають можливість продовжувати навчання без перерви та втрати часу;

3) зменшення витрат, яке в деяких випадках можуть забезпечити цифрові технології, зокрема це транспортні витрати для студентів та викладачів, утримання приміщень, тощо;

4) доступ до освітніх ресурсів з будь-якого місця, що особливо корисно у випадку, коли доступ до навчальних закладів обмежений через військові дії;

5) гнучкість та індивідуалізація процесу навчання, бо цифрові технології дозволяють гнучко планувати навчальний процес та надавати індивідуальну підтримку студентам;

6) збереження можливості спілкування та співпраці, яке цифрові технології дозволяють продовжити студентам та викладачам у випадку віддаленої роботи, що сприяє підтримці психологічного благополуччя та взаємодії.

Отже, можна зробити однозначний висновок, що хоч діджиталізація освітнього простору не може вирішити всі проблеми, що виникають у зоні військових дій, але вона може створити умови для забезпечення доступної та безпечної освіти у таких умовах.

Діджиталізація в освіті має величезний потенціал і подальші широкі перспективи розвитку в майбутньому. Завдяки діджиталізації, освітні ресурси стають доступнішими та демократизованими. Вона дозволяє створювати навчальні програми та матеріали, які можуть бути адаптовані до потреб кожного конкретного здобувача, що сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу та розвитку індивідуальних навичок. Інструменти діджиталізації дозволяють більш ефективно відстежувати навчальний прогрес студентів, а також аналізувати їхні досягнення.

Таким чином можна стверджувати, що всі перелічені перспективи демонструють, що діджиталізація має великий потенціал у поліпшенні якості освіти та розвитку суспільства в цілому.

УДК 316.614.4**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НА СУЧАСНУ
ОСВІТУ**

Прохоренко Т. Г., к.с.н., доцент
t.g.prokhorenko@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Цивілізаційні зміни, що відбуваються в сучасному світі, характеризуються високим динамізмом і всезагальним характером. На розвиток людини і суспільства сьогодні впливають дві надзвичайно важливі тенденції: глобалізація та перехід до науково-інформаційних технологій. У зв'язку з розвитком інформаційних і телекомунікаційних технологій, появою Інтернету в світі поглибився процес глобалізації як всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції. Різномасштабні та різноспрямовані інтеграційні процеси, що охопили практично всі сфери, призводять до стирання територіальних та соціально-психологічних кордонів життєдіяльності людини.

В наш час інформаційна гегемонія стає визначальним фактором суспільства. Сама ж інформація стала продуктивним соціальним ресурсом, який забезпечує ефективність інтелектуальної діяльності людини. Це дає можливість повніше використовувати інтелектуальний потенціал як окремих індивідів, спільнот, так і людства в цілому. Створюються сприятливі умови для інтеграції інформаційних технологій у розвиток науки, виробництва. Стає очевидним, що інформатизація збільшує ступінь інтелектуалізації трудової діяльності, підвищує рівень інформаційного обслуговування, робить доступною будь-яку інформацію.

Розвиток інформаційного суспільства стає важливим зовнішнім фактором, що впливає на формування моделі професійного потенціалу фахівця. Сьогодні необхідною умовою будь-якої професійної діяльності стають вміння та навички володіння засобами створення, обробки та збереження інформації. Професійно-комп'ютерні компетентності стають суттєвою складовою професійного потенціалу фахівця, неймовірно розширюючи можливості для професійної творчості.

Під впливом глобалізації та інформатизації змінюється образ сучасної людини, який асоціюється з образом індивіда, спроможного вибудовувати свою життєдіяльність. Сучасна людина повинна мати внутрішню гнучкість, різноманітні інтереси, розуміти цінність самовдосконалення. Це посилює вимоги як до сучасного висококваліфікованого фахівця, так і до освіти, яка трансформується, набуваючи нових рис і форм. Напрямки трансформацій торкаються всіх рівнів та напрямків організаційно-управлінської структури освіти, цілей та змісту педагогічної діяльності, методів та технологій навчання, джерел та механізмів фінансування, умов та форм міжнародного співробітництва тощо.

Все це проявляється в ряді тенденцій:

По-перше, в умовах глобалізації посилюються інтеграційні процеси між національними освітніми системами, що призводить до формування єдиного освітнього простору. Форми прояву цього достатньо різноманітні: уніфікація освітніх стандартів і програм, укладення угод про співпрацю між університетами, запровадження практик зарубіжного стажування, створення глобальних освітніх мереж провідними освітніми закладами, вироблення міждержавних норм працевлаштування молоді та фахівців, надання грантів та стипендій талановитим студентам та багато інших.

За таких умов підвищується роль транснаціональних інститутів та організацій щодо залучення перспективних молодих людей до процесу професійної підготовки та працевлаштування, що значно розширює можливості подальшого їх професійного розвитку та самореалізації. Все це інтенсифікує інтелектуальну міграцію студентів та молодих спеціалістів.

По-друге, сучасна освіта стає суттєвим фактором, що забезпечує конкурентоспроможність не лише окремих виробників, але в цілому і національних економік. Очевидно, що за таких умов освіта стає важливим, стратегічним ресурсом розвитку національних економік, забезпечуючи їх конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Тому сучасної освіта повинна йти в ногу з часом, бути більш відкритою до змін, гнучкою та інноваційною.

По-третє, сучасні тенденції розвитку суспільства актуалізують проблеми професійного розвитку спеціалістів, а саме формування творчого потенціалу та креативності, що сприяє не тільки зростанню їх конкурентоздатності на ринку праці, але стає важливою умовою професійної успішності. Справа в тому, що сучасний світ швидко

змінюється, відбуваються безпрецедентні в історії людства науково-технічні та соціальні зміни. Теоретики постіндустріального та інформаційного суспільства (Е. Тоффлер, Й. Масуда, Ж. Фурастьє, М. Кастельс та ін.) стверджували, що в ньому будуть затребувані інтелектуали, творці та креативно-орієнтовані спеціалісти, які здатні не тільки створювати неповторний продукт, оптимізувати робочий процес, але й усвідомлювати сутність своєї діяльності, передбачати наслідки впровадження власних рішень та дій. Можна передбачити, що ці тенденції будуть тільки посилюватися у майбутньому.

Не менш значущими якостями для сучасного фахівця стає висока інтелектуальна та професійна мобільність, уміння оперативно орієнтуватися в професійному середовищі, що динамічно трансформується, приймати кваліфіковані рішення, адекватні швидко змінній ситуації. Спеціалісти сьогодні повинні інтенсивніше оволодівати новими навичкам та уміннями, краще адаптуватися до невизначеного середовища.

Професійна мобільність – це один із видів соціальної мобільності, який визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце чи напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні та нестандартні рішення. Ці процеси характеризують здатність особистості фахівця швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне і національне середовище і спрямовані на підвищення рівня його професіоналізму.

У процесі переміщення індивідів між групами професійної структури суспільства, соціальні суб'єкти повністю або частково змінюють свій професійний статус, тому важливою характеристикою стає здібність спеціаліста швидко пристосовуватися до умов і змісту професійної діяльності, до нових обставин, уміння відстежувати і правильно оцінювати стан довколишнього простору, самостійно орієнтуватися в професійному світі. Все це неможливо без наявності прагнень до постійного навчання. Здібність до безперервного вдосконалення професійної підготовки дозволяє таким фахівцям самовдосконалюватися протягом всього життя і складається з таких компонентів, як прагнення до самопізнання, самовизначення, саморозвитку, що є свідченням наявної індивідуальної вмотивованості і цілеспрямованості до певного виду діяльності.

Таким чином, глобалізація та інформатизація привели до кардинальних трансформацій в сучасній освіті, зробили її визначальним фактором суспільного прогресу.

УДК 378

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

*Розумовська Ю. О., ад'юнкт
12ylia88@gmail.com*

Національний університет оборони України

В умовах повномасштабної російсько-української війни, що триває, підвищується увага до трансформації військової освіти, оскільки сьогодні професія військового потребує значно більшої кількості компетентностей, ніж раніше. Ця війна відзначається використанням з обох боків у великій кількості сучасних інформаційних технологій. Разом із тим, ворог застосовує інформаційні психологічні операції для розхитування політичної та економічної ситуації всередині нашої країни. Саме через це Україні потрібно мати військовослужбовців, що будуть готові до роботи не тільки з новітніми зразками озброєння, але і до роботи з інформацією, до критичного ставлення до неї.

Головним заданням, яке потребує невідкладного вирішення, нині є створення якісно нової системи військово-професійної підготовки офіцерів всіх ланок управління, яка включає потребу у специфічних знаннях, вміннях та навичках та відповідає військовій спеціальності [1, стор. 92]. У зв'язку із цим, сучасна трансформація системи військової освіти характеризується впровадженням в освітній процес інноваційних інформаційних технологій для розвитку у офіцерів Збройних сил (далі – ЗС) України інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІКК).

Поняття «компетентність» в науковому дискурсі з'являється наприкінці ХХ століття та пов'язане з ім'ям Дж. Равена, який у своїй науковій роботі «Компетентність в сучасному суспільстві» розкриває його суть. Автор відзначає, що це специфічна здатність фахівця, які необхідні йому для якісного виконання завдань в певній предметній царині діяльності, наявність у нього специфічних знань, вмінь та навичок, що включає певний спосіб мислення, мотивацію та несення відповідальності за свої вчинки. Більшість західних

країн застосовують компетентнісний підхід у навчанні, що актуалізує його використання і в освітніх закладах нашої країни, оскільки Україна прагне до європейської інтеграції [3, стор. 23]. В нашій країні наразі триває адаптація українського законодавства до європейського, і система освіти в цілому не є винятком в цьому процесу, та військової освіти зокрема.

У 2018 році Рада Європи ухвалила рекомендації, в яких зазначено перелік компетентностей, якими має володіти будь-який член сучасного європейського суспільства. Однією з них є компетентність, що передбачає здатність до відповідального використання сучасних технологій, вимагає медіаграмотності, комунікації, критичного ставлення до інформації та вміння з нею працювати, тобто – ІКК [4].

Під поняттям «інформаційно-комунікаційна компетентність» ми розуміємо «професійно важливе психічне утворення офіцерів, що їм забезпечує системне та контекстне застосування ІКТ у військово-професійній діяльності шляхом пошуку, аналізу, оброблення, передачі, обміну та зберігання інформації в процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єкта військового управління» [2, стор. 157].

Сьогодні українськими науковцями досліджуються проблеми розвитку ІКК військових фахівців, також вони займаються пошуком рішення щодо ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в процесі отримання ними освіти. Помітним також є перехід до обладнання аудиторій сучасними комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, інтерактивними дошками тощо. Впровадження в освітній процес сучасних ІКТ офіцерів ЗС України спряє формуванню та розвитку військовослужбовця з новим типом мислення, що відповідає вимогам та викликам сучасного інформаційного суспільства; покращує якість підготовки, що в свою чергу підвищує військово-професійну компетентність. Адже ведення бойових дій характеризується сьогодні мінімізацією часу для прийняття рішень, а застосування ІКТ може пришвидшити цей процес.

Таким чином, впровадження у військовий освітній процес сучасних ІКТ підвищує військово-професійну компетентність офіцера ЗС України, важливою складовою якої ІКК, що дозволяє швидше приймати рішення як на полі бою, так і в тилу;

покращувати рівень військових операцій; протистояти ворожим операціям в інформаційному просторі.

Література:

1. Розумовська Ю. О. Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління та необхідність її розвитку у системі підвищення кваліфікації. Пріоритетні наукові розробки у сфері педагогіки та психології: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. 2023. С. 92-95.
2. Розумовська Ю. О., Лиман Р. М. Лідерська та інформаційно-комунікаційна компетентність як провідні компоненти військово-професійної підготовки сучасного офіцера. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2023. № 4 (96). С. 144–161.
3. Равен Дж. Компетентність у сучасному суспільстві: прояв, розвиток і реалізація. Київ, 1984. 284 с.
4. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>.

УДК 378.1

**СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ
ЛАБОРАТОРІЙ В УЧБОВОМУ ПРОЦЕСІ**

*Смолянчук Р. В., к.т.н., доцент,
Смолянчук Н. В., к.т.н., доцент,
Сєдов А. В., к.т.н., доцент,
Онуфрієв В. Є., магістрант
rovlsn@yahoo.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Події с світі останніх років призвели до того, що більшість навчальних закладів в всьому світі почали широко застосовувати дистанційне навчання. Забезпечення здобувачів освіти якісними методичними матеріалами є запорукою якісного вивчення теоретичного матеріалу. Але набуття практичних навичок в умовах дистанційного навчання пов'язане з певними труднощами. Тому, звісно, гібридна форма навчання, коли лабораторні роботи і частково практичні проводяться в лабораторіях є більш прийнятною. Проте перенос хоча б частини таких робіт в віртуальну площину дає ряд переваг: витрати на матеріали для проведення лабораторних робіт не потрібні, віртуальне обладнання не ламається та не зношується. Скористатися віртуальною лабораторною роботою можна без додаткової підготовки обладнання і матеріалів, в будь який день і час. У віртуальній лабораторії студенти можуть спробувати всі види експериментів без ризику пошкодження обладнання чи травм.

Різного типу симулятори використовуються людством досить давно. Пілоти цивільної і військової авіації, машиністи локомотивів, оператори важкої техніки і багато інших професій потребують тренування навичок на симуляторах, оскільки необережні дії можуть пошкодити складну техніку і нанести значні збитки. Що стосується інших напрямків, наприклад визначення властивостей дорожньо-будівельних матеріалів, такі практики, як правило, не застосовувалися.

Під віртуальними лабораторіями маються на увазі два типи апаратно-програмних комплексів:

- лабораторна установка з віддаленим доступом – назовемо такі комплекси віддалені лабораторії;

- програмне забезпечення, що дозволяє моделювати лабораторні експерименти – віртуальні лабораторії.

Прикладом лабораторій з віддаленим доступом є Labshare [1]. Лабораторія Labshare – це консорціум, ініційований Міністерством освіти, зайнятості та трудових відносин Австралії, до складу якого входять 5 технічних університетів Австралії. Метою проекту є створення національної мережі віддалених лабораторій (рисунок 1.).

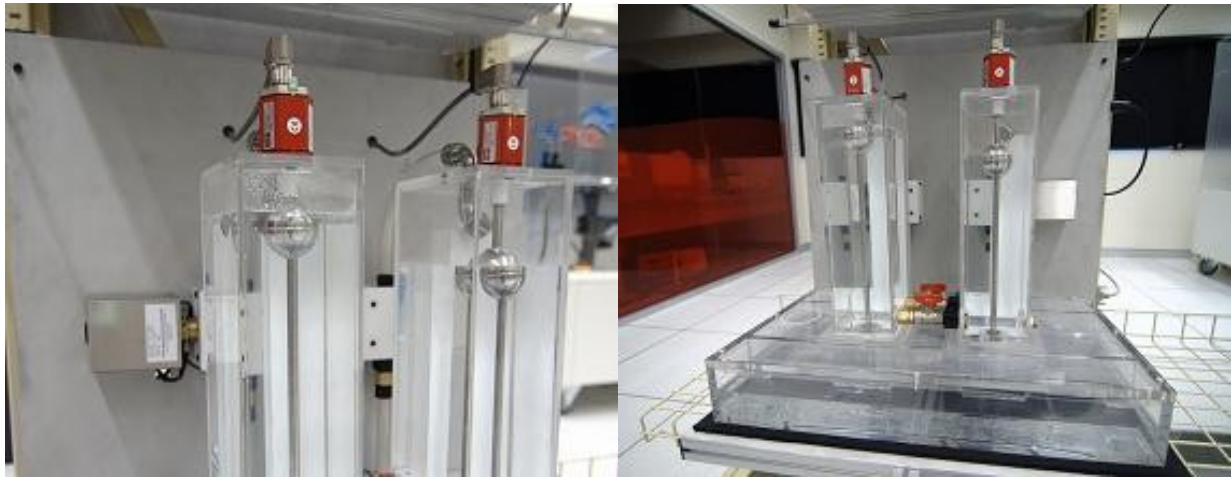

Рисунок 1 – Спарені танки покоління II

Найбільш відомим проектом віртуальних лабораторій є проект «Labster» [2] (рисунок 2). Проект включає велику кількість віртуальних лабораторій, що демонструють різні явища в галузі фізики, біології, хімії і медицини.

Нажаль, всі відомі проекти щодо створення віртуальних лабораторій чи лабораторій з віддаленим доступом не мають будівельного спрямовування.

На кафедрі будівництва та експлуатації автомобільних доріг ім. О. К. Біруля були виконані роботи зі створення віртуальних лабораторних робіт. Для цього були обрані лабораторні роботи з дослідження властивостей ґрунтів. З метою максимально реалістичного відтворення процесів і забезпечення сумісності розробки з різними типами платформ і операційних систем було вирішено використовувати ігровий рушій UNITY [4].

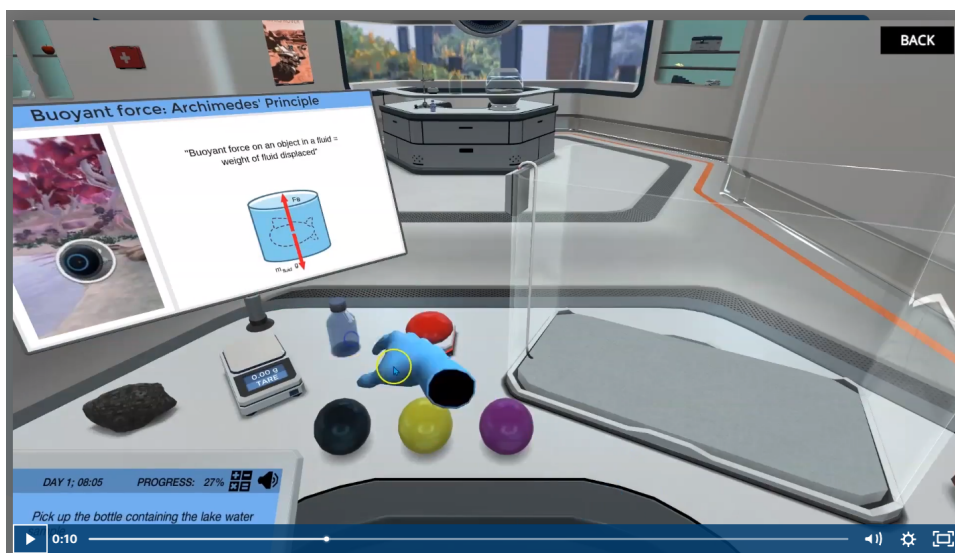

Рисунок 2 – Один з проєктів Labster

Ігровий рушій (IP) — це програмне забезпечення, яке надає розробникам інструменти та засоби для створення ігор. Він відповідає за основні функції гри, такі як рендеринг графіки, контроль фізики та керування звуком.

Для створення віртуального середовища лабораторії було створено ряд 3D моделей у програмному забезпеченні Blender 3D [3] (рисунок 3).

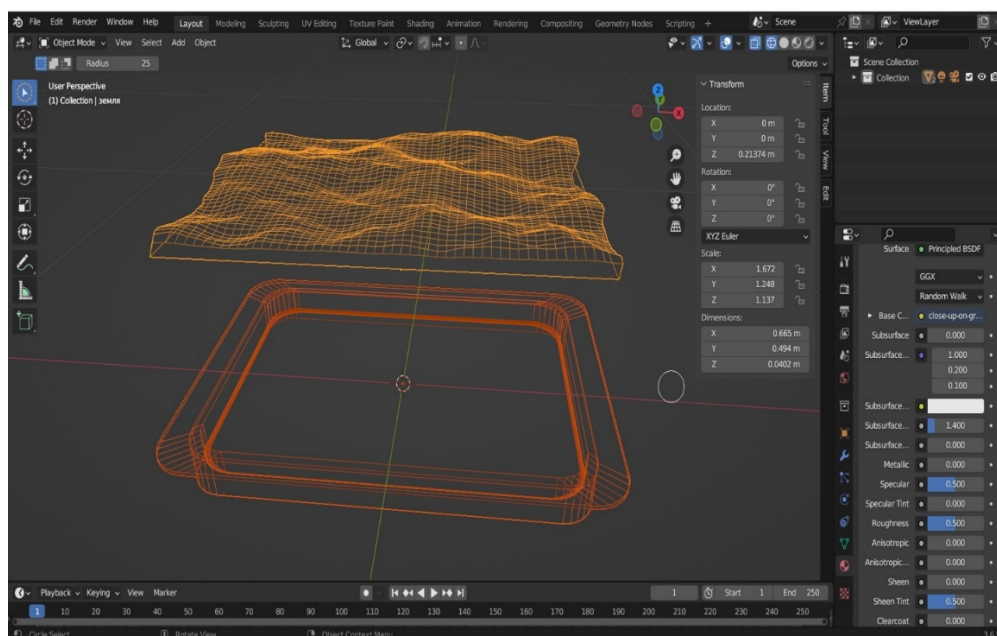

Рисунок 3 – Віртуальний ґрунт в Blender 3D

3D модель імпортується у форматі fbx, який дозволяє імпортувати модель одразу з усіма належними їй ресурсами. Після імпорту модель набуває властивостей об'єкту, до якого можна застосовувати компоненти IP, що роблять можливою її взаємодію з іншими об'єктами на сцені. Вона розміщується на сцені у потрібному місті та положенні. Для керування поведінкою об'єктів були створені Компоненти, що до них приєднані. Unity [4] дозволяє створювати власні компоненти за допомогою скриптів. Вони дозволяють запускати події, змінювати налаштування компонентів і реагувати на введення користувача будь-яким способом.

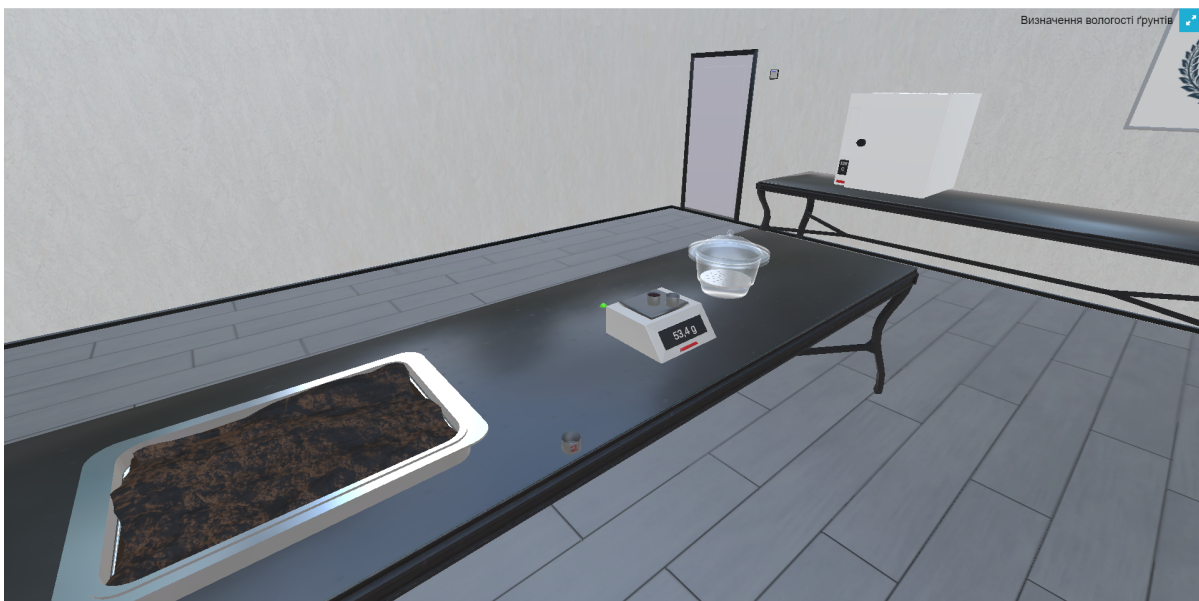

Рисунок 4 – Віртуальний ґрунт в Blender 3D

На даний час віртуальні лабораторні роботи проходять тестування. Студенти 2 курсу дорожньо-будівельного факультету мають змогу скористатися ними на навчальному сайті ХНАДУ.

Література:

1. Labshare. URL: <https://www.thelabshare.com/> (дата звернення: 04.11.2023).
2. Labster. URL: <https://www.labster.com/about> (дата звернення: 04.11.2023).
3. Blender. URL: <http://www.blender.org/> (дата звернення: 04.11.2023).
4. Unity. URL: <https://unity.com> (дата звернення: 04.11.2023).

УДК 378

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА БАР'ЄРИ

*Шубіна Л. Ю., к.т.н., доцент,
tovaroved1205@gmail.com*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»*

Побудова цифрових економіки та освіти – одна з пріоритетних напрямів державної політики України [1]. Інформаційне суспільство характеризується широким поширенням мобільних засобів зв'язку, які швидко оновлюються.

Для кожного відкриваються необмежені можливості доступу до хмарних сервісів, нового покоління пристроїв віртуальної реальності та штучного інтелекту [2].

Інформаційно-комунікаційні технології та цифрові технології (ЦТ) освітнього середовища в останнє десятиліття інтенсивно нарощуються. До перспективних ЦТ у галузі освіти сьогодні відносять технології блокчейн (blockchain), телеприсутності тощо.

Перспективи впровадження цифрової дидактики полягають в наступному [3]:

- повноцінній індивідуалізації освітнього процесу, що заснований на побудові індивідуальних освітніх траєкторій та персональному безперервному моніторингу навчальної та особистісно-професійної успішності здобувачів освіти;

- збільшенні можливостей для навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я;

- забезпеченні досягнення заданих освітніх результатів, а саме: якісного засвоєння знань, умінь, компетенцій, що необхідні для отримання професійної кваліфікації;

- побудові системи оцінювання на основі миттєвого зворотного зв'язку безпосередньо під час виконання навчальних завдань;

- розширенні спектра різних командних форм організації навчальної діяльності;

- скороченні термінів розробки та освоєння освітньо-професійних програм.

Але поряд з усвідомлюванням необхідності переходу на новий рівень використання ЦТ є і проблеми, що гальмують цей процес. Для багатьох сьогоденішніх викладачів це перетворення буде дуже непростим і саме це складає незримі бар'єри [4,5].

Для підвищення готовності педагогів до реалізації цифрової освіти необхідно як мінімум інформувати їх про можливості використання ЦТ у своїй діяльності. Ось деякі з них:

- колосальне прискорення пошуку та можливостей переробки інформації;
- формування відкритого освітнього простору, що базується на використанні в освітніх цілях інформаційних ресурсів різних країн всієї планети;
- простір освіти стає по-справжньому багатовимірним і відкритим, будь-хто може брати участь у творчій діяльності, вступаючи у взаємодію з спільнотами, що об'єднують людей з різних точок нашої планети;
- розширюються інформаційні ресурси завдяки ЦТ та стає доступною робота для кожного здобувача освіти та викладача в різних середовищах та просторах;
- цифрові технології дозволяють спілкуватися з відомими представниками освіти, науки, бізнесу тощо.

Література:

1. Концепція розвиток цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри «ЮНЕСКО» «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 1 (1). С. 27–36. URL: <http://surl.li/rycho> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Сисоєва С. Педагогічні аспекти цифровізації освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія : Педагогічні науки*. 2021. № 4(69). С. 24–32.
4. Ашиток Н., Галь Ю. Проблеми впровадження цифрових технологій в дистанційне навчання у вищій школі. *Молодь і ринок*. 2021. № 11–12. С. 33–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_11-12_7 (дата звернення: 25.03.2024).
5. Сергєєва Т. Дистанційне навчання як виклик часу: досвід е-навчання під час пандемії COVID-19. *Новий Колегіум*. 2020. № 4. С. 90–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2020_4_19 (дата звернення: 25.03.2024).

Секція 2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 37

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ЖӘНЕ КӘСІБИ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Алмагамбетова С. Т., т.ғ.к., қауымд. профессор,
s.almag@mail.ru*

Алматы технологиялық университеті

Жоғары оқу орындарда (ЖОО) оқу процесінде адамның кәсіби қалыптасуына әсер ететін табысты оқу және кәсіби қызметтің жетекші критерийлері оқу және кәсіби мотивация болып табылады. Қазіргі ғылыми зерттеулер көрсеткендей, студенттердің мотивациясының бұл түрлері жеткіліксіз қалыптасқан және төмен деңгейде. Бұл бірқатар қарама-қайшылықтарға байланысты, олардың арасында қайшылықтарды ажыратуға болады:

- жастардың кәсіби таңдауы және түлектің жұмысқа орналасу мүмкіндігі;
- болашақ кәсіби қызметтің әлеуметтік маңыздылығы және оған ақы төлеу деңгейі;
- кәсіптің талаптары және оны игеруге мен оны іс жүзінде жүзеге асыруға қажетті адамның әлеуметтік және психологиялық ерекшеліктерінің жиынтығы;
- таңдалған кәсіби қызметті және оны жүзеге асыру мүмкіндіктерін игеруге деген ұмтылыс (материалдық, аумақтық, кеңістіктік және т.б.).

Осыған байланысты, жалпы жоғары білім беру мекемелерінің және профессорлық-оқытушылық құрамының алдында студенттердің оқу және кәсіби уәждемесін арттыру міндеті тұр. Бұл студенттердің білім жинақтауға, қызметтің тәуелсіздігіне, үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеуге және жеке өсуге деген қызығушылығын арттыру арқылы мүмкін болады.

Алайда, қазіргі зерттеушілер оқу және кәсіби мотивация құбылысын зерттеп, сонымен қатар студенттердің оқу іс-әрекетінің әртүрлі мотивтерін бөліп көрсетумен қатар, мотивацияның осы

түрлерін арттыру мәселесі өзектілігін жоғалтпайды. Бұл мақаланың мақсаты - оқу іс-әрекетінің маңызды құрылымдық құрамдас бөлігі ретінде университетте оқу процесінде студенттердің оқу және кәсіби мотивациясын зерттеуге тырысу.

Зерттеу барысында келесі ғылыми әдістер қолданылды: ақпаратты жүйелеу, салыстыру, логикалық талдау және педагогикалық тәжірибені жалпылау, сауалнама мен деректерді өңдеу әдістемесін қолдану. Кәсіби мотивацияны қалыптастырудың жоғары деңгейі жеке тұлғаның кәсіби білімін тиімді дамытумен қамтамасыз етіледі. Жеке тұлғаның кәсіби білімін дамытудың тиімділігі тұрақтылыққа ие бола отырып, мотивтерді қалыптастыратын маңызды өмірлік қажеттіліктерді ескере отырып анықталады. Кәсіби білім беруді дамыту мотивтерінің жиынтығы кәсіби мотивацияны құрайды, оның құрамдас бөлігі оқу мотивациясы болып табылады.

Оқу іс-әрекетінің мотивациясы - бұл нәтижеге жетуге бағытталған белгілі бір әрекеттер жиынтығына көзқарасты қалыптастыратын мотивтердің жиынтығы. Өз кезегінде, жоғары оқу орнындағы білім беру жүйесіндегі студенттердің оқу іс-әрекетіне қатысты кәсіби мотивация жеке тұлғаны болашақ кәсіби қызметті зерттеуге итермелейтін және бағыттайтын факторлар мен процестердің жиынтығы ретінде түсініледі.

Кәсіби өзін-өзі анықтау жеке тұлғаны әлеуметтендіру процесінің маңызды аспектісі болып табылады. Бұл адамның айналасындағы адамдардың, қоғамның өз қалауларын, қасиеттерін, мүмкіндіктері мен талаптарын байланыстыруға дайындығы мен қабілетін және осы негізде белгілі бір позицияны (кәсіби, өмірлік және т.б.) қабылдауды және өмірлік (кәсіби) стратегияны жүзеге асыруды білдіреді". Оқытудың маңызды міндеттерінің бірі болашақ маман-кәсіпқойды қалыптастыру процесінде студенттердің жеке басын дамыту болып табылады. Осыған байланысты ЖОО-да оқу процесінде студенттердің оқу және кәсіби уәждемесін зерделеу өзекті болып отыр.

ЖОО-да оқу процесінде студенттердің оқу және кәсіби мотивациясын қалыптастыруға әсер ететін негізгі векторлар туралы өзекті эмпирикалық ақпарат алу үшін авторлар сауалнама мен деректерді өңдеу әдістерін қолдана отырып, педагогикалық тәжірибеге логикалық талдау және жалпылау жүргізді. Сауалнама шартты түрде үш тақырыптық блокқа бөлінді. Оқу және кәсіби

мотивацияны қалыптастырудың маңызды аспектісі-белгілі бір мамандық алу үшін оқу орнын таңдау.

Студенттердің университетті таңдауына бірнеше факторлар әсер етуі мүмкін, бұл университеттерді студенттер үшін азды-көпті тартымды етеді (университеттің мәртебесі, аумақтық орналасуы, дайындық сапасы, беделі және "ақпараттық із" және т.б.). Тәрбие жұмысы кәсіби бағытпен де сипатталады. Осылайша, жүргізілген зерттеу нәтижелерін талдау оқу және кәсіби мотивацияны қалыптастыру оқудың бірінші жылынан басталатынын, бірақ бітіру курсына неғұрлым саналы контурлар алатынын көрсетеді.

Сонымен, жүргізілген зерттеу студенттердің кәсіби мотивациясын арттыру үшін қажет екенін растайды:

- оларды нақты еңбек жағдайына жақын болуы керек практикалық қызметтің әртүрлі түрлеріне тарту;
- оқытудың барлық кезеңдерінде студенттерге өз іс-әрекеттерінің нәтижесін бағалауға мүмкіндік беру.

Зерттеу түлектердің болашақ мамандыққа құндылық қатынасын қалыптастыру үшін олардың қызметінің кәсібилігінің мәнін ашып, оның мысалдарын көрсету қажет екенін көрсетті. Бұл теориялық дайындығыңыздың деңгейін ғана емес, сонымен қатар студенттердің оқу және кәсіби мотивациясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жарикбаев, К. Б. Казахская этнопсихология: учебное пособие / К. Б. Жарикбаев, А. К. Олжаева, М. К. Ахметова. - Алматы: Қазақ университеті, 2019. - 304 с.
-

УДК 372

СТУДЕНТТЕРДІҢ ҒЫЛЫМИ ӘЛЕУЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Алмагамбетова С. Т., т.ғ.к., қауымд. профессор,
s.almag@mail.ru*

*Алматы технологиялық университеті
Алмагамбетова Ш. Т., э.ғ.к., қауымд. профессор,
Л. Б. Гончаров ат. ҚазАЖИ*

Қазіргі қоғамның дамуы қоғамның барлық салаларын қамтитын тез өзгеретін, динамикалық процесте жүреді. Ғылымның жетістіктері тұлғаның жаңа түрін қалыптастыруға қатысып қана қоймай, жалпы қоғам дамуының ғылыми идеяларын жүзеге асыруға жағдай жасайтын қарқынды әлеуметтік өзгерістердің алдыңғы қатарында.

Еңбек нарығында болашақ табысты кәсіпқой ретінде ЖОО түлегінің заманауи тұлғасын дамыту ғылыми ізденіссіз және өзінің зияткерлік әлеуетін іске асырмай мүмкін емес. Біз ғылыми ой үшін тарихи маңызы бар процестің куәсі боламыз – жастар ортасында ғылыми көзқарасқа деген ұмтылысты тәрбиелеудің бастауларына оралу.

Ғылым - бұл адамзат прогресінің негізгі қозғаушы күші болып табылатын білім саласы, оның мәні қоғам дамуының әр кезеңімен оның қазіргі жаһандық процестерде жұмыс істеуі үшін маңызды бола түсетіні даусыз. Сондықтан қызметтің ғылыми саласын дамыту тақырыбы оқу орнының білім беру қызметі аясында ғана емес, бүкіл мемлекеттің саясатында өзекті мәселе болып табылады.

Университет ортасындағы ғылыми-зерттеу жұмысы (ҒЗЖ) алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын тәжірибеде барынша тиімді қолдануға дайын болашақ түлектердің даярлық деңгейі мен сапасын арттырудың негізгі базалық құралдарының бірі болып табылады. Бұл қызметтің ғылыми саласы, оқудың алғашқы кезеңдерінде студенттерді ғылыми ойдың бастауларына тарту жүйелік, логикалық ойлау дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, сонымен қатар өзінің шығармашылық және интеллектуалдық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді. Студенттік жұмыстың бұл түрі - нақты кәсіби қызметке жақын белгілі бір ғылыми мәселені кезең-кезеңімен шешуге қатысатын ақыл-ой іс-әрекетінің бір түрі.

Студенттерге арналған ҒЗЖ негізгі міндеттері - ғылыми таным әдістерімен танысу, когнитивтік ойлауды дамыту, ғылыми материалды терең түсіну және игеру, ғылыми мәселелерді шешу үшін өзіндік және топтық жұмыс дағдыларын қалыптастыру, ғылыми сөйлеу стилі шеңберінде өз көзқарасын ауызша және жазбаша түрде сауатты жеткізе білу, ғылыми мәтіндерді ресімдеу стандарттарын білу және өз нәтижелерін ұсыну.

Университет кеңістігіндегі студенттердің ғылыми-зерттеу жұмысының мазмұны мақсатына қарай сараланады:

1) мақсаты ғылыми жетекшінің басшылығымен және тәлімгерлігімен зерттеу қызметінің базалық қағидаттарын игеру болатын оқу-зерттеу жұмысы;

2) ғылыми жетекшінің тікелей бақылауымен ғылыми материалды зерттеу әдістері мен тәсілдері бойынша алынған базалық білімді жұмыста пайдалануға бағытталған зерттеу қызметінің өзі;

3) оқытушы тарапынан ішінара бақылау кезінде белгілі бір ғылыми міндеттерді шешу бойынша іскерліктер мен дағдыларды пысықтауға бағытталған дербес ғылыми-зерттеу қызметі.

Жас зерттеушілердің ғылыми мәселелерді шешуге қатысуы-перифериялық аймақтардың жоғары оқу орындарының алдында тұрған және өзінің материалдық-техникалық базасы шеңберінде іске асырылатын міндет. Жастар қолда бар әлеуетке қарамастан, білімнің осы саласында дамуды қаламайды. Бұл жағдайды аймақтық ғылымды қаржыландырудың болмауымен түсіндіруге болады. Студенттердің зерттеу әлеуетін қалыптастыру алғашқы оқу курстарынан басталуы керек. Ол үшін оқытушының қолдауымен студенттің зерттеу қызметін ұйымдастыру бойынша белгілі бір жұмыс жүргізу қажет. Мұндай жұмыс оқу пәндерін игеру процесінде, жобалау қызметі, пәндік практика, конференциялар, форумдар, конкурстар және т.б.

Техникалық және академиялық университеттерде оқытудың басында студенттерге зерттеу нәтижелерін көрсету үшін аналитикалық жұмыс және ақпараттық-мәтіндік материалды өңдеу дағдыларын пысықтау үшін гуманитарлық пәндер шеңберінде ғылыми қызмет дағдыларын қалыптастырған дұрыс.

Бірінші курстан бастап, ақпаратпен жұмыс істей алатын білім алушының жеке басының ақпараттық мәдениеті қалыптасуда. ЖОО-да білім алушының өзіндік ғылыми әлеуетін қалыптастыруға жеке үлесі біртіндеп курстан курсқа жинақталады, бұл оқудың соңына қарай жеке тұлғаның ақпараттық ортада еркін бағдарлануын

болжайды. Ақпараттық базаны өз бетінше жинақтау және игеру оқушының болашақ түлекті ұжымдық тәжірибе негізінде дербес шешімдер әзірлеуге дайындайтын ақпараттық өріспен жұмыс істеу әдістері мен құралдарын меңгеру қажеттілігін туғызады.

Мұнда біз студенттердің білімі мен дағдыларын болашақ ақпараттың негізгі тұтынушысы және өндірушісі ретінде қолдану саласының маңыздылығын көреміз. Ол үшін жеке тұлғаның ғылыми құзыреттілігін дамыту қажет, оған келесі компоненттер кіреді:

- 1) ақыл-ой қабілеттерін дамыту үшін ғылыми ақпараттың маңыздылығын түсіну;
- 2) ақпаратты толықтыруға және жаңартуға тұрақты қажеттілікті қалыптастыру;
- 3) қажетті ақпаратқа сұраныстарды дұрыс тұжырымдай білу;
- 4) қажетті ақпаратты іздеу және талдау дағдыларын дамыту;
- 5) Ақпарат сұрауына жауаптың дұрыстығын анықтай білу;
- 6) ақпараттық деректер базасына қол жеткізу дағдыларын меңгеру;
- 7) ақпаратты практикалық қолдану тұрғысынан бағалау;
- 8) алынған ақпаратты ғылыми-зерттеу міндеттерін шешу үшін пайдалана білу.

Жұмыс барысында ғылыми және құқықтық әдебиеттерді талдау, ақпаратты жүйелеу, педагогикалық тәжірибені салыстыру, талдау және жалпылау әдістері, сауалнама мен деректерді өңдеу әдістері қолданылды. Ғалымдар өз еңбектерінде оқытушының студенттердің ғылыми-зерттеу процесінде көшбасшы ретіндегі рөлін атап көрсетеді. Олар оқытушы студенттің тәлімгері ретінде өзінің кәсіби құзыреттілігі шеңберінде білім алушыда ғылыми мәдениетті меңгерудің өзекті дағдыларын қалыптастыруға тиіс екендігіне назар аударады: зерттеу құрылымы, мақсаттары, міндеттері, өзектілігі туралы білім, объектіні зерттеу пәнінен, зерттеудің практикалық, теориялық маңыздылығы мен жаңалығынан ажырата білу.

Алайда, студенттің белсенділігі өз қалауы негізінде емес, білім алушының жеке басының танымдық іс-әрекетін дамытатын және жаттықтыратын белгілі бір ерікті күш-жігердің әсерінен көрінеді. Оқудағы белсенділік оқушының үздіксіз интеллектуалды дамуға деген ұмтылысын қалыптастыруға қызмет етеді деп айтуға болады.

Сонымен қатар, бірінші курстан бастап оқытушының ғылыми жетекші ретіндегі рөлі өзгереді: зерттеуді толық бақылау мен қолдаудан бастап бақылау мен қолдауға дейін. Ғылыми жетекшінің

мұндай қызметі студенттік ортада танымдық тәуелсіздікке тәрбиелеуде күшті ынталандыру ретінде қызмет етеді.

Осылайша, ғылыми қызмет студенттерге пәндік саладағы білімдерін тереңдетіп қана қоймай, студенттердің танымдық дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Олар біртіндеп проблемалық мәселелерді бөліп көрсетуге, гипотеза жасауға, ақпаратты іздеуге және талдауға, өздерінің ғылыми ұстанымдарын тұжырымдауға және қорытынды жасауға үйренеді. Сонымен қатар, біз көптеген зерттеушілердің көзқарасын қолдаймыз ҒЗЖ білім беру университеттік ландшафтында білім алушылардың ең қабілетті контингентін анықтауға және таңдауға мүмкіндік береді, осылайша білім беру жүйесіндегі ғылыми-зерттеу жұмыстары үшін ғана емес, сонымен қатар болашақта - ғылымды қажет ететін өндірістерде кәсіби іске асыру үшін болашақ Кадрлық базаны қалыптастырады.

Осылайша, қоғамның жаһандық өзгерістері еңбек нарығы тарапынан қазіргі ЖОО түлегіне қойылатын талаптардың өзгеруіне әкелді. Ең алдымен, ғылыми-зерттеу қызметінің дағдылары мен дағдылары ерекше маңызға ие болды. Жүргізілген зерттеу білім беру процесіне қатысушылар жалпы ЖОО-ның ғылыми-зерттеу қызметінің қалыптасуына ықпал ететіндігін айтуға мүмкіндік береді.

Оқытушылар студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарын дамытуға өз үлестерін қосуға дайын және осы жұмыс түрінің маңыздылығын білдіреді. Университет ортасында ғылыми кадрларды тәрбиелеу және сақтау мақсатында жастардың ғылыми әзірлемелермен айналысуға деген қызығушылығын жандандыру қажет. Бірақ студенттің өзі ҒЗЖ-ны жүзеге асыру үшін маңызды дағдылар мен дағдыларды алуға мүмкіндігі жоқ, педагогикалық қызметкерлер тарапынан тәлімгерлік пен басшылық қажет.

УДК 378.1**«ҚР ЖІЖ SMETA» БАҒДАРЛАМАСЫНДА ЖОБАЛЫҚ-ІЗДЕСТІРУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ҚҰНЫН АНЫҚТАУ**

Баймолдина С. Ж., Экономика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, sbaymoldina@inbox.ru

Л. Б. Гончаров атындағы Қазақ Автомобиль-Жол академиясы, Алматы, Қазақстан

Қазақстан құрылыс индустриясын дамыту бойынша белсенді жұмыс жүргізуде, цифрландыру бұл процестің ажырамас бөлігі болып табылады. Цифрлық технологияларды енгізу процестерді оңтайландыруға, тиімділікті арттыруға және шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Қазақстанда құрылыс индустриясы және жобаларды басқару саласындағы мамандарды даярлау саласындағы цифрландыру құрылыс процестерін оңтайландыру және жұмыстардың тиімділігін арттыру мақсатында цифрлық технологияларды қолдану дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Оқыту процесінде қолданылатын «ҚР ЖІЖ SMETA» бағдарламасы «Қазақстан Республикасындағы құрылысқа арналған жобалау жұмыстарының құнын айқындау жөніндегі нормативтік құжатқа» сәйкес жобалау алдындағы және жобалау жұмыстарының құнын есептеуді автоматтандырады. «ҚР СТП 8.03.01.2020 Құрылысқа жобалау жұмыстарына бағалар жинағы. Құрылысқа арналған жобалау жұмыстарына бағаларды қолданудың жалпы ережелері», сондай-ақ «Қазақстан Республикасындағы құрылысқа инженерлік іздестіру жұмыстарының құнын айқындау жөніндегі нормативтік құжат» негізіндегі инженерлік іздестіру жұмыстарының құны.

Қазақстан Республикасындағы құрылыстың сметалық құнын анықтау нормаларына және сметалық және нормативтік базаға өзгертулер «ҚР ЖІЖ SMETA» бағдарламасында жүзеге асырылды.

Жобалау және іздестіру жұмыстарының құны ағымдағы баға деңгейінде анықталады. Бағдарлама 2Р және 3Р нысандарында бағалауды дайындауға мүмкіндік береді, 1Р нысанындағы жиынтық бағалау автоматты түрде жасалады. «ҚР ЖІЖ SMETA» бағдарламасында студенттер бірнеше негізгі терезелермен жұмыс істейді:

✓ «Жобалар тізімі» терезесі – жобаларды құруға, оларды қалталарға реттеуге, мұрағатқа сақтауға немесе мұрағаттан қалпына келтіруге арналған;

✓ «Жоба құрылымы» терезесі – жобамен тікелей жұмыс істеу: сметалар мен есептеулерді құру және жою;

✓ «PIR Estimate» терезесі – бағалауды құру: бағаларды қосу, өңдеу және жою, бағаларды есептеу параметрлерін орнату, коэффициенттер мен түзетулерді қолдану;

✓ «Деректер қоры» терезесі – Баға жинақтарының бөлімдері мен бөлімшелерінің бағаларын көруге және таңдауға арналған терезе.

Бағдарлама жобалау-іздістіру жұмыстарына сметаларды жасауға мүмкіндік береді:

2Р нысаны бойынша бағалау (Жобалау);

3Р нысаны бойынша бағалау (Жобалау);

2Р нысаны бойынша бағалау (Зерттеулер);

3Р нысаны бойынша бағалау (Зерттеулер).

Осылайша, жобалау-іздістіру жұмыстарының құнын анықтаудың жалпы ережелері туралы түсінікке ие болу; іздістіру жұмыстарын және инженерлік іздістіру жұмыстарын жүргізуге арналған техникалық шарттарды ұйымдастыру; жобалау технологиялары мен объектілерді жобалау тапсырмалары; жобалау кезеңдері; жобалық құжаттаманы ресімдеу және жобалау-іздістіру жұмыстарына баға белгілеу ережелерін айқындайтын нормативтік құжаттар туралы; жобалау-іздістіру жұмыстарының есептік нормативтік базасының құрамы бойынша білім алушы жоғарыда аталған процестерге қатысты есептеулерді автоматтандыруға мүмкіндік алады.

Қолданылған әдебиет:

1. «ҚР ЖІЖ SMETA». «Жылдам бастау» пайдаланушы нұсқаулығы. Бесінші басылым. 2023

УДК 378**ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА САМООРГАНІЗАЦІЯ***Безніс П. С., ст. викладач**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В зв'язку з цим виникає необхідність удосконалювати цю діяльність як у системі освіти, так і в сім'ї. Значну роль при цьому має сформованість глибоких, міцних знань про здоровий спосіб життя і здоров'я взагалі у студентів, їх батьків, викладачів.

У студентському віці завершується фізичне дозрівання організму. Цей період характеризується розвитком фізіологічних потенціалів. До 17-18 років процес всебічного вдосконалення рухової функції близький до завершення. Також спостерігається збільшення максимальних показників сили, швидкості рухів та інших показників, що свідчить про розвиток організму в цілому. Той, хто має серйозні відхилення у стані здоров'я, а також веде неправильний спосіб життя, не може максимально реалізувати свої потенційні творчі, фізичні та інтелектуальні можливості. Встановлено, що лише 2.8% студентів мають чітке уявлення про стратегію виховання культури здоров'я у дітей та лише 11.9% готові власним прикладом прищеплювати їм здоровий спосіб життя [2].

Загальновідомо, що стан здоров'я залежить від: спадковості, умов навколишнього середовища, рівня розвитку галузі охорони здоров'я; способу життя людини, фінансових можливостей, пропаганди з боку держави. Враховуючи відносно низький відсоток студентів, які регулярно займаються спортом у позанавчальний час, було проаналізовано ряд об'єктивних та суб'єктивних причин, які перешкоджають їм займатися, а це: – брак часу (67–88 % дівчат, 67–100 % юнаків); – відсутність матеріальної бази (12–18 % дівчат), (15–18 % юнаків); – слабкість мотивації (2–11 % дівчат), (1–5 % юнаків). Багато студентів намагаються знайти заробіток у вільний час, ставлячи заняття спортом на друге місце.

Найголовнішим завданням сучасних вищих навчальних закладів є підготовка кваліфікованих фахівців. Одним з головних навичок, який необхідно придбати студенту, щоб успішно оволодіти професією, є ефективний розподіл часу роботи і відпочинку. Організація навчального процесу є проблемою, від вирішення якої залежить успішність в навчанні і в подальшій кар'єрі майбутнього фахівця. Багато студентів не володіють абсолютно необхідними для навчання і

життя методами і навичками самоорганізації. Практика показує, що більшість молодих людей, що надійшли до вищих навчальних закладів, не вміють планувати власний час, а також раціонально використовувати його при підготовці до заліково-екзаменаційної сесії.

Освітній процес у вищій освіті: активізує зміни позиції студента (трансформація з об'єкта навчання в активного суб'єкта навчально-професійної діяльності), а також активізує самоврядну навчально-пізнавальну діяльність студентів. Студент повинен бути готовий самостійно здобувати знання, вміло застосовувати їх на практиці, організовувати свою навчальну діяльність і час. У студентському житті є обов'язкові справи, які повинні бути чітко організовані, заплановані, а головне - своєчасно виконані. Недотримання планів і невиконання поставленої мети призводить до постійної нестачі часу і негативного результату майбутніх дій. Отже, правильна організація роботи веде до досягнення максимальних результатів.

Головним помічником в організації навчальної діяльності студента може стати тайм-менеджмент - окремий напрямок менеджменту, спрямоване саме на вирішення проблем організації часу [3]. Уміння ефективно організувати свій час - дуже актуальне завдання. Незавершені вчорашні справи стають сьогоднішніми, а те, що не встигли зробити сьогодні, автоматично перекладається на завтра. Такі або подібні ситуації найчастіше відбуваються у людей, які неефективно організують свого часу [4]. Однією з головних причин, які ускладнюють адаптацію до умов навчання в вузі, більше 50% студентів вважають недостатню кількість часу, який відводиться для самостійної роботи при виконанні домашніх завдань. Тому до 20% студентів приходять на заняття практично непідготовленими, сподіваючись на те, що мінімальний обсяг необхідної інформації вони отримають від викладача на заняттях. Але перш, ніж навчати студентів, викладачі повинні оволодіти методом тайм-менеджменту.

Література:

1. Платонов В. М., Булатова М. М. Фізична підготовка спортсмена. К. : Олімпійська література, 1995. 320 с.
2. Зіноватна О. М. Вища освіта у США: навчальний компонент у магістерських програмах різного типу. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». 2009. №163. С. 82 – 86.
3. Соковня-Семенова І.І. Основи здорового способу життя. Сфера, 2003. 41 с.
4. Андрощук Н., Андрощук М. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості): підручники і посібники. Тернопіль, 2006. 160 с.

УДК 37.014.5 : 37.018

ДОСЛІДЖЕННЯ СИНЕРГІЇ МІЖ ФОРМАЛЬНОЮ, ІНФОРМАЛЬНОЮ ТА НЕФОРМАЛЬНОЮ ОСВІТОЮ: ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ

*Бочарова Н. А., к.е.н., доцент,
bocharova.n.a.xnadu@gmail.com*

*Ричкова Л. В., к.п.н., доцент
h_sc36@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний світ вимагає від людей постійного розвитку та навчання, що виходить за рамки традиційної формальної освіти. Інформальна та неформальна освіта відіграють важливу роль у набутті життєвих навичок, адаптації до нових умов роботи та особистісному розвитку. Однак, не завжди існує чітке розуміння того, як ці різні форми освіти можуть взаємодіяти та доповнювати одна одну. Ринок праці швидко змінюється, і сьогоденні професії вимагають від працівників набору м'яких та твердих навичок, які часто оновлюються або модифікуються. Це означає, що освіта має бути гнучкою та здатною швидко адаптуватися до нових вимог, що неможливо без глибокого розуміння та інтеграції формальної, інформальної та неформальної освіти. У світлі необхідності довічного навчання, здатності постійно оновлювати та розширювати свої знання та навички, важливим стає створення умов для ефективного поєднання різних форм освіти. Це сприяє більшій доступності та ефективності освітніх можливостей для людей різного віку та соціального статусу. Дослідження синергії між різними формами освіти має важливе значення для розробки освітніх політик та стратегій. Воно надає підґрунтя для розробки інтегрованих освітніх програм, які можуть забезпечити більш повне та гнучке задоволення освітніх потреб суспільства [1-5].

Актуальність даної теми дослідження полягає у необхідності розроблення комплексного підходу до освіти, який би враховував взаємодію формальної, інформальної та неформальної освіти, їхню роль у сучасному світі та можливості для створення ефективних освітніх траєкторій. Формальна освіта — це структурований і ієрархічно організований процес навчання, який відбувається в спеціально визначених освітніх установах, таких як школи, коледжі та

університети. Цей тип освіти передбачає чітко визначений навчальний план, веде до отримання офіційних кваліфікацій або дипломів і регулюється державними чи іншими акредитаційними організаціями.

Інформальна освіта відбувається поза межами офіційних навчальних закладів і не веде до отримання формальних кваліфікацій. Це спонтанний, невимушений процес навчання, який відбувається в повсякденному житті через досвід, взаємодію з іншими людьми, самоосвіту чи хобі. Інформальна освіта сприяє набуттю навичок, знань та цінностей з різноманітних джерел і ситуацій без передбаченого навчального плану.

Неформальна освіта — це організований навчальний процес, який також відбувається поза межами традиційних освітніх установ, але відрізняється від інформальної освіти тим, що має певні навчальні цілі. Неформальна освіта може включати різноманітні освітні програми, майстер-класи, семінари, вебінари тощо, які організовуються різними групами або організаціями для специфічних цільових груп. Вона спрямована на розвиток конкретних навичок або знань, але не призводить до отримання формальної кваліфікації, хоча учасники можуть отримати сертифікати участі.

Формальна, інформальна та неформальна освіта разом утворюють широкий спектр навчальних можливостей, кожна з яких має свої унікальні характеристики та відіграє важливу роль у процесі освіти. Формальна освіта вирізняється своєю структурованістю та послідовністю, пропонуючи визнані кваліфікації та доступ до різноманітних ресурсів, однак вона може бути жорсткою та дорогою, часто надаючи перевагу теорії на шкоду практичним навичкам. Інформальна освіта, з іншого боку, відрізняється гнучкістю та практичністю, пропонуючи навчання, орієнтоване на конкретні навички або знання, потрібні у повсякденному житті або на роботі, хоча вона може страждати від неорганізованості та відсутності формального визнання. Неформальна освіта сприяє особистісному розвитку через інтеграцію з повсякденним життям, пропонуючи індивідуальний та гнучкий підхід до навчання, але також стикається з проблемами, пов'язаними з відсутністю структури та офіційного визнання. Комбінація цих трьох форм освіти може забезпечити комплексний та адаптивний підхід до навчання, максимізуючи їхні переваги та мінімізуючи недоліки, що дозволяє створити більш гнучку та інклюзивну освітню систему.

Кожна з форм освіти має певні переваги й недоліки.

Проаналізуємо їх детально.

Переваги формальної освіти:

- структурованість та послідовність: навчальні програми ретельно сплановані, що забезпечує логічну послідовність навчання;
- визнані кваліфікації: надає дипломи та сертифікати, які визнані роботодавцями та освітніми установами на всьому світі;
- доступ до ресурсів: забезпечує доступ до бібліотек, лабораторій та інших ресурсів.

Проте є й недоліки:

- може бути занадто жорсткою та не надавати достатньо гнучкості для індивідуального підходу.
- часто потребує значних фінансових інвестицій;
- може надавати перевагу теоретичним знанням на шкоду практичним навичкам.

Щодо інформальної освіти, то тут існують наступні переваги:

- гнучкість: надає можливість навчатися у власному темпі та вибирати, що вивчати;
- практичність: часто орієнтована на набуття конкретних навичок або знань, необхідних у повсякденному житті або на роботі;
- доступність: може бути доступною або навіть безкоштовною.

Щодо недоліків, то треба наголосити на:

- не надає офіційних документів, які підтверджують освіту;
- може бути неструктурованою та спонтанною, що ускладнює систематичне навчання;
- доступ до ресурсів може бути обмеженим або відсутнім.

Визначимо переваги неформальної освіти:

- особистісний розвиток: сприяє розвитку особистісних якостей та соціальних навичок;
- гнучкість та індивідуалізація: дозволяє індивідуальний підхід та вибір темпу навчання;
- інтеграція з повсякденним життям: навчання відбувається через повсякденний досвід, що робить його безпосередньо застосовним.

Щодо недоліків, то треба відзначити:

- може бути занадто неструктурованою та непередбачуваною;
- подібно до інформальної освіти, не надає офіційного визнання або сертифікації;
- важко оцінити прогрес та ефективність навчання в рамках неформальної освіти.

Формальна, інформальна та неформальна освіта взаємодоповнюють одна одну. Кожна з цих форм освіти має свої унікальні переваги та обмеження, але разом вони створюють комплексну систему, яка сприяє більш глибокому та міцному навчанню.

Результати дослідження вказують на потребу в розробці та імплементації освітніх політик, які б сприяли гармонійній інтеграції формальної, інформальної та неформальної освіти. Дослідження підкреслює, що в умовах швидких змін на ринку праці та у технологічному середовищі, довічне навчання стає не просто перевагою, а необхідністю для особистісного розвитку та професійного успіху. Сучасні технології надають унікальні можливості для забезпечення доступу до різноманітних освітніх ресурсів, сприяючи тим самим інтеграції формального, інформального та неформального навчання. Необхідно продовжувати дослідження в цій області для розробки ефективних стратегій та методів інтеграції освітніх форм, які б максимально враховували потреби та особливості різних груп населення. У підсумку, дослідження підтвердило значення інтеграції формальної, інформальної та неформальної освіти як засобу досягнення більш ефективної, гнучкої та відповідної до потреб сучасного суспільства освітньої системи.

Література:

1. Баталова А. Б. Взаємозв'язок між формальною, неформальною та інформальною освітою при підготовці фахівців. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця», (Суми, 5-6 грудня 2019 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. Ч. 2. С. 166-167.
2. Плинокос Д. Д., Коваленко М. О. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. № 29. С. 53-60.
3. Савош В. О. Моделювання як засіб тематичного поєднання в системі неперервної освіти формальної, інформальної та неформальної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 123-131.
4. Юник І. Д. Формальна, неформальна та інформальна освіта у брендингу викладача вишу. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2022. № (1). С. 221-228. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.31>
5. Яблоков С. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 1 (75). С. 106–123.

УДК 004.8:37.018.43

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ТА ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

*Величко Я. І., асистент кафедри менеджменту,
yana0505050@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасному світі, де технологічні інновації перетворюють кожен аспект суспільного життя, освіта стикається з викликами та можливостями, які вимагають переосмислення традиційних підходів до навчання та викладання. В цьому контексті, штучний інтелект (ШІ) пропонує перспективні можливості для персоналізації освітнього процесу, прагнучи до його значного покращення та оптимізації [1]. Використання ШІ має потенціал не просто трансформувати спосіб, яким викладачі навчають здобувачів освіти, але й зробити освіту більш доступною, ефективною та інклюзивною для студентів по всьому світу.

Мета дослідження полягає в тому, щоб глибше дослідити, як ШІ може бути використаний для виявлення індивідуальних освітніх потреб студентів та адаптації навчальних матеріалів відповідно до цих потреб. Зосередимось на аналізі існуючих та потенційних стратегій використання ШІ для створення динамічних, гнучких і реактивних навчальних середовищ, які здатні забезпечити максимально ефективний освітній процес для кожного студента. При цьому, особливу увагу слід приділити етичним міркуванням та викликам, пов'язаним із впровадженням ШІ в освітній процес, а також потенційному впливу цих технологій на майбутнє вищої освіти.

До існуючих стратегій використання ШІ у освіті можна віднести [1-3]:

1. Персоналізоване навчання, тобто використання алгоритмів машинного навчання для аналізу даних про успішність студентів, їхні переваги у навчанні та індивідуальні потреби. Це дозволяє створювати персоналізовані навчальні плани, адаптувати контент та методики навчання до потреб кожного студента.

2. Адаптивне навчання - розробка навчальних систем, які автоматично адаптуються до рівня знань та швидкості навчання студента, забезпечуючи поступове збільшення складності матеріалу відповідно до прогресу студента.

3. Прогностичний аналіз - використання ІІІ для аналізу великих обсягів даних про навчання з метою виявлення шаблонів та тенденцій, що можуть вказувати на потенційні труднощі у навчанні студентів, дозволяючи вчасно коригувати навчальний процес.

4. Індивідуальні зворотні зв'язки - розробка систем, заснованих на ІІІ, для надання індивідуалізованих зворотних зв'язків студентам, що можуть включати корективні заходи, рекомендації щодо додаткових матеріалів для вивчення та поради з оптимізації процесу навчання.

До потенційно можливих стратегій використання ІІІ у освіті можна віднести:

1. Інтеграцію з віртуальною та доповненою реальністю, тобто використання ІІІ для створення інтерактивних віртуальних навчальних середовищ, які забезпечують іммерсивний досвід навчання, підвищуючи мотивацію та залученість студентів.

2. Емоційний інтелект ІІІ - розвиток систем, які здатні розпізнавати емоційний стан студента та адаптувати навчальний процес відповідно до його емоційних потреб, забезпечуючи більшу ефективність навчання та зниження рівня стресу. Такі системи можуть використовувати дані з веб-камер, сенсорів або вводу користувача для оцінки реакцій студентів на навчальний матеріал і адаптувати підхід відповідно до їхнього емоційного стану.

3. Гейміфікація з використанням ІІІ - інтеграція елементів гри та конкурентних завдань, керованих ІІІ, для підвищення залученості та мотивації студентів. ІІІ може адаптувати гейміфіковані елементи та виклики відповідно до індивідуального прогресу студента, забезпечуючи як мотивацію, так і ефективне навчання.

4. Автоматизація адміністративних процесів - використання ІІІ для автоматизації рутинних адміністративних та організаційних завдань, таких як реєстрація на курси, відстеження відвідуваності та успішності, дозволяючи викладачам зосередитися на викладанні та індивідуальній роботі зі студентами.

5. Міждисциплінарне навчання - розвиток ІІІ-систем, здатних інтегрувати та аналізувати інформацію з різних дисциплін, пропонуючи студентам комплексні навчальні проекти, які сприяють розвитку критичного мислення, креативності та здатності до розв'язання складних проблем.

6. Безперервне оновлення навчальних матеріалів - розробка ІІІ-систем, що здатні аналізувати останні наукові дослідження, тренди в індустрії та зміни на ринку праці для автоматичного оновлення

навчальних програм та матеріалів, гарантуючи їх актуальність та релевантність.

Хоча використання штучного інтелекту (ШІ) в освіті може революціонізувати освітній процес, існують також етичні міркування, які слід брати до уваги [1]. Однією з головних проблем є можливість штучного інтелекту посилити існуючу нерівність в освіті, оскільки учні з неблагополучних сімей можуть не мати доступу до тих же технологій або ресурсів, що й їхні однолітки. Крім того, існує ризик того, що штучний інтелект може використовуватися для моніторингу та контролю учнів, а не для підтримки їх навчання та розвитку. Тому важливо, щоб будь-яке використання штучного інтелекту в освіті керувалося етичними принципами та прагненням справедливості та інклюзивності.

Впровадження штучного інтелекту в освітніх установах також створює низку проблем [1, 2]. Однією з головних проблем є потреба у високоякісних даних для ефективного навчання алгоритмів ШІ. Це вимагає значних інвестицій у збір і аналіз даних, а також зобов'язань щодо конфіденційності та безпеки даних. Крім того, існує потреба в чітких інструкціях і стандартах щодо етичного використання штучного інтелекту в освіті, а також у навчанні та підтримці викладачів і адміністраторів у ефективному використанні цих технологій.

Важливо розглядати ці виклики у широкому контексті суспільної відповідальності та пошуку збалансованих підходів, які дозволять використовувати переваги ШІ, не створюючи нових бар'єрів у доступі до якісної освіти. Для подолання цих викликів та ефективного використання ШІ в освіті, важливо вжити наступні кроки:

- встановити чіткі етичні норми і принципи для використання ШІ у навчальному процесі, щоб забезпечити прозорість, справедливість та захист персональних даних;
- забезпечити участь представників різних груп студентів і викладачів у процесі розробки та тестування ШІ-систем, щоб забезпечити врахування різноманітних потреб та поглядів (інклюзивність);
- організувати програми навчання та підвищення кваліфікації для викладачів та адміністративного персоналу, спрямованих на впровадження та ефективне використання ШІ в освітньому процесі;
- проводити регулярний аналіз та оцінку впливу впроваджених ШІ-рішень на якість освіти, задоволеність студентів та

досягнення навчальних цілей, щоб своєчасно коригувати стратегії та підходи.

Успіх цих ініціатив залежить від відповідального підходу до інтеграції технологій, з урахуванням потреб усіх учасників освітнього процесу та суспільства в цілому. Реалізація такого підходу вимагає співпраці між університетами, технологічними компаніями, державними органами та громадськістю для розробки стандартів та регулятивних рамок, які підтримують інновації у сфері освіти при одночасному захисті прав та інтересів учасників освітнього процесу. Також важливо зосередитись на розробці відкритих, модульних та масштабованих ШІ-рішень, які можуть бути адаптовані до різних освітніх контекстів та потреб.

Отже, впровадження ШІ в систему освіти відкриває нові горизонти для персоналізації навчального процесу, створення більш ефективних та інклюзивних навчальних середовищ. Розуміння потенціалу, викликів та етичних аспектів використання ШІ є ключовим для його успішної інтеграції в освітній процес.

Література:

1. Гачак-Величко Л. А. Виклики та потенціал застосування штучного інтелекту с освітньому середовищі. *Publishing House «Baltija Publishing»*. 2023. С. 49-63. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-405-4-5> (дата звернення: 16.03.2024).

2. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали III Всеукраїнської науковопрактичної конференції* (7 квітня 2023 р.). Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2023. С. 250-253. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37171/> (дата звернення: 16.03.2024).

3. Лубкович Н. З., Дудун Ю. Ю. Особливості використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі. *Актуальні задачі сучасних технологій: матеріали X II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів* (6-7 грудня 2023 р). Тернопіль, 2023. С. 344-345. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/43826/2/MNPK_2023_Lubkovych_N_Z-Features_of_the_use_344-345.pdf (дата звернення: 16.03.2024).

УДК 004.738.5

ФОРМУВАННЯ ЕТИКИ, СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЦИФРОВОМУ СВІТІ

*Величко Я. І., асистент кафедри менеджменту,
yana0505050@gmail.com*

*Любота Д. Ю., здобувач вищої освіти,
denislubota@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасному світі, де цифрові технології проникають у кожен аспект суспільного життя, від особистісної взаємодії до глобального бізнесу, питання етики та соціальної відповідальності набувають особливої актуальності. Цифровізація пропонує безмежні можливості для розвитку, інновацій та зміцнення глобальних зв'язків, але водночас породжує складні етичні дилеми та виклики для соціальної відповідальності. В контексті цих трансформацій особливого значення набуває підготовка майбутніх фахівців, здатних не тільки ефективно використовувати цифрові інструменти, але й розуміти їхній вплив на суспільство, культуру та етику.

Етику можна визначити як набір моральних принципів, які керують поведінкою та прийняттям рішень, тоді як критичне мислення включає в себе здібність до об'єктивного аналізу отриманої інформації для формування виважених висновків [1].

Важливість етичних розглядів лежить у забезпеченні розробки та використання технологій, що відповідають людським цінностям і повазі до особистих прав. Навички критичного мислення критично важливі для оцінки інформації та прийняття обдуманих рішень у сферах, як-от освіта, медицина та бізнес. Людям необхідно бути здатними до критичного мислення та приймати рішення, засновані на етиці, які відображають цінності та потреби їхніх спільнот. Ключовим елементом є розвиток цифрових навичок та включення цифрових технологій в освітні програми, що є надзвичайно важливим для підготовки майбутніх спеціалістів до успішної кар'єри у цифровій ері.

Одним із найважливіших етичних питань, що виникають у цифровому суспільстві, є конфіденційність і захист даних [2]. Із широким впровадженням цифрових технологій особиста інформація людей стає все більш уразливою для експлуатації та неправомірного

використання. Компанії та організації збирають величезну кількість даних від користувачів, часто без їхньої явної згоди чи відома, і використовують цю інформацію для цільової реклами чи інших цілей. Це піднімає важливі питання щодо етики збору даних і відповідальності компаній за захист конфіденційності та даних користувачів. Важливо визнати, що збільшення обсягів генерації та обробки інформації призводить до зростання ризиків пов'язаних з витоком даних, кібератаками та іншими загрозами цифровій приватності. Навчання майбутніх фахівців повинно включати розуміння основ кібербезпеки, принципів захисту даних та правил етичного збору та використання інформації.

Іншою критичною проблемою в цифровому суспільстві є кіберзалякування та переслідування в Інтернеті [2]. Анонімність і дистанція, які забезпечують цифрові технології, можуть сприяти шкідливій поведінці, і люди можуть легко стати жертвами зловживань в Інтернеті. Це може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я та благополуччя, особливо для молодих людей. Важливо навчати майбутніх спеціалістів етичним наслідкам поведінки в Інтернеті та розробляти стратегії запобігання та боротьби з кіберзалякуванням і переслідуваннями в Інтернеті.

Дезінформація та фейкові новини також є важливими етичними проблемами, що виникають у цифровому суспільстві [3]. Легкість, з якою інформація може поширюватися за допомогою цифрових технологій, призвела до поширення неправдивої та оманливої інформації, яка може мати серйозні наслідки для окремих людей і суспільства в цілому. Вкрай важливо розвивати критичне мислення та навички інформаційної грамотності, щоб допомогти людям орієнтуватися в складному ландшафті цифрової інформації та визначати й оцінювати джерела надійної інформації. Майбутні фахівці повинні вміти розпізнавати та розглядати етичні наслідки дезінформації та фейкових новин, а також сприяти відповідальному цифровому громадянству та медіаграмотності.

Заохочення етичної поведінки на робочому місці є ще одним важливим кроком у розвитку відповідальності та критичного мислення у майбутніх спеціалістів. Роботодавці можуть відігравати значну роль у формуванні етичної культури своїх організацій, встановлюючи та запроваджуючи чіткі етичні стандарти та надаючи працівникам необхідну підготовку та ресурси для прийняття етичних рішень. Це може включати регулярне навчання з питань етики, створення гарячої

лінії з питань етики для повідомлення про етичні проблеми та створення комітету з етики для нагляду за етичними питаннями в організації. Створюючи культуру етичної поведінки, роботодавці можуть виховувати почуття відповідальності та критичне мислення серед своїх працівників, що зрештою може принести користь як організації, так і суспільству в цілому.

Пропаганда етичних стандартів у цифровій індустрії також має вирішальне значення для сприяння відповідальності та критичного мислення майбутніх фахівців. Дуже важливо забезпечити врахування етичних міркувань під час їх розробки та впровадження. Це може включати створення кодексів комп'ютерної етики, які окреслюють соціокультурний та етичний зміст цифрової поведінки [4]. Крім того, лідери галузі можуть виступати за розробку етичних стандартів і вказівок щодо використання цифрових технологій, які можуть сприяти розвитку відповідальної та етичної поведінки в галузі.

Інтелектуальна власність в цифровому світі також потребує особливої уваги, оскільки легкість копіювання та розповсюдження контенту може сприяти порушенням авторських прав. Виховання поваги до інтелектуальної власності, розуміння її значення для інновацій та креативності є ключовим аспектом підготовки відповідальних користувачів та розробників цифрового контенту.

Нерівність у доступі до технологій є ще одним важливим викликом, який вимагає уваги. Цифровий розрив між різними групами населення може посилювати соціальну нерівність та обмежувати можливості для освіти, роботи та соціальної інтеграції. Формування свідомого ставлення до цього питання серед студентів та молодих спеціалістів має спонукати їх до розробки і впровадження технологічних рішень, які сприяють зменшенню цього розриву.

Вплив цифрових технологій на робочі місця, зокрема автоматизація та використання штучного інтелекту, може призводити до зміни характеру роботи, зникнення деяких професій та створення нових. Важливо, щоб освітні програми підготували студентів до цих змін, надали їм навички навчання протягом життя та адаптації до нових умов праці.

Стратегії виховання свідомого та етичного ставлення до використання цифрових технологій можуть включати інтеграцію етичних дилем і кейсів у навчальний процес, організацію дискусій та дебатів на актуальні теми, розвиток критичного мислення та навичок оцінки інформації, а також заохочення до участі у проектах з

відкритим кодом та ініціативах, які підтримують цифрову інклюзію та доступність. Це допомагає формувати відповідальне ставлення до технологій, сприяє розумінню їх впливу на суспільство та економіку, і, в кінцевому підсумку, підготовлює молодь до викликів і можливостей майбутнього.

Зміцнення цифрової грамотності має стати фундаментальною частиною освітніх програм на всіх рівнях. Це означає не тільки навчання базовим технічним навичкам, але й розвиток здатності критично оцінювати інформацію, розуміти екосистему цифрових медіа, а також визначати та захищатися від потенційних загроз в інтернеті. Такий підхід сприятиме формуванню обізнаних, безпечних та етичних користувачів цифрових технологій.

Окрім цього, важливо сприяти розвитку міждисциплінарних знань, що дозволить майбутнім фахівцям поєднувати технічні навички з розумінням соціальних, економічних та культурних контекстів. Це необхідно для розробки технологій, які були б корисними та прийнятними для різноманітних груп користувачів, а також для ефективного вирішення глобальних викликів.

Отже, освітні заклади мають відігравати ключову роль у підготовці молоді до цих змін, забезпечуючи їм навички, необхідні для успішної кар'єри та відповідального громадянства в цифровому світі. Це вимагає не тільки адаптації навчальних програм, але й створення інноваційного освітнього середовища, яке мотивує до постійного навчання, дослідження та колаборації.

Література:

1. Капустіна Н., Токар Л. Цифрова етика: навч.-метод. реком. Одеса: Фенікс, 2023. 50 с.
2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика : монографія. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с.
3. Пустовіт С. В., Палей Л. А. Від етики Гіппократа до глобальної біоетики. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. Київ: ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація». 2023. Вип. 44 (4-6). С. 30-41.
4. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320с.

УДК 378

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ТА КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Вербицька В. І., к.е.н., доцент

verbytska@i.ua

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Стороженко Т. В., викладач

tatianastorozhenko@i.ua

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

Бурхливий розвиток інформаційних технологій спричинив прихід освіти до нового формату – цифрового. Нині цифровізація охоплює різні сфери діяльності та активно залучається саме до процесу системи освіти.

Професія викладача постійно стикається з швидко мінливими вимогами, які торкаються нових, ширших і складніших компетенцій, а повсюдне поширення цифрових пристроїв вимагає розвитку цифрової компетентності викладачів.

Комітетом з освіти Європейського Союзу розроблено профіль цифрових компетенцій викладача Digital Competence of Educators (DigCompEdu), який включає наступне :

- використання цифрових технологій у професійному педагогічному середовищі;
- розвиток професійних навичок пошуку, створення та спільного використання цифрових освітніх ресурсів;
- формування у викладачів необхідних навичок використання цифрових інструментів у навчанні та викладанні;
- володіння цифровими інструментами для оцінки результатів навчання;
- використання цифрових інструментів для розширення освітніх можливостей студентів;
- визначення змісту діяльності викладача щодо супроводу процесу розвитку цифрової компетентності студентів.

Вивчення нових інформаційних середовищ, цифрових технологій та інструментів дає можливість майбутньому фахівцю ще в процесі свого навчання у виші виявити переваги та недоліки цих засобів і тим самим визначити ступінь їх ефективного використання у майбутній професійній діяльності. Таким чином, викладачу цифрової школи

необхідно багато знати та вміти, використовуючи цифрові ресурси та технології. Однак ці інструменти повинні застосовуватись в його професійній діяльності лише як допоміжний інструмент, але в жодному разі не бути заміною самого викладача.

Здійснені останніми роками дослідження підтвердили гіпотетичне володіння більшістю студентів такими необхідними для сучасного спеціаліста навичками, як:

- адаптивності до використання у навчальній та науковій діяльності студентів нових, не вивчених та незастосовуваних раніше технологій;

- комунікативності;

- активної командоорієнтованості; а також переважну готовність до використання інноваційних цифрових технологій, ресурсів, пристроїв у навчальній та науковій діяльності.

Однак під час підготовки студентів до їх майбутньої професійної діяльності необхідно наголошувати на потребі та важливості безперервного навчання протягом усього життя як однієї з головних компетенцій сучасного фахівця.

Слід також зазначити, що сучасний фахівець, активно використовуючи у своїй професійній діяльності цифрові технології та ресурси, пов'язані з глобальною мережею Інтернет, неминуче формує свою «онлайн-репутацію» і має вміти керувати нею. Тому дуже важливо ввести до термінологічного словника студента поняття «онлайн-репутація»; у ході відповідних занять детально пояснювати необхідність «онлайн-репутації» та можливості для керування нею.

І звичайно, живучи в суспільстві, яке найближчим часом прийде до нового цифрового формату, не можна не приділяти пильної уваги його цифровим інструментам, тенденціям, вимогам і віянням. Студенту важливо добре орієнтуватися в сучасному інформаційно-освітньому просторі, маючи для цього навичку цифрової самоосвіти. Завдання ж вузу – створити сприятливі умови для формування цієї важливої навички майбутнього цифрового суспільства.

Автори звертають увагу на той важливий факт, що цифровізація освіти та діяльності майбутнього фахівця має стати ефективним інструментом, не ускладнюючи життя у професії, а полегшуючи її; не знижуючи комунікативні вміння, а розширюючи їх, не усуваючи вчителів від роботи студентів, а дозволяючи інтенсивніше її активізувати.

УДК 338.1**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ - МЕНЕДЖЕРІВ**

*Водолажська Т. О., к.е.н., доцент,
tatyana.vodolazhska@gmail.com,*

*Попович Є. С., здобувачка вищої освіти-бакалавр 4 року навчання,
lizaropovich1402@ukr.net,*

*Грачов Д. С., здобувач вищої освіти-бакалавр 4 року навчання,
grachov0010@gmail.com,*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасній системі вищої освіти України перед вищими навчальними закладами існує ключове завдання – якісна підготовка висококваліфікованого конкурентоздатного на відповідному ринку праці фахівця. В нинішніх умовах таким вважається випускник освітньої програми за окремою спеціальністю, який за час навчання опанував необхідні знання, уміння та набув потрібні навички, і водночас зможе і буде ефективно використовувати їх в практичній діяльності для виконання поставлених цілей і завдань [1]. Тому широкого розповсюдження в освітній галузі набув компетентнісний підхід, що дозволяє на максимальному рівні досягти такого результату та забезпечити адаптивність майбутніх фахівців шляхом формування та розвитку їх компетентності, в тому числі професійної.

Впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти дозволить забезпечити її взаємодію з ринком праці, а також «оновити зміст, методологію та середовище навчання» [2, с. 59].

Оскільки Україна реалізує політику інтеграції в міжнародний (зокрема, європейський) освітній простір, то доцільно, насамперед, розглянути сукупність із восьми компетентностей, якими мають володіти громадяни Європейського союзу (у відповідності до Європейської довідкової рамки (2018 р.)):

- «грамотність (Literacy competence);
- багатомовна компетентність (Multilingual competence);
- математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering);
- цифрова компетентність (Digital competence);

- особистісна, соціальна та навчальна компетентність (уміння вчитися) (Personal, social and learning to learn competence);
- громадянська компетентність (Citizenship competence);
- підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence);
- компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence)» [3, с. 12–13].

Базуючись на цих загальних ключових компетентностях має формуватися також і професійна компетентність майбутніх випускників вищих навчальних закладів за різними галузями та спеціальностями. Наприклад, до переліку складових професійної компетентності майбутнього фахівця з менеджменту включені наступні складові : стратегічна, психологічна, виробнича, естетична, адміністративна, спілкувальна, морально-етична, корпоративна компетентності [4, с. 31].

Тому під час розроблення освітньо-професійних програм у галузі 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент», відповідних навчальних планів, силабусів за освітніми компонентами потрібно, насамперед, забезпечити набуття зазначених компетентностей, що дозволить їх випускникам стати конкурентоспроможними спеціалістами та виконувати різні завдання.

Література:

1. Лалак Н. В., Шестак А. Ю. Особливості формування професійної компетентності майбутніх менеджерів освіти. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі* : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 6 листопада 2020 р., Мукачєво / Ред.кол.: Т.І. Бондар (гол.ред.) та ін. Мукачєво : МДУ, 2020. 365 с. С. 308-310. URL : https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7_06.11.2020_.pdf
2. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентнісний підхід в освіті : досвід, проблеми, перспективи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 3. С. 55-67. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Tipuss_2017_3_8
3. Глушко Оксана. Компетентнісний підхід в освіті: європейський досвід. *Науково-педагогічні студії*. 2021. № 5. С. 8-21. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/1592976>
4. Березюк Т. П. Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2018. № 11. С. 28-35. URL : https://prap.rv.ua/index.php/prap_rv/article/view/5/5

УДК 378.1

СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ : ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПИТУВАНИХ HARD I SOFT SKILLS ЛОГІСТІВ

*Водолажська Т. О., к.е.н., доцент,
tatyana.vodolazhska@gmail.com,*

*Семенова Т. Ю., здобувач вищої освіти-магістр 1 року навчання
tanyasem476916@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах сьогодення ринок праці зазнає автоматизації та потребує активного введення новітніх технологій майже у всі сфери діяльності, що ставить під удар навіть найкомпетентніших спеціалістів. Тому майбутнім працівникам знадобляться знання та навички, які не можуть бути передані машинами чи комп'ютерними програмами. Вимоги до майбутніх працівників стають більш спрямованими на особистісні якості. Професійні знання і досвід роботи вже не так цінуються керівниками, якщо вони не підкріплені так званими «soft skills» («гнучкими/м'якими навиками»).

«Soft skills» – це не пов'язані з конкретними сферами діяльності навички, які ще можна ідентифікувати з особистісними якостями та варіантами поведінки, що допомагають людям у роботі, сприяють адаптації та соціалізації.

Ці навички важливі як у роботі, так і в житті. Використання «soft skills» в більшості випадків є ключовим аспектом для досягнення поставлених цілей. Тому вони мають перевагу над «hard skills» («твердими навичками»), які спрямовані тільки на конкретний вид діяльності і є суто технічними.

HR-и великих компаній та headhunter-и констатують, що на ринку праці сьогодні існує великий вибір фахівців з відмінними «твердими навичками». Тому зазвичай вони обирають для наймання з-поміж тих, хто якісно володіє більшою кількістю «soft skills». Працедавці переконані, що працівники, які володіють даними навичками, можуть не тільки давати кращі результати, але ще й сприятимуть створенню комфортної робочої атмосфери. Саме тому 85 % тренінгових програм і курсів онлайн та офлайн форматів сьогодні орієнтовані на опанування саме «soft skills» [1].

У той час як багато лідерів мають та інтуїтивно застосовують такі навички, багатьом іншим доводиться тренуватися і наполегливо працювати над їх розвитком. Науково встановлено, що від природи людині справді даються деякі такі навички, але їх умовна сила складає не більше 15 % від того максимуму, які можна розвинути завдяки регулярній практиці [1].

Загалом налічується значна множина «soft skills», однак є декілька загальних прикладів, необхідних для працевлаштування : «вміння знаходити спільну мову з колегами, керівником та підлеглими; здатність приймати рішення; менеджерські навички – самоорганізація та за необхідності, координування роботи інших людей; адаптивність та гнучкість у складних ситуаціях» [2].

Саме такі навички можуть стати ключовими в ухваленні рішення керівником щодо працевлаштування кандидата і допоможуть виділитися на тлі претендентів.

Нині на ринку праці представлено досить багато вакансій, однією із найбільш запитуваних та актуальних із яких є посада логіста. Загалом логіст – це фахівець, який професійно займається переміщенням, складуванням товарів, наданням послуг та інформації у різних галузях та їх доставкою. Логісти виконують безліч важливих функцій, здійснюючи широкий спектр завдань, вони є незамінними спеціалістами та відіграють важливу роль у забезпеченні безперебійної роботи ланцюгів постачання в багатьох галузях. До основних обов'язків логіста входять:

1. Управління ланцюгами поставок – відповідальність за координацію та оптимізацію всього ланцюга поставок від пошуку сировини до доставки готової продукції клієнтам.

2. Управління запасами – гарантована наявність необхідного обсягу запасів у потрібний час, задоволення попиту без їх надлишку.

3. Управління транспортом – планування і контроль транспортування товарів з гарантією, що вони дістануться пункту призначення вчасно та найбільш економічним способом.

4. Аналіз даних – використання даних для ухвалення обґрунтованих рішень, покращення процесів та скорочення витрат.

5. Вирішення проблем – логісти часто стикаються з несподіваними проблемами, такими як затримки або збої в ланцюгу постачання. Їхні навички вирішення проблем мають вирішальне значення для підтримки операцій [3].

Аналіз актуальних вакансій логістів, розміщених на Сайті пошуку роботи в Україні <https://www.work.ua> (таблиця 1), дозволив підсумувати : більшість затребуваних вакантних посад вимагають від кандидата навичок групи «soft skills». Це твердження пояснюється тим, що для працедавців в кінцевому прийнятті рішення щодо працевлаштування на посаду логіста переважну роль відіграють саме гнучкі навички, ключовими у загальному переліку яких є : комунікабельність, вміння працювати в команді, стресостійкість, логічне мислення, самодисципліна, відповідальність та організованість.

Таблиця 1 – Аналіз вакансій логістів станом на початок 2024 р.

Компанія/ вакансія	Перелік вимог до кандидата	
	«soft skills»	«hard skills»
QPart	відповідальність; організованість; аналітичні навички; готовність до навчання та саморозвитку	вміння складати та оформлювати митні декларації, контролювати процеси відправлення та отримання товарів; вміння працювати з комп'ютером та програмами MS Office
Delta Sport	відповідальність, уважність, старанність, комунікабельність; вміння працювати з великим обсягом інформації	вільне знання англійської мови; досвід роботи на аналогічній посаді від 3 років; знання основ логістики; робота з первинною документацією
Баумит Україна	відповідальність, комунікабельність, логічне мислення, цілеспрямованість, самодисципліна	знання іноземних мов на вибір (англійська, німецька рівень A2-B1)
Handicap international	навички міжособистісного спілкування; відмінна організованість; здатність працювати в багатокультурному середовищі, що потребує гнучкості; здатність працювати самостійно, але також і в команді; здатність витримувати тиск та управляти стресом	щонайменше один рік досвіду роботи у міжнародних гуманітарних неурядових організаціях або з щонайменше одним роком досвіду роботи у сфері логістики; вільне володіння українською та середнє англійською мовами
ТОВ «Тревел Трак»	висока відповідальність, уважність до деталей та здатність працювати в	досвід роботи на аналогічній посаді від 1 року; розуміння транспортних процесів

Компанія/ вакансія	Перелік вимог до кандидата	
	«soft skills»	«hard skills»
	стресових ситуаціях; відмінні комунікативні навички та вміння працювати в команді	та логістичних аспектів
Лінія магазинів «Eva»	комунікабельність, організаторські здібності, стресостійкість; грамотність, відповідальність, уважність; робота в режимі багатозадачності	досвід роботи на складі та транспортній логістиці від 2 років на посаді логіста або менеджера з логістики; знання бізнес-процесів складу та доставки

Навички групи «hard skills» також є невід’ємною частиною професії логіста. Знання та вміння надають значну перевагу при працевлаштуванні і в багатьох компаніях цінується досвід роботи в даній сфері.

Незважаючи на численні дослідження, наразі неможливо чітко визначити, яка з цих двох груп навичок є фундаментальнішою, важливішою чи кращою. Саме тому бажано «балансувати» між «hard skills» та «soft skills». Це пов’язано з тим, що перші допомагають абітурієнтам визначитися з майбутньою професією та обрати свій кар’єрний шлях, а другі - стати успішними, затребуваними та висококваліфікованими фахівцями [4].

Отже, теперішній ринок праці – це сучасна система відносин між працедавцем та працівником, яка завдяки впровадженню новітніх технологій у повсякденне життя змогла дещо відсунути на другий план «hard skills» та сконцентрувати увагу переважно на «soft skills» фахівців. Тому обов’язково та вкрай необхідно забезпечити їх набуття та розвиток у відповідних освітніх програмах підготовки фахівців-логістів у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Юськова Ірина. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? : веб-сайт. URL: <https://yuskova.com/tpost/0c0tmotsr1-scho-take-soft-skills-v-chomu-rznitsya-s>
2. Soft skills : що це і чому їх слід розвивати: веб-сайт. URL: <https://advice.telegazeta.com.ua/soft-skills-shho-cze-i-chomu-yih-slid-rozvyvaty/>
3. Хто такий логіст : завдання, роль, історія професії: веб-сайт. URL: <https://ukrautologic.com.ua/hto-takij-logist/>
4. Сайт пошуку роботи №1 в Україні : веб-сайт. URL : <https://www.work.ua>

УДК 378.004

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ПОТОЧНОЇ ОЦІНКИ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЛЕКЦІЙНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ В КОНТЕКСТІ ЇХ ІНТЕРАКТИВНОСТІ У НАВЧАННІ

*Деділова Т.В., к.е.н., доцент,
dedilova@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Інтерактивність у навчанні є не лише формованою під час освоєння знань якістю, але й стає характеристикою особистості з плином часу, як свідчить професійний досвід. Інтерактивність, безумовно, має бути розвиненою і покращеною під час освітнього процесу. Ефективність інтерактивного навчання виявляється в декількох аспектах: спочатку, воно дозволяє вчителям оптимізувати методику для підвищення зацікавленості у навчанні майбутніх фахівців, підсилюючи їхню мотивацію до навчання. Далі, інтерактивне навчання стає ефективним засобом активізації майбутніх фахівців на уроках. Нарешті, використання інтерактивних технологій дозволяє планувати та структурувати навчання так, щоб кожен учасник (незалежно від його кількості та рівня знань у групі) був активно задіяний у процесі освіти.

Дійсно, інтерактивне навчання це парадигма, що базується на постійній та активній взаємодії всіх учасників навчального процесу; це колективне навчання, де як майбутній фахівець, так і викладач, виступають рівноправними учасниками освітнього процесу. Такий підхід передбачає інтенсивну когнітивну активність майбутніх фахівців та їхню особисту участь у процесі навчання. Основна сутність інтерактивного навчання полягає у залученні всіх учасників до активного навчання [1].

Поточне оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на заняттях за циклом дисциплін професійної підготовки із використанням інтерактивних методів є важливим етапом, що дозволяє перевірити їхні навчальні досягнення та сформовані компетентності, необхідні на ринку праці. Для ефективного оцінювання необхідно використовувати методи, які дозволяють зрозуміти, наскільки студенти засвоїли матеріал, та як вони можуть його застосовувати на практиці. Таким

чином, важливо враховувати не лише теоретичний аспект, а й практичні навички та здатність студентів використовувати отримані знання у реальних ситуаціях.

Зобразимо головні завдання, що потрібно вирішити в процесі оцінювання роботи здобувачів (рисунок 1) за традиційним підходом до викладання.

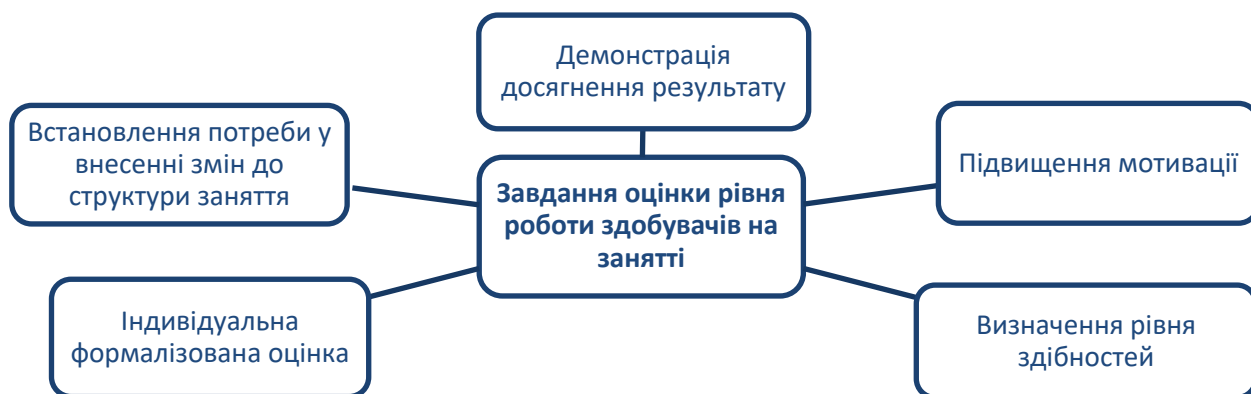

Рисунок 1 – Завдання щодо процесу оцінювання роботи здобувачів на лекційному / практичному занятті (традиційний підхід)
(авторська розробка на основі [2])

Традиційні завдання оцінювання залишаються важливими навіть у контексті інтерактивних занять, особливо в онлайн форматі. Проте, із зростанням ролі активної участі студентів, викладачі стикаються з новими викликами. Тепер важливо не лише оцінювати запам'ятовування та відтворення інформації, а й розвивати навички аргументації, слухання, обмірковування, співпраці та прийняття рішень. Оцінка старанності студентів та їх взаємодія у спільній роботі також стає ключовою.

Література:

1. Костікова І. І. Інтерактивність майбутнього фахівця як якість навчання та риса особистості. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/12.pdf (дата звернення: 28.03.2024).
2. Палига О. В., Притула І. А. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти. URL: https://vpl57.ucoz.ua/Innovacsya/innovacijni_tekhnologiji_navchannja.pdf (дата звернення: 28.03.2024).

УДК 378.14

ПЕРЕВАГИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Деділова Т. В., к.е.н., доцент,
dedilova@ukr.net*

*Токар І. І., асистент
tokar_innaiv@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з підприємництва та торгівлі з використанням технологій дистанційного навчання є актуальною та важливою темою у сучасному освітньому середовищі. Сприяти розвитку професійних навичок та знань у студентів у цій галузі можливо завдяки ефективному використанню інноваційних технологій та платформ для дистанційного навчання. Студенти можуть зрозуміти та оволодіти головними функціями майбутнього фахівця лише шляхом аналізу різних аспектів його професійної діяльності: мотивації, дій для вирішення завдань, спілкування з теоретиками та практиками. Це є необхідним елементом навчання, який не повинен втрачати своєї актуальності навіть у контексті дистанційного навчання.

Однією з ключових переваг використання дистанційних технологій є зручність та доступність навчання. Студентам не потрібно прибувати до фізичних аудиторій, що дозволяє їм ефективно використовувати час та гнучко планувати свої навчальні сесії. Такий підхід особливо актуальний у сучасному світі, де мобільність та гнучкість важливі для успішної освіти та кар'єрного розвитку. Дистанційні технології також дозволяють створювати інтерактивне навчальне середовище, яке стимулює активну участь студентів у процесі навчання.

Помітно, що використання технологій дистанційного навчання великою мірою полегшує процес оцінювання та контролю знань студентів. Відстеження прогресу, проведення тестувань та виконання практичних завдань стають більш ефективними та зручними завдяки використанню спеціалізованих платформ та програмного

забезпечення для організації навчання. Крім того, дистанційні технології дозволяють студентам мати доступ до великого обсягу інформації, онлайн-ресурсів, відеолекцій та інших навчальних матеріалів, що допомагає розширювати їхні знання та розвивати навички самостійної роботи та пошуку інформації.

Сучасні засоби електронного спілкування, такі як Zoom, Google Meet, Viber, BVB та активне використання соцмереж, роблять можливим успішне проведення дистанційних навчально-професійних заходів. Це означає, що студенти можуть брати участь у онлайн зустрічах, майстер-класах та воркшопах з провідними експертами у своїй галузі. Лекції та практичні заняття набувають нових форм, що підкріплені мультимедійними презентаціями та навчальними відео у режимі реального часу задля закріплення теорії та набуття практичних навичок. Електронні сервіси також стимулюють організацію групової навчально-пізнавальної діяльності студентів, проведення письмових опитувань та пошук необхідної інформації в інтернеті. Зараз, коли дистанційна взаємодія є домінуючим фактором, особливо важливо використовувати доступні та ефективні методи формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Один із таких методів – використання віртуальних тренажерів, які імітують процеси та дозволяють контролювати засвоєння матеріалу, забезпечують безпеку та допомагають у формуванні професійних компетентностей [1].

Таким чином, використання цих методів сприяє ефективному навчанню та забезпечує глибоке засвоєння матеріалу, дозволяючи студентам навчатися повністю автономно та дистанційно. А формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з підприємництва та торгівлі з використанням технологій дистанційної навчальної взаємодії є не лише актуальним, але й важливим етапом у підготовці кваліфікованих та конкурентоспроможних кадрів для сучасного ринку праці. Це дозволяє забезпечити студентів необхідними знаннями, навичками та досвідом для успішної кар'єри та вдосконалення своїх професійних можливостей у майбутньому.

Література:

1. Кучма О. І., Філатов С. В. формування професійних компетентностей майбутніх фахівців автотранспортного профілю з використанням технологій дистанційної навчальної взаємодії. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2022. № 2 (24). С. 181-190. DOI: 10.32342/2522-4115-2022-2-24-19.

УДК 378

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ

*Зайцев С. С., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Вирішення проблеми організації навчальної діяльності студентів та учнів за допомогою самостворення мотиваційної сфери яка є необхідним компонентом пов'язаним з віковими та індивідуальними особливостями студентів та учнів.

Останнім часом в психолого-педагогічній практиці питанням мотивації навчальної діяльності приділяється особлива увага, оскільки це впливає на якість навчального процесу.

На теперішній час сучасна освіта повинна бути побудовою такого процесу навчання, який міг би бути основою мотиваційної сфери студентів та учнів. Було проведено багато досліджень з даної тематики і розглядалися питання з віковими та індивідуальними особливостями студентів [1].

Найважливішими якостями сучасного фахівця можна виділити ініціативу та відповідальність, ідейність, спрямованість до новаторських рішень, потребу у постійному саморозвитку.

Мотивація - це циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворень, у якому суб'єкт дії та ситуація взаємно впливають одне на одного, і результатом якого є реально простежена поведінка. Мотивація демонструє цілеспрямованість дії, організованість та стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої мети [2]. Вона є дуже важливою складовою у навчанні, професійній діяльності, спорті, тощо. Зараз багато розвинених підприємств, які приділяють мотивації своїх співробітників багато уваги.

Мотиваційні чинники, які впливають на сприймання, залежать від настанови. Як правило, студент або учень чутливіший до того об'єкта, який відповідає його настанові. Вплив мотивів на сприйняття і у так званому феномені сензитивізації, або принципі резонансу, тобто студент або учень завжди сприйнятливий до того об'єкта, який для нього є актуально значущим.

Мотивація учення студентів та учнів складається з ряду постійно змінних і взаємозалежних факторів. Тому становлення мотивації є не простим зростанням позитивного або посилювання негативного ставлення до учіння або студента, а ускладнення структури мотиваційної сфери, спонук.

Мотиви мислення виникають у самому його процесі. Традиційно їх поділяють на дві групи: 1) зовнішні (розумова діяльність спрямована на результат, не пов'язаний з пізнанням об'єкта), 2) внутрішні (розумова діяльність, пов'язана з пізнанням об'єкта). Зміни в мисленні відбуваються під впливом змін у мотивації.

Навчальний матеріал і прийоми навчання повинні бути дуже різноманітні. Різноманітність забезпечується не лише зіткненням студентів і учнів з невідомими раніше об'єктами в ході навчання, але і тим, що в одному і тому ж об'єкті можна відкривати нові сторони [3].

Розглянемо деякі практичні прийоми, які можна використовувати в процесі викладання.

Пряме включення. Якщо предмет обговорення аудиторії знайом – треба починати з головного і не відволікатися на другорядні речі.

На початку лекції ефективним може стати яскравий, образний приклад. Застосування елементу неформальності. Враховуючи предмет обговорення, можна розказати про власний досвід, забобони та їх наслідки. Як можна уникнути однобічного підходу до подібної проблеми та знайти нове рішення її.

Прийом співпереживання передбачає уважне ставлення важливих для саме цієї аудиторії та теми заняття дрібниць, перебільшене описування події, яка пов'язує лектора із студентами або учнями, змушуючи останніх переживати й більш реально оцінювати ситуацію, що склалася.

Прийом провокації передбачає розмову зі слухачами та виклик у слухачів реакції незгоди з інформацією. Ознайомлення слухачів з позитивними і негативними відповідями, обговорення усіх аргументів і висновків [4].

На мотиваційну складову учнів дуже багатий вплив має демократичне спілкування, ситуацію вибору, особова значущість, вид роботи (продуктивний, творчий), підтримка, навіть коли відповідь невірна, заохочення власної думки, змагальна складова. Творчий підхід до проблемної ситуації стимулює тенденцію до диференціювання і впорядкування компонентів структури, тобто тенденцію до стійкості.

На сьогодні, розвиток мотивації студентів до навчання, до розробок у професійній та інтелектуальній сфері знаходиться на дуже низькому рівні. У педагогічних працівників розвиток мотивації до уроків, активність, різноманіття, змагання, пошук нових методів та заходів до викладення матеріалу стоїть майже на останньому місці.

Враховуючи рівень життя нашої країни, заробітну плату педагогів то й не дивно, що в них головною метою є виклад основного матеріалу у самій легкій формі. Для покращення мотиваційної складової уроку треба, щоб викладачі бажали саморозвиватися, щоб в них була на це можливість і час.

Література:

1. Захаріна Е. Організаційні умови вдосконалення фізичного виховання у вищому закладі освіти. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2007. Вип. №1. С. 64-67.
2. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті: монографія. Л.: ЛДУФК, 2015. 372 с.
3. Воронова В. І. Психологія спорту : навч. посіб. Київ : нац. ун-т фіз. виховання і спорту України : Олімпійська література. 2017. С. 290– 298.
4. Іваненко В. В. Особливості розуміння психологічної сутності мотивації досягнення в спортивній діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. №18. 2016. С. 86–90.

УДК 377.35

ПІДГОТОВКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙ У ВИЩОЇ ОСВІТИ

Захарова Е. В.

Linazaharova21@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У нинішні часи стрімкого розвитку набула сфера вищої освіти в Україні. Цей етап розвитку не тільки професійної підготовки, а й педагогічного підходу до навчання, якому характерна поява нових понять, уточнень, переосмислень та збагачень новим досвідом існуючих основних педагогічних категорій.

Сприянням розвитку стало, по перше, узагальнення досягнень сучасної науки, по друге – зміна логіки наукового мислення у зв'язку зі зміною соціокультурної орієнтації суспільства. Експерти з розвитку стверджують, що «здатність суспільства створювати, адаптувати, перетворювати та використовувати знання як джерело благ має вирішальне значення для сталого економічного зростання та підвищення рівня життя».

Знання стають найважливішим чинником економічного розвитку. Спочатку для економіки України було характерне економічне зростання, яке вимірюється не лише накопиченим капіталом, а й збільшенням обсягу реально використовуваних знань. Провідну роль у побудові економіки, заснованої на знаннях, відіграє система професійної освіти як соціальний інститут, створює людський капітал.

Чимало проблем модернізації професійної освіти в Україні можна вирішити, використовуючи європейський досвід професійної освіти. Одним із найважливіших завдань освітнього процесу є формування професійної мобільності, здатності до гнучкої зміни діяльності, перепідготовки та самонавчання відповідно до потреб ринку. Однією з головних умов адаптації української професійної освіти до європейського освітнього простору є мобільність учасників освітньої системи. Для цього необхідно змінити філософію освіти, впровадити підхід до освіти, орієнтований на того, хто навчається, тобто перейти від стратегій викладання до стратегій навчання, а також використовувати педагогічні технології, спрямовані на стимулювання самостійного набуття знань та проведення досліджень.

Головна мета модернізації ЗВО має бути пов'язана з основною вимогою: готувати професійно мобільних випускників, спроможних до конкуренції та адаптованих до змін ринку праці. Традиційні професійні знання, навички та компетенції випускників ЗВО на сьогоднішній день модернізують відповідно до вимог. Випускники продовжують навчатися протягом усієї своєї професійної кар'єри, вчаться своєчасно реагувати на зміни ринку праці, підвищують свою професійну та професійно-кваліфікаційну компетентність.

Завдання ЗВО формулюються по-новому: забезпечити професійну мобільність випускників, своєчасно реагуючи на зміни ринку праці, економіки, науково-технічного прогресу та вимог роботодавців, а також надаючи можливості для безперервної професійної освіти.

Сучасній країні потрібні фахівці, здатні адаптуватися до мінливих ситуацій – соціальних, професійних, економічних і т.д. Тому підготовка професійно-мобільних та кваліфікованих працівників стає головною метою професійної освіти, що відображено в українській Концепції розвитку професійної освіти на 2010-2020 роки.

Проблема професійної мобільності стала особливо актуальною після ухвалення Резолюції про розвиток освіти протягом усього життя (27 червня 2002 року), який розвиває зміст резолюцій, прийнятих у Лісабоні та Барселоні, та закладає основи для більш тісної співпраці у галузі професійної освіти та навчання з країнами ЄС. У зв'язку з цим система професійної освіти останнім часом зазнала певних реформ, включаючи оновлення нормативної бази, децентралізацію управління професійною освітою, розробку нового покоління професійних та освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу.

В умовах ринку соціальне партнерство стає найважливішим інструментом підвищення якості професійно-технічної освіти та адаптації випускників до нової економічної ситуації. Це забезпечується спільними зусиллями соціальних партнерів щодо збереження та поповнення кадрового потенціалу підприємств різних галузей. Основною метою соціального партнерства є сприяння процесу підготовки та перепідготовки конкурентоспроможних, професійно мобільних та кваліфікованих працівників, здатних адаптуватися до швидких змін ринку праці.

Концепція соціального партнерства розглядається як участь різних державних та недержавних організацій, підприємств та приватних осіб у спільній діяльності, спрямованій на вирішення конкретних проблем, що стоять перед галуззю.

Соціальних партнерів у сфері професійної освіти та навчання можна розділити на три основні категорії: роботодавці, організації працівників та органи державної влади. Головним партнером є сама держава, яка визначає політику в галузі промисловості, транспорту та сільського господарства. Ці ж органи забезпечують фінансування, у тому числі підготовки кадрів через систему професійної освіти, розробляють державні освітні стандарти та забезпечують співпрацю навчальних закладів із промисловими підприємствами через участь у конференціях, нарадах та виставках.

Особливості підготовки професійно-мобільних кваліфікованих робітників у рамках соціального партнерства включають постійну та цілеспрямовану профорієнтаційну роботу з абітурієнтами та учнями установ професійної освіти спільно з роботодавцями, безпосередню участь представників соціальних партнерів, у тому числі роботодавців, у навчальному, виробничому та виховному процесі.

Таким чином, сучасне суспільство висуває високі вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, здатних ефективно виконувати свої соціальні та професійні ролі в умовах інтенсивного інформаційного розвитку. Характеристиками сучасних кваліфікованих робітників є самостійність, нестандартність мислення та поведінки, ефективність у вирішенні професійних та життєвих завдань різного рівня, здатність до професійного розвитку та професійної мобільності. Професійна мобільність кваліфікованих працівників – це якість, що поєднує в собі сформовану внутрішню потребу особистості у професійній мобільності, необхідну для успішності людини в сучасному суспільстві, що проявляється у діяльності та гарантує самовизначення та самореалізацію у житті та праці.

Література:

1. Левіна М. М. Технології професійного педагогічної освіти : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів. Київ, 2001. 136 с.
2. Морєва Н. А. Технології професійної освіти : навч. посібник. Київ, 2007. 201 с.
3. Гаврилюк О. О. Розробка перспектив розвитку навчального закладу відповідно до потреб ринку праці та професійно-кваліфікаційних вимог до фахівців: Навчально-методичний посібник. Хмельницький, ХНУ: 2005. 46 с.
4. Загіка О. О. Оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників в сучасних умовах. О. О. Загіка. Професійно-технічна освіта. 2012. № 4 (57). С.25-29.

ӘОЖ 371.32:681.518

ЦИФРЛЫ ТЕХНОЛОГИЯ – БОЛАШАҚҚА БАТЫЛ ҚАДАМ

*Карипова М. Р., э.ғ.м., аға оқытушы,
Л. Б. Гончаров атындағы ҚазАЖИ, Алматы
E-mail: Amikosha2006@mail.ru*

Аннотация: Бұл мақалада цифрлық білім беру ресурстарының түрлері сипатталған және оқу үдерісінде цифрлық білім беру ресурстарын қолданудың тиімділігі қарастырылған.

Стратегиялық білім беру саласындағы мамандар ХХІ ғасырдың білім беру жүйесі деп, ал қазіргі уақытта өзекті мәселенің бірі қашықтықтан оқыту тақырыбының өзектілігі болып тұр. Қазіргі кезде оны дамыту сатысы сандық технология түрлері ретінде сипатталады. Қазіргі кезіндегі оқытудың өте қажетті, сонымен қатар заманауи әдісінің бірі және бірегейі сандық технологияларды пайдалана отырып, қашықтықтан оқыту жүйесі болып табылады. Бұл қоғамның қажеттілігіне барынша лайықты және икемді түрде жауап бере алатын және елдің әрбір азаматының білім алуға конституциялық құқығын іске асыруды қамтамасыз ететін жүйе болып табылады. Жоғарыда аталған факторларға сүйене отырып, қашықтықтан оқыту 21-ғасырға мамандардың жоғары біліктілік деңгейін үздіксіз ұстау мен үздіксіз оқыту жүйесі ретінде енетін болады деп қорытынды жасауға болады.

«Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан білім беру дегеніміз не?» деген сұраққа іздеу жүйесі бірнеше жауап берді, оларды қарастырайық. Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан білім беру — бұл компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялар мен құралдардың көмегімен толығымен немесе ішінара оқыту.

Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан білім беру — өзін-өзі тану негізінде танымдық белсенділікті ұйымдастыру, онда тікелей педагогикалық байланыс азайтылады.

Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан білім беру — бұл оқытудың әдеттегі нысандарынан біршама ерекшеленетін жаңа, ерекше білім беру нысаны болып табылады, басқа құралдарды, әдістерді, оқудың ұйымдастырушылық формаларын, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы өзара әрекеттесудің басқа формаларын қамтиды.

Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан білім беру — корреспонденттік формаға ең жақын, бірақ ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, Интернет арқылы оқушылар мен

мұғалімдер арасындағы байланысқа мүмкіндік беретін жаңа формалар.

Сандық трансформациясы арқылы қашықтықтан оқытудың артықшылықтары, білім беру саласындағы сарапшылардың және оқушылар мен ата-аналардың өздерінің айтуы бойынша қашықтан білім берудің артықшылықтары айқын және төмендегідей: Сандық технологияларды қолдана отырып елде 3D – принтинг, онлайн- сауда, мобильді банкинг, цифрлы қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту үстінде. Бұл индустриялар қазірдің өзінде дамыған елдердің экономиканың құрылымын өзгертіп, дәстүрлі салаларға жаңа сапа дарытты», - деп нақты бағдар берді.

Цифрлық технологиялар - заман талабы. Олар қоғам өміріне әсерін молынан тигізуде. Соған қарай коммуникациялар мен ақпараттық жүйелерге және көрсетілетін қызметтерге жаңа талаптар қойылуда. Серпінді дамып келе жатқан алдыңғы қатарлы мемлекеттер цифрлық экономиканы дамытуға белсенді түрде басымдық беруде. Бұл жаһандық күн тәртібінің аса маңызды бағыты. Цифрлық экономиканы қалыптастыруда айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізген елдерге тән ортақ сипат бар.

Болашақта Қазақстанның озық ел атану жолындағы басты құралы – цифландыру. Көпшілікке мәлім, ертеңгі күнді ертерек ойлап, «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы қабылданған болатын. Қазақстан 2018-2022 жылдары «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасын іске асырды. Бағдарламада экономика саласын цифрландыру, сандық мемлекетке көшіру мақсаты айқын көрсетілген. Мамандардың айтуынша, алдағы 10-20 жылда мамандықтардың жартысы жойылатындықтан отандық білімді жаңғыртып, цифрлық дәуір талаптарына сай мамандарды даярлау керек. Соңғы кезде жиі айтылып жүрген цифрлылық дегеніміз не? Алдымен осыған тоқталайық.

Бүгінгі таңда «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында министрлік тарапынан бірқатар жұмыстар атқарылды. Атап айтсақ, ведомство бұйрығына сәйкес 2018-2019 оқу жылында «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні 3-сыныптың оқу бағдарламасына енгізілді, сондай-ақ 2019-2020 оқу жылында 4-сыныпқа, 2020-2021 оқу жылында 1-2 сыныптарға енгізілді. Одан әрі 5-11 сыныптардың бағдарламалары, ең алдымен STEM- элементтердің яғни, роботтехника, виртуалды шындық, 3D-принтинг және басқаларының қосылуын ескере отырып, бағдарламалау тілдерін қайта қарау өзекті болмақ.

Бағдарлама бірнеше бағыттардан тұрады, ал білім саласындағы цифрландыру мәселесіне келсек, бұл – адами капиталды дамыту бағыты. Бұл бағыт білім берудің басқару жүйесін құру, бастауыш білім беруде бағдарламалау негіздерін 2-сыныптан енгізу, жетекші АКТ мамандықтар бойынша білім беру бағдарламаларын жаңарту сияқты іс-шаралар жүзеге асырылуда. Оның ішінде заманауи трендтерді ескере отырып, студенттердің цифрлы дағдыларын арттыру мақсатында еліміздегі жоғары оқу орындарының базасында құзыреттілік орталықтарын ашу көзделген. Жалпы бағдарламаның орындалуы жақсы деңгейде деуімізге болады.

Бүгінде цифрландыру процесі әлемдегі барлық елдерге әсер етеді. Сонымен қатар әрбір ел цифрлық дамудың басымдықтарын өзі айқындайды. Әлемдегі 15-тен астам мемлекет қазіргі уақытта ұлттық цифрландыру бағдарламаларын іске асыруда. Қытай, Сингапур, Жаңа Зеландия, Оңтүстік Корея және Дания ұлттық экономикаларды цифрландыру бойынша алдыңғы қатардағы елдер болып табылады. Қытай өзінің "интернет плюс" бағдарламасында цифрлық индустрияны дәстүрлімен біріктіреді, Канада Торонтода АКТ-хабын жасады, Сингапур драйвері АКТ болып табылатын "ақылды экономиканы" қалыптастырады, Оңтүстік Корея "Креативті экономика" бағдарламасында адами капиталды, кәсіпкерлікті дамытуға және АКТ саласындағы жетістіктерді таратуға бағдарланады, ал Дания мемлекеттік секторды цифрландыруға баса назар аударуда. Білім беру саласы – бәріміз үшін өте маңызды тақырып. Ұлттың болашағы білім-ғылыммен қаруланған келешек ұрпақтың қолында екені айтпаса да түсінікті. Біз бүгін бұл саладағы сансыз реформаларды сөз еткелі отырған жоқпыз. Бізге керегі – «Цифрлы Қазақстан» бойынша жүзеге асып жатқан істердің нақты нәтижесі.

Сандық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивті және онлайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген оқытушы болуы тиіс.

Цифрлық білім беру ресурстарын әзірлеуші Ұлттық ақпараттандыру орталығы “цифрлық білім беру ресурстары – ол білім беру үдерісінің интерактивті қашықтықтан оқыту субъектілердің әрекеттесуі ретінде электрондық оқытудың инфокоммуникациялық білім беру жиынтығының ортасын құруды қамтамасыз ететін, цифрлық пішімдегі электрондық тасымалдаушылардағы дидактикалық материалдар” деген. Кейбір кезде электрондық оқу ресурстарының ішкі

жиынының деректерін ерекшелеу үшін оларды “цифрлық білім беру ресурстары” деп те атайды немесе цифрлық пішімдерді аудио/бейнеақпараттарды тасымалдаушыларға жазу үшін де пайдаланады және олар кез келген электрондық тасымалдаушыларда не болмаса телекоммуникациялық желілерде жарияланады. Барлық анықтамаларды қорыта келе, цифрлық білім беру ресурстары – цифрлық пішімде ұсынылған дидактикалық материалдар кешені. Ол суреттерді, бейнеүзінділерді, статистикалық және динамикалық модельдерді, виртуалды шынайы және интерактивті модельдеу объектілерін, катрографикалық материалдарды, дыбысжазбаларды, символды объектілер мен іскерлі графиканы және оқу үдерісін ұйымдастыруға арналған оқу материалдарды қамтиды. Ол электронды тасымалдаушылармен қоса білім біру сайттары мен порталдарында ұсынылады.

Қазіргі жағдайдағы бір ғана электрондық оқулықтар түріндегі ресурстар, цифрлық білім беру ресурстарына деген қажеттілікті қамтамасыз ете алмайды, яғни цифрлық білім беру ресурстарының басқа да түрлерін дамытуға баса назар аударылуы қажет.

Бүгінгі таңда білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әр түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибесіне сынап қараудың маңызы зор.

Цифрлы технология жүйесі арқылы еліміз әр салада үздік көрсеткіштерге қол жеткізе беретін болады. Уақыт өткен сайын адамдардың мүмкіншіліктері де арта түсуде. Айтса сенгісіз дүниелер айта кетсек, ақылды технологиялар бүгінгі таңда өмірімізге еніп, адам қиялынан туындаған ғажайып туындылар өмірге келуде. Жаңа өнім, жаңа қызмет сапасы, жаңа құрылғылар – цифрлы технология жүйесінің жарқын белгісі. Бұл сөзсіз ХХІ – ғасырдың жетістігі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Тілеубай С. Ш., Тоқсанова С. К., Бекмуратова Х. К. Цифрлеу дәуіріндегі білім беру. «Жоғары білім беруді интернационалдандыру: тәжірибе, проблемалар және даму перспективалары» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. Қызылорда, 17 мамыр 2023. 299б.

УДК 378:046

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДОСТУПУ ДО ЗНАНЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

*Кирчата І. М., к.е.н., доцент
Кирчатий Ю. В., здобувач PhD
kirchatayairina@gmail.com*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Тенденції освіти в епоху цифровізації відкривають нові можливості та виклики для освітніх закладів, викладачів та студентів. Головною метою цих змін є створення більш доступного, ефективного та персоналізованого навчання, яке б готувало студентів до вимог сучасного суспільства та ринку праці.

Прагнення інновацій та адаптації до нових технологій відіграє ключову роль у розвитку освіти та формуванні майбутнього вектора в освіті.

Поява нових технологій та цифрових ресурсів перевизначають способи, якими студенти отримують доступ до ширшого спектру освітніх можливостей, а також розвивають навички, необхідні для успішної кар'єри у сучасному інформаційному суспільстві.

Головною метою освіти стає підвищення мотивації до навчання, виховання ініціативи, прагнення до саморозвитку та самоактуалізації, розширення кругозору, відстеження тенденцій в інших галузях та професіях, використання передових українських та зарубіжних теорій та практик.

Однак, разом з цим виникають нові виклики, такі як необхідність адаптації традиційних освітніх інститутів до нових технологій та змін у навчальних практиках.

Основні тенденції у сфері освіти у контексті цифровізації, їх вплив на процес навчання полягають у наступному:

1. Онлайн-освіта та глобальний доступ до знань.

З розвитком інтернету та технологій онлайн-освіта стала широко поширеною та доступною для мільйонів людей по всьому світу. Платформи для онлайн-навчання, такі як Coursera або edX, пропонують курси з різних предметів від провідних університетів та експертів галузі. В Україні є власна платформа онлайн-освіти

Prometheus, на якій розміщують не лише вітчизняні курси, а й переклад найкращих зарубіжних програм. Це дає змогу здобути освіти навіть тим, хто раніше не мав доступу до вищої освіти через географічне положення закладу освіти або власнім фінансові обмеження.

2. Адаптивне навчання та персоналізована освіта.

Технології адаптивного навчання використовують штучний інтелект для аналізу даних навчального процесу та надання персоналізованих матеріалів та завдань кожному студенту. Це дозволяє адаптувати навчання під індивідуальні потреби та здібності кожного студента, підвищуючи ефективність навчання та покращуючи результати.

3. Віртуальна реальність і доповнена реальність як збагачення освітнього досвіду.

Використання віртуальної та доповненої реальності в освіті відкриває нові можливості для створення іммерсивного освітнього середовища. За допомогою VR та AR студенти можуть занурюватися у віртуальні сценарії, взаємодіяти з 3D-моделями та виконувати практичні завдання у симульованих умовах, що збагачує їх навчальний досвід та сприяє кращому засвоєнню теоретичного та практичного матеріалу.

4. Гібридні моделі навчання: поєднання онлайн та офлайн.

Гібридні моделі навчання поєднують у собі елементи традиційного навчання з онлайн-ресурсами та активно використовуються у сучасних навчальних закладах. Це дозволяє студентам отримати як особисту взаємодію з викладачами та однолітками, так і використовувати переваги онлайн-ресурсів для самостійного навчання та розширення знань.

5. Розвиток критичного мислення та творчий підхід.

В епоху цифровізації важливість розвитку навичок, таких як критичне мислення, комунікація, співробітництво та творчість стає все більш очевидною. Освітні програми акцентують увагу не тільки на засвоєнні фактичних знань, а й на розвитку учнів як самостійних мислителів і творчих особистостей, здатних адаптуватися до світу, що швидко змінюється.

Загалом цифровізація навчання відкриває широкі можливості для розвитку освіти, проте вимагає уваги до вирішення супутніх проблем та недоліків, щоб забезпечити максимальну ефективність та доступність освіти для всіх.

УДК 004.38

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ АГРОНОМІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

*Майбородіна Н. В., к.ф.-м.н, доцент,
mainataliia2311@gmail.com*

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

*Герасименко В. П., к.т.н, доцент,
syavagvp@gmail.com*

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Розвиток аграрного виробництва потребує ефективної системи землеробства. Для вирішенні великої кількості завдань, які пов'язані із плануванням, прогнозом, аналізом і моделюванням сільськогосподарських процесів, інформаційні технології можуть надати допомогу. Стрімке зростання інтенсивності інформаційних потоків і збільшення обсягів створеної та оброблюваної інформації потребує безперервного відновлення знань і підвищення кваліфікації фахівців, що працюють в аграрній сфері.

Інформаційні системи та технології забезпечують збирання, зберігання, оброблення, пошук, подання інформації, яка може знадобитися для прийняття рішень чи виконання завдань в галузі агрономії. Вони допомагають аналізувати проблеми та створювати нові продукти діяльності.

Стандарт вищої освіти України для спеціальності 201 «Агрономія» визначає цілями навчання: формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань, умінь та навичок для застосування в професійній діяльності у сфері агрономії, спрямованих на вирішення комплексних завдань з організації і технології виробництва високоякісної екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та збалансованого природокористування через теоретичне та практичне навчання. Інструментами та обладнанням для забезпечення цілей навчання вказане обладнання, устаткування та програмне забезпечення, необхідне для лабораторних, лабораторно-польових та польових досліджень в агрономії [1].

Для набуття компетентностей майбутніх агрономів до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатностей до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел не можливо обійтися без використання цифрових технологій сьогодення.

Діджиталізація в сучасному світі дає доступу до інформації в режимі реального часу з можливістю створення, збереження, передачі, обробки та передачі інформації. Спеціальність 201 Агрономія – багатогранна спеціальність та вимагає від майбутнього фахівця вмінь користуватися сучасними цифровими технологіями. Агроном – це фахівець, який постійно повинен бути обізнаним про події, які відбуваються в режимі реального часу.

Технологічний розвиток триває постійно та практичні пристрої для аграрної сфери з'являються досить часто. Сільськогосподарська діяльність – це просто величезний обсяг агрономічної, економічної, технічної, хімічної, метеорологічної та іншої інформації, яку потрібно не просто знати, обробляти, а й на цій основі ухвалювати відповідальні управлінські рішення.

В сучасному світі робота агронома неможлива без використання цифрових технологій. Від своєчасного прийняття агрономом правильного рішення під час вирощування сільськогосподарських культур залежить одержання високих врожаїв і прибуток господарства від рослинництва. Використання інформаційних технологій в агрономії є одним з елементів економічного зростання цієї галузі.

Як основний технічний засіб переробки інформації використовують персональний комп'ютер (ПК). На сьогоднішній день існує широкий вибір програмного забезпечення та платформ, які допомагають агроному відслідковувати стан агрооперацій не лише з використанням ПК, а й з можливістю переглядати стан агрооперацій на смартфоні в режимі реального часу.

До складу програмного забезпечення входять загальносистемні і спеціальні програмні продукти, а також технічна документація. До загальносистемного програмного забезпечення відносяться комплекси програм, які орієнтовані на користувачів та призначені для вирішення типових завдань обробки інформації. Вони створені для розширення функціональних можливостей комп'ютерів, управління процесом оброблення даних та його контролю. Спеціальне програмне забезпечення є сукупністю програм, розроблених при створенні конкретної інформаційної системи. Спеціально розроблені пакети прикладних програм призначені реалізувати створені моделі різного

ступеня адекватності та можуть відображати функціонування реального об'єкта [2].

В сучасному світі значного поширення зазнали інструменти Google, які через свою зручність, простоту використання, доступ до важливих файлів у будь який час, через будь-які пристрої, від комп'ютерів до смартфонів, набули широкого розповсюдження та популярності. Сервіси Google мають ряд переваг порівняно з іншими: безкоштовність, постійне оновлення, україномовний інтерфейс та можливість інтеграції між різноманітними додатками тощо [3].

З використанням сучасних інформаційних технологій можна планувати агророботи та агрооперації, прогнозувати врожайність, давати завдання на огляд полів та переглядати звіти огляду полів з можливістю надання рекомендацій. Платформи надають можливість створення і перегляду звітів про статус робіт, про вегетацію, про внесення добрив та про збирання врожаю, звіти по планам живлення та інші види звітів. Можливий широкий спектр видів звітів по обладнанню (продуктивність машин, продуктивність обладнання, аналіз датчиків машин, обслуговування, про видачу і залишку палива, рух машин по полям та об'єктам), продуктивність водіїв та інші.

Важливим і основним об'єктом професійної діяльності кожного агронома є поле. В режимі реального часу з використанням сучасних технологій можна з переглядати карти земельних ділянок, проводити аналіз земельних ресурсів, отримувати знімки високого розширення та аналіз ґрунту.

Вміле використання смартфона та якісно підібране програмне забезпечення дає можливість завжди мати під рукою список всіх полів, звіти про їх площу та врожайність, перелік сивозмін з метою подальшого і постійного аналізу проведеної агророботи та складання планів на майбутнє.

Також деякі платформи пропонують послуги економічного характеру. Є можливість отримувати дані про витрати, доходи, маржинальність, заробітну плату та аналітику кадастру.

Є можливість зберігати інформацію про склади (хімікати, добрива, насіння, паливо, врожай).

Отже, процес диджиталізації суспільства, впровадження новітніх інформаційних систем та технологій може сприяти:

– отриманню раціональних способів вирішення управлінських завдань за рахунок використання математичних методів та моделей;

- використанню інтелектуальних систем з метою моделювання прогнозованих показників;
- автоматизації процесів, що призводить до звільнення працівників від рутинної роботи;
- забезпеченню достовірності як вхідної, так і вихідної інформації;
- заміні паперових носіїв інформації;
- вдосконаленню структури потоків інформації і системи документообігу в організації;
- зменшенню витрат на виробництво продуктів і послуг;
- наданню споживачам унікальних послуг;
- пошуку нових ринкових ланок;
- прив'язці до фірми покупців і постачальників за рахунок надання їм різних знижок і послуг [4].

Таким чином, не можливо уявити сучасного агронома, який не використовує в своїй професійній діяльності інноваційні цифрові технології. Цифрові знання відкривають можливості для якісного і своєчасного реагування на виклики в професійній діяльності агронома.

Література:

1. Про внесення змін до стандарту вищої освіти за спеціальністю 201 «Агрономія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.12.2018 № 1339 URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 29.01.2024).
2. Майбородіна Н. В. Економетрика: навчальний посібник. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2021. 280 с.
3. Майбородіна Н. В. Використання цифрових технологій для підготовки фахівців аграрної сфери України / Майбородіна Н. В., Герасименко В. П. // Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики [Електронний ресурс]: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 26 січня 2023 р. / за заг. ред. І. Жуховського, З. Шарлович, О. Мандич / Міжнародна Академія Прикладних Наук (Республіка Польща) – Державний біотехнологічний університет (Україна). – Вид.: MANS w Łomży, Ломжа, Польща, 2023. Ч. 2. с. 280 - 284.
4. Тверезовська Н. Т. Нелепова А. В. Інформаційні технології в агрономії [текст]: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 282 с.

378:528

ОГЛЯД КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА ПРИКЛАДІ ГЕОДЕЗИЧНИХ РОБІТ

Мусієнко І. В., к.т.н., доцент
saprada14@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Розвиток комп'ютерних технологій у виробництві надало суттєвих змін і у сфері вищої технічної освіти, оскільки сучасні підходи вищої технічної освіти орієнтовані саме на процеси у виробництві. Наприклад, комп'ютерні технології змінили геодезичні роботи як на рівні безпосередньо технології топогеодезичної зйомки (рисунк 1), головних видів камеральних робіт у геодезії (рисунк 2), видів вихідних даних (рисунк 3), так і на рівні етапів життєвого циклу споруд (рисунк 4). Розглянемо кожен з цих рівнів.

Сучасні технології топогеодезичної зйомки наведені на рисунку 1.

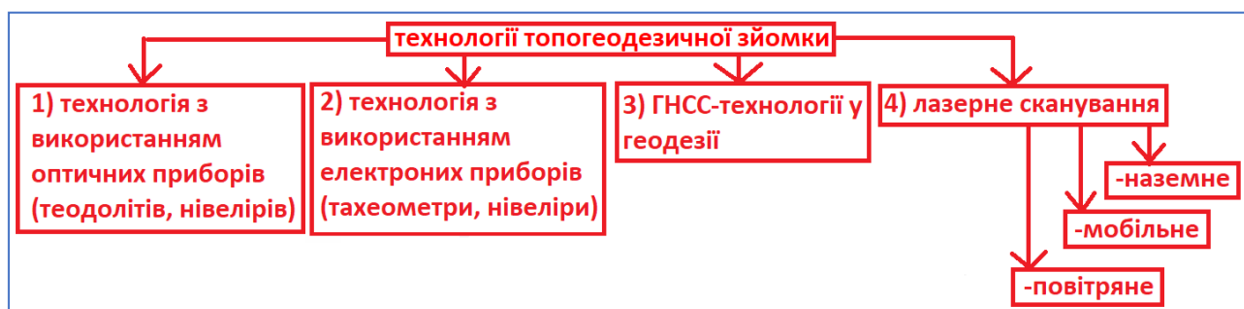

Рисунок 1 – Сучасні технології топогеодезичної зйомки

Комп'ютерні технології при геодезичних роботах в залежності від технологій топогеодезичної зйомки наступні:

1 технологія:

- автоматизація обробки журналу теодолітної зйомки;
- автоматизація обробки відомості координат;
- автоматизація обробки журналу відміток станцій;
- автоматизація обробки журналу тахеометричної зйомки;
- система автоматизованого проектування (САПР) по створенню топографічного плану місцевості.

2 технологія:

- автоматизація зрівнення теодолітних ходів;
- підвантаження результатів тахеометричної зйомки;
- САПР по створенню плану місцевості.

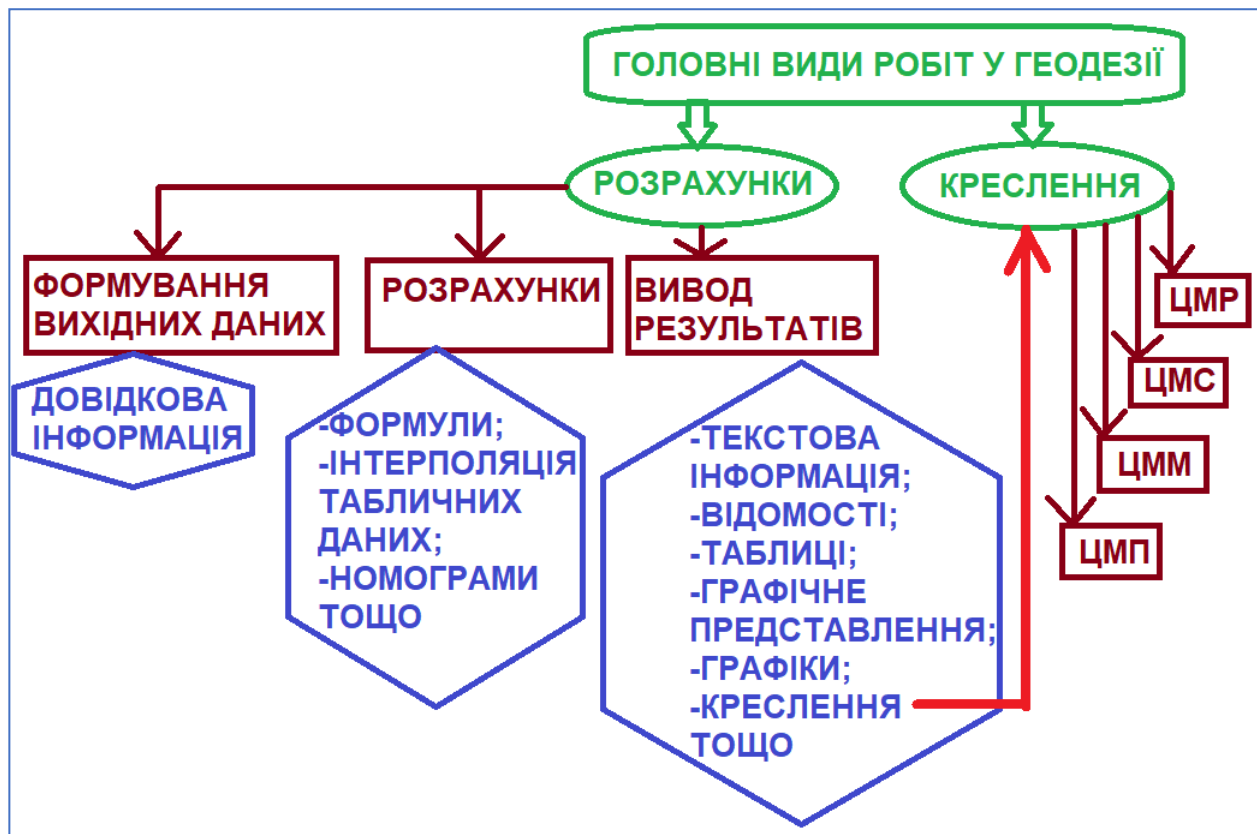

Рисунок 2 – Комп'ютерні технології при геодезичних роботах в залежності від видів камеральних робіт

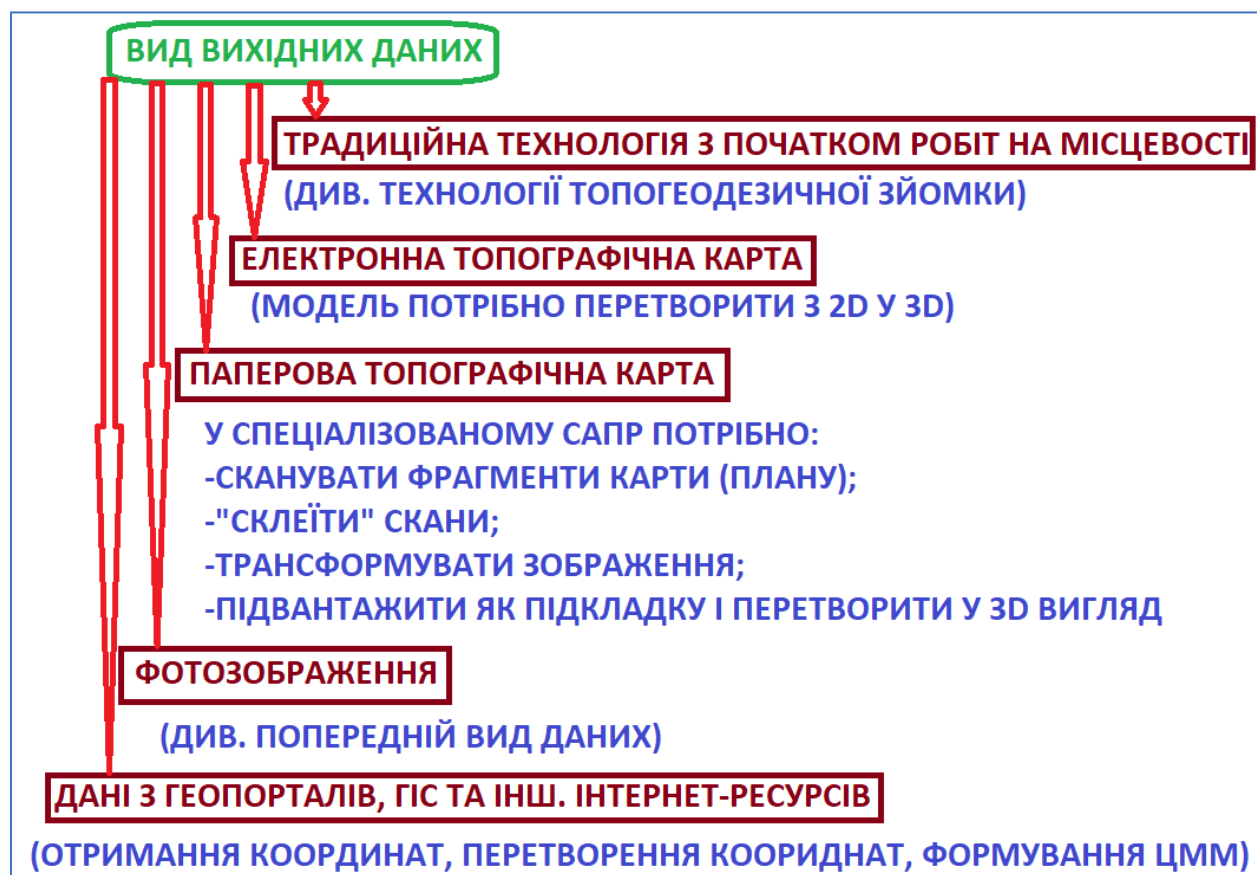

Рисунок 3 – Комп'ютерні технології при геодезичних роботах в залежності від виду вихідних даних

3 технологія:

- автоматизація зрівнення теодолітних ходів;
- підвантаження результатів тахеометричної зйомки;
- спеціалізовані програмні засоби для імпорту і обробки даних;
- САПР по створенню плану місцевості.

4 технологія:

- спеціалізовані програмні засоби для імпорту і обробки даних;
- САПР по створенню плану місцевості.

У комп'ютерних технологіях при геодезичних роботах в залежності від видів камеральних робіт креслення може бути і як результатом розрахунків і як самостійний вид робіт.

Комп'ютерні технології в залежності від етапів життєвого циклу споруд розподіляються наступним чином (рисунок 4).

1 етап: комп'ютерні технології залежать від технології збору топогеодезичної інформації, цифрова модель місцевості (ЦММ) складається з цифрової моделі рельєфу (ЦМР) і цифрової моделі ситуації (ЦМС).

2 етап:

- вихідні дані беруться з попереднього етапу (ЦММ);

Рисунок 4 – Етапи життєвого циклу споруд (192 і 193 – сфера дії спеціальностей навчального процесу)

– новий об'єкт проектується в САПР, формується цифрова модель проєкта (ЦМП), як ЦММ і проєкт (П).

3 етап:

– вихідні дані беруться з попереднього етапу (ЦМП = ЦММ+П);
– інформацію з ЦМП заносимо у геодезичні прилади (якщо це дозволяє нам технологія збору топогеодезичної інформації).

4 етап:

– вихідні дані беруться з попереднього етапу 2;
– інформацію з ЦМП заносимо у геодезичні прилади.

5 етап:

– вихідні дані беремо з попереднього етапу 2;
– до ЦМП додаємо цифрову модель існуючого об'єкту (ЦМІО).

6 етап:

– комп'ютерна обробка даних моніторингу.

На прикладі цих чотирьох рівнів ми бачимо, як комп'ютерні технології змінили геодезичні роботи. Це у свою чергу відбивається на навчальному процесі.

УДК 378

КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

*Нестеренко В. Ю., к.е.н., доцент
valentinaonisiforova@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

*Осьмірко І. В., к.е.н., доцент
i.v.osmirko@hnpri.edu.ua*

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

У сучасному цифровому суспільстві здобувачі вищої освіти обов'язково мають розвивати широкий спектр компетентностей, які допоможуть їм ефективно функціонувати в цьому високотехнологічному середовищі. Перелік таких компетентностей є дуже різноманітним, однак в сучасних умовах серед них можна виділити базові, без яких неможливим є існування в професійній сфері сучасного кваліфікованого фахівця. Серед таких компетентностей можна виокремити наступні:

- цифрова грамотність, яка полягає в розумінні основних принципів роботи комп'ютерів, Інтернету та програмного забезпечення, а також навички в роботі з різними цифровими інструментами і платформами;

- інформаційна компетентність, яка передбачає здатність ефективно знаходити, оцінювати, обробляти і використовувати інформацію з різних джерел, включаючи Інтернет, бази даних та наукові ресурси;

- критичне мислення, яке передбачає спроможність здобувача аналізувати і критично оцінювати інформацію, робити обґрунтовані висновки та приймати інформовані рішення в цифровому середовищі, що активно розвивається;

- комунікативні навички, що полягають у спроможності ефективно взаємодіяти з іншими за допомогою цифрових засобів комунікації, таких як електронна пошта, месенджери, соціальні мережі, відео-конференції;

- креативність і інноваційність поглядів є також життєво необхідними сучасному фахівцю через постійну необхідність

генерувати нові ідеї, вирішувати проблеми та розвивати інноваційні підходи за допомогою цифрових технологій навіть у поточній щоденній професійній діяльності;

- розуміння принципів кібербезпеки, а саме розуміння загроз і методів захисту в цифровому середовищі, включаючи захист від вірусів, шахрайства та інших кіберзлочинів;
- навички співпраці та командної роботи, які полягають в у мінні ефективно співпрацювати з іншими через цифрові платформи для досягнення спільних цілей професійної діяльності.

Слід зазначити, що виділені компетентності з кожним днем стають все важливішими у сучасному освітньому процесі, оскільки цифрові технології активно змінюють засоби навчання, роботи та повсякденного життя в цілому.

У контексті економічних спеціальностей важливо, щоб здобувачі розвивали не лише загальні цифрові компетентності, але й спеціалізовані навички, що стосуються їх області знань. Отже, перелік обов'язкових професійних компетентностей для цієї групи здобувачів вищої освіти слід доповнити наступними:

- опанування аналітичних навичок, щоб отримати здатність використовувати цифрові інструменти для збору, аналізу та інтерпретації економічних даних і показників;
- опанування методів моделювання та прогнозування задля отримання вміння застосовувати цифрові моделі та інструменти для прогнозування економічних тенденцій, ризиків та можливостей;
- ґрунтовне розуміння принципів фінансового аналізу з напрямку розуміння цифрових інструментів його проведення, управління фінансами, оцінки ризиків та прийняття інвестиційних рішень;
- знання основ електронної комерції та цифрового маркетингу, тобто розуміння цифрових платформ та методів електронної комерції, що допомагає вивчати нові моделі бізнесу та ринкові можливості, використовувати цифрові маркетингові інструменти та аналіз даних для розвитку маркетингових стратегій та просування бренду, тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що опанування наведених базових та професійних компетентностей допоможе здобувачам вищої освіти економічних спеціальностей ефективно адаптуватися до змін у цифровому суспільстві та успішно здійснювати професійну діяльність в умовах, коли використання цифрових технологій стає всеохоплюючим.

УДК 37.013.74:373.31.5]061.1ЄС

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ПРИ ВИКЛАДЕННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

*Перунова О. М., к.ю.н., доцент,
Snezkas79@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сьогоднішній світогляд привносить нові погляди на технологічні процеси розвитку суспільства в цілому, безперечно, це нове уявлення майбутнього життя суспільства. Виникає багато питань відносно розвитку і формування цифрового суспільства і місця людини в цій системі, особливо це стосується майбутніх фахівців різних галузей науки і професій, але ці процеси у майбутньому призведуть до нового уявлення у спілкуванні пов'язаному з соціальним життям, економічним, політичним і т.д. людини і громадянина.

Отже, не виключенням є огляд ставлення і розуміння відношення у використанні нових цифрових технологій, які сьогодні дуже об'ємно використовуються у навчальному процесі. І це вже є сучасність у якій ми живемо у повинні керувати цим процесом, не лише як вчені, викладачі, а і ще як люди, які розвиваються по новому у своїх цифрових можливостях.

З давнини людина прагнула і набувала певних навичок, нові технологічні процеси – це теж виклик сучасності і набуття цифрових знань, які вважаю допомагають розвивати і втілювати інші підходи засвоєння знань для учнів, розвиток науки має новий сенс свідомості.

Особливу увагу хотілося приділити правовим дисциплінам, які викладаються більшою ступень у вузах України, серед них ми зустрічаємо фундаментальні, загальні та спеціальної направленості. Всі вони спрямовані на виховання не лише студентів, як спеціалістів, але є вкрай необхідними для світогляду і правильних моральних цінностей у суспільстві, знання права і законів держави в якій живе людина і громадянин, адже закон є тим інструментом за допомогою якого держава керує суспільством і регулює різні правовідносини, будучи при всьому тому сама суб'єктом права (міжнародне право).

Хотілося б звернути увагу на те, що з часів римського права, використання XII таблиць Хамураппі суспільство зробило крок у

майбутні нові технології, задача яка стоїть перед кожним вченим, викладачем професійно ставитися не лише до своєї науки, а і до уміння застосовувати її на просторах технологій, які допомагають і роблять викладення матеріалу більш доступним і цікавим для студентів, і не забуваємо, що це сьогодні ще й необхідність при веденні воєнних дій у державі.

Викладання права за допомогою цифрових технологій, якщо вони є налаштованими технічно - якісно не викликають складностей, а лише сприяють самовираженню як викладача так і студента. Зазначимо також, що майбутній фахівець вимушений шукати ту інформацію, яка є для нього корисною і цікавою, це підкреслює той факт, що викладення сьогодні особливо права в такій системі диктує більш самостійне вивчення правових дисциплін особливо загальних. Але все ж таки не хотілося б зациклюватися лише на такому викладення, адже гуманітарна дисципліна, яким є правові дисципліни мають все ж такі направленість спілкування і вміння доказувати свою правоту, користуватися законом, як інструментом. Самому студенту буде дуже важко це зробити, хоча і простіше зорієнтуватися відносно джерел права, які застосовуються між суб'єктами правовідносин.

Тому, все ж таки вважаю, що разом з використанням цифрових технологій, можливості все ж таки поспілкуватися та порозумітися на живій лекції, практичному занятті робить зі студента професійного фахівця та підкованого у всіх напрямках громадянина України, а це майбутнє держави її суверенітет і можливість як змога менш порушувати права і свободи людини і громадянина.

Зазначимо, що цифровий інтелект робить із викладача досить нову категорію професійної людини, тому що на сьогодні викладач вже повинен вміти і мати велику кipu професійних знань і можливості технологічного вміння – це складно, але необхідно.

Дозвольте привести деякі характерні особливості, які вважаємо викладач повинен мати відносно цифрового розуміння:

- по перше за все мати певний індивідуальний технічний пристрій, який дозволяє проводити цифрові рухи, дії, а значить всі супровідні атрибути і електронна адреса, номер телефону, комп'ютер і т.д.;

- по друге, сама вища школа, вуз, його система повинна бути налаштована і готова на викладання дисциплін таким безконтактним чином, та постійно технічно відповідати сучасності і бути корисною і сучасною для використання всіма суб'єктами учбового процесу;

- по третє уміння обачно поводитися з будь-якою особистою інформацією, якою людина ділиться, щоб захистити свою приватність (коди доступу);
- по четверте мати хороший контент своєї дисципліни, підтримувати цікавість новими підходами при викладенні матеріалу;
- по п'яте вміння розуміти природу цифрових слідів та їх наслідки;
- по шосте, вміння спілкуватися за допомогою технологічних засобів;
- по сьоме, цифрова система допомагає само організовуватися і учням і викладачам.

Таким чином, можливо зробити висновок, що велика увагу сьогодні приділяється цифровій освіті, виходить, що це тепер наше з вами майбутнє, в зовсім новій прогресії, головним і важливим є те, щоб ми могли вірно користуватися цим інструментом для навчання, щоб цифрові технології були адоптовані і як умова простішими в використанні – це спростить процес навчання і допоможіть сформулювати нові підходи для вузів різних форм та майбутніх фахівців і громадян України.

Цифрова компетентність сьогодні тісно пов'язується освітніми системами міжнародної педагогічної спільноти, що в свою чергу допомагає в обміні інформації і налаштування на можливості досягнення освіти в інших державах і континентах, навчання уже сьогодні стає міжнародним.

УДК 378.147:744

ФОРМУВАННЯ СПЕКТРУ КОМПЕТЕНЦІЙ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНЖИНІРИНГУ ВИРОБНИЧО-ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ

Подригало М. А., д.т.н., професор, pmikhab@gmail.com

Тарасов Ю. В., д.т.н., доцент, yuriy.ledd@gmail.com

Дудукалов Ю. В., к.т.н., доцент, nss_delcam@khadi.kharkov.ua

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Вирішення соціо-технічних проблем розвитку виробничо-транспортних систем машинобудівних і машиноремонтних підприємств в умовах діджиталізації суспільства неможливе без формування компетентних фахівців в технологіях інжинірингу. Цілеспрямована, всебічно обґрунтована інноваційна інженерна діяльність базується на застосуванню інструментів конструкторсько-технологічного інжинірингу. Без наукової розробки проблем методології інжинірингу неможливо керувати процесами підвищення технічного рівня виробничо-транспортних систем [1].

Подальший розвиток України передбачає створення та модернізацію комплексних виробничо-транспортних систем з широким впровадженням нових інформаційних технологій. Це вимагає залучення до виробничих та керівних структур зростаючої кількості професійно-підготовлених спеціалістів по системному проектуванню інженерного забезпечення виробничо-транспортних систем та його ефективному функціонуванню, що мають сучасне мислення та здатні на практиці застосовувати свої знання. Потрібне не просто збільшення кількості фахівців, а розширення спектру їх компетенцій, напрямів підготовки та спеціальностей відповідних кваліфікаційних рівнів, якісного поліпшення змісту освіти. Плани підготовки повинні бути орієнтовані не лише на вирішення нагальних проблем, але й враховувати перспективи розвитку українських регіонів на основі впровадження в освітянські проекти останніх досягнень науки та техніки [2].

Актуальними залишаються питання підвищення продуктивності і надійності роботи технологічного і вантажно-транспортного обладнання, робото-технічних систем, переходу до створення інтелектуальних виробничо-транспортних комплексів. Активно розробляються плани відкриття нових складальних (а також автоскладальних) підприємств, що є логічним розвитком існуючою

розгалуженої мережі підприємств технічного обслуговування та ремонту. Потрібні фахівці, спроможні ефективно займатись професійною діяльністю на промислових підприємствах в сфері їх матеріально-технічного забезпечення, надання різноманітних інжинірингових послуг.

Таким чином, реально діючі і надалі прогресуючі сектори економіки потребують високопрофесійних і якісно підготовлених кадрів в галузі знань «Механічна інженерія» за спеціальністю «Прикладна механіка». Їх підготовка охоплює питання проектування як технологічних процесів, так і інженерної інфраструктури, сучасного обладнання та інформаційного управління. Забезпечити ці потреби неможливо без участі відповідних фахівців, котрі вільно володіють сучасними методами системного проектування виробів машинобудування, їх нормативним та метрологічним забезпеченням на всіх етапах життєвого циклу, а також здатні вирішувати проблеми комп'ютерного управління та інженерного супроводження виробничих потоків, враховуючи питання захисту навколишнього середовища і безпеки праці.

Інноваційну спрямованість підготовки цих інженерних кадрів складають нові методи спрямованого синтезу в проектуванні та оптимізації роботи виробничих технологічних і транспортних машин, транспортно-складських систем, автоматизованих виробничих комплексів на базі використання технологій комп'ютерного інжинірингу, управління транспортним, складським і виробничим обладнанням, контролю якості. Освітні програми їх підготовки надають можливість одержати ґрунтовні знання з математики, фізики, теоретичної механіки, теорії пружності, механічних коливань і динаміки машин, логістики, мати професійні навички в проектуванні і розрахунку машин і механізмів, їх випробуванні і діагностиці, оптимізації функціонування на базі застосування методів прикладної механіки. Тому структура професійної підготовки повинна бути спрямована на формування спектру компетенцій, включаючи в базовій підготовці бакалаврів і магістрів насамперед такі:

- володіння технологіями основних видів інжинірингу, методами прикладної механіки, здатність проектувати, застосовуючи знання динаміки машин з пружними ланками;

- використання методів системного аналізу, формування і оцінки функціональної стабільності складних систем;

- практичне володіння методами комп'ютерного інжинірингу на базі сучасного CAD/CAM/CAE/CAPP/PLM забезпечення, розробка управляючих програм для верстатів з ЧПУ і 3D-принтерів;

- уміння проектувати відновлювальні технології та ремонтно-діагностичне оснащення для них, забезпечувати застосування інжинірингу (реінжинірингу) в умовах ремонтного виробництва, включаючи CALS-супроводження модернізації і ремонту.

Сучасне машинобудування орієнтоване на створення «безлюдних виробництв» на основі неперервної інформаційної підтримки життєвого циклу виробу з організацією управління наскрізними матеріальними потоками шляхом створення комплексних виробничо-транспортних систем. Їх інженерно-технічну базу складають сучасні технології обробки і зміцнення матеріалів, технічні та комунікаційні засоби. Тому ці складові також включаються в підготовку бакалаврів і магістрів з прикладної механіки.

Таким чином, доцільність підготовки фахівців за цим напрямом з широким спектром компетенцій обумовлена існуванням сталої тенденції підвищення попиту на кваліфікованих фахівців з інжинірингу виробничо-транспортних систем, зростанням вагомості сучасної освіти в галузі машинобудування і ремонту машин, як складових ефективною роботи виробництва якісних товарів та послуг, розвитку промисловості та транспорту на усіх рівнях функціонування економіки. В умовах діджиталізації це буде сприяти інтеграції у світові процеси в галузі освіти, відповідати вимогам підготовки фахівців у сфері інженерії на рівні їх підготовки у провідних закордонних університетах та інститутах.

Література:

1. Райковська, Г. О. Шляхи вдосконалення підготовки фахівців машинобудівної галузі / Вісник Вінницького політехнічного інституту, №2, 2019. С. 111–115.
2. Кокарева, А. М. Сучасний стан професійної підготовки інженерів в технічному університеті / Вісник Національного авіаційного університету, № 10, 2017.

УДК 378.1

**ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕЛЮВАННЯ ЯКОСТІ
ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ**

*Полярус О. В., д.т.н., професор,
poliarus.kharkov@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Важливість цифрової освіти студентів всіх спеціальностей на сьогоднішній день не викликає сумнівів. Студенти, що вивчають комп'ютерні науки, більшість свого часу повинні присвячувати цифровій освіті. В даній доповіді розглядаються питання підготовки студентів тих спеціальностей, для яких цифрова освіта не є головною. Виділення для неї великого часу знижує кількість часу, що витрачається на вивчення професійно орієнтованих дисциплін за спеціальністю.

На цей час не існує єдиного узагальненого показника ефективності навчання студентів (УПЕНС), оскільки він залежить від цілей і методів навчання, рівня підготовки студентів тощо. Він може враховувати академічну успішність, відвідуваність занять, активність студентів на заняттях, результати виконання проектів та завдань, відгуки викладачів, студентів, інших учасників навчального процесу та інші фактори. Тут потрібно врахувати, що безпосередньо цифровому навчанню присвячена невелика кількість навчальних дисциплін і тому більшість інших дисциплін повинна включати завдання, що вимагають певного рівня цифрової освіти.

Для узагальнення окремих показників можна використовувати їх суму, зважену суму, статистичні методи, факторний аналіз тощо. Найпростішим УПЕНС є середній бал, кількість пройдених кредитів та рівень їхньої складності. Логічним є використання кореляції між показником якості навчання студента і рівнем його цифрової освіти. Це дає можливість відмовитися від окремого оцінювання рівня цифрової освіти. Вибір узагальненого показника залежить від конкретних потреб та цілей навчального закладу. В цілому УПЕНС може описуватися статистичними законами. Приклад щільностей ймовірностей ефективності використання часу цифрового навчання $W(t)$ приведена на рисунку 1. По осі абсцис відкладається час навчання t в деяких умовних одиницях. Нехай загальний бюджет часу навчання

складає 80 одиниць. Він виділений на рисунку вертикальною товстою лінією. Тут використовується логічна залежність: чим більше час цифрового навчання, тим більше УПЕНС. Якщо цей час вибрати близьким до 80 одиниць, то на підготовку студента по основним дисциплінам не вистачить часу. Якщо, наприклад, $t = 60$, то ефективність цифрового навчання є найбільшою, але розподіл $W(t)$, що показаний пунктирною лінією, може виходити за межі бюджету навчання, що неприпустимо. Отже, час цифрового навчання треба зменшувати, що відображається суцільною лінією закону розподілу на рисунку 1. Для приведеного прикладу це не приводить до покращення ефективності цифрового навчання, оскільки дисперсія розподілу істотно збільшилася. Таким чином, треба здійснювати оптимізацію часу навчання і при цьому зменшувати дисперсію розподілу $W(t)$.

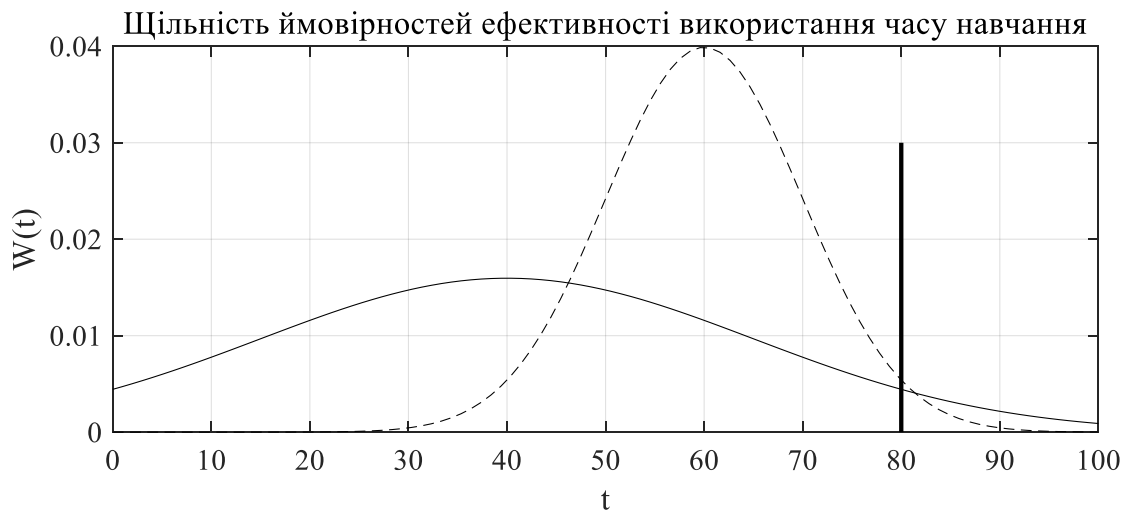

Рисунок 1 - Щільності ймовірностей ефективності використання часу цифрового навчання

При відомому розподілі $W(t)$ і вибраному пороговому значенні часу цифрового навчання з допомогою відомого методу перевірки статистичних гіпотез можна визначити ймовірність того, що в такій системі забезпечується необхідна якість підготовки студентів. Моделювання системи навчання доцільно здійснювати з допомогою відомого рівняння Фоккера-Планка [1]

$$\frac{\partial W(x, t)}{\partial t} = -\frac{\partial}{\partial x} [a(x, t)W(x, t)] + \frac{1}{2} \frac{\partial^2}{\partial x^2} [b(x, t)W(x, t)],$$

де $a(x, t)$ - коефіцієнт зсуву, а $b(x, t)$ - коефіцієнт дифузії.

Рівняння Фоккера-Планка (РФП) не призначалось для соціальних систем і тому не існує точного еквівалента коефіцієнта зсуву та коефіцієнта дифузії в системах, які описують модель цифрового навчання. Коефіцієнт зсуву може визначатися мотивацією студентів і викладачів, соціальним впливом, соціальною мобільністю, забуванням інформації, швидкістю навчання, прагненням системи до правильного стану тощо. Коефіцієнт дифузії залежить від шумів, тобто впливів, що заважають процесу навчання, різних випадкових факторів, невдалих експериментів в процесі навчання, специфіки поширення знань та навичок серед студентів тощо. Визначення зазначених коефіцієнтів потребує проведення цілеспрямованого дослідження з подальшою формалізацією результатів.

РФП являє собою одновимірне диференціальне рівняння в частинних похідних для апостеріорної щільності ймовірностей $W(x, t)$, що залежить не тільки від часу t , але і від координати x . Для фізичних систем ця координата виражається в одиницях довжини. В соціальних системах в якості x можна використовувати різні показники, наприклад, рівень цифрової освіти студентів, коли кожному рівню ставиться у відповідність число. Необхідні значення x та t визначаються при максимізації $W(x, t)$ в РФП. Отже, щоб скористатися РФП, необхідно створити загальну стохастичну модель цифрового навчання, яка може застосовуватися для аналізу результатів навчання студентів і створення рекомендацій з підвищення його ефективності.

Для цього, по-перше, треба забезпечити доступність цифрової освіти шляхом належного оснащення студентів і викладачів інтернетом, різними програмними пакетами, усунення цифрової неграмотності на спеціалізованих онлайн-курсах, створення підручників тощо. По-друге, забезпечити необхідну якість цифрової освіти і її відповідності новим стандартам, наприклад, на основі інтерактивних захоплюючих дистанційних курсів та інших різноманітних методів навчання. По-третє, є сенс ліквідовувати нерівність в цифровій освіті, коли умови проживання студентів у віддалених районах є перешкодою для доступу до цифрових ресурсів. Таким цілям можуть служити стипендії та гранти окремим студентам, ресурсів для людей з обмеженими можливостями та низькими доходами, розширення цифрової інфраструктури. По-четверте, дуже важливим завданням є розвиток та підтримання на деякому рівні мотивації студентів і викладачів до роботи в онлайн-середовищі. Для цього можуть служити різні заохочуючі заходи як до студентів, так і

викладачів, ігрові методи, зворотний зв'язок студентів і викладачів тощо. По-п'яте, треба підвищити захищеність учасників цифрової освіти від кібершахрайства та інших кіберзлочинів шляхом навчання молоді захисним діям в інтернеті і впровадження політики кібербезпеки.

Література:

1. Van Kampen. Stochastic processes in physics and chemistry. *Elsevier*. 2011, 464 p.
2. Bendik Bygstad, Egil Ovrelid, Sted Ludvigsen, Morten Dahlen. From dual digitalization to digital learning space : Exploring the digital transformation of higher education. - *Computers & Education*. 2022. Vol. 182, P. 1-17.
2. Vicente Diaz-Garcia, Antonio Montero-Navarro, Jose-Luis Rodriguez-Sanchez and Rocio Gallego-Losada. Digitalization and digital transformation in higher education : A bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*. 2022, Vol. 13, P. 1-12.
3. Naciye Guliz Ugur. Digitalization in Higher Education : A Qualitative Approach. *International Journal of Technology in Education and Science*. 2020. №4, P. 18-25.
4. Baltazar Fernandez-Manjon, Juan Manuel Sanchez-Perez, Juan Antonio Gomez-Pulido, Miguel Angel Vega-Rodriguez, Jose Bravo-Rodriguez. *Computers and Education. E-Learning, From Theory to Practice*. Springer, 2007. 233 p.
5. Shailaj Kumar Shrivastava. The Impact of Digitalization in Higher Educational Institutions. *International Journal of Soft Computing and Engineering*. 2022, Vol. 11, Issue 2, P. 7-11.
6. Anne Thoring, Dominik Rudolph, Raimund Vogl. Digitalization of Higher Education from a Student's Point of View Anne. *EUNIS 2017 – Shaping the Digital Future of Universities*. 2017. Vol. 1, P. 279-288.
7. Laura Márquez-Ramo. Does digitalization in higher education help to bridge the gap between academia and industry? An application to COVID-19. *Industry and Higher Education*. 2021. Vol. 35, Issue 6, P. 649-657.
8. Thoring Anne, Rudolph Dominik, Vogl Raimund. The Digital Transformation of Teaching in Higher Education from an Academic's Point of View : An Explorative Study. In book : *Learning and Collaboration Technologies. Design, Development and Technological Innovation*. 2018, P. 294-309.

УДК 378

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МАРКЕТИНГУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

*Попова Н. В., докт. екон. наук, професор,
pny-15@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

*Муха Т. А., аспірант,
hammers.plant@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

*Коренєв Є. І., здобувач
korenevgorik@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Цифрова трансформація, яка відбувається швидкими темпами в суспільстві та бізнесі, кардинально впливає на освіту та потребує нових компетентностей майбутніх випускників. Це стосується різних сфер діяльності, в тому числі транспортно-логістичної системи, яка є зв'язуючим ланцюгом між підприємствами-виробниками, організаціями торгівлі, споживачами. Значення транспорту та логістики значно підвищилося в період воєнних дій, коли від їх ефективної роботи залежить забезпечення всіх необхідних сторін діяльності та суспільних потреб.

Щоб бути конкурентоспроможними, підприємства, організації транспорту та логістики повинні вчасно реагувати на технологічні зміни, що відбуваються. Відповідно, вони потребують фахівців, які швидко адаптуються до нових умов роботи, технологій, цифрових можливостей. Тому потреба у фахівцях з певними компетентностями є актуальною та потребує змін в наповненості освіти.

Підприємства, організації, які ефективно розвиваються, повинні усвідомити, які компетентності важливі для їх персоналу і якими методами їх потрібно розвивати. На практиці прийнято визначати компетентності як комплекс характеристик (якостей) працівника, що включає, поряд із знаннями і навичками, особистісні характеристики (здібності, емоційні і вольові особливості, цінності та установки, які проявляються в діловій поведінці).

Умовно компетентності ділять на дві групи. Компетентності першої групи орієнтовані на специфічні для кожної посади знання та навички, необхідні для виконання роботи. Компетентності другої групи описують, чим різняться підходи до роботи хороших співробітників і відмінних (наприклад, установки по відношенню до клієнтів або здатність швидко адаптуватися і ефективно працювати в різноманітних ситуаціях, здатність приймати і цінувати протилежну точку зору).

В сучасному цифровому світі, який швидко змінюється, важливими характеристиками персоналу є гнучкість мислення і поведінки, які дозволять швидко реагувати на зміну ситуації, приймати ефективні управлінські рішення, вміння адаптуватися, змінювати способи комунікації зі споживачами та партнерами, знаходити потрібні сьогодні та зараз аргументи, слова, звернення тощо.

Серед компетентностей, що цінуються у цифровому суспільстві, – здатність розуміти сенс великих масивів інформації, які приходить обробляти в процесі роботи, здатність формулювати проблеми і завдання так, щоб їх можна було вирішити за допомогою комп'ютерної техніки, а також здатність проєктувати робоче оточення і сам хід робіт (дизайн-мислення).

У сучасному світі мають великий попит працівники, які працюють «на стику» професій. Багато компаній прагнуть сформувати крос-функціональні команди професіоналів, що володіють знаннями відразу в декількох областях. Такі співробітники можуть планувати свої дії з урахуванням діяльності колег, відмінно розуміють, яким є внесок кожного в загальний проєкт, а також відкриті до нового досвіду і готові навчати інших. Цифрові технології в цьому випадку надають нових можливостей щодо комунікацій таких команд, співпраці в єдиних програмах тощо [1].

Мінливість середовища та необхідність бути конкурентоспроможними підтверджує значний вплив на сучасний світ інновацій. В цих умовах особливого значення набуває переорієнтація бізнесу на нові умови роботи, підвищення стійкості за рахунок діджиталізації. Інноваційний розвиток бізнес-організацій в умовах цифрового суспільства тісно пов'язаний з хмарним обчисленням, штучним інтелектом, розширеною реальністю, великими даними, мобільністю, які розширюють можливості бізнесу, споживачів і суспільства в цілому. Відповідно, важливим є націленість майбутніх випускників на отримання компетентностей, які дозволяють успішно

працювати з інноваціями в різних сферах діяльності.

Щодо компетентностей співробітників, яких бажають найняти підприємства та організації в сучасних умовах постійного інноваційного розвитку, то це володіння різними аналітичними та ринковими методами дослідження, інтелектуальна цікавість та підприємницький досвід, творче, інноваційне мислення, досвід розроблення ідей для контенту, можливість працювати в умовах високої мінливості та невизначеності, відмінний зв'язок з цифровими платформами, вміння застосовувати інноваційні технології для вирішення складних проблем, знання аналітичних інструментів та алгоритмів для підприємницької оцінки інновацій, спроможність координувати роботу крос-функціональних команд, навички управління проєктами, вміння працювати в команді [2].

Таким чином, розвиток майбутніх професіоналів у сфері маркетингу та менеджменту для підприємств транспортно-логістичної системи потрібно спрямовувати на формування компетентностей, які дозволяють адаптуватися до умов швидкої цифровізації та взаємодії на цій основі зі споживачами і усіма стейкхолдерами. Компетентності та тренди у навчанні майбутніх професіоналів змінюються у зв'язку зі змінами, які відбуваються у цифровому суспільстві. Вони не є застиглими і змінюються під впливом процесів трансформації.

Література:

1. Popova N., Shynkarenko V. Personnel development at enterprises with regard to adaptation to the VUCA world. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 156 (1–2). P. 88– 91.
2. Marketing aspects of innovative development of business organizations in the sphere of production, trade, transport and logistics in VUCA conditions / N. Popova та ін. *Estudios de Economía Aplicada*. 2020. Vol. 38(4). P. 1–14.

УДК 37:[796.011.3:004]

ВИКЛИКИ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Семенов А. І.

andreysetm@gmail.com

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Період інтеграції цифрових технологій у повсякденне соціальне життя, на думку цілого ряду дослідників, добіг кінця - і ми перебуваємо у фінальній стадії техно-економічної парадигми, ядром якої стали телекомунікації, інформаційні та цифрові технології [1, стор. 68]. Логічним завершенням даного періоду стає очевидне повсюдне застосування досягнень «цифрової революції» в побутовій та освітній діяльності, з дедалі більшою динамікою індивідуалізації. Не може не відчувати на собі ці тенденції й сфера фізичного виховання, яка, крім загальних передумов до цифровізації (об'єктивного стрибка технологій, локдауну) в Україні зазнає особливих змін, пов'язаних із проведенням занять в умовах воєнного стану, часто на дистанційній основі, в тому числі у зоні ведення бойових дій.

Неможливість фізичної присутності учнів на заняттях за наявності позитивного досвіду використання всеукраїнських цифрових сервісів («Дія», «Helsi.me», «єДокумент», «єПідтримка», «Е-Tender» та ін. [2]) та загальної відкритості суспільства до експериментів створюють позитивні передумови для включення до цифрового навчального простору нових сфер суспільного життя [3, стор. 29], до яких потроху починає належати й спорт. Однак перед системою державної освіти постає очевидна проблема: сумнівність успіху теоретичного чи дистанційного освоєння спеціального практичного вміння та неможливість об'єктивного контролю результатів навчання в онлайн-умовах.

Що ж до соціальних аспектів, то слід зазначити, що навчання фізичній культурі в громадських навчальних закладах спрямоване не лише на досягнення практичних результатів у фізичній площині – верифікованих та підконтрольних, або загального уявлення про

здоровий спосіб життя. Йдеться про зміцнення міжособистісних зв'язків, формування почуття товариства, взаємної довіри, колективного цілепокладання, здорової змагальності, мало досяжних в умовах віддаленої практики [4, стор. 21-26]. У новому типі міжособистісних відносин, що реалізується в цифровому просторі, втрачається ігрова складова спорту, прозорість і чесність процесу змагання, можливість самореалізації в команді, конкурентність і самоствердження через фізичну активність, з опорою на реальні можливості фізичного тіла, стає скрутною дисципліна. Також порушується встановлена система виявлення та поетапної підготовки майбутніх спортсменів, зміцнення міжнародного співробітництва у спортивній сфері та підвищення авторитету навчального закладу та країни загалом у ході змагань.

При першому погляді, суперечності, що виникають, здаються нерозв'язними в рамках освітньої системи. Однак наше завдання полягає саме в тому, щоб знайти можливості, що лежать в основі нової парадигми, і сформулювати компетенції, необхідні викладачеві в ній.

У першу чергу, слід говорити про принципову зміну ролі фізичної активності в новому типі суспільства. З популяризацією когнітивних наук ідея про неї має стати ідеєю про підвищення інтелектуальної працездатності через розвиток фізичних якостей. У учня необхідно сформувати уявлення про заняття фізичною культурою не як про навчальний предмет, а як засіб пошуку балансу між віртуальним світом ідей та інформації - і фізичною реальністю, джерелом енергії для мисленнєвої діяльності.

Щоб уникнути профанації теми фізичного виховання, неминучої в умовах дистанційного навчання, нам здається необхідним поділ предмета на теоретичну та фізичну частини – із застосуванням елементів дуального навчання.

Такий підхід має допомогти вирішити проблему доброчесності, підконтрольності та безпеки практики фізичної культури. Також він може сприяти чіткішому формулюванню компетенцій, необхідних для викладачів теоретичного курсу та інструкторів практичних занять. Загалом серед цифрових компетенцій [5, стор. 3-7; 6, стор. 87 - 90], напрацювання яких у цих умовах стає актуальним для всіх викладачів фізичної культури, вже зараз можна назвати:

- вміння працювати з нейромережами - з метою пошуку та швидкої обробки великих обсягів інформації про фізичну культуру та спорт;

- практичні навички використання ресурсів автоматичного перекладу – для оперативної реакції на актуальні статті у закордонних виданнях, присвячених спорту та його викладанню;
- навички складання баз та моніторингу тематичних інформаційних ресурсів у галузі фізичної культури;
- навички роботи з програмами відеомонтажу та цифрових аудіоредакторів – для створення методичних матеріалів з механіки рухів, фізіології, біології, важливих для аналізу техніки виконання вправ;
- навички використання технічних засобів - для організації та управління процесом віддаленого навчання та адміністрування освітнього середовища;
- складання списку видів фізичної підготовки, необхідних або бажаних учню, та здатних задовольнити вимоги державної програми;
- розробка методології дистанційного прийняття нормативів, системи упорядкування, аналізу та оцінки відеозвітів учнів,
- використання технічних засобів та додатків для фіксації частоти серцевих скорочень, пульсу та кров'яного тиску в ході практики – для аналізу її ефективності;
- застосування «розумних» спортивних споруд та систем коригування постави;
- застосування цифрових додатків із щоденними персональними рекомендаціями щодо фізичного навантаження учням;
- знання особливостей цифрового етикету;
- навички емоційного інтелекту, що допомагають у дистанційному форматі за відео- та аудіоознаками визначати ступінь залучення учнів;
- знання основ кібербезпеки.

Використання даних умінь викладачем має істотно підвищити ефективність занять фізичною культурою учнями. А за умови впровадження запропонованої нами системи поділу предмета на теоретичний та практичний курси з викладачів навчальних закладів буде знято непосильну ношу відповідальності за здоров'я учня під час практики, корекція якої в дистанційному режимі неможлива. Також дана система зможе спонукати учнів до занять спортом у зручному для них графіку, з диференційованим підходом – і одночасно стимулювати громадський запит на включення наявних спортивних інструкторів до

освітньої системи (з неминучим підвищенням їхньої компетентності через інструмент державного сертифікування).

Таким чином, ми наполягаємо на необхідності комплексної зміни ставлення до фізичного виховання в умовах цифрового освітнього середовища з централізацією технологічних рішень, створенням методологічної бази для персоналізації нормативів, удосконаленням систем моніторингу, планування, регулювання та оцінки результатів фізичної діяльності. Не маючи фізичного доступу до свого навчального закладу та спортивного залу при ньому, учень повинен мати можливість включення до офіційної освітньої площини своєї повсякденної фізичної активності (обраної на основі особистих уподобань та медичних рекомендацій) та усвідомлювати її не як пересічну навчальну дисципліну, а як фізичний базис для навчального процесу загалом.

Література:

1. Василенко В. Технологічні устрої в контексті прагнення економічних систем до ідеальності. *Соціально-економічні проблеми і держава*. Тернопіль, 2013. Т. 8, № 1. С. 65–72.

2. Токар-Остапенко О. Топ-10 електронних сервісів для допомоги українцям під час війни. *Національний інститут стратегічних досліджень* : сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/top-10-elektronnykh-servisiv-dlya-dopomohy-ukrayintsyam-pid-chas-viyny> (дата звернення: 12.03.2024).

3. Січкаренко К. О. Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 35. С. 28–32.

4. Огірко І., Огірко О. Духовно-моральні аспекти фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. № 2 (18). С. 21–27.

5. Овчарук О. Європейська стратегія визначення рівня компетентності у галузі цифрових технологій: рамка цифрової компетентності для громадян / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2020. 8 с.

6. Грабик Н., Грубар І. Цифрові технології в підготовці вчителів фізичної культури. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Тернопіль, 2022. С. 87–90.

УДК 378:004+001.895

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Семенов А. І.
andreysemm@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Актуальність проблеми. Проблема впровадження новітніх наукових досліджень у практику завжди була і залишається актуальною, оскільки потребує не лише науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності педагогів, а й постійного їх науково-методичного супроводу. Це актуалізує необхідність не лише розробки нових технологій науково-методичного забезпечення післядипломної освіти, а й осмислення досвіду їх апробації та використання на практиці.

Вимоги сьогодення вимагають від університетів виходу на якісно новий рівень надання навчального матеріалу, тому, крім традиційних, вони готові впроваджувати сучасні педагогічні технології. Це пов'язано з реформою вищої освіти та тими вимогами ринку праці, які ставляться до випускників і спонукають замість усталеної авторитарної педагогіки переходити від накопичення знань до вміння ефективно ними оперувати, від «освіта протягом усього життя» до безперервної, від колективної організації навчання до індивідуальної. Це призводить до оновлення професійної підготовки і тісно пов'язане з радикальними змінами в освіті в контексті компетентнісного підходу, які відбуваються в країнах ближнього та далекого зарубіжжя [1, стор.13].

Мета. Поєднання різноманітних технологій у процесі навчання студентів у ЗВО з урахуванням доцільності їх впровадження є одним із головних завдань сучасного викладача.

Організація пізнавальної діяльності з конкретною, прогнозованою метою - створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність - особлива форма співробітництва та вищого ступеня взаємодії учасників навчального процесу. Тому актуальною є проблема вибору з великої кількості технологій навчання тих, які є найбільш ефективними для розвитку учнів передових навчальних закладів [2, стор. 32].

Виклад основного матеріалу. Професія вчителя вимагає особливого ставлення до тенденцій суспільного життя, які постійно оновлюються, уміння адекватно сприймати потреби суспільства та відповідно до них коригувати свою роботу. Особливого значення ця здатність набуває в умовах інформаційного середовища, яке потребує багатьох принципово інших умінь, умінь і відповідного мислення.

Вищий навчальний заклад, як один із найважливіших інститутів соціалізації людини та підготовки молоді до активних майбутніх суспільних процесів, має бути надзвичайно уважним як до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, так і до інновацій у сфері змісту, форм та методів навчання й виховання. Інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного педагога, оскільки інновації є результатом наукових досліджень, аналізу та узагальнення педагогічного досвіду. Педагог, який впроваджує інновацію, створює особливе середовище, яке в кінцевому підсумку буде проявлятися та впливати на інноваційність навчального закладу в цілому.

Перспективи. В інноваційному освітньому просторі висуваються високі вимоги до рівня теоретичних знань та практичної підготовки вчителя, тобто вчитель повинен володіти такими знаннями, уміннями та навичками:

- спрямовувати виховний процес на особистість учня;
- визначення проблематики та змісту професійної та особистісної підготовки;
- актуалізація необхідності створення педагогічних систем, орієнтованих на інноваційну діяльність;
- пошук нових підходів до впровадження інноваційних методів роботи.

Особливістю інноваційної спрямованості педагогічної діяльності є перехід від нормативної діяльності до інноваційної, творчої, що передбачає зміну характеру виховної системи, змісту, методів, форм, технологій виховання і навчання. Метою виховання за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості [3, стор. 32].

Висновок. Результати багатьох наукових досліджень свідчать про те, що процес професійного становлення особистості вчителя можна регулювати на основі використання активних форм і методів навчання, психологічного супроводу самонавчання вчителя, розвитку творчої активності, професійної майстерності, та адекватна самооцінка.

Література:

1. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія* / Акад. пед. наук України. 2009. № 2. С. 13–25.
2. Степанченко Н. І. Методика професійної підготовки учителів фізичного виховання : навч.-метод. посіб. Львів : ДРУКАРТ, 2016. 62 с.
3. Шапрак О. Сучасні підходи до проблеми інноваційної підготовки майбутнього вчителя. *Рідна школа*. 2007. № 9. С. 31–33.

УДК 371.13

**ГАДЖЕТИЗАЦІЯ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ОДНА З
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ**

*Стороженко Т. В., викладач
t.storozhenko@hnpri.edu.ua*

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Однією з актуальних тем розвитку освіти останніми роками в країні стає підвищення професійної компетентності педагога, зокрема вихователя. Причиною тому послужило те, що в умовах ринкової економіки підвищуються вимоги до професійної підготовки фахівців у всіх сферах трудової діяльності людини.

Основна форма роботи з дітьми дошкільного віку – гра, а головною особою, яка здійснює ефективну педагогічну роботу, є сучасний вихователь, який має вміти перебудовуватися, знати традиційні методи та прийоми роботи, добре володіти сучасними гаджетами та вправно застосовувати все це в освітньому процесі.

Вибір найприйнятнішої форми роботи здійснюється вихователем самостійно і залежить від контингенту вихованців, віку, матеріальної оснащеності закладу дошкільної освіти, а також культурних особливостей, специфіки роботи, досвіду і творчого підходу педагога.

Сучасна техніка, така як: сенсорні панелі та світлові столи, ноутбуки, планшети та смартфони мають прямий і швидкий вихід в Інтернет, дають змогу використовувати різні навчальні програми. Як активну форму роботи добре використовувати ігри із зоровими образами, різноманітними звуками (музичних предметів, голосів тварин тощо); ігри з активною перебудовою, побудовою літер із ліній, цифр у математичному ряді, співвіднесенням поняття із зображеннями тощо [1, с. 10].

Такі програми дієво й активно знайомлять дошкільників з основними сенсорними поняттями (колір, форма, величина тощо), розвивають уважність і вміння швидко реагувати на зміни, тренують пам'ять. Існують комп'ютерні ігри та короткі відеоуроки, презентації, які, вмикаючи в моменти дозвілля, допомагають в ігровій формі розвинути логічне мислення та вміння колективно міркувати, шукати відповідь усім разом.

Переваг дуже багато: можна здійснювати ознайомчі віртуальні екскурсії, подорожувати по всьому світу, містами України, і навіть побувати в театрах і виставкових залах; «побачити» диких тварин і почути їхні голоси; почути мову людей різних національностей.

Одним із принципів, на яких вихователь будує роботу з дітьми є постійне створення «зони найближчого розвитку» для дитини, атмосфери взаєморозуміння, зацікавленості в успіху кожної дитини, розкриттю внутрішнього потенціалу.

Але при всіх перерахованих вище плюсах гаджитизації процесу навчання в закладу дошкільної освіти, є і моменти «мінусів». Педагогу важливо дозувати перегляд і частоту перегляду презентацій, бажано, щоб діти перебували від великого екрану не менше 3-х метрів, і не більше 5-15 хв. на день (залежно від віку дітей). Часте використання інтерактивних методів «прив'язує» дитину, не дає поле для роздумів і пошуку інформації, ці методи повинні розбавляти і «освіжати» більш традиційні моменти навчання дітей [2, с. 193].

Отже, вихователь є активним організатором інтелектуального пошуку, емоційних переживань і практичних дій дошкільників. Тому професіоналізм вихователя має визначатися високим рівнем його педагогічної компетентності: він повинен володіти величезним багажем знань та елементів інноваційної діяльності; умінням доступно та цікаво підносити матеріал, володіти особистісними якостями: педагогічним тактом, добротою, чуйністю, почуттям гумору, умінням створити комфортний мікроклімат, інтересом до особистості дошкільника.

Література:

1. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів. Open educational e-environment of modern University. 2019. Вип. 6. С. 8–16
2. Тимофєєва І. Б., Нетребя М. М. Упровадження цифрових технологій у підготовку майбутніх педагогів. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. 2019. Вип. 11. Т. 3. С. 191–195.

УДК 378.

ХМАРО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ - НЕОБХІДНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ

Хорошилова І. О., к.е.н., доцент;

Грищенко В. І., асистент

hla23@ukr.net

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Ні для кого не є таємницею, що в сучасному суспільстві неможливо не навчатися, навіть якщо життя перевіряє нас на стійкість. Спочатку пандемія яка внесла в наш доволі традиційний навчальний процес необхідність пере налаштуватися, залишилась десь у далекому минулому «навчальна аудиторія» де є можливість комунікації оффлайн між учасниками навчального процесу. Цей перший виклик спонукав до неминучої інформатизації системи освіти, приведення освітніх послуг у відповідність до вимог суспільства. Та одразу нас спіткає випробування війною, ця біда зміцнила нашу націю, вона дала поштовх до ще більшої стійкості сили та духу в усіх галузях, кожен бореться на своєму поприщі, освітяни - впроваджуючи у навчальний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій за для можливості надання здобувачам якомога якісних знань та умінь зокрема в сфері освоєння програмного забезпечення облікових процесів.

Саме тому все більшої уваги приділяється питанням використання хмаро орієнтованих технологій, зокрема проблемі створення хмаро орієнтованого навчального середовища закладу освіти.

Нові технології, такі як веб, віртуальні та хмарні, суттєво перетворюють навчально-виховний процес у навчальних закладах, а також в цілому освітню систему, роблячи її більш мобільною та доступною. Стратегія розвитку національної системи освіти повинна мати передбачуваний та постійний характер і відповідати сучасним інтеграційним процесам. Вона має спрямовуватися на створення безпечного інноваційного навчального середовища, покращення якості освіти на інноваційних засадах, розвиток наукової діяльності та постійну інформатизацію освіти. Інтеграція національної системи

освіти в європейський освітній простір є ще однією важливою метою, яка забезпечить стійкий розвиток України.

Незважаючи на швидку інтеграцію ІКТ та широке використання новітніх засобів у навчально-виховному процесі, залишаються нерозв'язаними деякі проблеми. Серед них: стан оновлення комп'ютерної техніки залишається незадовільним; обмежений доступ учасників навчального процесу до електронних освітніх ресурсів; незадовільна якість та доступність Internet-послуг, відсутність регіонального освітнього провайдера; потреба у великій кількості паперових документів для організації та підтримки навчально-виховного процесу; відсутність системного оновлення методик застосування засобів ІКТ у навчальній діяльності; відсутність єдиних стандартів та регламентів функціонування системи електронного документообігу. Ці проблеми потребують уваги та систематичного вирішення для поліпшення якості освіти та забезпечення ефективного використання ІКТ у навчальному процесі.

Вдосконалення сучасних технологій та оновлення програмного забезпечення вимагає від закладів освіти та викладачів постійної зміни систем навчання та програмного забезпечення відповідно до сучасних тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження у навчально-виховний процес хмаро орієнтованих технологій. Хмаро орієнтовані технології є ефективним засобом наукової діяльності та управління освітнім процесом. Програми для роботи бухгалтерії містять важливу та конфіденційну інформацію, тому особливо потребують надійного розміщення. Посилити захист даних від втрат, вилучень, попадань до рук сторонніх та зловмисників допоможуть хмарні послуги.

На віртуальних серверах можна розмістити:

- програми бухгалтерського та фінансового обліку;
- програмне забезпечення для подання звітності та електронного документообігу;
- додатки типу "клієнт-банк";
- CRM- та ERP-системи;
- IP-телефонію, веб-сайт, корпоративну пошту;
- архіви, документи, файли та їх резервні копії.

Завдяки хмарному хостингу отримуємо низку переваг:

- зручний доступ усіх учасників до бухгалтерських програм – у будь-який час та звідусіль, де є інтернет-з'єднання;

- економію коштів – не потрібно купувати власні фізичні сервери та обслуговувати їх;
- просте додавання ресурсів до сервера, якщо навантаження надалі зростатиме;
- цілодобову технічну підтримку телефоном та електронною поштою.

Обираючи спеціальність бухгалтера, кожен розуміє, що ця професія, по суті, є викликом, і що освоювати нове доведеться протягом всього життя. Велике різноманіття галузевих своєрідностей та особливості різних ділянок обліку, стрімкі зміни у законодавчих нормах, новітні технології, що входять у буденний робочий процес – ось з чим потрібно бути готовим зіткнутися здобувачам не тільки під час навчання, а й в процесу практичного втілення своїх знань та умінь. Звичайно, сучасні підходи до розрахунків суттєво спрощують щоденну роботу бухгалтера — вже не потрібно вручну складати цифри на папері або рахувати обіги коштів на калькуляторі: програмне забезпечення для автоматизації бізнес-процесів, що в широкому спектрі представлене сьогодні на ринку, зробить це за вас. Багатьох бухгалтерів може лякати та напружувати необхідність з нуля навчатися користуванню новим функціоналом, проте більшість вже добре розуміє, що майбутнє – за сучасними технологіями, і вклад в автоматизацію обліку принесе хороші плоди завтра. Саме полегшення поточної роботи, аналіз та автоматизована задача звітності є метою використання новітніх напрацювань. Це дозволяє суттєво економити час кожного фахівця, а всі ми добре знаємо, що саме час є найдорогоціннішим ресурсом сьогодні, тому ми й намагаємося виховувати кваліфікованих спеціалістів «гнучких» та готових швидко навчатися та підлаштовуватися до змін в підходах, принципах та методах.

Популярність хмарної технології з кожним днем зростає, чому сприяє не тільки ефективне використання інтернет-реклами, медійної реклами та інших способів маркетингу, а й позитивні відгуки фахівців, які використовують цю технологію у своїй роботі.

До переваг використання хмаро-орієнтованого навчального середовища можна віднести наступне:

- підвищується активізація навчальної діяльності учнів та мотивація до навчання;

- спостерігається економія навчального часу: акцент переходить на відпрацювання навичок, розвиток логічного мислення та пам'яті;

- є можливість взаємодії з освітніми сервісами, що в цілому підвищує ефективність навчального процесу.

Однією з основних умов ефективного використання хмарної технології є правильний вибір сервіс-провайдера. Помилка в такому виборі може призвести не тільки до втрати грошей, а й втрати часу. Тому необхідно звертатися лише до перевірених сервіс-провайдерів, але це не передбачає використання лише одного з них: у будь-який момент компанія може перейти до іншого провайдера, а також повернутися до звичного способу ведення обліку та подання звітності.

Компанії, що займаються хмарними технологіями, надають переважно такі послуги:

- проводять консультації щодо впровадження та подальшого використання хмарних технологій;

- здійснюють підготовку додаткової копії бази даних підприємства;

- виробляють трансформацію всіх бухгалтерських даних на віддалений сервіс.

Хмарні технології – це унікальна можливість створення нового простору з відповідною інформацією для компанії чи організації будь-яких форм власності та розмірів.

Таким чином, бухгалтерський облік із використанням хмарної технології – це новинка сьогодення. Використання даної технології допомагає створити ефективну основу для проведення бухгалтерських операцій та роботи бухгалтерії загалом, що дозволяє автоматизувати роботу будь-якої організації чи підприємства.

Література:

1. Малюх, Є. В. Застосування хмаро орієнтованих технологій під час навчання інформатики молодших бакалаврів. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання, (22(29), 160–166. URL : [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series.2.2020.22\(29\).22](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series.2.2020.22(29).22)

2. Кузьмінська О. Г. Теоретико-методичні засади проєктування і застосування цифрового освітнього середовища наукової комунікації магістрів-дослідників Старобільськ, 2020. 684 с

3. Мандзій Л. С. Професійний розвиток педагога : нові можливості у 2020. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Prezentatsiya-MON-Pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-pedagogiv-ZZSO.pdf>

УДК 332.3

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА КАДАСТРУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

*Юхно А. С., к.е.н., доцент,
alena_iukhno@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Запровадження процесу діджиталізації при підготовці фахівців із землеустрою та кадастру є надзвичайно важливим. В умовах виробництва спеціалісти стикаються з вирішенням безлічі питань, пов'язаних саме з оцифруванням даних та їх аналізі при управлінні земельними ресурсами на різних рівнях при веденні Державного земельного кадастру.

Всі дані, що вносяться до Державного земельного кадастру, такі як показники зонування земель, кількісні та якісні характеристики, оціночні показники, метрична інформація за окремими земельними ділянками, землеволодіннями та землекористуваннями, адміністративно-територіальними одиницями тощо відображаються та розробляються як у паперовому вигляді так і у цифровому вигляді.

Тому дуже важливою складовою підготовки фахівців із спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» є навчання різноманітним програмам та програмним комплексам в рамках освоєння освітніх програм на рівні молодшого бакалавра, бакалавра та магістра.

Студенти мають отримати базові знання та опанувати такі програмні комплекси як AutoCAD, Digitals, XMLViewer, Topocad тощо.

Важливим у рамках вивчення дисципліни «Державний земельний кадастр» є ознайомлення студентів та вивчення електронних послуг та сервісів Державного земельного кадастру.

Електронні сервіси поділяються на:

- електронні послуги, доступні після авторизації в особистому електронному кабінеті;
- електронні послуги, доступні без авторизації;
- електронні послуги для сертифікованих інженерів-землевпорядників.

В рамках вивчення дисципліни «Державний земельний кадастр» студенти спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» повинні опанувати електронні послуги, доступні без авторизації (рис. 1).

Електронні послуги, доступні без авторизації

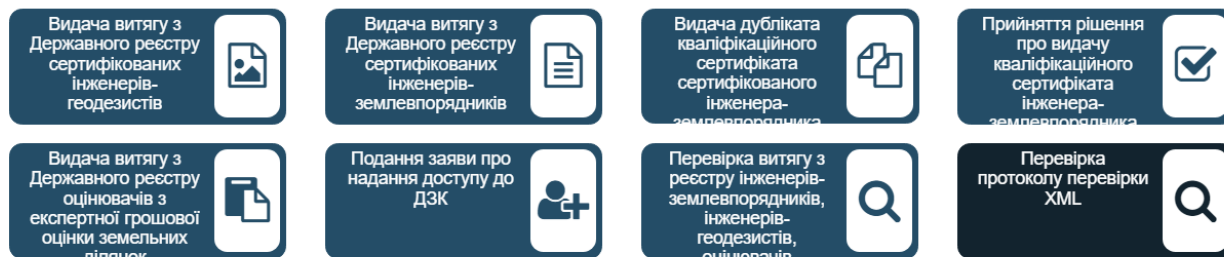

Рисунок 1 – Електронні послуги, доступні без авторизації

А саме:

- видача витягу з Державного реєстру сертифікованих інженерів-геодезистів;
- видача витягу з Державного реєстру сертифікованих інженерів-землевпорядників;
- видача дубліката кваліфікаційного сертифіката сертифікованого інженера-землевпорядника;
- видача витягу з Державного реєстру оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок;
- подання заяви про надання доступу до ДЗК;
- замовлення витягу з Державного земельного кадастру на окрему земельну ділянку;
- замовлення витягу з нормативної грошової оцінки окремої земельної ділянки.

Під час вивчення дисципліни «Державний земельний кадастр» студенти за допомогою викладача проходять ознайомлення з послугами, що доступні лише після авторизації в електронному кабінеті:

- внесення відомостей до Державного земельного кадастру на окрему земельну ділянку;
- державна реєстрація земельної ділянки з видачею витягу з ДЗК;
- перевірка XML.

Отже, як висновок, слід відмітити, що підготовка фахівців із спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», які вміло використовують сучасні знання з комплексу комп'ютерних програм та можливостей електронної реєстраційної системи, є досить важливою та необхідною для формування висококваліфікованого фахівця в сфері Державного земельного кадастру, геодезії та землеустрою.

Секція 3. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 796.01

ОЗДОРОВЧІ ЗАВДАННЯ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВНЗ

*Алієв Р. А., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Педагогіка оздоровлення розглядає фізичне виховання як педагогічну систему, що фокусується на гуманному підході до особистості. Ця галузь науки формується на основі засобів фізичної культури особистості, збереженні та зміцненні здоров'я учасників педагогічного процесу. Дослідник В. Платонов [1] схиляється до думки, що в першу чергу потрібно здійснювати постійний пошук найефективніших засобів, методів, технологій, програм і педагогічних систем фізичної культури, оздоровлення та спортивної підготовки всіх прошарків населення нашої країни.

О. Ващенко при аналізі існуючих здоров'язбережувальних технологій, вказав такі їх види: 1) здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі і в університеті, а також ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини і студента; 2) оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення ресурсів здорового організму: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія [2].

Оздоровча фізична культура є частиною загальної фізичної культури. Основною її метою є зміцнення здоров'я, підтримка високої працездатності населення, відновлення порушених функцій організму, підняття гарного настрою та гармонійного розвитку людини.

Щоб активізувати функції дихання і серцево-судинної системи, доцільно виконувати рухи під час фізкультурної хвилини. Це вносить різноманіття у навчальний процес, відбувається зміна уваги, відновлюється кровообіг, запобігають викривлення хребта.

Спорт є важливою частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та удосконалення досягнень людей у певних видах

фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед населення різного віку [3].

Найбільшого результату можна отримати при застосуванні всієї системи засобів здоров'язбережувальних технологій. Однак, як показує досвід, найважливішими засобами, що дозволяють формувати фізично розвинену особистість, є фізичні вправи. Фізичними вправами треба займатися з малечку, з початку у дитсадку потім у школі і згодом у ВНЗ. Паралельно знання та заохочення заняттям фізичними вправами повинні бути присутні у сім'ї в цілому (відвудування змагань з улюбленого виду спорту, рухливі ігри). У студентському віці формується пізнання шкідливих звичок та значення здорового організму. Обирається вид спортивного навантаження (фітнес, силове тренування, біг, тощо) [4].

Після обрання професії, створення своєї сім'ї, першими зверненнями до лікаря, людина вже чітко формує вплив здорового способу життя на організм і всі знання о необхідності регулярно займатися спортом пропагандує вже своїй дитині. Усвідомлення цієї багаторічної системи і поступово змінення кожної ланки на окремому етапі життя запорука здорової нації. Держава повинна створити необхідні умови для підготовки наукової та інтелігентної молоді, розвитку наукових досліджень у галузі фізичної культури та стимулювати впровадження їх у суспільну практику. Створити умови для занять фізичною культурою населенням за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення. Заохочувати проведення спортивних змагань, заходів і забор'язати змі розповідати о перемогах як на міжнародному рівні так і на регіональному. Низька кількість використання різноманітних засобів фізичної культури у дошкільному віці призводять до порушень у розвитку дитини а потім і негативно впливають на подальший розвиток.

Література:

1. Енциклопедія Олімпійського спорту України. за ред. В. М. Платонова. К. : Олімпійська література, 2005. 464с.
2. Киселевська С. М. Ритмічна гімнастика. Навч. пос. К.: Принт– Експрес, 2004. 152 с.
3. Круцевич Т. Ю. Методи дослідження індивідуального здоров'я дітей та підлітків у процесі фізичного виховання. К.: Олімпійська література, 1999. 230 с.
4. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : навчальний посібник. Харків : ОВС, 2007. 406 с.

УДК 378

НОВІТНІ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ЇХ РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

Безніс О. Є. ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Світ, наука, людство не стоять на місці. Вони безупинно змінюються, розвиваються, трансформуються, перетворюючись на щось більше, ліпше, глобальніше. Закладам вищої освіти теж потрібно трансформуватися, і цією проблемою провідні спеціалісти турбуються вже не перший рік.

Вихід України на Європейський рівень ставить перед вітчизняною системою вищої освіти цілий ряд нових завдань, що вимагають комплексного рішення [1].

Дистанційне навчання у фізичному вихованні необхідно розглядати як один з елементів системи вищої освіти, який дозволяє задовольняти потреби учасників навчального процесу у доступі до специфічної інформації спортивного, фізкультурно-розвивального, оздоровчого, рекреаційного характеру.

Проблема трансформації вітчизняних ЗВО найбільш актуальна на рівні тих вишів, які ступили на шлях трансформаційних перетворень лише сьогодні. Це перш за все великі університети, які позиціонують себе як провідні галузеві або «старі» класичні з розвиненими традиціями фундаментальних досліджень, яким все важче зберігати свій потенціал в ринкових умовах. Цілісне наукове осмислення проведених і проєктованих перетворень вимагає дослідження тенденцій, закономірностей і рушійних сил трансформаційних змін [2].

Різноманітні соціальні чинники, що визначають динаміку трансформаційних процесів у вітчизняній вищій школі, класифікуються на *регульовані* (соціальне замовлення на підготовку фахівця певного профілю, розвиток вузівської науки, соціальної структури, виробництва та ін.) І *нерегульовані* (системна криза, інформаційна революція, глобалізація, демографічний фактор). При моделюванні зазначених процесів необхідний облік нерегульованих факторів, що мають в умовах російського соціуму тенденцію до наростання.

І, якщо на регульовані(що не дивно) можна якось впливати, то, зрозуміло, що нерегульовані непідконтрольні людині.

В наших силах – намагатися робити усе, щоб процес трансформації освіти в Україні був контрольованим та «йшов у ногу» з технічним прогресом у світі. Треба «тримати руку на пульсі» та стежити за інноваціями у передових світових країнах, вчитися на їхньому досвіді та робити якомога менше помилок.

Наразі в Україні неперервно ведеться трансформація освіти. Поступово проваджується студенто-центрична система освіти, освітній процес постійно «комп'ютеризується» та «відцифровується», стає дедалі легше проводити навчання дистанційно. Загальний рівень знань у студентів підвищується за рахунок постійних вебінарів та безкоштовних онлайн-ресурсів, доступних кожному [3].

Не можна опанувати раціонально техніку рухів на відстані, навіть використовуючи найсучасніші спортивні прилади та комп'ютеризовані тренажери, відеофільми та відеоролики із зображенням взірцевого виконання техніки рухів. В умовах ведення дистанційного навчання в ЗВО акцент в організації цього процесу переноситься на самостійне виконання програм фізичного виховання, що гостро ставить перед викладачами завдання контролю за станом здоров'я студентів СМГ.

При використанні інноваційних форм проведення занять з фізичного виховання можливий успіх під час впровадження дистанційного та змішаного навчання. Враховуючи, реальність життя, дистанційні тренування отримали свій поштовх для розвитку цього напрямлення.

Література:

1. Акусок А. М. Теоретичні засади формування змісту загально педагогічної підготовки майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». К., 2009. 22 с.
2. Міхель Д. О. Визначення поняття процесу «європеїзація» та його вплив на сучасне суспільство. Політологія. Наукові праці. Випуск 150. Том 162, 2011. С. 22–25.
3. Ярошик М. Я. Підготовка бакалаврів фізичного виховання в умовах інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Л., 2010. 20 с.

УДК 796.01

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КРАЇНАХ АЗІЇ

*Безніс О. Є. ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Японія. Японські викладачі фізпідготовки володіють високою кваліфікацією, в тому числі медичною. Такий учитель - і тренер, і наставник, і лікар, і психолог. Якщо у дитини з'явилися проблеми зі здоров'ям вже в першому класі, вчитель фізкультури веде його на протязі всіх шкільних років, підбираючи учневі такі вправи, таку систему харчування і такий спосіб життя, щоб той закінчив школу здоровою людиною. Більш того, до кінця навчання японські хлопці і дівчата фактично стають професіоналами в тих чи інших видах спорту.

У початковій школі (1-6-ті класи, вік учнів 6-12 років) передбачено не менше 3 годин занять фізичною культурою і спортом в тиждень. Програма початкової школи включає: загально фізичну підготовку, гімнастику, легку атлетику, плавання, ігри з м'ячем, танці, формування навичок здорового способу життя. Поряд з обов'язковими заняттями в 40% японських початкових шкіл є додаткова програма позаурочних занять в спортклубах (більше 5 годин на тиждень). Проводяться також Дні спортивних ігор, Дні любителів плавання, фізкультурно-оздоровчі екскурсії і шкільні спортивні змагання.

Обов'язкові заняття в середній школі складають не менше 3 годин на тиждень. За програмою додаткових занять спортом кожен учень зобов'язаний відвідувати заняття в спортивному клубі не менше одного разу на тиждень. Близько 60% учнів середньої школи займаються в спортивних клубах не менше 8 годин на тиждень.

У старших класах обов'язкові заняття фізичною підготовкою складають 4 години на тиждень для юнаків і 2 години для дівчат (10-ті класи), по 3 години для юнаків і дівчат 11-х класів. Кожному громадянину Японії з дитинства відомо слово «ундокай». Перекладається приблизно як «спортивна зустріч». Це може статися в будь-якому віці: японця можуть покликати бігати, стрибати і

брати участь в змаганнях. «Ундокай» - це довгі показові виступи: змагання в бігу на різні дистанції, естафети, стрибки в мішках, рухливі ігри, різні конкурси. Ця подія проводиться щороку починаючи з дитячого садка, потім - в школі і в університеті. Починається «ундокай» з побудови, ходи з прапорами, нагадує парад. До організації заходу залучають батьків, які з семи ранку встановлюють обладнання, приносять з собою їжу і влаштовують пікніки. Команди дітей марширують, виконують комплекс ранкової гімнастики, танцюють груповий танець, кричать речівки. Ті, хто переміг в кожному регіоні (потрібно виграти п'ять матчів) їдуть на головний стадіон країни - Кошієн, префектура Хего. Там протягом кількох днів проходить головний чемпіонат шкільного бейсболу. Дівчаток на цей стадіон беруть уболівальницями, вони готують танець і кричали [1].

Азербайджан. Освітня програма (куррікулум) з навчальної дисципліни «Фізична культура» в загальноосвітніх школах-це концептуальний, офіційний державний документ, що відображає в собі формування навичок і умінь, морально-вольових якостей учнів, розвиток рухових здібностей, діяльності з надання учням інформацій і знань по відновленню і зміцненню здоров'я, фізичному вихованні.

До кінця 11 класу учень:

- 1) пояснює застосування методів самостійного розвитку рухових здібностей, зміцнення організму;
- 2) пояснює надання першої медичної допомоги в різних умовах, застосування відновлювальних засобів;
- 3) застосовує доступні методи виконання при рухової діяльності;
- 4) демонструє певні рухові здібності, Відповідно своїй віковій категорії;
- 5) оцінює етичні, правові, моральні норми.

А ось план одного з уроків у цій країні:

- естафети
- спеціальний комплекс вправ і гри.
- прискорення на дистанції 30-35 м;
- біг на 60 м
- біг на 100 м

Вірменія. Школярів Вірменії почали знайомити з дзюдо. Цей вид єдиноборств викладають всім бажаючим замість уроку фізкультури. Програма складена так, що вікових обмежень немає: на тренування можуть приходити навіть першокласники. В рамках проекту японським спортивним єдиноборством вже займаються понад 600 школярів Вірменії. Хлопці самі вибирають: йти на фізкультуру або дзюдо. Спортивні заняття проводять три-чотири рази на тиждень. Тренери - професійні дзюдоїсти. Велику увагу приділяють заходам безпеки, щоб школярі не отримували травми. Спочатку навчають самостраховки, тільки потім прийомам [2].

Ірак. Однією з найважливіших завдань вдосконалення навчально-виховного процесу в школах Іраку є організація рухової активності школярів, що забезпечує їм відпочинок і задовольняє їх природну потребу в рухах. Так, в початковій школі (6-13 років) триває активне використання системи шведських вправ і рухливих ігор, велика увага приділяється здоров'ю суглобів і хребта, використовуються вправи для гнучкості, а також вправи на витривалість, силові вправи і вправи на швидкість руху. Діти навчаються також основам гри в гандбол, волейбол, футбол, баскетбол, пінг-понг. Вони займаються також плаванням, велоспортом, гімнастикою, аеробікою (по 45 хвилин 4 рази на тиждень). Йде певна просвітницька робота по навичкам гігієни, як правило, у вигляді ігор. У середніх школах Іраку (13-16 років) використовуються тактичні ігри для різних видів спорту: гандболу, волейболу, футболу, баскетболу. А також тактичні ігри для боротьби та боксу (45 хвилин 4 рази на тиждень). Ця ж система представлена і в старшій школі (16-18 років), тобто техніко-тактичні ігри для різних видів спорту: гандболу, волейболу, футболу, баскетболу по 45 хвилин 4 рази на тиждень. У вищій школі ці заняття подовжуються до однієї години тридцяти хвилин. Пропонується також певна інформація по культурі здоров'я, в тому числі і через систему інтернет-ресурсів.

Китай. Деякі ВНЗ Китаю в якості експерименту ввели додатковий іспит з фізичної культури для вступу. Отримані досвідчені результати проходять аналіз для ще більшого вдосконалення та подальшого впровадження їх в інші вищі навчальні заклади. Крім традиційних уроків фізичного виховання в школі, де китайські діти займаються гімнастикою, легкою

атлетикою, командними видами спорту існують заняття і з бойових мистецтв і вправ по системі китайської гімнастики Цигун.

Престижні вищі та середні навчальні заклади КНР не відстають від шкіл і ввели в програму в якості факультативів уроки гольфу і організували систему позаурочних занять спортом, що призводить до купівлі якісного спортивного взуття тут, так як необхідно виключити можливі дитячі травми від фізичних навантажень. Не залишаються без уваги і китайські діти інваліди. Шкільні програми, за якими займаються сліпі, глухонімі і розумово відсталі діти розроблені таким чином, що спортивне і фізичне виховання стало для них є і посилено.

Міністерство освіти КНР в нормативному документі «Положення про роботу шкільного спорту» розписала завдання, які повинні виконувати уроки фізкультури - це зміцнення здоров'я підростаючого покоління, розвиток традиційних видів спорту в основі, яких лежать місцеві культурні традиції. Урок фізичної культури в Китаї проводиться щодня, а на фізкультурно-спортивну діяльність в режимі дня відводиться 1 година в день. Крім того, наповнюваність навчальних груп в Китаї - 10-12 чол., система контролю - обов'язковий іспит, обов'язково включені народні оздоровчі системи та системи єдиноборств [3].

Література:

- 1 Філь С. М., Худолій О. М., Малка Г. В. Історія фізичної культури: навч. посібник. Харків. ОВС. 2003. 160 с.
2. Курінна М. Г. Особливості змісту загальної освіти в Японії Науковий вісник Донбасу. 2011 №2.
3. Максимчук Б. Досвід організації фізичного виховання молодших школярів в Україні та країнах близького та далекого зарубіжжя. Молода спортивна наука України. 2008 Т.2. С.131-136.

УДК 378

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Водолажська Т. О., к.е.н., доцент,
tatyana.vodolazhska@gmail.com*

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Дімітракієва С. Р. д.е.н, професор,
s_dimitrakieva@abv.bg
Технічний університет Варна (Болгарія)*

Нині освітньо-науковий простір України чітко пронизаний євроінтеграційними процесами, що зумовлюють нагальну необхідність доведення рівня якості української вищої освіти до стандартів якості вищої освіти, затверджених закордоном. Для досягнення такої мети виникає потреба у внесенні суттєвих змін до системи вищої освіти, зокрема і в питанні академічної доброчесності як підґрунтя для її розвитку [1].

Академічна доброчесність – це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

Термін «академічна доброчесність» застосовується як для окреслення внутрішньої культури кожного окремого індивідуума (людини, особистості), так і для характеристики загальної корпоративної культури закладів вищої освіти.

Для забезпечення рівня останньої у достатньо високому ступені перед освітніми закладами постає завдання із формування та забезпечення академічної чесності здобувачів вищої освіти та науково-педагогічного складу, що актуалізує питання вивчення та реалізації основних засад здійснення цього процесу. Насамперед, здійснюють дослідження особливостей дотримання правил академічної доброчесності у ряді провідних закордонних держав – освітніх лідерів з метою перейняття їх досвіду.

Результати аналізу міжнародних практик та досвіду забезпечення академічної доброчесності дозволяють підсумувати, що закордонні

заклади освіти вважають плагіат (нечесність) в якості загрози для своєї безпеки і стрижневими причинами розладу в освітній сфері [1-5].

Найбільш жорсткі правила та принципи додержання академічної культури, що використовуються багато десятиліть в системі вищої освіти країни, розповсюджені у освітніх закладах США. До загального їх переліку можна віднести підробку оцінок, списування, надання/отримання забороненої допомоги, плагіаризм, фальсифікацію лабораторних чи дослідницьких результатів, купівлю/ крадіжку праць, брехню тощо.

Наслідками виявлення таких порушень можуть бути досить жорсткі рішення, як-от : остаточне відрахування здобувачів, звільнення викладачів, стрімке і безповоротне зниження іміджу освітнього закладу [4].

Для їх уникнення у США сформовано та впроваджено політику дотримання норм академічної чесності, яку реалізують через відповідні науково-дослідні та федеральні агентства. Вона покликана надати чіткі однозначні відповіді та вказівки – як діяти та реагувати у випадку виявлення академічної нечесності.

Схожа політика розроблена та впроваджена у Китаї, де в системі освіти неодмінно всі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися правил, норм та принципів, зазначених у Кодексі поведінки, що передбачає формування та функціонування наглядових комітетів і реалізацію програм захисту інформаторів з питань недодержання принципів академічної чесності.

У освітньому процесі усієї множини функціонуючих університетів країн Європи присутні загальні тенденції розвитку академічної культури здобувачів, зокрема : реалізація професійної етики у навчальному процесі, глобалізація, інтернаціоналізація, децентралізація освіти, її інформатизація тощо.

Водночас в певних державах впроваджують в освітній процес більш конкретизовані ідеї академічної чесності. Як-от, в вищих навчальних закладах Франції реалізують такі напрями та тенденції академічної культури здобувачів:

- «домінування, дотримання стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в просторі вищої освіти;
- розроблення акредитаційною комісією стандартизованих процедур оцінки політики вищих навчальних закладів у сфері академічної чесності;

- запровадження навчальних методик із метою підвищення кваліфікації викладачів у питаннях сучасного академічного письма й підвищення їх мотивації у застосуванні таких методик у роботі;
- широке використання культури академічного письма (у т.ч. академічного письма іноземною мовою) із метою посилення власної аргументації тих фактів, які досліджує науковець;
- підвищення якості наукових публікацій дослідників за рахунок дотримання вимог до структури наукових статей, зокрема за моделлю IMRaD (вступ – методи – результати – дискусія);
- запровадження навчальних он-лайн тренінгів щодо правильного обґрунтування та оформлення наукових здобутків автора, включаючи цитування положень його наукових праць та поширення цієї практики у середовищі всієї освітянської спільноти та окремих університетських спільнот;

партнерство між закладами вищої освіти та суб'єктами господарської діяльності – потенційними працевластувачами, що сприятиме навчанню висококваліфікованих фахівців, які будуть повністю працевлаштованим» [1, с. 91-92].

Загалом, вищі навчальні заклади країн Європейського союзу «мають достатню суспільну довіру до результатів навчальної та наукової діяльності» [5, с. 395]. В українських освітніх закладах провадиться державна освітня політика академічної доброчесності через нормативно-законодавче регулювання зазначеного питання.

В Україні і здобувачі освіти, і науково-педагогічні працівники задля забезпечення академічної доброчесності повинні дотримуватися наступних принципів :

- справедливості та толерантності;
- законності та верховенства права;
- поваги та взаємної довіри;
- свободи та людської гідності;
- професіоналізму та компетентності;
- формування громадянської культури;
- чесності, порядності; відкритості, прозорості;
- самовдосконалення, саморозвитку; партнерства і взаємодопомоги;
- нетерпимості щодо недотримання правил і норм Кодексу академічної доброчесності;
- колегіальності та демократичності;
- персональної відповідальності та роботи на результат тощо [2].

Однак, попри наявність закріплення поняття та принципів, і правил академічної доброчесності та відповідальності за їх порушення на законодавчому рівні, до цього часу в українських освітніх закладах фіксується «криза здійснення освітнього процесу на ціннісних засадах» [5, с. 395].

Такий стан підкреслює необхідність та зумовлює використання закордонного досвіду забезпечення академічної культури як взірця для системної діяльності освітніх закладів, що дозволить викоринити заборонені чи корупційні дії в освітньому та науковому середовищі.

Література:

1. Батечко Ніна, Дурдас Алла. Академічна доброчесність в контексті європейських практик : досвід Франції. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика (Серія : Педагогічні науки)*. 2019. № 3 (60). С.88-94. URL : <http://npo.kubg.edu.ua/article/view/183447/183379>
2. Отамась І. Г. Забезпечення академічної доброчесності в науковому та освітньому середовищі закладів освіти: досвід ЄС та України. Київ : ЦІПО, 2021. 18 с. URL : <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/handle/123456789/2504>
3. Свєшнікова А. О. Передовий досвід забезпечення якості вищої освіти : зарубіжні і вітчизняні практики. Дидаскал. 2020. № 20. С. 255-257. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13850>
4. Ковальчук О.С., Потапюк Л.М. Забезпечення академічної чесності у вищих навчальних закладах : міжнародний досвід. *Вісник університету ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2017. № 1 (13). С.21-26. URL : <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ab8160e1-07f1-484f-8491-d5a4623985b2/content>
5. Слободянюк О. М. Академічна доброчесність у вищій освіті України: особливості впровадження та тенденції розвитку. *Педагогіка XXI століття: сучасний стан та тенденції розвитку* : колективна монографія : у 2 ч. / відп. за випуск О. Є. Карпенко. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. 964 с. С.388-414. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/143>

УДК 378

**ПИТАННЯ ЩОДО ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В АСПЕКТІ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ**

*Гармаш С. В., доцент,
sv_garmash@ukr.net*

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут»*

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в країні представляють інтерес нові стандарти, за якими визначають якість самої освіти. Діджиталізація освітнього процесу досить активно впливає на цей самий процес, сприяючи інтеграції в міжнародний освітній простір. Але існує багато проблем, які свідчать про стійку тенденцію занепаду освіти в Україні.

Така ситуація безпосередньо відображається на якості освіти. Але при аналізі «показників впливу» слід звернути увагу на ці показники у їхній комплексній взаємодії.

«Студенти є продуктом свого суспільства та свого часу. Майже вбита (колись якісна та доступна) середня освіта девальвує сам процес навчання та професію вчителя. Навчання студентів-контрактників у вищих навчальних закладах майже стало процесом узаконення офіційного «хабара» у черзі для отримання диплому. Вимушені працювати, більшість студентів впевнені, що вони за будь-яких обставин отримають мінімальний прохідний бал, навіть не доклавши для цього жодних зусиль. Викладачі, знаходячись під постійним пресингом збереження контингенту, від якого залежать їхні робочі місця, вимушені йти на такі ганебні поступки. З'явився навіть цілий прошарок студентів-маніпуляторів, які мають дуже приблизну уяву щодо навчання, але розвинуті амбіції, не підкріплені ані знаннями, ані уявою про порядну поведінку. Лави моральних та інтелектуальних деградантів справно поповнюються новими «спеціалістами» [1, с. 260-261]. «... бюрократія вихолощує сам зміст навчання, оскільки поняття «стандартизація вищої школи» почало розмивати поняття «стандарт вищої школи».

Штучна економічна криза, яка стала притаманним явищем для українського суспільства, примушує багатьох студентів працювати паралельно з навчанням. Хтось з них шукає можливість отримувати

знання, а хтось – причину виправдовувати свою безпорадну бездіяльність та байдужість до навчального процесу, знаючи, що мінімальний бал вони отримають за будь-яких обставин. Таке стало можливим через те, що викладачі знаходяться під постійним пресингом скорочення штатів через відрахування студентів. Постійні бюрократичні процедури переобрання з купою паперів, штучні рейтинги, політика непотизму у навчальних закладах країни нівелює увесь навчальний процес, який ще тримається завдяки розумінню багатьма викладачами свого призначення» [2, с. 1458].

«У такій ситуації слід наголосити на занепаді системи освіти України, який відбувається десятиліттями, а цілеспрямоване деструктивне «реформування» самої системи має на меті не стільки скорочення витрат на її функціонування та поступовий занепад, а скільки насаджування молоді «кліпового мислення», далекого від критичного аналізу (дуже зручно маніпулювати такою свідомістю у власних інтересах). І в цьому аспекті все наполегливіше презентується та запроваджується дистанційне навчання, бюрократія від науки набирає обертів, а штучні «досягнення» мають декларативний характер» [3, с. 362].

Література:

1. Гармаш С. В. Поширення негативних тенденцій у вищій школі за роки незалежності України в аспекті взаємопов'язаних процесів [Електронний ресурс] / С. В. Гармаш // Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу та шляхи їх вирішення в умовах сучасних викликів : зб. наук. пр. за матеріалами наук. інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки, 18 листопада 2022 р. / оргком.: В. О. Богомолів [та ін.] ; Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Харків, 2022. – 259-262.

2. Гармаш С. В. Компетентнісний підхід у навчанні чи планомірне знищення інтелектуального потенціалу країни / С. В. Гармаш // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., [27 жовтня 2022 р.] / орг. ком.: Н. Канцедаль [та ін.] ; Полтав. держ. аграрний ун-т. – Полтава : ПДАУ, 2022. – С. 1457-1459.

3. Garmash S. Features of the educational process in Ukraine in modern conditions (problems, comparisons, prospects) [Electronic resource] / S. Garmash // *Science, innovations and education: problems and prospects : proc. of 12-th Intern. Sci. and Practic. Conf., 28-30 June 2022* / ed. M. L. Komarytskyy ; CPN Publishing Group. – Electronic text data. – Tokyo, 2022. – P. 361-367. – URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/06/SCIENCE-INNOVATIONS-AND-EDUCATION-PROBLEMS-AND-PROSPECTS-28-30.06.22.pdf>, free (accessed 18.08.2022).

УДК 629.331**ПРОЄКТ ERASMUS+ «ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ ДЛЯ
СТАЛОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПІДПРИЄМСТВАМИ»**

Гнатов А. В, д.т.н., професор, kalifus76@gmail.com

Аргун Щ. В. д.т.н., професор, shasyana@gmail.com

Буряківський В. А. студент, buryakovskyvitaliy@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Непрості умови в Україні – реалії війни, розв’язаної росією, потребують новітніх та нестандартних підходів для вирішення проблем вищої освіти. Особливо це стосується прифронтових міст, де умови безпеки, через дії росії, що здійснює обстріли житлових будинків та цивільної інфраструктури населених пунктів України, м’яко кажучи, далекі від нормальних [1-4].

В ці складні часи одним з можливих шляхів допомоги українським ЗВО та студентам, що в них навчаються, є різноманітні освітні грантові проєкти. Одним з них є проєкт «Цифрова трансформація освітнього процесу в ЗВО України та Молдови для сталого співробітництва з підприємствами», акронім DIGITRANS. Він реалізується за програмою ERASMUS+, що відноситься до сфери діяльності «Вища освіта», напрям: KA2 «Співпраця між організаціями та установами» (Cooperation Among Organisations and Institutions). Тип проєкту: «Розбудова потенціалу у сфері вищої освіти», категорія: Strand 2: «Партнерства для розвитку вищої освіти» (Partnerships for transformation in higher education).

Проєкт DIGITRANS розпочато 1 грудня 2023 р., його тривалість – 36 місяців (дата завершення 30 листопада 2026 р.). У проєкті беруть участь загалом 16 учасників, з них 11 – це ЗВО з Європи, Молдови і України та 5 – асоційованих партнерів (AP), що представляють стейкхолдерів (фірми та підприємства ринку праці, на який спрямовано проєкт DIGITRANS), рис. 1.

Фактично, Проєкт DIGITRANS – це логічне продовження проєкту ERASMUS+ «Розвиток практично орієнтованої студентської освіти в області моделювання кібер-фізичних систем» «Development of practically-oriented student-centred education in the field of modelling of Cyber-Physical Systems», акронім «CybPhys» (номер: 609557-EPP-1-2019-1-LV-EPPKA2-CBHE-JP, термін дії проєкту – 3,5 роки: 15.11.2019р. – 14.15.2023р.) [5-9].

Проект «CybPhys» був присвячений впровадженню кіберфізичних систем в навчальний процес. В рамках проекту Харківський національний автомобільно-дорожній університет разом з Ризьким технічним університетом розробили та впроваджують у навчальний процес спільну інноваційну магістерську програму подвійних дипломів «Електромобілі та енергозберігаючі технології» за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»

N°	Role	Short name	Legal name	Ctry	PIC
1	COO	RTU	RIGAS TEHNISKA UNIVERSITATE	LV	999920718
2	BEN	UDJG	UNIVERSITATEA DUNAREA DE JOS DIN GALATI	RO	999879784
3	BEN	NKUA	ETHNIKO KAI KAPODISTRIAKO PANEPISTIMIO ATHINON	EL	999643007
4	BEN	CPNU	CHERNIHIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY, CPNU	UA	943142253
5	BEN	KhNAHU	KHARKIV NATIONAL AUTOMOBILE AND HIGHWAY UNIVERSITY	UA	934032110
6	BEN	LNTU	LUTSK NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY	UA	931673264
7	BEN	SNT Ukraine	SUBSIDIARY SNT UKRAINE	UA	883853234
8	BEN	TUM	UNIVERSITATEA TEHNICA A MOLDOVEI	MD	997958020
9	BEN	USARB	UNIVERSITATEA DE STA ALECU RUSSO DIN BALTI	MD	967186419
10	BEN	USC	UNIVERSITATEA DE STAT B.P.HASDEU DIN CAHUL	MD	928915360
11	BEN	DRÄXLMAIER	INTREPRINDEREA CU CAPITAL STRAIN DRA DRAEXLMAIER AUTOMOTIVE SRL	MD	896227039
12	AP	Autodom	Avtodom Kharkiv Limited Liability Company	UA	883923074
13	AP	Elcars	Limited Liability Company Elcars	UA	883920843
14	AP	Avtoconcept	Avtoconcept LLC	UA	883665054
15	AP	VOLYN-AVTO	PRIVATE JOINT STOCK COMPANY "VOLYN-AVTO"	UA	883766322
16	AP	INFORMBUSINESS	INFORMBUSINESS SRL	MD	883486380

Рисунок 1 – Консорціум проекту DIGITRANS

Проект DIGITRANS має за мету підвищення можливостей працевлаштування випускників, підтримку сталого зростання та створення робочих місць в Україні та Молдові шляхом реалізації допоміжних заходів, а саме:

- інтеграцію досліджень і навчання таким чином, щоб студенти мали можливість проводити дослідження в партнерських університетах і на підприємствах. Запровадження інтегрованих тематичних комплексів, які дадуть можливість студентам досягти додаткових результатів навчання;
- розробку інноваційних освітніх програм, пов'язаних з

екологічним та енергоефективним режимом електротехніки, інформаційно комп'ютерними системами, кібербезпекою, технікою автоматичного керування, електричним та електронним обладнанням, інженерією та управлінням на автомобільному транспорті, електромобілями, автомобілебудуванням, а також необхідних компетенцій наскрізних навичок і знань підприємництва.

- розробку та впровадження в навчальний процес програм подвійних дипломів між європейськими, українськими та молдавськими університетами;

- запровадження інноваційних схем практичного навчання, тісно пов'язаних з бізнесом, наприклад, стажування, професійні курси на підприємствах тощо;

- цифровізацію освіти з практичною підготовкою студентів в конкретних програмах, необхідних для бізнесу, наприклад, на спеціальному програмному забезпеченні для діагностики, ремонту та обслуговування сучасного виду транспорту тощо;

- розробку віртуальних та дистанційних практикумів (лабораторій), наприклад, класів для моделювання, симуляції, побудови та налагодження моделей тощо [10];

- розробку спільного віддаленого експериментального середовища як цифрової розподіленої освітньої інфраструктури, що підтримує екосистему цифрового навчання;

- розробку відкритого інтерфейсу для підключення екосистеми цифрового навчання до майбутньої платформи відкритих університетів в Україні;

- надання можливості викладачам і студентам, які виїхали з України чи є внутрішньо переміщеним особам, бути залученими до навчального процесу через екосистему цифрового навчання DIGITRANS.

Література:

1. Аргун Щ. В., Трунова І. С., Гнатов А. В., Гнатова Г. А. (2023) Інноваційні підходи до навчання студентів технічних спеціальностей в умовах війни в Україні. Автомобіль і електроніка. Сучасні технології: електронне наукове спеціалізоване видання. (24), С. 83-90. DOI: <https://doi.org/10.30977/VEIT.2023.24.0.4>

2. Borodenko Y. M., Hnatov A. V., Arhun S. V., Sokhin P. A. (2023) Energy aspects of automobile transport development. Automobile Transport, (53). P.37-50. DOI: 10.30977/AT.2219-8342.2023.53.0.05

3. Аргун Щ. В., Гнатов А. В., Гнатова Г. А. Проблеми, що виникли у ВНЗ у зв'язку з Covid-19 на прикладі магістерської програми подвійних дипломів. Автомобільний транспорт. – 2020. – № 47. – С. 6-16.

4. Arhun, S., Hnatov, A., Hnatova, H., Patlins, A., & Kunicina, N. (2020, November). Problems that have arisen in universities in connection with COVID-19 on the example of the Double Degree Master's Program “Electric Vehicles and Energy-Saving Technologies”. In 2020 IEEE 61th International Scientific Conference on Power and Electrical Engineering of Riga Technical University (RTUCON) (pp. 1-6). IEEE.

5. Zabasta A., Peuteman J., Kunicina N., Kazymyr V., Hvesenya S., Hnatov A., Paliyeva T., Ribickis L. Research on Cross-Domain Study Curricula in Cyber-Physical Systems: A Case Study of Belarusian and Ukrainian Universities //Education Sciences. – 2020. – Т. 10. – №. 10. – С. 282. <https://doi.org/10.3390/educsci10100282>

6. Zabasta, A., Peuteman, J., Kunicina, N., Kazymyr, V., Hnatov, A., Sistuk, V., & Bisenieks, M. (2023, February). Implementing the Practically-Oriented Curricular in the Field of Cyber-Physical Systems: A Case Study of the School for Ukrainian Students. In Learning in the Age of Digital and Green Transition: Proceedings of the 25th International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL2022), Volume 2 (pp. 861-872). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-26190-9_88

7. Hnatov, A., & Arhun, S. (2022). Electric vehicles and energy-saving technologies – master’s degree program under the Erasmus project Cybphys. Automobile Transport, (51), 85–95. <https://doi.org/10.30977/AT.2219-8342.2022.51.0.09>

8. Hnatov, A., Arhun, S., Hnatova, H., Bagach, R., Patlins, A., & Zabasta, A. (2021, November). Implementation of the double degree master's program on the example of the Erasmus project CybPhys. In 2021 IEEE 62nd International Scientific Conference on Power and Electrical Engineering of Riga Technical University (RTUCON) (pp. 1-6). IEEE. DOI: 10.1109/RTUCON53541.2021.9711716. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9711716>

9. Andrey Gnatov. Joint Innovative Double Degree Master Program «Energy-Saving Technologies in Transport» / Andrey Gnatov, Shchasyana Argun, Olga Ulyanets // 2017 IEEE First Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering (UKRCON) – May 29 – June 2, 2017. – Kyiv, Ukraine – P. 1203–1207, IEEE Catalog Number: CFP17K03-USB. – ISBN: 978-1-5090-3005-7.

10. Trunova I, Arhun S, Hnatov A, Apse-Apsitis P, Kunicina N, Myhal V. Sustainable Approach Development for Education of Electrical Engineers in Long-Term Online Education Conditions. Sustainability. 2023; 15(18):13289. <https://doi.org/10.3390/su151813289>.

УДК 378.14

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ШЛЯХУ ВІД
СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСОРА**

Дубінін Є. О., д.т.н, професор, dubinin-rmn@ukr.net

Абрамов Д. В., д.т.н, професор, tmirm@ukr.net

Полянський О. С., д.т.н., професор, khadi.pas@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Дідюк Н. О., старший викладач, khadi.pas@gmail.com

Харківський національний університет радіоелектроніки

Наукова діяльність є ключовим компонентом академічного середовища, і вона відіграє значущу роль у розвитку науки та освіти. Для України в умовах, що склалися, дуже важливо зберігати науковий потенціал та сприяти його підвищенню. Одним з напрямків такого розвитку є підготовка висококваліфікованих наукових кадрів. Відомо, що шлях від студента до професора є формуючим процесом, де особистість не лише набуває необхідних навичок, але й відкриває для себе безмежні можливості наукових досліджень.

Система підготовки науково-педагогічних кадрів є більш ефективною, якщо вона є наскрізною, тобто коли на усіх рівнях у здобувача є можливість приймати участь у процесі здійснення наукових досліджень. На початковому етапі наукової діяльності здобувачі кваліфікаційного рівня бакалавр отримують можливість брати участь у різноманітних наукових проектах та дослідженнях в процесі освоєння такої дисципліни як «Основи наукових досліджень» та в процесі співпраці з керівником при написанні кваліфікаційної роботи бакалавра. Також студенти мають змогу брати участь у Міжнародних, Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, олімпіадах за фахом. Розвивати аналітичні та дослідницькі навички, приймати участь як у теоретичних, так і у експериментальних дослідженнях, здобувачі мають можливість вже при навчанні в магістратурі. Цьому сприяє наявність у освітніх програмах магістрів таких освітніх компонентів як «Комплексні системи випробувань автомобілів», «Науково-дослідне стажування» та виконання кваліфікаційної роботи магістра. Це дозволяє здобувачу отримати кваліфікацію магістра-дослідника. Після завершення навчання в університеті випускники, які вибирають шлях вдосконалення своїх дослідницьких компетенцій, вступають в аспірантуру або займаються

науковою діяльністю в інших наукових установах. У цей період особа займається самостійним глибоким аналізом обраної наукової теми, теоретичними та практичними дослідженнями, використовуючи сучасні методи та засоби, з метою вирішення важливого науково-практичного завдання, яке є актуальним на даний момент. Після захисту дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії, особа стає сформованим науковцем, який зазвичай через деякий час отримує звання доцента. В кар'єрі особи настає важкий момент вибору – зупинитися у своєму подальшому зростанні у якості науковця та присвятити більшу частину своїх зусиль навчальному процесу, або спрямувати зусилля на отримання наукового ступеня доктора наук. На цей вибір впливатиме ряд факторів, серед яких амбіційність самої особи, система стимулів з боку держави в цілому, а також атмосфера та наявність наукових шкіл в науково-педагогічному колективі, в якому вона працює.

На кафедрі Технології машинобудування і ремонту машин ХНАДУ процес підготовки висококваліфікованих наукових кадрів вдосконалюється протягом багатьох років під керівництвом доктора технічних наук, заслуженого діяча науки і техніки, професора Подригало М.А. Так, з восьми професорів, докторів наук кафедри – шестеро є колишніми студентами автомобільного факультету ХНАДУ. Завдяки налагодженій взаємодії на кафедрі студенти мають змогу долучатися до наукових досліджень колективу, вивчаючи відповідні дисципліни з елементами наукових здобутків, отриманих співробітниками кафедри. Наприклад, у лекційних матеріалах дисципліни «Комплексні системи випробувань автомобілів» використовуються результати наукових досліджень професора Молодана А.О. щодо визначення поточної ефективної потужності двигуна автомобіля в умовах експлуатації.

Кар'єра науковця також пов'язана із постійним вдосконаленням та освітою. Участь у конференціях, ознайомлення з науковими публікаціями та співпраця з експертами у галузі дозволяють залишатися в курсі новітніх досягнень. Тож велику роль у становленні майбутніх науковців відіграє їхня активна участь у семінарах та конференціях. Так, на кафедрі вже кілька років поспіль проводиться Всеукраїнський науково-практичний семінар «Підвищення якості продукції машинобудівних та ремонтних підприємств». До участі у семінарі традиційно проявляють значний інтерес як представники ВНЗ, машинобудівних підприємств міста Харкова, так і науковці та

виробники з інших областей України. Спільні дослідження, обмін ідеями та колективна робота сприяють не лише вирішенню складних наукових завдань, а й підвищують якість наукових досягнень. Разом зі своїми керівниками, у семінарі приймають участь здобувачі, які презентують свої наукові напрацювання.

Захист дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора наук відкриває шлях для отримання звання професора. Професорський етап в діяльності науковця характеризується тим, що в рівному ступені приділяється увага як науковій, так і викладацькій діяльності. Професори кафедри технології машинобудування і ремонту машин мають значний науковий досвід, багаточисленні опубліковані тези доповідей на наукових конференціях, статті як у фахових вітчизняних наукових виданнях, так і в виданнях, що входять до наукометричних баз WoS, Scopus, монографії з результатами своїх досліджень. Залучення студентів до наукової роботи відбувається також під час виконання науковцями кафедри науково-дослідних робіт, які здійснюються як на замовлення держави, так і суб'єктів господарської діяльності. Професорський склад кафедри відіграє ключову роль у створенні особливої атмосфери, яка сприяє фаховому росту науковців, а також передає свої знання та досвід новому поколінню. Щороку кафедра здійснює прийом до аспірантури та підготовку кадрів для університету та інших ЗВО України.

Загалом, наукова діяльність на шляху від студента до професора – це захопливий і водночас відповідальний шлях, який сприяє розвитку не лише особистості вченого, а й вносить вагомий внесок у світову науку та освіту. Цей шлях вимагає терпіння, цілеспрямованості та віри у власні сили, проте відкриває безмежні можливості для вдосконалення та досягнення нових вершин у науковій сфері.

УДК 37.09**ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМ***Кірсанов М. В. ст. викладач**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Всі ці інновації в організації системи освіти не можуть не відбитися на зміні освітнього середовища вищого навчального закладу. Мова йде, в першу чергу, про зміну змісту освіти, яке формально має з'явитися в появі авторських освітніх програм педагогів, а також в появі індивідуальних освітніх траєкторій для слухачів. У зв'язку з цим однією з першорядних завдань є визначення педагогічних умов успішності інноваційного процесу у вищому навчальному закладі [1]. Виходячи з цього педагогічні умови, виступаючи як один з компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей інноваційного освітнього середовища, що впливають на суб'єкти системи, забезпечуючи її ефективне функціонування і розвиток. В роботі Н.Іпполітової і Н.Стерхової справедливо зазначено, що «в сучасних педагогічних дослідженнях, пов'язаних з проблемами вдосконалення функціонування педагогічних систем, підвищення ефективності освітнього процесу, одним з аспектів, що викликають найбільший інтерес, є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність здійснюваної діяльності» [2]. У зв'язку з цим необхідною умовою інноваційності освітнього середовища вищого навчального закладу є забезпечення процесу постійного зростання її складності, тому одним з неочевидних, але обов'язкових показників моніторингу повинен стати показник «перешкоди на шляху підвищення складності системи». Це, наприклад, такі категорії, як традиційно бажані професорсько-викладацьким складом авторитарні методи управління, низький рівень компетенцій окремих викладачів, відсутність інновацій в середовищі кафедральних педагогів, небажання впроваджувати інноваційний педагогічний досвід сусідніх кафедр і підрозділів і т.п. Для оцінки показника «перешкоди на шляху підвищення складності системи» доцільно взяти за основу підхід, викладений в роботі Н. Рожкової. Відповідно, надання їм більших можливостей для продуктивної роботи і професійного росту - одна з умов успішності інноваційного процесу. [3].

Також доцільно провести «оцінку кожного члена колективу з точки зору можливості і бажання працювати в нових умовах. Це можливо зробити за допомогою обчислення індексу його соціометричного статусу». Даний підхід передбачає оцінку співробітників з боку їхніх колег. Відповідно до цього пропонується відповісти на питання, в якому необхідно вказати, чи слід вносити свого колеги в інноваційну діяльність. Позитивне значення індексу соціального статусу дозволяє говорити про високу оцінку діяльності його власника. Слід також зазначити, що соціометричний рейтинг свідчить про авторитетність того чи іншого члена в колективі. Відповідно, надання співробітникам з високим рейтингом індексу соціального статусу великих можливостей для продуктивної роботи і професійного росту - є ще однією з умов успішності інноваційного процесу.

Література:

1. Прошкін В. В. Педагогічна система як предмет наукового дослідження Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2015. Вип. 4. С. 7–12.
2. Жижко Т. А. Педагогічна система один із чинників впровадження ідеї інтенсифікації у професійній підготовці майбутніх фахівців. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. Вип. 3. С. 144–151.
3. Каньковський І. Є. Генезис розвитку поняття «педагогічна система» Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. праць. Харків: УПА, 2009. Вип. 24–25. С. 25–35.

УДК 796.03

ПОРІВНЯННЯ РОЗВИТКУ СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ, ТА СТУДЕНТІВ, ЩО НЕ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТОМ

Кірсанов М. В. ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Однією з основних задач, що вирішуються у процесі фізичного виховання є забезпечення оптимального розвитку фізичних якостей, які властиві людині.

Характер прояву силових якостей студентів нерозривно пов'язаний з віковими особливостями, бо у віці від 17 до 21 років їх розвиток досягає високого рівня. [1].

У теорії й практиці фізичної культури проблема виховання силових якостей та їхнього впливу на спортивну діяльність актуальна на сьогоднішній день, тому що дослідження розвитку силових якостей є однією з головних проблем в області фізичної культури й спорту.

Розвитку рухових здібностей та їхньому дослідженню приділяється багато уваги й присвячена достатня кількість досліджень у різних видах спорту. Але найменше ця проблема вивчена відносно студентів-спортсменів [2].

Усе це й обумовило мету нашого дослідження.

На підставі літературних джерел була складена програма досліджень силової підготовленості студентів. До змісту програми були включені наступні тести:

Динамометрія кисті (найсильнішої руки) – проводилася ручним динамометром. Положення досліджуваних – основна стійка, підняти пряму руку убік на рівні плеча. Фіксація результату відбувається при максимальному стисненні динамометра, дається дві спроби.

Стрибок в довжину з місця. Початкове положення – полуприсід, стопи паралельні одна одній, руки назад. Виконуються три спроби підряд. Реєструється кращий результат (в сантиметрах).

Підтягування у висі. Виконується з вису на перекладині, хватом зверху. Студент згинає і розгинає руки в положенні вису на зігнутих руках, підборіддя випробовуваного повинне бути вищим за грифа перекладини, будь-які рухи тулубом або ногами забороняються. Реєструється візуально кількість правильних повторень [3].

Усі дослідження були проведені на студентах першокурсниках ХНАДУ, чоловічої статі, віком 17-19 років.

Розподіл студентів за групами відбувався наступним чином: 1 групу складали студенти що займаються у спортивних секція і мають спортивні розряди по видах спорту, усього 36 студентів. 2 групу складали студенти що відвідували заняття з фізичного виховання, але не займалися у спортивних секціях, 48 чоловік.

Для порівняння розвитку силових якостей нами було порівняно показники підготовленості студентів-спортсменів із показниками інших студентів.

Виявляється, що за рівнем розвитку швидкісно-силових якостей (стрибок у довжину з місця) студенти-спортсмени мають вищі значення, в середньому на 16 см. ніж студенти-фізкультурники.

Значні відмінності між досліджуваними особами також спостерігалися і за рівнем розвитку силової витривалості (підтягування на перекладині). Так, студенти-спортсмени мали вірогідно більшу кількість підтягувань на перекладині, в середньому 6 разів, ніж студенти-фізкультурники.

Рівень сили у обстежуваних обох груп був майже однаковим, та становив у перших $69,8 \pm 2,6$ кг, а у других $68,3 \pm 2,7$ кг.

Студенти-спортсмени мали кращий рівень силової підготовленості, ніж студенти що займалися лише фізичним вихованням.

У подальшому нам необхідно дослідити, порівняти інші фізичні якості, та прослідити динаміку розвитку основних силових якостей протягом навчання.

Література:

1. Глазирін І. Д. Основи диференційованого фізичного виховання: Черкаси: Відлуння Плюс, 2003. 347 с.
2. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. Т. 1. К.: Олімп. література, 2008. 391 с.
3. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей: навч. Посібник. Л.: Штабар, 1997. 153 с.

УДК: 378.018**СУЧАСНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В СИСТЕМІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Коваленко Л. О., к.т.н., доцент
rp@khadi.kharkov.ua*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В теперішній час в Україні створюється нова система вищої освіти, орієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. Виконати соціальне замовлення суспільства шляхом збільшення асигнувань на освіту, збільшенням кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни.

В останній час з'явилася нова технологія освітнього процесу – технологія дистанційного навчання. Поява дистанційної освіти не випадкова – це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов.

В усьому світі дистанційна освіта існує, займає свою соціально-значущу нішу в освіті. На початку 2000-х років у 107 країнах діяло близько 1000 навчальних закладів дистанційного типу. Кількість тих, хто отримував вищу освіту в системі дистанційної освіти становило на початку століття близько 50 мільйонів людей, а в теперішній час перевищує 90 мільйонів [1].

Особливо доцільною є дистанційна освіта, що зумовлюється низкою причин, найважливішими з яких є:

- необхідність реформування освіти в напрямку підвищення її відкритості, масовості, особистої орієнтованості і реальної неперервності;
- позитивним активним впливом на зміст, форми і методи традиційного навчання;
- збільшенням об'єму доступних освітніх масивів;
- активізація процесу навчання та посилення його творчої складової;
- постановкою освітніх цілей, вибором змісту, форм, методів, темпів та умов навчання.

Нині можна навести велику кількість визначень поняття «дистанційне навчання», що відбиває різноманіття підходів до його розуміння [2]. Дистанційна освіта – особлива, досконала форма, яка поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа.

Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що надаються широким колам населення в країні і за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (супутникове телебачення, радіо, комп'ютерний зв'язок та ін.).

Дистанційне навчання є однією з форм безперервної освіти, що закликає реалізувати права людини на освіту і отримання інформації. Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку студенту основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів та викладачів в процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи по засвоєнню матеріалу, а також оцінку їхніх знань та навиків в процесі навчання.

Дистанційне навчання – це універсальна форма навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, технічних засобів, що створюють умови для вибору студентами вільних освітніх дисциплін, які відповідають стандартам, діалоговому обміну з викладачем; при цьому процес навчання не залежить від положення студента в просторі та часі.

Дистанційна освіта – це система, в якій реалізується процес дистанційного навчання для досягнення та підтвердження студентами певного освітнього цензу, що стає основою їх подальшої творчої та трудової діяльності.

Дистанційне навчання – це нова форма організації освіти, що оснований на використанні персональних комп'ютерів, електронних підручників та засобів телекомунікацій, які становлять якісно нову технологію навчання.

У визначення дистанційного навчання входять три компоненти: відкрите навчання, комп'ютерне навчання, комп'ютерна система комунікацій [3]. Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, яке широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування.

Для цієї технології характерна позитивна пізнавальна мотивація, що створюється мережею інтернет, та якість підготовки фахівця. Мотивація є однією з фундаментальних потреб, значимість її пов'язана з аналізом джерел, які впливають на активність людини, її діяльність та поведінку. Професійна мотивація є внутрішнім фактором розвитку професіоналізму. Розвиток професійної мотивації студентів виявляє основні моменти взаємодії особистості і професії, де освітній процес набуває пріоритетне значення [4]. Це й робить дистанційне навчання сучасною технологією навчання XXI сторіччя.

Характерними рисами дистанційної освіти є: гнучкість, модульність; економічна ефективність; координаторська роль викладача; спеціалізований контроль якості освіти; використання спеціалізованих технологій і засобів навчання.

В останній час у ВНЗ використовують інформаційні технології навчання, до яких відносять технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (комп'ютери, аудіо, кіно, відео). Будь-яка технологія навчання – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає інформація та її рух.

Технічні інформаційні технології – це процеси підготовки і передачі інформації, засобом якої є комп'ютер та інші технічні засоби. Вони розвивають нові, ще не досліджені варіанти навчання, пов'язані з унікальними можливостями сучасних комп'ютерів і телекомунікацій.

Література:

1. Неперервана освіта в об'єктиві часу: колект. моногр./ під наук. ред. М. А. Лобанова, В. М. Скворцова. Харків, 2014. 236с.
2. Дем'яненко А. Г., Кобець А. С. Сучасна інженерна освіта в Україні – стан, тенденції, проблеми та деякі заходи підвищення її якості. *Проблеми модернізації змісту і організації освіти. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції*. Харків: ХНАДУ, 2014. С. 10–15.
3. Бережний В. М. Сучасні проблеми освіти та працевлаштування. *Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції*. Харків: ХНАДУ, 2010. С. 4-7.
4. Бикова О. М. Пізнавальні мотиви студентів в контексті їхньої майбутньої конкурентноздатності. *Сучасні проблеми науки та освіти. Міжнародна науково-практична школа-конференція*. Харків. 2015. С. 21–24.

УДК 378:005

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ковальова Т. В., к.е.н., доцент**Kovaleva64@ukr.net**Харківський національний автомобільно-дорожній університет**Ковальов П. А., к. т.н, доцент**Kovalev10121963@ukr.net**Національний університет цивільного захисту України*

Війна внесла корективи в освітній процес. Перед науково-педагогічними працівниками постали нові виклики щодо організації освітнього процесу в частині збереження якості освітнього процесу. Збереження якості освіти під час війни є надзвичайно важливим завданням, оскільки конфлікт серйозно позначається на доступі до освіти для здобувачів. Якість освіти грає важливу роль у підготовці кваліфікованих працівників. Роботодавці в Україні та у багатьох інших країнах постійно висловлюють занепокоєння щодо цього питання. Важливо вдосконалювати систему освіти та надавати студентам якісні навички та знання, щоб вони могли успішно працювати у своїй обраній галузі. Деякі важливі стратегії, що можуть допомогти зберегти якість освіти під час війни включають забезпечення безпеки та захисту навчальних закладів, надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, розвиток програм навчання, які враховують потреби здобувачів у важких умовах, та залучення міжнародних партнерів для підтримки освітніх ініціатив у нашій країні. Висока якість вищої освіти передбачає взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії і практики [1]. І це дійсно так, оскільки, висока якість вищої освіти передбачає взаємозв'язок між освітою і наукою, педагогічною теорією і практикою. Це означає, що успішна вища освіта ґрунтується на актуальних наукових дослідженнях і враховує сучасні тенденції у сфері педагогіки. Тільки поєднуючи теоретичні знання з практичним досвідом можна забезпечити найкращі умови для навчання студентів і підготовки їх до успішної кар'єри.

Підвищити якість вищої освіти під час війни можна декількома способами. Деякі потенційні стратегії включають:

1. Забезпечення онлайн-освіти: з розвитком технологій онлайн-платформи можна використовувати для продовження освіти навіть під час конфлікту. Це може гарантувати, що студенти матимуть доступ до навчальних ресурсів незалежно від їх фізичного місцезнаходження.

2. Пропонувати стипендії та фінансову допомогу: під час війни багато сімей можуть мати фінансові труднощі. Надання стипендій і фінансової допомоги може допомогти забезпечити здобувачам ресурси, необхідні для продовження навчання.

3. Підтримка психічного здоров'я: війна може мати глибокий вплив на психічне здоров'я. Пропонування послуг підтримки, таких як консультування та терапія, може допомогти здобувачам впоратися з емоційним тиском життя в зоні конфлікту.

4. Співпраця з міжнародними партнерами: співпраця з університетами та організаціями з інших країн може допомогти забезпечити здобувачам доступ до ширшого спектру ресурсів і можливостей для навчання.

Впроваджуючи ці стратегії, вищі навчальні заклади можуть працювати над збереженням і покращенням якості освіти під час війни. Особисті якості викладача також грають важливу роль у підвищенні якості освіти, до них можна віднести терплячість, комунікативність, вміння стимулювати студентів до навчання, та бажання постійно вдосконалюватися та розвиватися як фахівець.

Основним пріоритетом в діяльності науково-педагогічних працівників, незважаючи на ситуацію, в якій опинилась наша країна є орієнтація на набуття випускниками знань, умінь та навичок. Саме вони мають вирішальне значення для оцінки ефективності освіти. Оцінка результатів, а не просто процесу, може забезпечити більш повне розуміння впливу освіти.

Література:

1. Клімова Г. П. Підвищення якості освіти - пріоритетний напрямок реформування вищої школи України. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Klimova.pdf>.

УДК 378.1

ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ У ВНУТРІШНЮ СИСТЕМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Коробко А. І., д-р техн. наук, доцент;

Панкова О. В., канд. с/г наук, доцент;

Котова Ю. М., студентка;

Суржко К. А., студентка

korobkoani@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Проблема забезпечення якісної і конкурентоздатної вищої освіти в Україні на даний час є особливо актуальною.

Важливою умовою підготовки фахівців і забезпечення якості освітніх послуг, що надаються університетом, є стійка і ефективна робота з розроблення й впровадження системи управління якістю у відповідності до міжнародних стандартів. Таких стандартів, що найбільше інтегруються в систему якості закладу освіти є два: ДСТУ EN ISO 9001:2018 [1] та ДСТУ EN ISO 21001:2019 [2].

В ХНАДУ проблема забезпечення якості освітніх програм та приведення їх у відповідність світовим вимогам розв'язується шляхом створення і впровадження системи управління якістю. Були проведені організаційні заходи: згідно наказу ректора призначено уповноваженого з якості по університету, організовано робочі групи з створення й впровадження системи управління якістю і складений план роботи. Відділ акредитації, стандартизації та якості навчання призначено головним координуючим підрозділом з розроблення й впровадження системи управління якістю. Розроблений план чітко визначає відповідальних і виконавців, результат і форми звітності.

Стандарти ДСТУ EN ISO 9001:2018 та ДСТУ EN ISO 21001:2019 ні в якому разі не передбачають однаковості структури усіх систем якості, а лише дають загальні рекомендації. Тому кожна організація має свої особливості при розробці і впровадженні таких систем.

Особливості розробки і впровадження проекту системи управління якістю в ХНАДУ в наступному.

Аналіз існуючої системи управління показав, що при впровадженні системи управління якістю немає необхідності проводити революційні перетворення. Ключових моменти виявилось два:

- необхідно чіткіше структурувати та задокументувати відсутні процеси в існуючій діючій системі управління;
- інтегрувати існуючі стандарти ХНАДУ в систему управління, що розробляється.

Проектуючи систему управління за [1] в повній мірі корисними є настанови викладені в [2].

Настанова з якості хоч і не є обов'язковим документом згідно вимог [1], проте було прийняте рішення, що такий документ має бути. Адже цей документ є корисним за двома аспектами. По-перше, для внутрішніх користувачів це як довідник де і яку інформацію можна знайти. По-друге, це як візитівка університету для зовнішніх зацікавлених сторін. Усі процеси системи управління якістю було розділено на чотири групи: процеси керування системою управління якістю; процеси надання освітньої послуги; процеси наукової діяльності; забезпечуючі процеси.

До процесів керування системою управління якістю відносяться процеси розробки політики і цілей в області якості, планування і розвиток системи управління якістю, аналізування найвищим керівництвом, управління документацією і записами, коригувальні дії, ризик-менеджмент. Процес внутрішнього аудиту також було віднесено до процесів керування.

Процес надання освітньої послуги розділено на підрозцеси проектування й конструювання, реалізації освітньої послуги, маркетингу, розподілу спеціалістів. Цей процес включає організацію освітнього процесу на відповідних рівнях освіти, в тому числі і підготовка кадрів у докторантурі. Науково-дослідна робота студентів є невід'ємною складовою освітнього процесу. Також як і виховна робота тощо.

Процес наукової діяльності включає під процеси з організації й виконання науково-дослідної роботи науково-педагогічними та науковими працівниками університету. Слід відмітити, що ці процеси тісно переплітаються з процесами підготовки здобувачів на третьому (освітньо-науковому) рівні освіти та в докторантурі.

До забезпечуючих процесів було віднесено підпроцеси забезпечення інфраструктури, управління персоналом, забезпечення

ресурсами, бібліотечне обслуговування, забезпечення інформаційними технологіями, метрологічне і нормативне забезпечення.

До розробки і впровадження системи управління якістю залучаються і студенти. Так, тематикою курсових робіт з дисциплін «Якість та її забезпечення», «аудит систем управління якістю» (викладаються для студентів які навчаються на освітній програмі «Професійна освіта. Метрологія, стандартизація та сертифікація») є розробка документованих процедур системи управління якістю, автоматизація процесів. Студентам надається повний доступ до інформації про процеси, які вони описують. Захист курсових робіт відбувається в присутності членів ради з якості. Кращі ідеї знаходять своє практичне втілення. На практичних заняттях з указаних дисциплін студенти оволодівають навиками проведення внутрішнього аудиту у підрозділах університету: готують програми і плани аудитів, розробляють форми листів невідповідностей і спостережень, безпосередньо проводять аудити, класифікують виявлені невідповідності і готують звіт про аудит. Слід відмітити, що такі аудити мають не формальний характер, а проводяться по повній процедурі під наглядом керівника занять і досвідченого аудитора за сприяння вищого керівництва. Таке поєднання навчального процесу з практичною діяльністю сприяє більш ефективному оволодінню студентами навиками практичної діяльності в указаній сфері.

Розробка і впровадження системи управління якістю в ХНАДУ зробить систему управління більш прозорою і зрозумілою, виключить можливість неправильного трактування діяльності, забезпечить гарантований рівень якості надання освітньої послуги всіма можливими на сьогоднішній день засобами, дасть можливість надавати не тільки широкий спектр послуг, але і гарантувати високий рівень їх якості і сервісу і дасть основу для отримання сертифікату відповідності системи управління якістю вимогам ДСТУ EN ISO 9001:2018.

Література:

1. ДСТУ EN ISO 9001:2018 Системи управління якістю. Вимоги (EN ISO 9001:2015, IDT; ISO 9001:2015, IDT). [Чинний від 05.12.2018]. К. : ДП УкрНДНЦ. 22 с.
2. ДСТУ ISO 21001:2019 Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 21001:2018, IDT) [Чинний від 01.01.2021]. К. : ДП УкрНДНЦ. 26 с.

УДК 378.1

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІНЛЯДІЇ

*Кочина А. А., к.т.н., ст. викладач,
kochina.tsl@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

З метою підвищення якості та прозорості європейської вищої освіти було утворено Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR), який надає чітку та надійну інформацію щодо агентств забезпечення якості надання освітніх послуг, які функціонують в європейських країнах. В країнах існують різні органи, які відповідають за забезпечення якості вищої освіти. Аналізуючи ключові документи агентств різних країн Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), які акредитовані EQAR, було виявлено багатоманітність щодо визначення поняття «якість освіти» з точки зору концептуального, теоретичного і методологічного підходу. В нормативних документах різних країн категорія «якість освіти» представлена відповідно до позиції зацікавлених сторін (stakeholders) освітнього процесу: суспільство, держава, заклад освіти, роботодавці, студенти і батьки.

У Фінляндії орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти є Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC). Вища освіта складається з двох паралельних секторів: класичні університети та університети прикладних наук. Класичні університети мають спрямованість вищої освіти на дослідницьку та академічну вищу освіту, університети прикладних наук спрямовані на професійну вищу освіту. Кількість класичних університетів складає 14 одиниць, які мають бакалаврські (180 ECTS, 3 роки), магістерські (120 ECTS, 2 роки) та докторські (240 ECTS, 4 роки) програми. Згідно законодавчої бази діяльність класичних університетів ґрунтується на свободі освіти та науки, а також університетській автономії, тобто вони є «незалежні юридичні організації». Їх основна задача полягає у проведенні наукових досліджень і наданні академічної освіти, тому вони взаємодіють із суспільством і посилюють вплив результатів наукових досліджень на суспільний розвиток. Університети прикладних наук мають у своєму складі 24 заклади, які мають тільки бакалаврські (210-270 ECTS, 3,5-4,5 роки) та магістерські (60-90 ECTS, 1-1,5 роки)

програми. Порівнянні з класичними університетами це відносно молоді заклади, перші з яких почали функціонувати у 1991-1992 роках та працювали у режимі випробування до 2000 року. Вони зорієнтовані на прикладну професійну діяльність на відміну від класичних університетів, тобто на потреби ринку праці та забезпечення регіонального розвитку країни.

У Фінляндії кількість вступних місць в ЗВО визначається щорічно у процесі переговорів між профільним міністерством та університетами, такий підхід «numerous clausus» обмежує кількість місць для вступників усіх напрямів підготовки, але при цьому, вища освіта є безкоштовною. Належне фінансування університетів проводить уряд безпосередньо від національного Міністерства освіти і культури відповідно до результатів діяльності за принципом «performance-based funding». Основним показником за таким принципом є кількість студентів, а також враховується інших базові параметри та результати діяльності ЗВО на основі трирічної угоди між закладом та профільним міністерством. Про результати своєї діяльності ЗВО звітують у відкриті національні інформаційні бази даних для громадськості, які містять інформацію на різних мовах: фінська, шведська та англійська.

Оцінювання результатів діяльності виконує незалежне урядове агентство Фінський центр оцінювання освіти (The Finnish Education Evaluation Centre, FINEEC). Типи оцінювання у системі вищої освіти FINEEC направлені на: аудит систем забезпечення якості ВНЗ, який відповідає інституційному аудиту; оцінювання програм, який відповідає тематичному оцінюванню для галузей особливо актуальних чи критичних, або які розвиваються динамічно; оцінювання освітніх галузей та акредитації програм.

Головна модель аудиту інституційних систем забезпечення якості закладів вищої освіти Фінляндії забезпечує європейські вимоги якості освіти та базується на автономії ЗВО. Принцип автономії полягає в тому, кожний заклад вищої освіти розробляє власну систему забезпечення якості, який базується на власних потребах і цілях. Якщо заклад вищої освіти успішно пройшов аудит отримує «quality label» знак якості, для закладів які не пройшли аудит надходить рекомендація на повторний аудит. При першому повному циклу аудиту не отримали позитивне рішення 24% класичних університетів та 14% університетів прикладних наук.

Аудит інституційної системи ЗВО в Фінляндії, щодо забезпечення якості вищої освіти базується на наступних критеріях:

- політика якості ЗВО;
- стратегічне управління;
- оперативне управління;
- розробка інституційної системи якості;
- основні завдання системи управління якістю ступеневої освіти;
- основні завдання системи управління якістю досліджень, розробок та інновацій;
- основні завдання системи управління якістю соціального впливу та діяльності з регіонального розвитку;
- основні завдання системи управління якістю цільовий аудиту;
- зразки ступеневих програм;
- система якості як ціле.

Передумовою проведення аудиту закладами вищої освіти своєї діяльності відповідно до вище зазначених критеріїв якості є самооцінка, яка проводиться і в закладах вищої освіти в нашій країні.

Індикаторами, щодо оцінювання якості освіти застосовується чотири рівні. Перший рівень «відсутній», щодо розроблення інституційної системи якості відповідає повної відсутності процедур оцінювання якості та системним вадам функціонування процедур оцінювання якості. Другий рівень «виявлений» відповідає наявності окремих процедур оцінювання та удосконалення якості, слабкому цілісному уявленню щодо функціонування та розвиток системи якості не є комплексним. Третій рівень «розвинутий» має наявні добре функціонуючої процедури оцінювання та удосконалення якості, ЗВО спроможний ідентифікувати сильні сторони системи якості та сторони, які потребують удосконалення та система якості є комплексним показником. Четвертий рівень «досконалий» повинен відповідати наявній добре організованій/сформованій системі оцінювання та удосконалення якості, ЗВО є спроможним ефективно ідентифікувати сильні сторони системи якості та сторони, які потребують удосконалення, а також оцінювати ефективність системи та мати наявний чіткий і безперервний процес із удосконалення системи якості.

УДК 658.5**ЗАЛУЧЕННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗВО**

*Криворучко О. М., д.е.н., професор,
oksana.khadi.fub@gmail.com*

Кривенко Л. Ф., leonk77@meta.ua,

Фемяк О. А., olgafemyak@ukr.net

*здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Ефективна організація та забезпечення якості реалізації освітньої діяльності та освітніх програм є ключовим фактором у підготовці якісних фахівців, які можуть ефективно працювати на ринку праці. За сьогоdnішніх умов реалізація освітніх програм та освітньої діяльності вимагає впровадження нових принципів, серед яких є соціальна відповідальність, толерантність, побудова і підтримка довготривалих ділових стосунків з різними зацікавленими сторонами – стейкхолдерами.

Поняття стейкхолдерів широко використовується в менеджменті різних сфер діяльності. Первісно ідея теорії стейкхолдерів висунута та досліджена в 1984 році в роботі професора ділового адміністрування Е. Фрімана (E. Freeman) – «Стратегічний менеджмент: стейкхолдерський підхід» [1].

В освітній діяльності також досить широко використовується стейкхолдерський підхід [2 – 5]. Так, автори роботи [2, с. 62], аналізуючи поняття стейкхолдери, визначають стейкхолдерів освітніх програм ЗВО як осіб або організацій, які зацікавлені в якісній підготовці фахівців цим закладом.

Дійсно, стейкхолдер – це будь-яка група або особа, які мають інтереси або вплив на певну організацію, проект або ініціативу. Вони можуть бути внутрішніми (наприклад, керівництво компанії, співробітники) або зовнішніми (наприклад, клієнти, партнери, акціонери, громадські організації). Стейкхолдери можуть мати різні інтереси, цілі та потреби, і їхні впливи можуть варіюватися.

Стейкхолдери впливають на якість вищої освіти на різних рівнях і в різних аспектах. вплив стейкхолдерів залежить від їхньої активності, співпраці та здатності впливати на процес розробки та

впровадження політик, стандартів та практик вищої освіти. Цей вплив може бути позитивним, що призводить до поліпшення якості освіти, або негативним, якщо цілі стейкхолдерів не збігаються з загальними інтересами та потребами освітньої системи. Тому вельми ваговою складовою співпраці зі стейкхолдерами, їх залучення до освітніх процесів є узгодження цілей.

Узгодження цілей стейкхолдерів і закладу вищої освіти означає забезпечення взаєморозуміння і спільної мети між всіма зацікавленими сторонами, такими як студенти, викладачі, адміністрація, роботодавці, а також громадськість та урядові органи.

Процес узгодження цілей включає наступні етапи управлінської діяльності:

1. Збір відгуків і думок стейкхолдерів: розуміння потреб і очікувань різних сторін є ключовим кроком для узгодження цілей. Заклад вищої освіти повинен активно залучати всіх стейкхолдерів у процес прийняття рішень, проводити опитування, консультації та фокус-групи, щоб врахувати точку зору різних груп.

2. Аналіз потреб стейкхолдерів: заклад вищої освіти повинен аналізувати отриману інформацію й ідентифікувати спільні та конфліктні потреби стейкхолдерів. Цей аналіз допоможе закладу зрозуміти, які цілі є пріоритетними й як їх досягти.

3. Встановлення спільних цілей: на основі отриманої інформації, заклад вищої освіти повинен працювати над встановленням спільних цілей зі всіма стейкхолдерами. Спільні цілі повинні бути конкретними, досяжними та вимірюваними, щоб забезпечити можливість оцінки прогресу й результатів.

4. Залучення стейкхолдерів до їх досягнення: заклад вищої освіти повинен активно залучати стейкхолдерів до досягнення спільних цілей. Це може включати розробку спільних проектів, проведення спільних заходів або створення робочих груп для спільної роботи над конкретними завданнями.

5. Оцінка та коригування цілей: необхідно постійно оцінювати прогрес в досягненні цілей і коригувати їх у випадку необхідності. Це дозволить підтримувати взаємодію між установою й стейкхолдерами та враховувати зміни в їх потребах та очікуваннях.

При узгодженні цілей стейкхолдерів освітньої діяльності, необхідно попарно розглянути можливі види неузгодженості та розробити заходи щодо приведення їх у відповідність (таблиця 1).

Таблиця 1 – Сфери неузгодженостей цілей стейкхолдерів освітньої діяльності (приклад)

Стейкхолдери	Сфери неузгодженості цілей
Студенти – викладачі	– Різні очікування щодо курсів (Студенти очікують, що курс буде легким та цікавим, і що їм не потрібно буде докладати багато зусиль; викладачі: що студенти будуть глибоко вивчати матеріал курсу, активно брати участь у дискусіях і виконувати всі завдання. – Оцінювання результатів навчання (студенти зосереджені на отриманні високих балів, і не завжди розуміють важливість навчання; викладачі: можуть використовувати оцінювання, щоб перевірити розуміння студентами матеріалу, а також стимулювати їх до навчання) – Час, що витрачається на вивчення курсу.
Роботодавці – заклад вищої освіти	– Компетентності фахівців-випускників (роботодавці потребують працівників з конкретними навичками та досвідом, які їм потрібні для ведення бізнесу; ЗВО зосереджуються на наданні студентам широкої освіти, яка допоможе їм у працевлаштуванні в різних галузях. – Очікування (роботодавці очікують, що випускники будуть готові до роботи негайно; ЗВО можуть очікувати, що випускники будуть продовжувати навчання в аспірантурі). – Фінансування (роботодавці можуть бути не готові платити високу зарплату випускникам; ЗВО можуть мати високу вартість навчання, що може ускладнити для студентів отримання вищої освіти).

Наприклад, заходами щодо узгодження цілей студентів та викладачів, можна рекомендувати розглянути наступні:

- викладачі повинні чітко сформулювати цілі курсу та очікування щодо студентів на початку курсу;
- створити атмосферу довіри, студенти та викладачі повинні поважати один одного та відкрито спілкуватися про свої очікування та цілі;
- використовувати різні методи навчання, щоб задовольнити потреби та стилі навчання різних студентів;
- викладачі повинні заохочувати студентів до самостійного навчання та брати активну участь у навчанні;
- враховувати індивідуальні особливості студентів, такі як їхні зобов'язання та стиль навчання.

Неузгодженості цілей роботодавців і закладу вищої освіти можуть бути вирішені такими способами. Роботодавці та заклади вищої освіти повинні співпрацювати, щоб розробити навчальні програми, які відповідають потребам роботодавців. Заклади вищої освіти повинні надавати студентам більше можливостей для отримання практичного досвіду, а роботодавці, в свою чергу, повинні пропонувати студентам стажування, щоб вони могли здобути досвід роботи та знання.

Таким чином, заклад вищої освіти повинен активно залучати стейкхолдерів до досягнення спільних цілей. Це може включати розробку спільних проектів, проведення спільних заходів або створення робочих груп для спільної роботи над конкретними завданнями. Стейкхолдерський підхід буде сприяє покращенню якості освіти, створенню сприятливого середовища для студентів та залученню роботодавців та громадськості до розвитку закладу.

Література:

1. Freeman R. E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman, 1984. 276 p.
2. Шевченко Н. О., Хитько М. М. Роль стейкхолдерів у системі забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/158420/3%20%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%20CD%201278-60-66.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Смачило В. В., Колмакова О. М., Коломієць Ю. В. Процедура аналізу стейкхолдерів підприємства. *Економіка та суспільство*, 2017, вип. № 12. [Електронний ресурс]. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-12/19-stat-12/1334-smachilo-v-v-kolmakova-o-m-kolomiets-yu-v>.
3. Чепак В. П. Університет як стейкхолдер-компанія: потреба чи необхідність? *Новий Колегіум*. 2017. № 1. С. 14-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2017_1_6.
4. Криштанович С. Вплив стейкхолдерів на якісну підготовку фахівців у закладах вищої освіти. *Socio-economic relations in the digital society*. 2023. Vol. 2 (48). С. 93–103. DOI: 10.55643/ser.2.48.2023.505
5. Піскурська Г. В. Стейкхолдерський підхід у забезпеченні якості вищої освіти. *Педагогіка, психологія і соціологія*. № 1 (24). 2019. С.69-77. URL: <https://pedagogy.donntu.edu.ua/1-24-2019/piskurska-h-v-stejjkholderskyj-pidkhid-u-zabezpechenni-iaкости-vyshchoi-osvity/>

УДК 378.004

ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

*Кудрявцева О. В. к.е.н., доц.
Kseniakydr@ukr.net*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Сучасний глобальний світ дедалі більше набуває рис цифрового простору. Бурхливий розвиток технологій штучного інтелекту, повсюдне поширення Інтернету, впровадження та поширення сервісів автоматичної ідентифікації, збирання й оброблення глобальних баз даних, хмарних сервісів диктують нові вимоги до сучасної освіти. Водночас модернізація освіти має відбуватися без втрати її якості. Цифрова трансформація освіти передбачає зміну самого змісту освіти за допомогою використання цифрових технологій.

Процес цифрової трансформації можна розглянути як синергічне оновлення змісту освіти, що веде до кардинального підвищення якості освіти.

Слід зазначити, що процес цифрової трансформації освіти пов'язаний із низкою проблем. Основною з яких, на наш погляд, є досягнення якості освіти. Дійсно, цифровізація освіти має бути насамперед націлена на чіткий кінцевий результат: підвищення якості освіти. Отже, для розв'язання вищевикладеної проблеми необхідно не просто оцифрувати освітній процес, а істотно модернізувати всі рівні освіти. Крім кардинальних інноваційних технологічних змін, одним із чинників, що впливають на глобальні зміни в освітній політиці, є зміна поколінь. Дійсно, останні дослідження в цій галузі виокремлюють нове покоління, яке характеризується низкою особливостей. До них відносять: кліпове мислення, сформоване постійною взаємодією із соціальними мережами тощо, високий ступінь візуальності сприйняття, невисокий ступінь концентрації уваги, індивідуалізм. Це покоління підлітків, digital natives, практично не сприймає традиційні форми навчання, вимагаючи розвитку і впровадження інноваційних форм, технологій і засобів навчання, безпосередньо пов'язаних з

можливостями сучасних цифрових технологій. Наразі робота в цьому напрямі ведеться активно, на державному рівні створено необхідну нормативну базу, введено в дію пріоритетні національні проєкти.

Процес інформатизації освіти торкнувся всіх рівнів освіти, сприяв упровадженню сучасних інформаційних технологій у сферу освіти. Практично повсюдно використовуються електронні журнали та їхні аналоги (у вищій школі), впроваджуються автоматизовані системи адміністрування та управління, активно розвивається цифрове освітнє середовище.

Слід зазначити, що пандемія корона вірусу, а також воєнний стан у країні, сприяли терміновому переведенню освітнього процесу в онлайн. Таким чином відбулася мимовільна інтенсифікація всіх освітніх процесів, виявивши слабкі місця сучасної системи освіти. Аналіз організації дистанційної роботи 2021-2023 рр. дає змогу виокремити проблеми, з якими зіткнулися ЗВО України.

Основними проблемами перехідного періоду для вищих освітніх організацій стали проблеми технічного характеру, складність освоєння онлайн-платформ та організація спільної роботи в онлайн-режимі. Варто зазначити, паралельно перед ЗВО стояло завдання опанування викладачами необхідних цифрових компетенцій. Також було виявлено принципово іншу проблематику, безпосередньо пов'язану з катастрофічно низьким рівнем якості освіти. Як показала практика, більшість викладачів просто транслиували традиційні заняття в дистанційний формат. Такий підхід є докорінно неправильним, дистанційний формат роботи передбачає використання в процесі навчання принципово нових інтерактивних методів, використання інноваційних електронних освітніх ресурсів.

Таким чином, на перший план зараз вийшла проблема недостатньо високого рівня цифрових компетенцій викладача. Засоби цифрових технологій мають методичні та дидактичні можливості, реалізація яких створює передумови інтенсифікації освітнього процесу. Разом з тим, експертиза електронних освітніх засобів виявила низький рівень володіння викладачами цифровими інструментами, що суттєво знижує якість електронних ресурсів. Переважна більшість викладачів (близько 78%, згідно з

опитуванням) використовує в роботі традиційні лекції, які, як відомо, мають найнижчий відсоток ефективності.

Можна запропонувати такі форми подання матеріалу:

- Традиційні лекції;
- Обговорення та дискусії;
- Електронні підручники;
- Презентації, графіки тощо;
- Відеоматеріали;
- Віртуальні лабораторії;
- Власні відеоматеріали;
- Онлайн-диски;
- Інтерактивні презентації;
- VR та AR;
- Геймізація тощо.

Варто відзначити досить велику кількість чатів і форумів в електронному середовищі, призначених для організації зворотного зв'язку. Крім того, активно використовуються в роботі електронні підручники та презентації, розроблені особисто викладачами. Варто зауважити, що практично кожен електронний підручник містить електронні тести, водночас теоретичний матеріал у всіх підручниках подано в традиційному форматі, найчастіше це просто оцифрована версія традиційного підручника.

Останнім часом значно збільшилася кількість віртуальних лабораторій, класів. Викладачі профільних дисциплін в умовах відсутності та браку обладнання все частіше вдаються до віртуальних лабораторій.

Також необхідно звернути увагу на невеликий приріст кількості навчальних відеороликів, записаних особисто викладачами, що пов'язано з використанням у роботі можливостей Microsoft Teams, ZOOM, BigBlueButton. Останнім часом відзначається зростання кількості електронних освітніх ресурсів, пов'язаних із використанням інтерактивних технологій. Насамперед це онлайн-дошки, широкий функціонал яких надає викладачеві практично необмежене поле для творчості, сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, сприяє формуванню соціально значущих, цифрових і професійних компетенцій.

Одними з найбільш ефективних інструментів підвищення якості освіти заслужено вважаються навчальні засоби на основі ігор. Гейміфікація передбачає навчання в процесі гри, коли ігрові правила використовують для досягнення реальних цілей. Інакше кажучи, завдяки грі ви робите нудні завдання цікавими, те, чого уникають, – бажаним, а складне – простим. Сам термін виник у 2000-х, хоча елементи ігрового навчання використовувалися давно. Гейміфікація – використання ігрових методів, технологій і механізмів в освіті. Головна перевага подібних засобів – підтримання інтересу в учнів, як наслідок – висока ефективність навчання.

Бурхливий розвиток технологій віртуальної та доповненої реальності не міг не позначитися на сфері освіти. У всьому світі зараз тривають активні процеси впровадження цих технологій в освітній процес. В Україні, починаючи з 2018 року впроваджують низку великих проєктів, в основі яких лежать імерсивні технології – віртуальне розширення реальності, що дає змогу краще сприймати й розуміти навколишню дійсність. Термін імерсивна освіта «Immersive teaching» (immersive learning, immersive education) уперше з'явився в зарубіжній літературі. Він описує вивчення та консолідацію потенціалу так званих «віртуальних світів» в освітньому середовищі. За останні кілька років «віртуальність» у сфері освіти була визнана потужним та ефективним інструментом підтримки навчання. До основних переваг імерсивного підходу слід віднести: наочність, зосередженість, залучення, безпеку та ефективність.

Таким чином, доведена ефективність (понад 10% порівняно з традиційними) імерсивних технологій роблять інструменти імерсивного навчання найбільш привабливими для досягнення високої якості освіти.

Невелика частка викладачів, яка використовує в роботі інноваційний цифровий інструментарій, домоглася істотного підвищення якості освіти. Якість освіти в умовах електронного навчання безпосередньо пов'язана з якістю електронних освітніх ресурсів.

УДК 796.01

НОВІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ У ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Курилко М. Ф. доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Основне завдання інтерактивного навчання фізичної культури полягає в тому, щоб забезпечити максимально-продуктивну діяльність кожного, надати оптимальний руховий режим, повніше мобілізувати їх здібності. Урахування ступеня статевого дозрівання, фізичного розвитку, характеру адаптації до м'язової діяльності дає змогу більшою мірою індивідуалізувати процес фізичного виховання [1].

Однак, випускники вузів, як свідчить практика, не є активними, самотійними носіями цінностей, накопичених у цій сфері культурного розвитку, що істотно обмежує перенесення отриманих знань, практичних умінь на культуру навчальної і професійної праці, побуту, відпочинку, стилю життя, ставлення до здоров'я, знижує в цілому гуманітарноособистісний розвиток.

Багато вчених і фахівців одностайні в тому, що зараз зростаючі вимоги до фізичного виховання студентів обумовлюють необхідність модернізації навчально-виховного процесу за допомогою використання нових шляхів і організаційно-методичних рішень, що забезпечують підвищення якості рухової діяльності студентів, під якою розуміють діяльність індивідуума, спрямовану на досягнення фізичних кондицій, необхідних та достатніх для досягнення і підтримки високого здоров'я, фізичного розвитку рівня фізичної підготовленості [2].

Для сучасної педагогіки у сфері фізичного виховання актуальною є проблема поєднання масовості освіти в більшості навчальних закладів та необхідності індивідуалізації процесу навчання. Тому будь-які системи тоталитарного жорстко запрограмованого фізичного виховання можуть принести лише тимчасовий ефект завдяки вмільй організації, але ніколи не витримають перевірки часом через їх повну невідповідність його духу.

Приступаючи до роботи з підготовки проекту перетворень у фізичному вихованні студентів вузу, необхідно визначити ступінь готовності матеріально бази для забезпечення занять в новому режимі організації та інтенсивності експлуатації наявних спортивних баз, обладнання, інвентарю.

Досвід проведення перетворень у фізичному вихованні, набутий і описаний іншими дослідниками переконус в тому, що вони зустрічають частіше протидію, ніж підтримку. Тому краще передбачити послідовний, поетапний розвиток процесу оновлення змістовної та організаційної структури фізичного виховання.

Керуючись принципами, заняття з фізичного виховання планується проводити не потоками, а в навчально-тренувальних групах, що спеціалізуються в декількох видах спорту: волейбол, баскетбол, футбол, плавання, легка атлетика, настільний теніс, бадмінтон, загальна фізична підготовка, лікувальна фізична ін. У зв'язку з цим, необхідно культура та розробити нові експериментальні навчальні програми для цих видів спорту. Варіанти цих програм повинні ґрунтуватися на навчальних програмах з фізичного виховання для вузів і програмах ДЮСШ. Навчально-тренувальні заняття планується проводити за межами академічного розкладу 2-3 рази на тиждень по 2 години.

Перетворення змісту і форми фізичного виховання студентів на основі конверсії елементів спортивної культури навчально-тренувального процесу в інтересах їх використання в навчанні дозволить покращати стан здоров'я та фізичну підготовленість студентів. Головним підсумком роботи стане зміна ставлення студентів до занять з фізичного виховання, і, як наслідок, підвищення рівня навчання в цілому.

Література:

1. Журба М. А. зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури та спорту. Актуальні проблеми держави і права. 2007. С. 51-57.
2. Реєнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. Український спортивний журнал. 1999. №3.

УДК 378

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

*Любий Є. В., к.т.н., доцент,
lion_khadi@ukr.net
Ковцур К. Г., к.т.н., доцент,
kovtsyr@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Фахівцями Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ) впроваджено потужну і дієву систему моніторингу якості освіти, основними складовими якої є інформація про: академічну успішність здобувачів; рейтинг науково-педагогічних працівників та анкетування здобувачів, викладачів, випускників і стейкхолдерів освітніх програм. Наявність цієї системи обумовлена, по-перше, постійно зростаючими вимогами щодо якості вищої освіти в цілому; по-друге, контролем відповідності якості навчання в ЗВО представниками НАЗЯВО (в рамках проведення акредитаційних експертиз освітніх програм) і, по-третє, зацікавленістю менеджменту ЗВО щодо надання якісних освітніх послуг, що сприятиме зростанню обсягів набору здобувачів на відповідні освітні програми.

На рівні факультету транспортних систем (ФТС) ХНАДУ організовано навчальний процес за трьома освітніми програмами для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти: «Транспортні системи і логістика»; «Організація і безпека дорожнього руху»; «Організація перевезень і управління на автомобільному транспорті».

Кожна з цих освітніх програм є свого роду унікальною, оскільки для їх реалізації залучено фахівців відповідного профілю, які в своїх освітніх компонентах діляться зі здобувачами практичним досвідом діяльності за фахом, а також результатами власних наукових досліджень та госпдоговірних проєктів і робіт.

Колектив кафедри транспортних систем і логістики ФТС є ініціатором і розробником освітньої програми «Транспортні системи і логістика». Перша редакція цієї освітньої програми розроблена в 2017 році. У січні 2019 року успішно пройдено первинну акредитаційну експертизу освітньої програми із залученням комісії МОН, а вже в

грудні 2023 року проведено вторинну акредитаційну експертизу із залученням фахівців НАЗЯВО, за результатами проведення якої отримано сертифікат про акредитацію.

Особлива увага при проведенні сучасних акредитаційних експертиз приділяється питанням внутрішнього забезпечення якості реалізації освітніх програм, одним з головних елементів якого є зворотній зв'язок з основними стейкхолдерами: здобувачами, викладачами, випускниками і роботодавцями. На даний час в ХНАДУ основним інструментом збору інформації про інтереси, пропозиції, недоліки в освітньому процесі є систематичні опитування всіх стейкхолдерів. Отримана інформація про результати опитування у вигляді звітів оприлюднюється на офіційному сайті ХНАДУ <https://www.khadi.kharkov.ua/education/viddil-akreditaciji-standartizaciji-ta-jakosti-navchannja/monitoring-jakosti-osviti/>.

Основною метою опитування здобувачів вищої освіти є вивчення рівня їхньої задоволеності якістю освітніх компонентів в рамках ОПП. Для збору такої інформації двічі на рік проводиться анкетування здобувачів за дисциплінами кожного навчального семестру.

Слід відзначити, що активність здобувачів щодо питання опитування та надання пропозицій для покращення освітнього процесу на освітній програмі «Транспортні системи і логістика» постійно зростає. Так за результатами опитування в рамках 2021-2022 навчального року здобувачами на питання «Ваш коментар (зауваження/рекомендації/побажання)» не було представлено жодної відповіді. В рамках опитування в 2022-2023 навчальному році здобувачами вже внесено пропозиції щодо перегляду навчального плану щодо його наповнення і посилення практичної підготовки з дисциплін: «Проектний аналіз», «Транспортно-експедиторська діяльність» і «Детермінований аналіз ДТП». В свою чергу, проміжні результати опитування здобувачів взимку 2023-2024 навчального року, засвідчують необхідність суттєвого перегляду змісту і структури обов'язкового освітнього компоненту «Цивільний захист» та/або його переведення у вибірковий блок дисциплін.

Досвід інших ЗВО щодо реалізації схожих освітніх програм, а також результати опитування здобувачів й інших внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів є гарною основою для розробки пропозицій щодо підвищення якості навчального процесу в рамках освітніх програм ХНАДУ.

УДК 378.147:81'243

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Медяник Г. А.,
mediany@nubip.edu.ua

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

Мультилінгвальна компетентність стає ключовою якістю в сучасному світі, де зростає значення міжкультурного спілкування та взаєморозуміння. Зарубіжний досвід у цій області може надати цінний внесок у розумінні ефективних підходів до навчання та розвитку мультилінгвальної компетентності.

Розгляд зарубіжного досвіду у формуванні мультилінгвальної компетентності розкриває різноманітні підходи, такі як іммерсійне навчання, програми обміну студентів та використання інтерактивних технологій. Наприклад, у країнах, які активно застосовують іммерсійне навчання, діти вже з молодих років вивчають предмети на різних мовах, що сприяє їхньому більш глибокому засвоєнню. Також, програми обміну студентів дозволяють молоді відчути не лише мовну, а й культурну різноманітність, що сприяє розвитку їхньої мультилінгвальної компетентності. У той же час, використання сучасних інтерактивних технологій, таких як мобільні додатки та онлайн-платформи, робить процес вивчення мов більш захоплюючим та доступним для різних груп людей.

Одна із засад до такого підходу є робота Майкл Байрам з його дослідженням "From foreign language education to education for intercultural citizenship". У цій книзі Байрам аналізує зміни в підходах до вивчення іноземних мов, які відбулися на протязі останніх десятиліть. Він розглядає мовну освіту як ключовий чинник у формуванні міжкультурної компетентності та розвитку громадянської свідомості.

Байрам відзначає, що традиційний підхід до вивчення іноземних мов здебільшого обмежувався вивченням граматики та лексики, і не враховував важливості міжкультурного спілкування. Він пропонує новий підхід, зосереджений на розвитку міжкультурної компетентності, яка передбачає розуміння та повагу до інших культур,

ефективне міжкультурне спілкування та здатність пристосовуватися до різноманітності.

Майкл Байрам в своїй роботі надає кілька важливих настанов для практичного впровадження нових підходів до мовної освіти:

Інтеграція культурного аспекту у навчальний процес: Він рекомендує включати культурні аспекти у вивчення мови, оскільки це сприяє розумінню іншокультурних відмінностей та розвитку міжкультурної компетентності. Це може бути зроблено через вивчення літератури, кіно та мистецтва країн мови, яку вивчають.

Активна комунікативна практика: Байрам підкреслює важливість активного спілкування на мові, яку вивчають. Він рекомендує використовувати різноманітні форми комунікативних вправ, таких як рольові ігри, дебати, спільне планування та розв'язання проблем, щоб студенти могли застосовувати мовні навички у реальних ситуаціях.

Активне використання інтерактивних технологій: За словами Байрама, сучасні технології, такі як відеоконференції, онлайн-ресурси та мобільні додатки, можуть стати ефективними інструментами для навчання мови та міжкультурної компетентності. Вони дозволяють створювати інтерактивні та захопливі уроки, а також забезпечують можливість спілкування з носіями мови та представниками інших культур.

Підтримка інтердисциплінарного навчання: Байрам рекомендує інтегрувати вивчення мови з іншими дисциплінами, такими як література, історія, економіка тощо. Це допоможе створити більш комплексний підхід до мовної освіти та сприятиме розвитку загальної культурної та мовної компетентності.

Дослідження "Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society" авторства Джеймса Каммінса представляє значний внесок у розуміння впливу освіти на формування ідентичності та емпайермент в умовах культурної різноманітності. Ця робота пропонує декілька ключових рекомендацій для практичного впровадження нових підходів до мовної освіти:

Урахування культурних та мовних особливостей учнів: Важливо створити навчальне середовище, яке враховує різноманітність культур, мов та ідентичностей учнів. Це включає у себе використання мовно-комунікативних підходів, які відповідають потребам та контекстам учнів.

Розвиток мовної компетентності через використання мовно-комунікативних завдань: Каммінс підкреслює важливість активних мовних практик, які сприяють розвитку не лише мовленнєвих навичок, але й розумінню культурних контекстів та міжкультурного спілкування.

Використання мультикультурних ресурсів: Для ефективної мовної освіти важливо використовувати різноманітні мультикультурні ресурси, такі як література, мультимедійні матеріали, мовні ігри та інші засоби, що дозволяють створити позитивне та включаючи навчальне середовище.

Сприяння міжкультурному спілкуванню: Важливо створювати можливості для міжкультурного спілкування та взаєморозуміння серед учнів. Це може бути здійснено через спільні проекти, обмін студентами, міжкультурні вечори та інші форми співпраці.

Висновок

Врахування зарубіжних підходів до освіти має велике значення, оскільки дозволяє отримати доступ до різноманітних інноваційних стратегій, методик та практик, що можуть покращити якість навчання та підвищити ефективність освітнього процесу. Зарубіжні дослідження і практики можуть принести нові ідеї та підходи, які враховують сучасні вимоги та потреби учнів у глобалізованому світі. Крім того, вивчення зарубіжного досвіду дозволяє порівняти різні системи освіти та вибрати найбільш адаптовані та ефективні підходи для власного освітнього контексту. Такий аналіз сприяє постійному вдосконаленню освіти та підвищенню її якості, а також сприяє розвитку міжнародного співробітництва та обміну досвідом у галузі освіти.

Література:

1. Byram M. From foreign language education to education for intercultural citizenship: essays and reflections. Clevedon: Multilingual Matters, 2008. 272 p.
2. Cummins J. Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society. Los Angeles: California Association for Bilingual Education, 2001. 290 p.

УДК 330.101.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Перунова О. М., к.ю.н., доцент,
Карпенко К. В., здобувач вищої освіти
Snezkas79@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Одною з основних функцій у державі є формулювання культурних цінностей, які сприяють руху освітнього процесу, засвоєння новітніх програм, наукових, педагогічних та методичних підходів у різних галузях дисциплін.

Сьогодні ми звертаємо нашу увагу не лише на національну платформу розвитку науки і вдосконалення її, а і переходимо до міжнародного світогляду розуміння єдиних форм викладення знань та інтеграції процесів пов'язаних з досягненням розбудови Європейського освітнього простору.

Зауважимо, що Україна стинулася з тим, що це потребує новітніх підходів і розроблення законодавчо затверджених положень і законів дії в цьому напрямку. В даному контексті правовою базою для орієнтування є політичні та аналітичні документи Ради Європи з проблем ЗЯВО, інтернаціоналізація вищої освіти у європейському регіоні та забезпечення конкурентоздатності європейської вищої освіти сучасному світі; законодавчі акти національних джерел, що стосується якості освіти (закони, підзаконні акти і т.і.); декларації міністерств освіти країн учасниць Болонського процесу, розробка і моніторинг вищої освіти.

Однак, на нашу думку, це є досить достатньо складним завданням, оскільки потребує для України, багато перевірених рухів, без яких сьогодні нашої державі не можливо, але ніхто не відміняв *конкурентоспроможність* українського вищого навчального закладу, де країна повинна виборювати своє місце на ринку вже розроблених освітніх програм діючих довгий час у інших державах і які вже мають ім'я у просторі Європейських держав при навчанні майбутніх фахівців.

Визначимо, що конкурентоспроможність українських вищих навчальних закладів повинна орієнтуватися на здатність і можливість забезпечувати у повній мірі потреби на ринку освітніх послуг серед її споживачів.

Можна звернути нашу увагу на систему підходів і можливостей держави і суспільства відносно цих характерних питань. Люба ініціатива, або необхідність, яка викликається у суспільстві повинна безперечно підтримуватися економічно, особливо прогресивність поглядів сучасності вищої освіти, новітні технологічні процеси і підходи, які сьогодні використовуються при навчанні (Закон «Про Дистанційне навчання», наприклад).

Нові соціально-економічні реалії нашої держави вказують на необхідність адаптування навчання у дистанційному режимі, особливо під стан війни, студенти навчаючись у вищому закладі орієнтуються на послугу такого формату, для українського студента він сьогодні більш є реальним виходячи з певних об'єктивних причин.

Але, навчання у європейському закладі, теж стає можливим і для українського студента, питання лише в тому наскільки зацікавленість та престижність навчання в українських навчальних закладах є конкурентоспроможною і бажаною.

Таким чином, направленість міністерства освіти, самих вищих навчальних закладів повинна бути *синхронною*, збалансованою, єдиною у підходах наукового, методичного викладення матеріалу та новітніх підходах, які б давали зацікавленість і формулювання бажання навчатися саме в українському вузі, були більш пріоритетними, адже мають потенціал і фахових спеціалістів високого рівня.

Тому, сьогодні видає поважні і дуже важливі задачі, які стоять перед реалізацією формування національної системи вищої школи, серед яких головною є конкурентоспроможність і модернізація .

Вважаємо теж не менш поважними формами – є утримання стандартів знань, які набували майбутні фахівці у вищій школі за минулі роки, оскільки у міжнародному всесвіті раніш ці методи мали повагу і високій рівень результатів навчання.

Однозначно, майбутнє готує нові форми трансформації поучення знань, які діють вже зараз і реалізують нові підходи і цифровізації і форм самого навчання.

Український ринок вищих навчальних вузів повинен готувати спеціалістів, які теж можуть бути конкурентоспроможними як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку праці, а це залежить від ефективної і в край розумової політики самого вищого навчального закладу.

Таким чином, можна зробити висновок, що час в якій відбувається трансформація вищих навчальних закладів є досить складним, але і в той же час необхідним, назрівшим. Вузи вимушені шукати нові підходи по зацікавленості і конкурентоспроможності на ринку національному і міжнародному. Це формулює майбутні потреби в якості освітніх послуг, асортимент вибору, з часом сформулює переваги саме по конкретному вибору для майбутнього фахівця. Жорстка боротьба, але так необхідна сьогодні.

УДК 37.09

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Плотніков Є. К. ст.. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Закони та закономірності, природні явища та реальні процеси життєдіяльності мають певний порядок. Вивчаючи природні явища, аналізуючи процеси життєдіяльності та взаємозв'язок між ними можна стверджувати що процес фізичного виховання не є винятком. Вивчаючи природу цих закономірностей, наукові дослідження спрямовані на пізнання цих закономірностей з подальшим впровадженням в освітній процес. Фізичне виховання в закладах вищої освіти спирається на рівень пізнання законів природи, розробляючи та впроваджуючи в освітній процес вміння та навички використання цих процесів. Пізнання цих закономірностей, їх вивчення допомагає краще керувати процесом фізичного виховання.

Процес пізнання, виходячи з педагогічних закономірностей будується на принципах (від лат.principium – основа). Педагогічною основою фізичного виховання є система основних вимог до навчання та виховання. Дотримування вимог та законів, міждисциплінарних зв'язків має можливість ефективно використовувати накопичені знання що направлені на всебічний розвиток особистості [1].

Принципи та їх значення у сфері фізичного виховання. Навчально-виховний процес у закладі вищої освіти передбачає систему реалізації педагогічних принципів які спрямовані на підвищення ефективності усіх структурних компонентів фізичної

культури. Структурні компоненти навчально-виховного процесу: фізичне виховання, спорт та фізична рекреації як складова частина змісту навчання визначає основні вимоги до побудови, змісту, методів і організації процесу формування фізичної культури особистості. Педагог, викладач фізичного виховання як суб'єкта педагогічної дії, студент як об'єкта дії знаходяться у тісному взаємозв'язку спільної діяльності.

Загально-педагогічний підхід передбачає методологічні основи. Загально-педагогічний підхід реалізується через виховання та навчання особистості. Ці принципи, які базуються на свідомості й активності студента, використовуються в освітньому процесі у форматі наочності, доступності, систематичності та свою суттю відображають загальний стан сучасної педагогічної технології.

Другий підхід полягає у формуванні системи уніфікованих принципів у сфері фізичної культури ґрунтуючись на наукових знаннях у споріднених галузях.

Перша група принципів показує соціально-педагогічні детермінанти, виконуючи його соціальне замовлення. У сфері фізичної культури це система принципів оздоровчої спрямованості виховного процесу, гармонійного розвитку особистості, принципи цільової підготовки до трудової та оборонної діяльності.

Друга група базується на методичних принципах. Це означає сукупність принципів придбаних в період навчання, розвитку фізичних якостей у процесі тренувальної діяльності які відображає загальні закономірності навчально-виховної діяльності у процесі занять фізичними вправами. Принципи фізичного виховання конкретизуються відповідно до специфіки педагогічного процесу у сфері фізичної культури спрямовані на вивчення методології та особливостей навчання рухових дій.

Третя група принципів відображає специфічні закономірності побудови навчально-виховного процесу. Процес до якого входять основні тренувальні принципи: безперервність, послідовність, спрямованість на досягнення результатів, єдності загальної та спеціальної підготовки, єдності поступового збільшення навантаження, хвилеподібності, циклічності. Отже, уніфікована система принципів фізичної культури інтегрує усі три зазначені групи принципів у цілісний процес формування фізичної культури суспільства й особистості [2].

Педагогіка фізичної культури відноситься до категорії

функціональної педагогіки яка вивчає проблеми навчання й виховання людей у різних сферах діяльності. Педагогіка фізичної культури має сприяти опануванню майбутніми вчителями, тренерами теоретичними основами педагогічної науки в сфері фізичної культури, готувати до осмисленого оволодіння професійними вміннями й навичками. Останнім часом займає провідне місце у системі спеціальної професійної підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів, яка забезпечується вивченням специфічних аспектів педагогічної діяльності, наданням високоякісної освіти, яка ґрунтується на принципах гуманізації, толерантності, демократизації, неперервності й варіативності, адаптивності та оптимальності з метою підготовки висококваліфікованих фахівців з фізичної культури для органів освіти, науки і культури, організацій та установ.

Ковальчук Г.П., Присакар В.В. (2012) досліджували не лише виховання, але й навчання. Тому, у нашому розумінні, педагогіка – це сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості людини [3].

Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної педагогічної науки є подальша диференціація педагогічних знань, тому поява нової галузі – педагогіки фізичної культури – явище закономірне. Передумовами виокремлення педагогіки фізичної культури в самостійну галузь науки про виховання стали філософські і прогресивні педагогічні традиції в галузі фізичної культури та вихід знань про педагогічні закономірності фізкультурно-спортивної діяльності за межі фізичної культури [4].

Література:

1. Храмов Ю. А. Наукові школи в НАН України. Наука та наукознавство. 2008. № 4. С. 122–133
2. Зербіно Д. Д. Наукова школа: лідер і учні (наукова концепція). Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.
3. Мельник О. О. Історія науки і техніки: Навчальний посібник . Мелітополь: ФО-Одноріг Т. В., 2018. 310 с.
4. Терехов О. В. Педагогічне забезпечення фізичного виховання у вищій школі. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016. Т. 2. С. 99–103.

УДК 378

**ЄВІ ЧИ МОВНИЙ СЕРТИФІКАТ? РЕФОРМУВАННЯ УМОВ
ВСТУПУ ДО ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Птиця Н. В., к.т.н., доцент
nataliya.ptitsa@gmail.com*

*Птиця Г. Г., к.т.н., доцент
gennadij.ptitsa@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Наявність різних рівнів у системі вищої освіти є відносно новою для нашої країни та передбачає присудження відповідних їм ступенів вищої освіти.

Рівні було визначено для систематизації знань, практичних навичок і умінь, способу мислення і професійних якостей та інших компетентностей, що здобуваються у закладі вищої освіти у відповідній галузі за певною кваліфікацією [1]. Рівнева система освіти складається з:

1 рівня – ступінь бакалавра;

2 рівня – ступінь магістра;

3 рівня освіти – доктор філософії (аспірантура).

До вступників для вступу на третій рівень освіти пред'являються певні вимоги та правила, а сам вступ відбувається за конкурсом. У поточному році Міністерство освіти взяло вектор на підвищення якості освіти і згідно нього підвищуються рівні іспитів «склав / не склав» на деякі спеціальності, а також впроваджується збільшення кількості зовнішніх випробувань при вступі. Вперше це відбувається при вступі на саме на третій рівень освіти до аспірантури.

Починаючи з 2024 року, додатковим (позаконкурсним) вступним випробуванням є Єдиний Вступний Іспит з іноземної мови (ЄВІ). Він є обов'язковим іспитом за загальними умовами вступу до аспірантури на усі спеціальності, який надає можливість, за умови успішного його складання (не менше 130 балів з іноземної мови і 100 балів з тесту загальних навчальних компетенцій), допуску до конкурсних вступних випробувань.

Умови прийому чітко визначають, що особи, які претендують на вступ, мають володіти певним рівнем іноземної мови, які необхідні для забезпечення фахового рівня та застосування практичних знань мови при проведенні наукових досліджень.

Іспит з іноземної мови впроваджений відповідно до рекомендацій Ради Європи [2] для забезпечення подолання мовного бар'єру між фахівцями різних галузей.

Можливість визначення об'єктивних критеріїв рівня володіння мовою спрямоване на покращення двостороннього визнання кваліфікацій, що сприятиме більш ефективному обміну фахівцями та налагодженій співпраці.

Також згідно Закону про застосування англійської мови в Україні надбання певного рівня володіння іноземною мовою сприяє підвищенню конкурентоспроможності фахівців та активізації процесів інтеграції українців у європейську спільноту [3]. Зокрема цим Законом врегульовано перелік категорій осіб, до яких застосовуються ці вимоги.

ЄВІ має на меті встановити чи спроможній майбутній здобувач магістратури та аспірантури вільно працювати та обробляти наукові джерела, що представлені іноземною мовою при цьому не втрачаючи достовірність представленої інформації. Також важливим є забезпечення вільного спілкування по темі наукового дослідження у міжнародних колах, представляти власні наробки та підтримувати науковий діалог.

Наразі вивчення англійської мови, враховуючи вектор розвитку нашої країни, стало досить поширеним серед молоді, яка приділяє цьому аспекту посилену увагу. Освоєння іноземної мови на курсах та у різних установах, як правило, закінчується отриманням сертифікату із зазначенням відповідного рівня володіння.

Оскільки Єдиний Вступний Іспит розраховані на рівень B1-B2, то виникає питання – чи можна замінити сертифікатом міжнародного зразка рівня B2 складання Єдиного Вступного Іспиту для вступу? Для отримання відповіді необхідно встановити умови та спрямованість існуючих видів тестів іноземної мови.

Для встановлення рівня володіння англійською мовою у категорії осіб, що не є носіями цієї мови застосовуються спеціально розроблені міжнародні іспити у вигляді оцінювальних тестів, які стандартизовані певним чином.

Складання таких міжнародних тестів є запорукою визнання їх результатів у всьому світі, оскільки вони базуються на системі Common European Framework of Reference (CEFR) – це міжнародний стандарт, який використовується для визначення та опису рівня володіння іноземною мовою. Система Common European Framework of

Reference використовує шкалу шести рівнів для встановлення рівня знання мови (таблиця 1).

Таблиця 1 – Шкала рівнів системи CEFR

A1	Begginer	Базовий рівень («рівень виживання»). Навички презентування себе, прості питання, орієнтування у вказівниках іноземної країни.
A2	Elementary	Можливість підтримувати просту бесіду, пояснити ситуацію, покликати на допомогу, пояснити проблему.
B1	Intermediate	Середній рівень. Можливість підтримувати бесіду на загальні та професійні теми, висловлювати власну думку, дивитися відеоконтент з субтитрами.
B2	Upper-Intermediate	Рівень вище середнього. Можливість вільного спілкування з носіями на різні теми, читання преси та книжок мовою оригіналу.
C1	Advansed	Просунутий рівень. Можливість сприйняття інформації, коли носій швидко говорить та має акцент, розуміння сталих висловлювань та фразеологізмів.
C2	Proficiency	Найвищий рівень знання. Знання мови прирівнюється до носія, відсутні будь-які перепони у розумінні чи спілкуванні.

Існує декілька видів міжнародних мовних тестів, що забезпечують об'єктивну оцінку навичок:

– International English Language Testing System (IELTS) міжнародний тест з англійської мови, що керується спільно Британською радою, Кембриджським університетом та «IDP Education Australia». Визнається у більшості ЗВО Австралії, Британії, Канади, Ірландії, Нової Зеландії та Південної Африки. Поділяється на два модулі: Academic Module – навчальний та для роботи в академічній сфері і General Training – для робочих віз та імміграції;

– Test of English as a Foreign Language (TOEFL). Міжнародний стандартизований тест. Якщо IELTS це британська англійська, то TOEFL це американська англійська, тому даний тест приймається багатьма університетами та коледжами у США та Канаді. Результати тесту приймаються і європейськими ЗВО;

– Cambridge English Language Assessment (CELA): Cambridge First (FCE), Cambridge Advanced (CAE), Cambridge Proficiency (CPE) – серія спеціалізованих міжнародних тестів розроблені на базі Кембриджського університету, що перевіряють знання на різних

рівнях володіння мовою, від початкового до високого. Cambridge First (FCE) – відповідає рівню B2 – Upper Intermediate. CAE відповідає просунутому рівню англійської – C1, а CPE засвідчує високий рівень володіння мовою, що прирівнюється до носія – C2;

- Pearson Test of English, Academic (PTE Academic). Тест побудований на базі штучного інтелекту, що оцінює навички знання мови для академічного навчання та імміграції;

- Test of English for International Communication (TOEIC). Тестування знання мови, що оцінює практичні навички для комунікації саме у бізнес середовищі та професійних сферах;

- Business Language Testing Service (BULATS). Іспит міжнародного статусу, що спрямований на оцінку навичок знання мови у бізнесі;

- Duolingo English Test. Досить новий міжнародний іспит на знання англійської мови, що проходить онлайн з використанням мобільного додатку. Тест також використовується для прийому до університетів у деяких країнах, але перевіряє обмежену кількість навичок.

Як правило, іспити оцінюють чотири види навичок володіння мовою це усне та письмове мовлення, читання та аудіювання. Але різні тести мають різне призначення і відмінності, тому варто звертати увагу при виборі тесту, на те, які навички перевіряються та для яких потреб він підходить.

Сертифікати CELA визнані Міністерством освіти і науки України для випускників різних типів закладів вищої освіти. Також у Порядку прийому на навчання у 2024 році [5] зазначено: «Вступник до аспірантури, який підтвердив свій рівень знання іноземної мови дійсним сертифікатом англійської мови: TOEFL, IELTS та CELA не нижче рівня B2 чи аналогічного рівня звільняється від складання іспиту з іноземної мови. Їм не потрібно виконувати умову допуску до такого іспиту».

Отже, дійсним сертифікатом з представленого переліку (TOEFL, IELTS – діють 2 роки, CELA - безтермінова) не нижче рівня B2, який виданий офіційними сертифікованими центрами розробників цих тестів, можна замінити (за вибором вступника) складання Єдиного Вступного Іспиту для вступу до аспірантури у 2024 році.

Також, з огляду на світовий авторитет перелічених вище тестів, вважаємо доцільним розширення можливості застосування відповідних сертифікатів для підтвердження рівня знання іноземної мови при вступі на рівень бакалавра та магістра.

Література:

1. Рівні вищої освіти та наукові ступені. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osviti-ta-naukovi-stupeni> (дата звернення 10.03.2024).
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003.-273с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf.
3. Проект Закону про застосування англійської мови в Україні. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42201> (дата звернення 15.03.2024).
4. Які бувають міжнародні іспити з англійської мови і для чого вони потрібні. Режим доступу: <https://cases.media/en/article/yaki-buvayut-mizhnarodni-ispiti-z-angliiskoyi-movi-i-dlya-chogo-voni-potribni> (дата звернення 19.03.2024).
5. Порядки прийому на навчання в 2024 році: ключові норми та основні новації у сферах ФПО та ВО. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2024/26.03.2024/Poryadok_pryyomu_na_navchannya.VO-26.03.2024.pdf (дата звернення 27.03.2024).

УДК 378.1**СПОСОБИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ
ТА ВИКЛАДАЧІВ ДО НАУКОВОГО ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ**

*Свічинський С. В., к.т.н., доцент
stas_svichinsky@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Основою будь-якого наукового дослідження є інформація. Розумова праця в будь-якій її формі завжди пов'язана з пошуком інформації. Той факт, що цей пошук стає зараз дедалі складнішим, доказів не потребує. Ускладнюється система пошуку, яка поступово перетворюється на спеціальну галузь знань. Знання і навички в цій галузі стають дедалі більш обов'язковими для будь-якого майбутнього фахівця [1].

Характерною рисою розвитку сучасної науки є бурхливий потік нових даних, одержуваних у результаті досліджень. Щорічно у світі видається дуже багато книг і журналів, але інформація має властивість «старіти». Це пояснюється появою нової опублікованої та неопублікованої інформації. За зарубіжними даними інтенсивність падіння цінності інформації становить орієнтовно 10 % на місяць для журналів і 10 % на рік для книг. Таким чином, знайти нове, передове за темою дослідження стає складним завданням не тільки для одного здобувача, а й для досвідченого дослідника.

Наукова інформація – це логічна інформація, одержувана в процесі пізнання, яка адекватно відображає закономірності об'єктивного світу та використовується в суспільно-історичній практиці. З визначення випливає, що науковою можна вважати тільки ту інформацію, яка задовольняє таким вимогам:

- наукова інформація отримується людиною в процесі пізнання і нерозривно пов'язана з її практичною і виробничою діяльністю;
- наукова інформація – це логічна інформація, що утворюється шляхом обробки інформації, яка надходить до людини;
- наукова інформація має обов'язково використовуватися в суспільно-історичній практиці. Саме тому до наукової інформації не можуть бути віднесені літературні твори [1, 2].

Під джерелом наукової інформації розуміють не бібліотеку чи установу, звідки отримано документ, а саме документ, що містить якесь повідомлення. Це часто плутають. Документальні джерела містять у собі основний обсяг відомостей, використовуваних у науковій, викладацькій і практичній діяльності. До документів відносять різного роду видання. Видання – це документ, призначений для поширення інформації, що міститься в ньому, який пройшов редакційно-видавничу обробку, отриманий за допомогою друку чи опублікування і мережі Інтернет, самостійно оформлений і має вихідні (бібліографічні) дані [2].

Документи створюють величезні інформаційні потоки, темпи яких щороку зростають. Розрізняють висхідний і низхідний потоки інформації. Висхідний – це потік інформації від користувачів до реєстраційних органів. До висхідного потоку також відносять статті, спрямовані в різні журнали. Низхідний – це потік інформації у вигляді бібліографічних оглядових, реферативних та інших даних, що надсилається в організації або користувачам за їхніми запитами [3].

Таким чином, можна стверджувати, що поняття підготовленості здобувачів та викладачів до наукового пошуку інформації складається з таких основних елементів:

- чіткого уявлення про загальну систему інформаційних ресурсів і ті можливості, які дає використання інформаційних джерел у своїй галузі;
- знання всіх можливих джерел інформації за своєю спеціальністю;
- уміння обрати найраціональнішу схему пошуку відповідно до його завдань та умов;
- наявність навичок у використанні допоміжних бібліографічних та інформаційних матеріалів.

Якість інформації у науковому дослідженні визначається за такими критеріями, як цільове призначення, цінність, надійність, достовірність, достатність (повнота), швидкодія, періодичність, детерміністичний характер, дискретність та безперервність.

Насамперед як здобувачам, так і викладачам необхідно встановити цільове призначення інформації, оскільки одна й та сама інформація може використовуватися для різних цілей: створення нових концепцій, встановлення та розв'язання проблем, пошуку тощо. Цінність інформації визначається економічним ефектом, який дає її використання. Практичним завданням, що стоїть перед дослідником, є

визначення того, яка інформація йому необхідна. Водночас потрібно виключити надлишкову інформацію, тобто ту, яка не має прямого стосунку до об'єкта дослідження. Таким чином забезпечується повнота інформаційної бази дослідження [1-3].

Класифікація інформаційного забезпечення спрямована на всебічне інформування працівників, зайнятих у освітньому та науково-дослідному процесі, про стан і зміни у функціонуванні досліджуваних об'єктів. У інформаційному забезпеченні виділяють такі ключові моменти, як професійно-інформаційна комунікація, пізнавальність інформації та зміст інформаційного забезпечення. Професійно-інформаційна комунікація заснована на контактах працівників і здобувачів, зайнятих у науково-дослідному процесі. Виділяють такі види професійно-інформаційної комунікації:

- робоча – реалізується між здобувачами і викладачами під час здійснення досліджень;
- пряма інформаційна – вивчення інформації про стан досліджуваних об'єктів і перебіг процесів діяльності підприємств;
- непряма інформаційна – вивчення нормативно-правових актів, що регулюють поведінку досліджуваних об'єктів, методичних вказівок та інструкцій з виконання дослідних процедур тощо;
- опосередковано інформаційна – вивчення даних про виробничу та фінансово-господарську діяльність підприємств однієї галузі та зіставлення їх із даними досліджуваного підприємства, спеціальною літературою, а також інформацією з інших джерел [2].

Важливу роль у наукових дослідженнях відіграє пізнавальність інформації. За ступенем пізнавальності інформація поділяється на нову і релевантну. Нова інформація відображає новизну запропонованого рішення або обґрунтовує причину недоліків, виявлених у дослідженні. Релевантна ж інформація – це та, яка раніше вже зустрічалася в аналогічних дослідженнях, що послужили прототипом для проведеного обстеження.

Одне з головних місць в упорядкуванні інформації, у спрощенні її пошуку посідає інформатика – наука, що вивчає будову і загальні властивості інформації, закономірності її створення, перетворення, передачі та використання в різних сферах діяльності людини. Інформатика є надійним «помічником» у інформаційному забезпеченні наукового дослідження, яке в загальному випадку поділяється на:

- законодавче – сукупність законів, що регулюють суспільні

відносини;

- нормативно-довідкове - сукупність інформації у планах і концепціях розвитку галузі; норми витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; видання фондів економічного розвитку; видання державної статистики;

- договірне – супровід угод, контракти із суб'єктами підприємницької діяльності;

- технологічне – технічна документація з технології надання послуг; міждержавні та державні стандарти; технічні умови якості; галузеві стандарти; проектно-технічна документація та інші документи;

- організаційно-управлінське – складається зі структури досліджуваного підприємства, його юридично-правової, господарської самостійності та організаційно-розпорядчих документів, затверджених вищою за рівнем організацією, а також накази, розпорядження, службове листування з виробничої та фінансово-господарської діяльності;

- фактографічне – сукупність даних економічного характеру про факти (операції), що насправді відбулися у виробничій і фінансово-господарській діяльності, відображені у первинних документах, облікових регістрах бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, а також у звітності про діяльність підприємства [3].

Література:

1. Колісніченко Е. В. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет, 2012. 83 с.

2. Ростовський В. С., Дібрівська Н. В. Основи наукових досліджень і технічної творчості: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 96 с.

3. Плєскач В. Л., Затонацька Т. Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах. К. : Знання, 2011. 718 с.

УДК 378

ДЕЯКІ ПОЗИТИВНІ ПРАКТИКИ ПРИ ПРОЄКТУВАННІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

*Шевченко І. Ю., д.е.н., професор,
shevchenko.khnadu@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Проєктування освітніх програм (далі – ОП) є надвідповідальним процесом, який визначає унікальність ОП, їх фокус і особливості, повноту відповідності сучасним тенденціям розвитку галузі знань і спеціальності, перспективну затребуваність випускників ОП на ринку праці у галузевому, регіональному, національному та міжнародному масштабі тощо.

Проєктування ОП оцінюється при їх акредитації Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти комплексно за підкритеріями Критерію 1 «Проєктування та цілі ОП» [1]. При цьому слід виділити як стандартні практики, так і деякі позитивні практики.

ОП мають бути унікальними, тобто мати власні особливості, які вирізняють їх з-поміж інших в цілому аналогічних ОП. Це можуть бути галузеві особливості, або особливості, пов'язані безпосередньо з навчанням і викладанням, або ж особливості матеріально-технічного, інформаційного чи кадрового забезпечення – головне, щоб заявлені риси ОП дійсно не повторювалися в інших ОП. У даному контексті доцільно вважати позитивною практикою, коли унікальність ОП включає одразу декілька аспектів – до прикладу галузевий фактор і інноваційне освітнє середовище.

ОП мають відповідати місії та стратегії розвитку закладу вищої освіти, в якому реалізуються. Формулювання мети ОП має бути в цілому співзвучним до місії та стратегічної мети закладу вищої освіти, в якому ОП реалізуються. Тут позитивною практикою можна вважати, коли при формулюванні цілей ОП беруться до уваги не тільки місія та стратегія закладу вищої освіти, а й місія та стратегія розвитку вищої освіти в державі та у світі.

При проєктуванні ОП мають враховуватися інтереси всіх груп стейкхолдерів: здобувачів вищої освіти, студентського врядування, викладачів, випускників, роботодавців, академічної (зокрема міжнародної) спільноти тощо. Вказане врахування може мати різні

прояви, втім бажаною є багатогранність взаємодії зі стейкхолдерами (рецензії, відгуки, розширені засідання кафедри, проблемні дискусії, публічні обговорення, семінари, «круглі столи» тощо). Також у даному контексті позитивною практикою можна вважати врахування інтересів більш широкого (за стандартний) переліку стейкхолдерів, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування, територіальних громад, асоціацій, федерацій, громадських організацій, міжнародних інституцій тощо.

Відповідність ОП тенденціям розвитку спеціальності та ринку праці яскраво ілюструють показники працевлаштування випускників ОП і затребуваність спеціальності на ринку праці. Для обґрунтування даної відповідності ОП слід послуговуватися офіційними даними та конкретною статистикою. Позитивною практикою можна вважати підтвердження органами служби зайнятості попиту роботодавців на випускників ОП (до прикладу, у вигляді листа-відповіді на запит закладу вищої освіти).

При здійсненні обґрунтування відповідності ОП галузевому та регіональному контекстам доцільно враховувати чинні стратегії чи програми розвитку галузі та регіону, в якому розташований заклад вищої освіти. Позитивною практикою є підтвердження визнаними лідерами галузі та регіональними органами влади стратегічної важливості ОП для галузі та регіону (до прикладу, у вигляді листів підтримки ОП).

ОП слід враховувати досвід вітчизняних і іноземних ОП, схожих за назвою чи спеціалізацією. Дане врахування має носити конкретний характер, бути наглядно підтвердженом порівняльними таблицями та протоколами публічного обговорення чи засідання проєктної групи. Позитивно оцінюється експертами широкий перелік проаналізованих ОП, як вітчизняних, так і іноземних.

ОП мають відповідати чинним Стандартам вищої освіти (за їх наявності), проте містити додаткові спеціальні фахові компетентності та програмні результати навчання, що окреслюють унікальність ОП.

Література:

1. Рекомендації щодо застосування критерії оцінювання якості освітньої програми / Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року / ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»». К., 2020. 66 с.

УДК 378

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ*Яреценко Н. В., к.т.н., доцент**Харківський національний автомобільно-дорожній університет**netyasin4@gmail.com**Забара Д. С., студент гр. Д-32-21**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Цифровий зв'язок та навчання стали абсолютною необхідністю, і ми не можемо миритися з цим цифровим розривом, коли для багатьох єдиним засобом навчання є цифрові прилади. Ми повинні прийняти виклик та демократизувати цифрове навчання.

Технології повинні перейти на технології персоналізованого навчання, для того щоб студенти могли рухатися у своєму особистому темпі, а викладачі змогли адаптуватися до конкретних потреб та обставин студентів.

У всьому світі розквітають надихаючі освітні рішення. Тому повинен скоротитися цифровий розрив для нового майбутнього.

Сьогодні формування освітніх цілей відбувається не на рівні держав, а на міждержавному міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети освіти й цілі проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Держави формують освітню політику, спрямовану безпосередньо на їх інтеграцію в міжнародні співтовариства.

Орієнтація України на входження в європейські інституції зумовлює потребу реформування вітчизняної системи освіти і проведення її у відповідність до світового стандарту.

Нині важко уявити студента, який у своїй роботі не послуговується комп'ютерною технікою. Студенти на першому етапі пошуку матеріалу, дослідницької ідеї та формуванню гіпотези здійснюють пошук літератури в Інтернеті, спілкуються з колегами за допомогою форумів, чатів, електронної пошти та соціальних мереж.

Далі йде збір інформації про схожі дослідження, де студенти здійснюють пошук літератури за допомогою Інтернет, сканують малодоступну та раритетну літературу, створюють електронні бібліотеки та каталоги, листуються електронною поштою, де обмінюються своїми даними.

При плануванні та проведенні дослідження студенти оформлюють та зберігають опис дослідження, матеріали у вигляді креслень, рисунків, аудіо та відео файлів. Проводять анкетні опитування для створення баз даних за результатами експерименту.

Для аналізу результатів дослідження використовують статистичний аналіз, виконують автоматичні обчислення за наперед заданими формулами та отримують візуалізацію графічної інформації.

Таким чином, студенти розуміють, що комп'ютерна техніка відкриває перед дослідником широченний спектр можливостей, які не обмежуються набором текстів та комп'ютерними іграми.

Реформування освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а найголовніше - орієнтуватися на здобуття студентами вмінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності. [1]

Особливого значення набуває формування компетентностей особистості, її здатності до творчого нестандартного мислення, вміння конструктивно вирішувати життєві ситуації, визначає конкурентоспроможність особистості у сучасних економічних умовах. Тому створення умов для розвитку STEM - освіти є пріоритетним напрямком модернізації освітньої галузі.

STEM (Science – наука, Technology – технології, Engineering – інженерія, Mathematics – математика) визначає характерні риси відповідної дидактики, сутність якої виявляється у поєднанні міждисциплінарних енергетичних практик орієнтованих підходів до вивчення природничо – математичних дисциплін. [2]

Головною метою STEM – освіти є реалізація державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту», Нової української школи щодо посилення розвитку науково – технічного напрямку в навчально – методичній діяльності на всіх освітніх рівнях, створення науково – методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді.

Одним із ефективних засобів формування компетентностей є науково – дослідницька робота студентів.

Потужним засобом заохочувального відбору молоді, яка згодом зможе реалізувати себе у науково – технічній сфері, є участь у заходах за підтримки Міністерства освіти і науки України, наприклад «DRON», «Robotika», «Роботрафік» з моделюванням розумних

пристроїв «STEM - House», Всеукраїнські інтерактивні конкурси «МАН – Юніор Дослідник» і «МАН – Юніор Ерудит», науково – технічна виставка – конкурс молодіжних інноваційних проектів «Майбутнє України».

В наш час кожна людина й людство в цілому відчують певний шок від зміни подій, намагаються підвести якісь підсумки попереднього етапу свого життя й уявити собі основні напрямки, шляхи та тенденції майбутнього розвитку.

До того ж, перед системою вищої освіти, особливо у сфері підготовки професійних керівників і фахівців для перспективних галузей промисловості, економіки та науки гостра постає проблема пошуку, добору в фаховій підготовки найбільш здібної, талановитої молоді, лідерів нашого майбутнього.

Міжнародний досвід показує, як важливо коли студенти є лідерами, коли вони втілюють свої ідеї в життя.

Успішний та ефективний розвиток обов'язково потребує наявності відповідного лідера – лідера технолога, конструктора, будівельника автомобільних доріг чи лідера керівника будь якої професії. Саме вони – лідери, несуть найбільшу відповідальність перед суспільством за результати своїх рішень в практичній діяльності. Саме ця молодь визначатиме долю суспільства у майбутньому, протягом наступного часу. Тому підготовка таких студентів є головним завданням суспільства і, безумовно ж, вищої школи, як одного з визначальних елементів його розвитку. Ця підготовка є справою усіх викладачів, причетних до формування особистості майбутнього лідера та його творчої індивідуальності.

Література:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні.- [http //www.osvita.org.ua/distance/pravo/oo/html](http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/oo/html)
2. Антіліна О. Н. Дистанційне навчання на основі Інтернет – технологій. К., Збірник №4, 2003, С. 50-53.

Секція 4. ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 377.147

ДУАЛЬНА ОСВІТА, ЇЇ ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ В УКРАЇНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*Арсеньєва Н. О., к.т.н., доцент,
nataliarsen732gmail.com*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Одним із шляхів підвищення ефективності професійної підготовки кадрів виступає дуальне навчання. Науковці обговорюють його та представляють як спосіб вирішення проблем, пов'язаних з формуванням професійної компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє враховувати інтереси роботодавців та держави.

Функціональне призначення поняття «дуальне навчання» – наближає теорію до практики. Саме тому його називають практико-орієнтованим. Фахівці зупиняються на наступному визначенні: дуальна форма навчання – форма організації професійної освіти, при якій теоретична підготовка проходить в освітній організації, практична – на підприємстві (навчальному підприємстві) або у навчальному цеху підприємства [1].

Інакше кажучи, дуальне навчання – форма підготовки кадрів, яка комбінує теоретичне навчання з практичним. При цьому основний принцип дуальної системи навчання – рівна відповідальність навчальних закладів та підприємств за якість підготовки кадрів.

Вперше поняття «дуальна система» було використано у Німеччині у середині 1960-х рр. для позначення нової форми організації професійного навчання [2, 3]. Дуальна система професійної підготовки, що зародилася в Німеччині, надалі отримала широку популярність і визнання у світовій практиці професійної освіти. Німецькі дослідники зазначають, що дуальна система забезпечує тісну взаємодію професійного навчання з виробничою сферою, своєчасне реагування на її зміну потреб та облік тенденцій розвитку [2, 3].

Аналіз вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень дозволяє зробити висновок про те, що досліджуються окремі питання – або підготовки наставників в умовах дуального навчання, чи окремі аспекти дуального освіти, що стосуються, перш за все, системи підготовки кадрів підприємства: робітників, техніків, технологів, інженерів та ін.

Таким чином, дуальне навчання можна розглядати як багатоаспектне явище, яке впливає на розвиток професійної освіти, у тому числі професійно-педагогічної освіти.

Рішення поєднувати навчання та роботу з напрямку та профілю підготовки приймають удебільшого студенти старших курсів.

Дуальне навчання виступає також як механізм вирішення соціальних завдань, який «включає» соціальний ліфт, сприяє просуванню молодого фахівця у кар'єрі.

Крім того, успішна соціалізація відбувається за рахунок розширення зони комфорту студентів (впевненості у своїх силах, дорослішання, впевненість у завтрашньому дні).

У рамках дуального навчання студент отримує можливість працювати та отримувати оплату за свою працю, забезпечується рання адаптація в колективі. Але головне – студент отримує впевненість у завтрашньому дні, отримуючи можливість працевлаштування та досвід роботи.

Можливість навчатися за дуальною формою можна представити такими етапами.

Регулювання на рівні керівника навчального закладу, який формує наказ про запровадження дуальної форми; далі необхідно укласти договір з підприємствами, щодо впровадження форми освіти. Наступний крок – студент обирає підприємство, де він буде проходити навчання. Далі потрібно узгодити з завідувачем випускаючої кафедри обраний об'єкт для проходження дуального навчання. Обов'язково укладається тристоронній договір про освіту за дуальною формою. Як результат, студенту необхідно пройти спільне підсумкове оцінювання результатів навчання від навчального закладу та підприємства [4].

Можна виділити наступні переваги дуального навчання. По-перше, це занурення студента у професійний світ, ще будучи учнем. По-друге, теоретичне навчання в університеті та отримання професійного досвіду – це те, що часто є найбільш цікавим для студентів у програмі навчання. Задовго до закінчення навчання студент має можливість познайомитися з реальною професійною

діяльністю. Зв'язок між теоретичною підготовкою та виконанням професійних функцій встановлюються швидше і є міцнішим. Крім того, дуальне навчання дозволяє студенту визначити свою професійну траєкторію в відповідно до набутих навичок, бажаннями, очікуваннями та усвідомленням свого професійного призначення роботи.

Основними перевагами дуальної освіти є: об'єднання освіти та трудової діяльності; паралельне навчання у викладачів та кваліфікованих фахівців; отримання теоретичних та практичних професійних навичок; отримання підтверджену кваліфікацію після завершення навчання.

Модель дуальної освіти стала результатом зацікавленості системи освіти у реальній соціалізації підростаючої молоді, яка найчастіше входить у доросле життя без будь-якого адаптаційного періоду. Таким чином, система освіти, розсуваючи свої рамки, вирішує функцію соціалізації молоді за підтримки соціальних партнерів. У безумовному виграшу залишається і держава, яка ефективно вирішує завдання підготовки кваліфікованих кадрів для своєї економіки.

Впровадження дуального навчання в організацію сучасної освіти перспективне для різноманітних спеціальностей, оскільки перевага дуальних освітніх програм очевидна.

Література:

1. <https://ru.osvita.ua/vnz/83771/>
2. <https://www.deutschland.de/ru/topic/ekonomika/dualnaya-model-profobrazovaniya-v-germanii-kak-ona-vyglyadit>
3. <https://studysou.ua/ru/news/dualna-osvita-germaniya>
4. <https://fakty.com.ua/ru/ukraine/suspilstvo/20240401-shho-take-dualna-osvita-yiyi-perevagy-ta-poshyrennya-v-ukrayini/>

УДК 378.1

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*Ачкасова Л. М., к.е.н, доцент,
lachkas@ukr.net*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Дуальна освіта представляє собою систему підготовки фахівців, яка поєднує теоретичне навчання в закладі освіти з практичною підготовкою на робочому місці. Вона має ряд переваг, серед яких можна виділити:

- Високий рівень працевлаштування: Завдяки практичному досвіду, який отримують здобувачі під час дуальної освіти, вони стають більш конкурентоспроможними на ринку праці.
- Актуальні знання та навички: Здобувачі навчаються на сучасному обладнанні та за новітніми технологіями, що відповідає потребам роботодавців.
- Гнучкість: Дуальна освіта може бути адаптована до потреб конкретного підприємства та конкретної спеціальності.
- Можливість заробітку: Студенти, які навчаються за дуальною формою, можуть отримувати стипендію та/або заробітну плату.

Ці переваги стають серйозним обґрунтуванням для необхідності впровадження такої системи освіти в закладах вищої освіти України.

Вивчення цього питання дозволило виділити основні проблеми, пов'язані із впровадженням дуальної освіти в Україні.

1. Недостатня законодавча база. Ця проблема проявлена у відсутності чіткого визначення дуальної освіти, неурегульованих питаннях фінансування, відсутності розробленої системи контролю за якістю. Зараз немає навіть чіткого розуміння сутності дуальної освіти: дехто вважає, що дуальна освіта - це просто поєднання теоретичного навчання з практикою на підприємстві. Інші вважають, що дуальна освіта - це система підготовки кадрів, яка максимально відповідає потребам ринку праці. Навіть для цього використовують різні терміни: «дуальна освіта», «кооперативна освіта», «партнерська освіта», «професійна освіта з дуальною формою навчання». Немає, навіть, єдиного підходу до організації дуальної освіти: різні навчальні заклади

та підприємства організовують дуальну освіту по-різному. Це стосується і відсутності чітких критеріїв оцінки результатів навчання та компетенцій випускників. Цей комплекс проблем ускладнює впровадження дуальної освіти, тому що незрозуміло як її організувати і як оцінювати результати

2. Неготовність підприємств. Ця група проблем пов'язана з нестачею ресурсів для організації практики, відсутністю мотивації для участі в дуальній освіті, неготовності до співпраці з навчальними закладами. Нестача ресурсів пов'язана з фінансовими витратами: підприємствам потрібні кошти на оплату праці студентів, наставників та на організацію практики. Не всі підприємства мають такі можливості. Крім того, є ще і часові витрати, тому що співпраця з навчальними закладами потребує часу з боку співробітників підприємства. Деякі підприємства не розуміють переваг дуальної освіти і вважають, що вона не дає необхідних знань та навичок. Нечітке регулювання питань фінансування та контролю за якістю дуальної освіти стримує підприємства від участі в цій системі навчання. Немає чіткої системи мотивації підприємств до участі в дуальній освіті, що знижує їхню зацікавленість.

3. Неготовність навчальних закладів, яка виражається нестачею кваліфікованих викладачів, відсутністю необхідної матеріально-технічної бази, неготовністю до розробки нових освітніх програм. Викладачі не мають досвіду роботи на підприємствах, не знають, як організувати навчання з урахуванням потреб ринку праці. Крім того, навчальні заклади не мають сучасного обладнання та інструментів, угод з підприємствами про проходження практики, а, якщо вони і є, то мають, скоріше, формальний характер. Викладачі не знають, як розробити освітні програми з урахуванням потреб підприємств, тому що немає чітких критеріїв оцінювання результатів навчання та компетенцій випускників. Ще одним важливим аспектом є недосконалість системи мотивації викладачів, тому вони не зацікавлені в роботі в рамках дуальної освіти. Немає системи громадського визнання успіхів викладачів, які працюють в рамках цієї системи навчання.

4. Недостатня інформованість, яка проявляється в тому, що абітурієнти та їхні батьки не знають про дуальну освіту, підприємства не знають, як взяти в ній участь, а навчальні заклади не знають, як її організувати. Інформація про дуальну освіту розпорошена на різних сайтах та в різних джерелах, що ускладнює пошук інформації для

абітурієнтів, їхніх батьків та підприємств. Дуже часто ця інформація представлена у складній та незрозумілій формі, що ускладнює розуміння сутності дуальної освіти та її переваг. Деякі люди вважають, що дуальна освіта це «низькоякісна» освіта, що гальмує її розвиток.

5. Низький рівень довіри. Це ще одна проблема, яка проявляється в тому, що бізнес не довіряє системі освіти, освіта не довіряє бізнесу, абітурієнти та їхні батьки не довіряють дуальній освіті. Ця проблема, на наш погляд, є результатом недостатньої інформованості, нерозуміння сутності цієї системи навчання, відсутністю чітких стандартів до якості дуальної освіти та компетентностей випускників, відсутністю механізму організації навчання в рамках цієї системи, відсутністю системи мотивації всіх учасників дуальної освіти.

Для вирішення вищезначених проблем можна запропонувати наступні заходи:

- Удосконалення законодавчої бази. Для цього необхідно визначити сутність дуальної освіти, затвердити єдиний термін; розробити єдиний підхід до організації дуальної освіти; розробити єдині стандарти якості дуальної освіти. Розробити закони та підзаконні акти про дуальну освіту. Чітко визначити питання фінансування та контролю за якістю дуальної освіти.

- Підвищити мотивацію підприємств до участі в дуальній освіті. Це можливо за рахунок фінансових стимулів у вигляді надання податкові пільги: зменшення податків для підприємств, які беруть участь в дуальній освіті; компенсації витрат: частково або повністю компенсувати підприємствам витрати на оплату праці студентів та наставників. Допомогти в цьому можуть і нефінансові стимули: підвищення престижу участі в дуальній освіті за допомогою нагород тим підприємствам, які успішно її реалізують; створення рейтингу підприємств, які беруть в ній участь. Мотивація підприємств може бути підвищена за рахунок надання пріоритетного доступу до кваліфікованих кадрів з необхідними знаннями та компетентностями. Інформаційна підтримка підприємств щодо дуальної освіти та співпраця з бізнесом для кращого розуміння потреб бізнесу та розробки ефективної системи дуальної освіти також можуть підвищити мотивацію підприємств.

- Підготувати навчальні заклади до впровадження дуальної освіти. Надати навчальним закладам методичну та фінансову підтримку, викладачам можливість пройти стажування на підприємствах, щоб краще розуміти потреби ринку праці та

адаптувати навчальні програми до цих потреб; розробити методичні рекомендації щодо організації навчання в рамках дуальної освіти; створити сучасну матеріально-технічну базу, що дозволить студентам здобувати практичні навички на сучасному обладнанні, яке використовується на підприємствах; розробити чіткі критерії оцінювання результатів навчання та компетентності випускників, що допоможе роботодавцям оцінити рівень їх підготовки та зробити правильний вибір при працевлаштуванні; впроваджувати систему матеріальних і нематеріальних стимулів, розробити систему громадського визнання успіхів викладачі, що працюють в рамках дуальної системи.

- Провести інформаційну кампанію про дуальну освіту шляхом надання інформації підприємствам, абітурієнтам та їх батькам щодо переваг дуальної освіти; створити платформи де можна отримати інформацію і відгуки щодо результатів дуальної освіти

- Підвищити рівень довіри між бізнесом та освітою. Це можливо за рахунок створення каналів для регулярного спілкування і спільних заходів; за рахунок спільної розробки освітніх програм і реалізації спільних дослідницьких проєктів; за рахунок прозорості бізнесу щодо своїх потреб і прозорості освіти щодо своїх результатів; за рахунок демонстрації успіхів: поширення історій успішної співпраці, нагородження кращих практиків тощо.

Впровадження дуальної освіти в Україні є складним завданням, але воно має велике значення для розвитку економіки країни. Це є важливою інвестицією в майбутнє, адже співпраця бізнесу і освіти може допомогти Україні стати більш конкурентоспроможною на світовому ринку.

Література:

1. Сайт Міністерства освіти і науки України: <https://mon.gov.ua/>
2. Сайт Державної служби зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua/>

УДК 378.1

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

*Ачкасова Л. М., к.е.н, доцент,
lachkas@ukr.net*

*Колесник В. М., здобувач вищої освіти
kolvlanik15071970@gmail.com*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Сутність дуальної освіти полягає в поєднанні теоретичного навчання в закладі освіти з практичною підготовкою на робочому місці. Це означає, що студенти не лише вивчають теорію, але й одразу застосовують її на практиці, працюючи на реальному підприємстві. Безумовно, дуальна освіта має безліч переваг, але процес її впровадження є складним, на нього впливає безліч факторів, тому вивчення досвіду інших країн з цього питання є актуальним.

В роботі розглянуті лише декілька країн для того, щоб побачити особливості організації такої системи навчання і визначити найбільш близьку до умов України.

В Німеччині діє близько 330 дуальних професій: професії, пов'язані з торгівлею: продавець, логіст, оператор call-центру; професії, пов'язані з ІТ; з будівництвом тощо. Дуальна система освіти в Німеччині існує вже понад 100 років. Після закінчення школи близько 60% молодих людей обирають цей шлях. Обов'язковим є укладення договору про дуальну освіту. Фінансування здійснюється за рахунок підприємств, причому наставники проходять спеціальну підготовку [1, 2].

Дуальна система освіти є основою швейцарської системи профтехосвіти. Найпопулярнішими дуальними професіями в Швейцарії є професії, пов'язані з готельним та ресторанним бізнесом, машинобудуванням, банківською справою і страхуванням, медициною і охороною здоров'я тощо. Дуальних професій в Швейцарії діє близько 250. Кількість молодих людей, які обирають цей шлях після закінчення школи складає 70%. Фінансування, на відміну від Німеччини, здійснюється за рахунок держави та підприємств. Укладення договорів

про дуальну освіту і спеціальна підготовка наставників є обов'язковою, як і в Німеччині.

В Австрії дуальна система освіти існує з 1960-х років. Близько 50% молодих людей обирають цей шлях після закінчення школи. В цій країні діє близько 200 дуальних професій. Фінансування здійснюється за рахунок держави та підприємств [3, 4].

Дуальна система освіти Франції існує з 1980-х років. Лише 25% молодих людей обирають цю систему освіти після закінчення школи. У Франції діє близько 150 дуальних професій. На відміну від вищезначених країн укладення договору про дуальну освіту не є обов'язковим, але наставники проходять спеціальну підготовку. Фінансування здійснюється за рахунок держави та підприємств [5].

З 1990-х років дуальна система освіти існує в Данії. Кількість дуальних професій – близько 100. Лише 20% випускників шкіл обирають цю систему навчання. Фінансування здійснюється за рахунок держави та підприємств. Як і у Франції укладення договору про дуальну освіту не є обов'язковим і наставники проходять спеціальну підготовку [6].

Безумовно, у кожній країні є свої особливості та специфіка. З прикладів видно закономірність, яка виражається в тому, що чим більше досвіду має країна в дуальній системі навчання, тим більше дуальних професій діє на її території і більше випускників шкіл обирають саме цю систему навчання.

Якщо характеризувати механізм отримання дуальної освіти в європейських країнах [7], то можна виділити наступні загальні принципи:

1. Укладення договору: Учасниками дуальної освіти стають 3 сторони: студент, заклад освіти та підприємство. Між ними укладається тристоронній договір, який визначає права та обов'язки кожної сторони.

2. Підготовка: Навчальний план дуальної освіти поєднує теоретичну та практичну підготовку. Теоретична підготовка здійснюється в закладі освіти, а практична підготовка - на робочому місці під керівництвом наставника

3. Оцінювання: Здійснюється закладом освіти та підприємством спільно.

Особливості дуальної освіти в різних країнах стосуються віку вступу, тривалості навчання та фінансування.

Головним моментом в організації дуальної освіти є врахування інтересів сторін, які залучені в цей процес. Досвід європейських країн показує, що там вже існує механізм врахування інтересів всіх сторін.

Так, для студента є три ключові моменти його інтересів:

- Отримання знань і навичок: Договір повинен гарантувати студенту отримання якісної теоретичної та практичної підготовки, необхідної для успішного працевлаштування.
- Гідні умови праці: Договір повинен визначати умови праці студента на підприємстві, включаючи тривалість робочого дня, оплату праці, відпустки та інші гарантії.
- Соціальний захист: Договір повинен гарантувати студенту соціальний захист, включаючи медичне страхування та пенсійні внески.

Для закладу освіти такими моментами є:

- Підготовка кваліфікованих фахівців: Заклад освіти має бути впевнений, що підприємство надасть студенту необхідні умови для навчання та розвитку.
- Співпраця з підприємствами: Заклад освіти має можливість налагодити співпрацю з провідними підприємствами галузі.
- Підвищення престижу: Участь у системі дуальної освіти підвищує престиж закладу освіти.

Ключовими інтересами підприємства є:

- Забезпечення кадрами: Підприємство має можливість забезпечити себе кваліфікованими фахівцями, які відповідають його потребам.
- Вплив на освітні програми: Підприємство може брати участь у розробці освітніх програм для того, щоб вони максимально відповідали його потребам.
- Підвищення конкурентоспроможності: Участь у системі дуальної освіти підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Для врахування інтересів всіх сторін договору про дуальну освіту рекомендується проводити консультації з представниками студентів, закладів освіти та підприємств.

В деяких країнах навіть існують спеціальні органи, які відповідають за координацію дуальної освіти та контроль за виконанням договорів.

Наприклад, в Німеччині таким органом є Федеральний інститут професійної освіти (BIBB), який координує дуальну освіту на федеральному рівні, розробляє стандарти та рекомендації для

укладання договорів про дуальну освіту та здійснює контроль за виконанням договорів.

В Швейцарії – це Державний секретаріат з питань освіти, досліджень та інновацій (SBFI), який відповідає за загальну політику в галузі дуальної освіти, фінансує програми дуальної освіти та здійснює контроль за якістю дуальної освіти.

В Австрії таким органом є Федеральна економічна палата (WKÖ), яка представляє інтереси підприємств у питаннях дуальної освіти, розробляє програми дуальної освіти та здійснює контроль за виконанням договорів.

Спеціальним органом, який відповідає за координацію дуальної освіти у Франції є Національний оператор з компетенцій (OPCO), що координує дуальну освіту на галузевому рівні, розробляє стандарти та рекомендації для укладання договорів про дуальну освіту та здійснює контроль за виконанням договорів.

Таким чином, для впровадження дуальної освіти мають бути розроблені відповідні механізми з усіх питань, пов'язаних з цією системою навчання, які б враховували інтереси всіх сторін і має бути певний орган, який би контролював якість такої освіти, додержання договорів та розробляв програми дуальної освіти з урахуванням потреб держави в певних професіях і компетентностях фахівців.

Література:

1. Сайт Федерального інституту професійної освіти: <https://www.bibb.de/en/>
2. Сайт Німецької служби академічних обмінів: <https://www.daad.de/en/>
3. Сайт Федерального міністерства освіти, науки та досліджень: <https://www.bmbwf.gv.at/>
4. Сайт Австрійської економічної палати: <https://www.wko.at/>
5. Сайт Міністерства праці Франції: <https://travail-emploi.gouv.fr/>
6. Сайт Міністерства освіти Данії: <https://www.uvm.dk/>
7. Сайт Європейського центру розвитку професійної освіти: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/3074>

УДК 378.147

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Болдовський В. М., к.т.н., доцент, b-w-n@ukr.net
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Болдовська К. П., к.е.н., доцент, b-e-p@ukr.net
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Механізми дуального навчання стають все більш популярними в системі вищої освіти, оскільки вони сприяють зближенню теоретичного навчання з практичним досвідом у професійній підготовці здобувачів. Основна ідея полягає в тому, щоб студенти отримували як теоретичні знання у закладах вищої освіти (ЗВО), так і набували практичний досвід на робочих місцях у реальних умовах виробництва чи обслуговування. Тобто дуальна освіта відрізняється від традиційної моделі навчання більшою акцентуацією на практичному виробничому навчанні та активній взаємодії з підприємствами й іншими організаціями, що дозволяє здобувачам отримати важливий досвід роботи та ознайомитися з реальними вимогами ринку праці.

Сучасні програми дуальної освіти часто адаптовані до потреб конкретної галузі або підприємства, що дозволяє студентам отримати спеціалізовану підготовку згідно з їхніми інтересами і потребами, набути практичних навичок і вмінь, необхідних для конкретної професії. Також програми дуальної освіти часто включають підтримку кар'єрного розвитку, таку як практика з пошуку роботи, розвиток навичок спілкування і ведення співбесід, що допомагає здобувачам по закінченні навчання знаходити роботу відповідно до їхніх навичок і інтересів.

Серед механізмів, які використовуються для реалізації дуального навчання в системі вищої освіти, найбільш поширеними є:

- партнерство з підприємствами – партнерські угоди ЗВО з підприємствами для надання здобувачам можливостей стажування або працевлаштування на підприємствах у процесі навчання;
- освітні онлайн-курси з використанням сучасних технологій – курси, які поєднують теоретичні знання з використанням сучасних

технологій, що широко використовуються в реальних виробничих умовах;

– професійні програми з практичним навчанням – спеціалізовані програми, які включають практичне навчання, таке як стажування, практикум, лабораторні роботи тощо;

– менторство – надання студентам можливості отримувати менторство та керівництво від професіоналів у вибраній галузі;

– залучення студентів до дослідницької роботи – участь у дослідницьких проектах та розв'язанні реальних проблем у співпраці з підприємствами;

– практичне навчання в інтерактивних форматах – використання симуляційних ігор, віртуальних тренажерів, інтерактивних платформ тощо, для набуття практичного досвіду.

Механізми дуальної освіти, яка комбінує навчання в академічному середовищі з практичним навчанням на робочому місці, мають свої переваги і недоліки (таблиця 1).

Таблиця 1 – Переваги і недоліки основних механізмів реалізації дуального навчання у ЗВО

Механізм дуальної освіти	Переваги	Недоліки
Партнерство з підприємствами	- практичний досвід у реальному виробничому середовищі; - зв'язок з ринком праці; - можливість працевлаштування; - професійні контакти.	- нерівномірність досвіду, що набувається; - відсутність оплати; - обмежені можливості для дослідницької роботи; - обмежена кількість місць.
Онлайн-курси	- актуальність, відповідність сучасним вимогам і тенденціям у галузі; - практичні навички використання сучасних технологій в галузі; - інтерактивність; - гнучкість і доступність.	- технічні проблеми і перешкоди; - складність для навчання здобувачів з недостатніми цифровими компетентностями; - потреба в постійному оновленні контенту; - відсутність особистого контакту.
Професійні програми з практичним навчанням	- практичний досвід в обраній галузі; - набуття навичок і вмінь; - підготовка до реальних ситуацій і викликів; - зв'язок з робочими місцями.	- обмежена кількість місць; - відсутність оплати; - нестача досвідчених наставників; - неоднорідність досвіду, що набувається.

Механізм дуальної освіти	Переваги	Недоліки
Менторство	- особисте (індивідуальне) керівництво і підтримка; - передача досвіду і знань; - розвиток мережі контактів; - мотивація і підтримка самодисципліни.	- неоднорідність досвіду менторів; - часові обмеження менторів; - нестабільність менторських пар; — можлива залежність від ментора, обмеження власного розвитку здобувача.
Залучення здобувачів до дослідницької роботи	- розвиток критичного мислення й аналітичних навичок; - практичний досвід; - підготовка до наукової кар'єри; - менторство і наукове керівництво; - професійне й особистісне зростання.	- обмеженість ресурсів; - часові обмеження; - можливість неуспіху, розчарування; - нестабільність і непередбачуваність результатів.
Практичне навчання в інтерактивних форматах	- безпечне для здоров'я і життя середовище; - реалістичність. - можливість відтворення різних сценаріїв; - гнучкість і доступність.	- обмеженість реалізації деяких навичок; - відсутність міжособистісної взаємодії; - висока вартість інфраструктури; - потреба в технічних навичках.

Загалом, механізми реалізації дуального навчання у ЗВО сприяють більш ефективній підготовці здобувачів до майбутньої професійної діяльності, оскільки забезпечують зближення теорії з практикою, що підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці, оскільки вони вже мають певний досвід і компетенції, необхідні для вирішення реальних завдань у своїй галузі. І хоча дуальна освіта має свої недоліки, вона продовжує набирати популярність у багатьох країнах як ефективний спосіб підготовки здобувачів до професійного життя.

Отже, дуальна освіта у ЗВО має значний потенціал для забезпечення високоякісної підготовки здобувачів до професійної діяльності та сприяння розвитку економіки і суспільства в цілому.

УДК 378:331

РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РОБОТОДАВЦЯМИ

*Федотова І. В., доктор економічних наук., професор
irina7vf@gmail.com*

*Холодков Є. М., здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
holodkov.evgeniy@sollyplus.com.ua*

*Архіпов О. В., здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
l7arkhipov@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В сучасному світі, де технології швидко розвиваються, а ринок праці постійно змінюється, взаємодія між закладами вищої освіти та роботодавцями набуває особливої вагомості. Ця взаємодія стає ключовим фактором в гармонійному забезпеченні потреб обох сторін – здобувачів вищої освіти та підприємств. Роль та перспективи взаємодії закладів вищої освіти (ЗВО) з роботодавцями стають критичними у контексті сучасного ринку праці. Швидкі технологічні зміни та глобалізація економіки створюють необхідність у зміцненні партнерських зв'язків між університетами та бізнесом. Вищі навчальні заклади мають відповідати потребам сучасного ринку праці, готуючи здобувачів вищої освіти до викликів і можливостей, що існують у висококонкурентному середовищі.

Дослідження в області взаємодії між закладами вищої освіти та роботодавцями [1-4] вказують на значний інтерес до цієї проблематики. Аналіз літератури [1-4] свідчить про те, що взаємодія між цими суб'єктами сприяє адаптації освіти до потреб ринку праці, забезпечує високу якість навчання та підвищує конкурентоспроможність випускників. Особлива увага приділяється розвитку партнерських відносин, стажуванню, спільним проектам та програмам, спрямованим на підготовку кваліфікованої робочої сили, готової до викликів сучасного ринку праці.

Заклади вищої освіти відіграють важливу роль у підготовці майбутніх фахівців та в розвитку суспільства. Однією з їхніх основних функцій є забезпечення якісної освіти, що відповідає потребам

сучасного ринку праці. Це включає в себе не лише передачу теоретичних знань, а й навичок та компетенцій, необхідних для успішної реалізації в роботі. Для досягнення цієї мети, заклади вищої освіти повинні підтримувати активний контакт зі світом бізнесу та підприємництва. Вони можуть організовувати взаємодію через стажування, практику, спільні проекти та розвиток програм навчання за участю представників реальних виробничих середовищ.

З іншого боку, роботодавці мають важливу відповідальність у сприянні підготовці кваліфікованих кадрів. Вони можуть активно взаємодіяти з університетами, надаючи їм зворотний зв'язок щодо потреб ринку праці та участь у розвитку навчальних програм. Крім того, роботодавці можуть влаштовувати студентів на практику та стажування, щоб допомогти їм отримати практичний досвід та знайти своє місце на ринку праці. Це сприяє не лише підвищенню кваліфікації здобувачів, але і дозволяє роботодавцям виявляти потенційних працівників та навіть залучати їх до роботи власних команд.

Розглянемо можливі форми взаємодії ЗВО з роботодавцями:

1. Стажування та практика. Один із найпоширеніших способів співпраці - це надання здобувачам вищої освіти можливості проходити стажування або практику в організаціях. Це дає студентам можливість отримати практичний досвід роботи в своїй галузі, ознайомитися з реальними умовами роботи в конкретній сфері та розширити свої професійні навички.

2. Лекції та семінари від представників бізнесу. Запрошення представників відомих компаній на лекції та семінари може допомогти здобувачам вищої освіти краще розуміти потреби ринку праці та вимоги до них як до майбутніх фахівців. Це дозволяє студентам отримати безпосередній контакт з практикою та ознайомитися з реальними ситуаціями від практикуючих фахівців.

3. Спільні проекти та дослідження. Університети та підприємства можуть співпрацювати над спільними проектами та дослідженнями. Це може включати розробку нових технологій, вирішення конкретних проблем галузі або навіть створення спільних програм навчання.

4. Участь у державних екзаменаційних комісіях. Роботодавці можуть брати участь у державних екзаменаційних комісіях як експерти з відповідних галузей. Це дозволяє забезпечити об'єктивну оцінку знань та навичок здобувачів вищої освіти.

5. Організація ярмарок вакансій. Університети можуть регулярно організовувати ярмарки вакансій, де роботодавці мають змогу представити свої компанії та оголосити про відкриті позиції. Це створює можливості для студентів отримати інформацію про потенційні кар'єрні можливості та навіть підписати угоди про працевлаштування ще до закінчення навчання.

6. Менторство та консультування. Проведення програм менторства та консультування дозволяє здобувачам отримувати поради та підтримку від досвідчених фахівців у своїй галузі.

7. Екскурсії на підприємства. Організація екскурсій на підприємства дозволяє студентам отримати практичний досвід та ознайомитися з реальними умовами роботи в певній сфері.

Кожна з цих форм співпраці має свої переваги та виклики. З одного боку, вони допомагають здобувачам вищої освіти отримати практичний досвід та підвищують їхню конкурентоспроможність на ринку праці. З іншого боку, вони вимагають від університетів та роботодавців певних зусиль для ефективної організації співпраці. Наприклад, в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті (ХНАДУ) співпраця з роботодавцями проявляється у багатьох формах, включаючи організацію лекцій, майстер-класів, та онлайн зустрічей з відомими компаніями. В рамках співпраці з ТДВ «Харківське АТП-16363», ТОВ «Центр витратних матеріалів» (м. Харків), компанією АВ InBev Czech s.r.o. (м. Прага), були організовані лекції для бакалаврів, магістрів та аспірантів з питань управління підприємствами транспорту, персоналом, а також ініціатива "Логістична академія 3.0" спільно з компанією "СанІнБев" дозволила студентам отримати практичні навички. Вебінари з питань кар'єрного росту, проведені представниками "АрселорМіттал Стіл", галузеві зустрічі зі студентами «16363 Students Meet Up», та міні-тренінги з підвищення позицій компанії на ринку від Бізнес-групи Крон, допомогли здобувачам вищої освіти розуміти сучасні тенденції та вимоги ринку праці. Проведено екскурсії на міжнародний автохолдинг «Соллі-Плюс», АТ "Пивзавод "Рогань" та інші підприємства. Подібні ініціативи дозволяють студентам отримати практичний досвід та адаптувати свої знання до реальних вимог ринку праці. Такий обмін знаннями та досвідом між вищим навчальним закладом та практикуючими фахівцями сприяє не лише підготовці конкурентоспроможних спеціалістів, але й сприяє розвитку інновацій

та вирішенню актуальних проблем відповідно до потреб сучасного суспільства.

З розвитком інформаційних технологій та змінами у вимогах до робочих процесів, взаємодія між закладами вищої освіти та роботодавцями набуває нових перспектив. Однією з таких перспектив є розширення використання онлайн-технологій для навчання, проходження практики та розвитку навчальних програм, що дозволяє здобувачам вищої освіти отримувати доступ до навчальних ресурсів незалежно від місця та часу. Це набуває особливої актуальності у контексті активних воєнних дій на території України. Крім того, розвиток індустрії штучного інтелекту та автоматизації створює нові виклики та можливості для співпраці. Заклади вищої освіти та роботодавці повинні працювати разом, щоб підготувати фахівців, які зможуть працювати в умовах ринку праці та технологічних інновацій, що швидко змінюються.

Взаємодія між ЗВО та роботодавцями є важливим фактором успішної підготовки кваліфікованих кадрів та розвитку економіки. Забезпечення ефективної взаємодії між цими двома секторами вимагає системного підходу, активного взаємозв'язку та постійного оновлення навчальних програм. Розуміння ролі та перспектив цієї взаємодії є ключем до успішного подальшого розвитку освіти та економіки. Широкий спектр форм взаємодії та постійне вдосконалення механізмів співпраці відкривають нові можливості для забезпечення якості освіти та підвищення конкурентоспроможності молодих спеціалістів. Розуміння та використання цих перспектив може допомогти створити ефективну та динамічну систему освіти та працевлаштування.

Література:

1. Аблязова Н. Сучасні механізми збалансування вищої освіти та ринку праці. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. №4. С. 15–22.
2. Кравченко О., Карпич І. Інтеграція діяльності роботодавців та закладів вищої освіти: локальний досвід. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2022. Вип.13. С. 37-45.
3. Скляр Р. В. Участь роботодавців у підвищенні якості підготовки випускників закладів вищої освіти. *Збірник наук.-метод. праць Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного*. 2021. Вип. 24. С. 74-81.
4. Чорнодід І., Шолудченко С. Взаємодія системи освіти та ринку праці: проблеми та перспективи. *Економічний дискурс: Міжнародний науковий журнал*. 2021. Вип. 3-4. С. 87–95.

УДК 378. 14 (045)

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Цимбал С. В., д. психол. н., доцент
medko_s@ukr.net

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

В умовах розвитку української державності особлива увага приділяється модернізації освіти та науки, особливо дуальній формі здобуття вищої освіти. Майбутні фахівці мають можливість отримувати теоретичні знання та здобувати практичні навички на вибраному підприємстві. В умовах воєнного стану виконання лабораторних та практичних занять відповідно до навчального плану дещо зменшується.

Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти окреслює взаємодію освітньої та виробничої галузі з підготовки майбутніх спеціалістів певної сфери в межах організаційно різних форм навчання. Дуальна форма здобуття вищої освіти – це змога у той же час учитися у вищому навчальному закладі та стажуватися за майбутньою спеціальністю, здобуваючи досвід обізнаних представників даної сфери виробництва. Це прекрасні умови для початку кар'єри та професійного зростання.

Провідними положеннями створення базових моделей дуальної форми здобуття освіти зазначаються наступні:

- освітня установа разом з власником виробництва зкорегує рішення про введення дуальної форми здобуття освіти, виконує контроль здатності ринку праці, виділяє опис спеціальностей, для яких будуть впроваджувати освітні програми дуальної форми здобуття освіти, підтверджує їх опис, зазначає правильні внутрішні документи, назначає представників, які будуть відповідальними за введення дуальної форми здобуття освіти;

- ті студенти вищих навчальних закладів, які навчаються на основі денної чи заочної форми навчання та вибрали дану форму навчання, пройшовши співбесіду у представників роботодавців, можуть навчатися на дуальній формі навчання. Студенти вищих навчальних закладів підписують тристоронній договір з певним

університетом та роботодавцем щодо отримання освіти за дуальною формою здобуття освіти і повинні дотримуватися своїх зобов'язань в межах підписаного договору;

- навантаження між теоретичними знаннями та практичним досвідом визначається по-різному, в межах своєрідності навчання за вибраним фахом;

- атестування компетентностей студентів вищих навчальних закладів відбувається викладачами університету та представниками роботодавців. Після закінчення університету за відповідним фахом за дуальною формою здобуття освіти її майбутньому спеціалісту може бути присвоєно професійну повну або часткову кваліфікацію у відповідному кваліфікаційному центрі, на підприємстві чи в установі, фаховою асоціацією тощо.

Можемо зробити висновки, що дуальна система навчання ліквідовує розрив між теорією і практикою в процесі підготовки майбутніх фахівців; відкриває додаткові можливості підвищення ефективності підготовки робітничих кадрів; дозволяє враховувати вимоги роботодавців щодо формування професійних компетенцій робітників; стимулює роботодавців інвестувати в освіту, оскільки як результат вони отримують якісно підготовленого фахівця; сприяє більш різнобічному професійному розвитку здобувачів освіти, формує нову психологію молодого фахівця; підвищує мотивацію для отримання знань і набуття професійних навичок студентів та курсантів; сприяє ретельному продумуванню стандартів нових сучасних професій та організації нових робочих місць, соціалізації молоді [3].

Література:

1. Дуальна освіта. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichnaosvita/dualna-osvita>.
2. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.
3. Кушнірецька О. В., Синюра-Ростун Н. Р. Особливості дуальної форми професійної підготовки кадрів у процесах освітньо-виробничої інтеграції. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Львів, 23 листоп. 2017 р.). Львів. торг.-екон. ун-т [та ін.]. Київ, 2017. С. 27–30.

Секція 5. ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ

UDC 338.314

MAIN FACTORS AFFECTING THE COMPETITIVENESS OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY ENTERPRISE (Part 1)

Fatahov I.V.

Azerbaijan University of Architecture and Construction, doctoral student

e-mail: izmirfataxov@gmail.com

ORCID ID:0000-0001-5557-3410

Abstract: One of the important conditions for stable and continuous operation of construction industry enterprises in the conditions of market economy relations is their high level of competitiveness. When choosing one or another way to increase the competitiveness of construction industry enterprises, the factors affecting it should be taken into account first of all.

Key words: construction, enterprise, factor, competitiveness, management.

They specifically mention the following as factors that are an integral part of the competitiveness of Tikinit industry enterprises [2] (Figure 1).

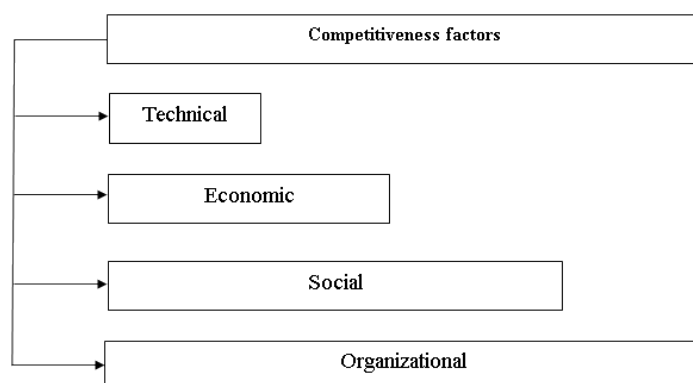

Figure 1 - The main factors affecting the competitiveness of the construction industry enterprise.Source: Image drawn from source [2].

- technical factors - the application of technologies that affect the improvement, acceleration, and improvement of the production process and enable the use of better quality raw materials; economic factors - factors embodied in pricing policy, product production costs;

- organizational factors - increasing responsibility for providing personnel with appropriate workplace, improving production discipline and product quality;

- social factors - such a microclimate should be created in organizations where every employee can feel more comfortable both physically and spiritually.

The methods of E. V. Shilova and E. A. Tretyakova [3] were additionally adapted to the construction field. It should be noted that those methods are directly related to increasing the level of competitiveness of the construction organization. The elements in each subsystem are specially selected. The elements of the competitiveness system of enterprises are evaluated by means of the price table (unit prices of indicators). A scale of values from 0 to 3 is used. Here, the quality of indicators is determined based on the level of complexity and competitiveness. Within the framework of the management subsystem, three units of indicators are evaluated (the organizational structure of the management, which includes the competitiveness of the management, applied technical and software tools).

Points in the organizational structure are given based on the complexity and flexibility of the management structure:

- 1 point-straight line-functional structure;
- 2 points - divisional structure;
- 3 score-matrix structure.

Coverage of levels of competitiveness:

- 1-point-management of competitiveness is carried out only at the top management level;
- 2 points - at the middle and higher management levels;
- 3 points in all management levels.

Technical and software tools of competitiveness management:

- 1 points - simple software products are used in enterprises;
- 2 points - special software products are used in enterprises;
- 3 honey-complex programs and technical tools are applied.

Within the framework of managed systems, four indicators are evaluated (market coverage, competitive advantages, types of activities, diversified portfolio).

Market coverage characterizes the geography of the enterprise's activities:

- 1 point-organizations provide services only at the regional level;
- 2 points - in regional and national markets;
- 3 points - in international and national markets.

Competitive advantages:

- 1 point - existence of competitive advantages from 0 to 4;
- 2 points - having 5 to 8 competitive advantages;
- Existence of competitive advantages above 3 points-8.

Types of activities:

- 1 point - main type of activity (construction);
- 2 points - various types of activities with the involvement of external organizations (engineering works for the preparation of objects for construction, a complex of all construction and assembly works, internal and external finishing works, greening and landscape design of the area, production of building materials and facilities, transport service).
- Various types of work and activities performed by 3 points-enterprises and organizations only with their own forces.

Assorted (assorted portfolio):

- 1. 50% of construction and assembly works are performed by enterprises with their own forces;
- 2. 51-75% of construction and assembly works are performed by enterprises with their own forces;
- From 76 to 100% of 3 points, construction and assembly works are performed by enterprises with their own forces.

Within the framework of the targeted subsystem, five indicator units are evaluated (quality of performed work, technical and organizational development, social development of the collective, ensuring the necessary level of profitability, ensuring safety and environmental protection). The quality of the performed work is controlled by special specialists or certain structures:

- 1 point - performance of the specialist who controls the quality of the performed works;
- Availability of a laboratory or a special department for quality control of 2 points-services;
- 3 points - having a quality management system.

Organizational and technical development:

- 1 honey-working with old technologies;
- application of 2 point-resource saving system;
- 3 points - application of economical technologies to new resources.

Social development of the collective:

- 1 point - availability of social security for personnel of institutions and organizations;
- 2 points - the presence of social security, the opportunity to study at the expense of the enterprise and career development;
- 3 points - the presence of social security, the opportunity to study and career development at the expense of the enterprise, giving concessions and privileges to buy housing.

Ensuring the necessary level of profitability of sales:

- 1 point-profitability level is not lower than regional indicators;
- 2 points-not lower than the average indicators in the country;
- Compliance with the 3-point average global indicator.

Ensuring safety and environmental protection:

- 2 points - safety and environmental protection measures are carried out in accordance with national legislation;
- 3 points - safety and environmental protection measures are carried out in accordance with international and national legislation.

The supplier subsystem is evaluated based on three indicators (resource, information, information and normative-methodical provision).

Resource provision:

- Poor development of 1 point-material and resource base;
- 2 points - the presence of high-tech equipment, the possibility of obtaining raw materials;
- 3 points - having its own raw material base, highly qualified scientific and technical personnel working in the enterprise and organization.

Information provision:

- 2 honey production processes are partially automated;
- 3 points - a large part of the production process is automated.

Regulatory-legal guarantee:

- 2 points-normative legal provision is implemented according to the national legal framework;
- 3 points-normative legal guarantee is implemented according to the international legal framework.

Reference list:

1. Tatiana Alferova, Elena Shilova, Elena Tretiakova. Methodical Approaches to Measuring Sustainable Development of Industrial Enterprises // European Research Studies, Volume XVIII, Issue 3, 2015 Special Issue on "The Role of Clustering in Provision of Economic Growth" pp. 115-128 (https://www.ersj.eu/repec/ers/papers/15_3_p10.pdf)
2. Zavyalova E. M. Methodical principles of the assessment of the competitiveness of the management of a industrial enterprise // Vestnik SGSEU. 2009. No. 5 (29)
3. Shilova E. V., Tretyakova E. A. Assessment of the competitiveness management system of pharmaceutical enterprises // Russian Entrepreneurship. – 2011. – No. 7. – P. 117–122

UDC 338.314

MAIN FACTORS AFFECTING THE COMPETITIVENESS OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY ENTERPRISE (Part 2)

*Fatahov I.V.**Azerbaijan University of Architecture and Construction, doctoral student**e-mail: izmirfataxov@gmail.com**ORCID ID:0000-0001-5557-3410*

The functional subsystem includes five elements (Scientific-Research Constructive Work Projects, marketing subsystem, personnel management subsystem, financial reporting).

Scientific - Research Constructor Work Projects subsystem:

- 1 honey-marketing department has a special section;
- Scientific-Research Constructor Works Projects department operates in the structure of 2 honey-marketing services;
- Creation of a separate department under the leadership of the head of the 3-point department or the deputy director for development issues.

Marketing subsystem:

- 2 points-structure is represented by the marketing department;
- It is represented by a 3-point-structure marketing system.

Personnel management subsystem:

- 1 point - non-existence of the development program of the enterprise;
- achieving a balance of demand in professional labor activity between 2 points-employee and organization;
- 3 points-orientation to the development of production and management personnel.

Financial activity:

- 0 points - low liquidity, profitability and autonomy coefficients;
- 1 point - partially higher liquidity, profitability and autonomy coefficients;
- 2 points - higher liquidity and autonomy coefficients, lower profitability coefficient;
- 3 points - higher liquidity, profitability and autonomy coefficients.

Then, the generalized and integral indicators of the competitiveness efficiency management system are evaluated according to the existing methodology, taking into account their importance. The coefficients of importance of single and summarizing indicators are carried out by the method of expert evaluation.

One of the important conditions for stable and continuous operation of construction industry enterprises is that when choosing one or another way of increasing competitiveness, the factors influencing it can be considered in principle as components (components) of competitiveness, and those components are divided into three main groups: technical-economic, commercial and normative-legal factors:

Technical and economic factors include the following: quality, selling price, costs for turning construction products into final products.

These components depend on a number of factors: labor productivity and labor intensity, production costs, scientific capacity of the product, etc.

Commercial factors determine the terms of contract agreements concluded in a specific segment of the market. They include the following: market conjuncture depending on the intensity of competition, supply and demand ratios of a certain construction product, national and regional characteristics of the market that affect the ability to pay for commodity demands, the provision of services, i.e., construction facilities put into operation. availability of after-sales services, advertising, company image and reputation (reputation earned by the company in the construction market).

Normative-legal factors include technical, ecological and other safe operation requirements (moral-ethical), as well as patent-legal requirements (patent protection) for the objects under construction and commissioning. Construction industry enterprises do not have the right to conclude a contract for that type of product when the construction products do not comply with the intended norms and standards. For this reason, it is not important to evaluate this group of factors and its component according to norms. Those factors must be taken into account and required to be followed in the implementation process. The mentioned factors have a decisive influence on the competitiveness of construction industry enterprises

and the products produced by it. Expressing our opinion in slightly different words, it should be noted that the competitiveness of construction industry enterprises depends on a large number of external and internal factors. Determining the nature of this dependence and its analytical expression is very difficult, but its existence in an empirical form serves as a very strong stimulus for assessing and improving competitiveness. The reflection of this dependence in another form can be attributed to the hypothetical model, which is related to increasing the production potential of enterprises. All enterprises should strive to establish this model. The method of expert assessment is suitable for obtaining such dependence. The imprecise formalization of the results in this method attracts attention [1].

For all these, the linguistic periodicity corresponding to each factor is attributed, that is, the quantity finds its expression by means of scales according to the importance of those factors. Then a survey of experts is conducted and the qualitative interaction between the evaluated factors is determined.

As an example, it can be noted that in the conditions of high and sufficient prices, a large number of contract contracts for i-type construction products are concluded.

After all this, based on the descriptions and comments of experts, the qualitative content of the factors is transferred to the quantitative content, accordingly, a dependency table is drawn up, which expresses the changes in the analyzed factors. For example, as in table No. 1.

Then, one of the factors is selected as an independent, variable factor, for example, factor X_1 , and analytical interaction between the following types of factors is formed using the regression analysis method:

$$X_1 = m_1X_2 + m_2X_3 + m_3X_4 + m_4X_5 + m_0, \quad (1)$$

where $m_i, i=1,4$ are the coefficients determined by the regression analysis method.

Table 1 - Table dependence in the analyzed factors

Factor X₁	X₁₁	X₁₂	X₁₃	X₁₄	X₁₅
Factor X₂	X₂₁	X₂₂	X₂₃	X₂₄	X₂₅
Factor X₃	X₃₁	X₃₂	X₃₃	X₃₄	X₃₅
Factor X₄	X₄₁	X₄₂	X₄₃	X₄₄	X₄₅

Source: [1]

Analyzing the above factors, it can be concluded that the following are the main ways to increase the competitiveness of construction industry enterprises:

- increasing the production potential of enterprises, in particular, increasing the level of professional training of its active part, main funds, workers in construction industry enterprises;
- improvement of management methods and increasing the efficiency of using existing production potential.

Reference list:

1. Tatiana Alferova, Elena Shilova, Elena Tretiakova. Methodical Approaches to Measuring Sustainable Development of Industrial Enterprises // European Research Studies, Volume XVIII, Issue 3, 2015 Special Issue on "The Role of Clustering in Provision of Economic Growth" pp. 115-128 (https://www.ersj.eu/repec/ers/papers/15_3_p10.pdf)
2. Zavyalova E. M. Methodical principles of the assessment of the competitiveness of the management of a industrial enterprise // Vestnik SGSEU. 2009. No. 5 (29)
3. Shilova E. V., Tretiakova E. A. Assessment of the competitiveness management system of pharmaceutical enterprises // Russian Entrepreneurship. – 2011. – No. 7. – P. 117–122

UDC 378:37.014.5:005.74

KEY FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ORGANIZATIONAL CULTURE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

*Fedotova Iryna, Doctor of Economics, Professor,
irina7vf@gmail.com*

Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine

*Rachwal-Mueller Agnieszka Academic, Lecturer, Head of International
Cooperation Office*

arachwal-mueller@wsei.edu.pl

College of Economics and Computer Science, Cracow, Poland

PhD candidate, University of Economics and Business, Prague, Czech Republic

The relevance of developing an inclusive corporate culture in higher education institutions and studying the factors that influence it is highly significant in the contemporary educational environment. Universities have an important task to create an open, tolerant, and receptive environment where every student and staff member can feel safe, recognized, and capable of self-expression. Focusing on the development of an inclusive culture not only ensures equal opportunities for all participants in the educational process but also enhances the quality of education and contributes to more successful learning and employment outcomes for graduates. The study of factors influencing inclusive corporate culture in universities aims to uncover key aspects that need to be considered in creating such an environment. Understanding these factors allows the university community to effectively implement diversity and inclusion policies and develop strategies aimed at removing barriers to active participation of every student and staff member in university life. This approach promotes the creation of a favorable learning and working environment that facilitates the personal and professional growth of all members of the university community.

In recent years, considerable attention has been given to exploring various aspects of higher education [1], yet the identification and understanding of factors influencing the development of an inclusive organizational culture within this field remain relatively limited [2]. An unfavorable atmosphere, unequal treatment of certain groups of students and staff, and the absence of effective mechanisms for supporting inclusion call into question the reality of inclusivity in many universities. Dissatisfaction among students and staff regarding the lack or inadequacy of support in

developing an inclusive culture often goes unexpressed, potentially leading to the further entrenchment of an excluding system. Therefore, the scant volume of scholarly work dedicated to this issue [3] represents a significant gap in the contemporary research landscape of higher education.

Considering and analyzing these shortcomings in academic research [4] could prove beneficial for developing more inclusive practices and policies in higher education that meet the needs of a diverse student and staff community. An inclusive organizational culture in universities is crucial for creating a conducive environment where every student and employee feels valued and respected. This work investigates the key factors influencing the formation of an inclusive culture in universities, taking into account both the student body and the academic community.

An inclusive organizational culture in a higher education institution is a key element in creating a conducive and open environment for learning, development, and collaboration. Successfully forming and maintaining such a culture requires attention to various factors that influence its establishment and development. This study is dedicated to analyzing the main factors that affect the formation of an inclusive organizational culture in a higher education institution. Leadership and Vision: One of the key factors affecting the formation of an inclusive culture is leadership and a clear vision from the management. University leadership should demonstrate openness, tolerance, and a commitment to creating an environment that promotes diversity and inclusion. It is important for leaders to articulate a vision of inclusivity and demonstrate leadership qualities aimed at its realization. Policies and Practices: Effective policies and practices aimed at supporting diversity and inclusion are another important factor. These can include policies on recruiting and admitting students from diverse cultures and backgrounds, as well as support programs for students and staff with special needs. Community Engagement and Support: Active participation and support from the university community are key elements in creating an inclusive culture. Creating opportunities for interaction, idea exchange, and collaboration among students, faculty, and administration contributes to the development of a sense of belonging and interest of every community member in achieving common goals. Education and Awareness: Conducting educational events and raising awareness about diversity, inclusiveness, and social justice issues are important aspects of forming an inclusive culture. This may include various training sessions, seminars, and programs aimed at expanding understanding and mutual comprehension among members of the university community. Communication and

Transparency: Establishing open and transparent channels of communication is an important element in supporting an inclusive culture. This includes regular communication with community members about policies, initiatives, and progress in implementing inclusive measures.

Factors influencing the formation of an inclusive organizational culture in higher education institutions encompass a variety of aspects, from leadership and policies to engagement and education. Understanding and effectively managing these factors will enable universities to create an inclusive environment where every participant has the opportunity to grow, feel accepted, and contribute to the community. Investigating these factors is a step towards improving the conditions of learning and working in universities, which will contribute to more successful achievement of goals in education, research, and the development of society as a whole.

Let's consider the key factors influencing the formation of an inclusive culture in the university, taking into account both the student and academic communities. Each factor covers different elements that contribute to creating a supportive and inclusive environment for all participants in the educational process.

Leadership Commitment: Visionary leadership: It's crucial for the university administration to have a clear vision of inclusivity and demonstrate a commitment to implementing this vision; **Accountability mechanisms:** The university should introduce metrics and structures of accountability to ensure leaders are responsible for promoting diversity and inclusion; **Training and development:** Providing university leadership with training aimed at developing inclusive leadership qualities and supporting an open and tolerant environment.

Organizational Policies and Practices: **Diversity recruitment:** The university should have active strategies for attracting and retaining a diverse student and faculty body; **Inclusive policies:** It's important to establish policies that ensure equal conditions for all members of the university community in areas such as assessment, promotion, and access to resources; **Flexible working conditions:** The university should consider options for flexible schedules and remote learning to meet the diverse needs of students and staff.

Engagement and Participation of Students and Staff: **Inclusion in decision-making:** It's important to involve students and staff from diverse groups in the processes of making significant university decisions; **Student and staff initiative groups:** Creating special groups that allow students and staff to connect, exchange experiences, and support inclusivity within the university; **Recognition and support of diversity:** Promoting the recognition of diverse achievements, cultures, and contributions of students and staff to university

life. Education and Training: Diversity and inclusion training: It's important to provide students and staff with the opportunity to undergo comprehensive training on diversity and inclusion issues, to increase awareness and understanding of these concepts; Bias awareness training: Organizing workshops and master classes for recognizing personal biases and developing skills to work in a multicultural environment; Development of cultural competence: Providing opportunities for deepening understanding and interaction with diverse cultures, helping students and staff better understand and respect each other. Communication and Transparency: Open communication channels: Ensuring the presence of open and transparent communication channels that facilitate dialogue and feedback on diversity and inclusion initiatives; Regular progress updates: Continuously communicating about the goals achieved and progress regarding inclusive initiatives, promoting openness and accountability for results; Amplifying the voice of diverse groups: Creating opportunities for students and staff from diverse groups to express their thoughts and share their perspectives through various platforms and initiatives.

Focusing on these key factors will enable the university to create an inclusive organizational culture where every community member feels respected and provided with opportunities for development. Understanding the importance of these aspects and implementing them in practice is a crucial step towards achieving sustainable growth in diversity, equality, and inclusion in the university environment.

References.

1. Тріпак М. Моделювання видатків інклюзивного вищого навчального закладу. *Світ фінансів*. 2018. № 2(55). С. 78-88.
2. Малишевська І.А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Умань : «ВПЦ» Візаві, 2018. 386 с.
3. Шевчук О. В., Комарніцька Л. М. Формування інклюзивних компетентностей у студентів навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-подільський державний інститут». *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 2. С. 57-63.
4. Тимошко Г. М., Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища. Монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М. 2023. 192 с.

UDC 332.13

RECONSTRUCTION OF THE INFRASTRUCTURE OF AZERBAIJAN'S LIBERATED TERRITORIES BASED ON THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Kazimov Namig Alikhan

Senior Lecturer, Azerbaijan University of Architecture and Construction

ORCID ID: 0009-0002-8480-5836

namig.kazimov@azmiu.edu.az

Valizada Ali Panah

Master student, Azerbaijan University of Architecture and Construction

Sustainable development generally means the coordinated development of the economic, social and environmental infrastructure of the country and its regions, which are aimed at finding efficient ways to meet the needs of current and future generations. The main tasks related to the construction of sustainable infrastructure are the improvement and acceleration of the quality of economic growth, the satisfaction of the basic needs of the population, the strengthening and preservation of the resource base of the regions.

Changes that increase the competitiveness of the country and its various cities and towns in the long-term perspective are directly related to the implementation of the concept of sustainable development with the application of modern techniques and technology to infrastructures. It should be noted that infrastructure improvement is long-term planning for the future, which ensures the sustainable development of settlements. This shows the relevance of developing and applying the model for the sustainable development of the respective areas [2, p. 8].

The sustainable development of cities refers to activities aimed at long-term planning of the territory, including the development of major construction projects and infrastructure facilities during modern architectural-construction design, construction and reconstruction. Also, the introduction of energy-efficient vehicles and equipment that allows the use of alternative energy sources plays an important role in building the infrastructure of cities on a new basis. Thus, in the context of sustainable development, infrastructure elements must be multifunctional and all functions must be efficient and interconnected. The composition of modern

infrastructure should include only the social factor and the development of social infrastructure in the region.

Reconstruction and improvement of infrastructure should be evaluated as a complex of measures aimed at increasing the welfare of the population, as well as creating safe conditions for people by taking care of vulnerable population groups, reducing the negative impact on ecosystems, and efficient use of natural resources. Settlements with stable infrastructure are less affected by economic crises, pandemics and other negative events.

The concept of creating "Smart Village" and "Smart City" is relevant in Azerbaijan. This is primarily intended to increase the dynamism and efficiency of the reconstruction and settlement process in the liberated territories. The Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the approval of the "Socio-economic Development Strategy of the Republic of Azerbaijan in 2022-2026" also contains important directions related to the construction of infrastructure according to modern standards [4, 5]. Thus, there is an exceptional role of the state in ensuring general socio-economic development, efficient and intelligent integration of oil and gas revenues into the process of improving the welfare of the population, as well as in providing human-oriented infrastructure in residential areas. In this regard, the implementation of the mentioned strategy will result in complex positive contributions and will realize the goals indicated in Figure 1.

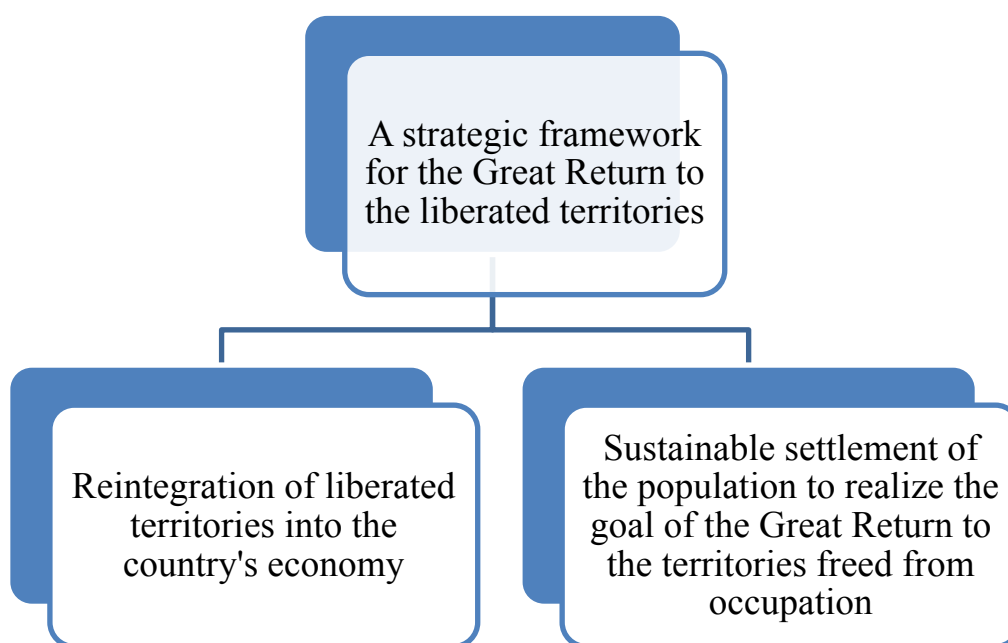

Figure1. A strategic framework for the Great Return to the liberated territories Source: [1]

It should be noted that the efficient use of the infrastructure formed in the liberated territories and the sustainable settlement of the population in the cities located in the mentioned territories will be supported by the creation of high living conditions provided for there. Those areas will be fully covered by the security system and infrastructure. Attracting investments with high technological capacity to the areas for the purpose of reconstruction of the infrastructure will allow the establishment of export-oriented production and the creation of stable jobs [3, p. 37].

In general, in order to support the sustainable development of the relevant settlements, it is required to comply with the following criteria:

- availability of apartments built from renewable and ecologically harmless materials;

- achieving the development of a pedestrian-oriented transport system. The main point to focus on here is that public transport surpasses the level of use of private vehicles. For this, the availability of public transport, the traffic scheme, as well as the location of parking points, as well as the unhindered use of all sections of the population, are taken into account;

- Urban infrastructure should promote ecologically sustainable development. Informing residents in the process of urban development, focusing on population growth, as well as taking into account residents' opinions and suggestions;

- protection of cultural and natural heritage during infrastructure construction;

- compliance with the requirements of the rules and standards established during the formation of the infrastructure in order to minimize the impact of possible natural disasters;

- reduction of environmental impact by giving priority to the use of "green" materials in urban infrastructure.

Each of the above is possible within the framework of the "Smart City" project. In the "Smart City" ecosystem, there are several factors that characterize public and private consumption, education, research, production, as well as entertainment and professional activities of citizens. It is in this context that the city needs a high level of human and social capital, because the innovation process sustains its existence thanks to knowledge and learning, which is one of the main dimensions of human and social capital.

References:

1. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the approval of the "Socio-economic Development Strategy of the Republic of Azerbaijan in 2022-2026" [Electronic resource], Baku - July 22, 2022 <https://e-qanun.az/framework/50013>
2. Appio F., Lima M., Sotirios Paroutis. Understanding Smart Cities: Innovation Ecosystems, Technological Advancements, and Societal Challenges, Technological Forecasting and Social Change, - May 2019. Volume 142 – p. 1-14
3. Baron M. Do we need smart cities for resilience?, Journal of Economics & Management - 2012.10, - p. 32-46.
4. Valiyev A. Building smart cities/villages in Azerbaijan: challenges and opportunities [Electronic resource], <https://bakuresearchinstitute.org/building-smart-cities-and-villages-in-azerbaijan-challenges-and-opportunities-2/?print=pdf>
5. <https://president.az/az/articles/view/51179>

UDC 69.003**FEATURES AND ADVANTAGES OF CONSTRUCTION
OUTSOURCING SERVICES***Kazimov Namig Alikhan**Senior Lecturer, Azerbaijan University of Architecture and Construction**ORCID ID: 0009-0002-8480-5836**namig.kazimov@azmiu.edu.az**Jalilov Elshad Elshan**Master student, Azerbaijan University of Architecture and Construction*

In modern times, outsourcing in the construction industry is the process of transferring a specific part of the repetitive internal tasks or activities of a construction company through a defined agreement with an external contractor or service provider. A relationship based on a commercial relationship is created between the service provider and the construction company, not only for the purchase of services or raw materials, as well as standardized services or goods, but also for the business environment inherent in outsourcing, strategic partnership, better achievement of quality standards and includes a flexible and powerful communication strategy to perform the assigned work on time of the predetermined evaluations and activities [3, p. 407]. As part of this, outsourcing should not be seen as the main means of entering new markets using market advancement methods or channels.

In general, different types of outsourcing are distinguished in various scientific and practical publications, and they are as follows:

- application of information technologies;
- management of business processes;
- preparation of projects;
- outsourcing of construction, etc.

Outsourcing of the above processes is not only related to the development of service provision, application of equipment or data storage, but in general, it is the transfer of the elimination of deficiencies and the solution of problems to the outsourcer [1, p. 276]. It should be noted that service providers may not have a leading position in the core business of the construction company. When using outsourcing, a construction company gives some or all of the construction processes to another company, that is, it includes:

- outsourcing of the main construction;
- outsourcing of auxiliary processes.

These points allow the construction company to reduce the cost of products, increase their quality and reliability. The company itself focuses on the sale of existing products and the development of new types of them.

The purposes of using the services of outsourcing companies in the construction process are as follows [2, p. 1045]:

- to determine the effect of the use of electricity supply services on the general activity of the company;
- to assess the role of heating and ventilation services in the general activity of the company;
- to learn the features of control of outsourcing services on organizational issues;
- to investigate the impact of the outsourcing of preliminary construction work on the income of the construction company;
- to reveal new directions for improving the application of outsourcing in the construction process.

The characteristics of the construction industry are that, in addition to high qualifications in terms of personnel, a large part of the personal time and energy of employees is required from the technical customer during the construction, reconstruction and overhaul of facilities. The solution to this problem can be found in outsourcing some functions of the company's employees to a third-party organization that has the necessary experience, qualified personnel and other necessary resources. This company, which usually has a special specialization, is called an outsourcing company. So,

to sum it up, outsourcing in construction is the decision of a construction company to transfer the execution of the project to another company on the basis of a contract and for a long time, using the resources of others. This includes the temporary transfer of certain functions, business processes, as well as construction sites in order to reduce the duration of construction, reconstruction and overhaul of buildings and other infrastructure objects, as well as to increase their quality. At this time, the main potential of the party transferring the services and all the efforts of its employees will be directed to the fulfillment of the main tasks [4, p. 456]. At the construction company level, outsourcing should be viewed as a microeconomic factor.

The deepening of the division of labor and specialization in our country is one of the main aspects noticeable in the development process. If outsourcing is considered as one of the manifestations of this trend, then it can be noted that through the interaction of companies at the level of business processes, outsourcing integrates enterprises of different countries, industries and fields of activity into a single economic space.

In order to increase the competitiveness of the country's economy in certain periods of economic decline and in the context of foreign economic fluctuations in the oil and gas market, it is required to modernize the structures that occupy a position in the construction industry. Increasing the level of development of construction companies is possible only with the active implementation of scientific and technical progress and the latest production technologies in the construction process.

The advantage of outsourcing over subcontracting, which is more commonly used in the construction sector, is manifested in many directions. Thus, risk acceptance and the quality of business processes are based on the responsibility of the outsourcing company. An important issue is to determine the reasons for the need for outsourcing and to determine the appropriateness criteria for using outsourcing. The solution of this issue is carried out in several stages. In order to determine the reasons for the need for outsourcing, it is appropriate to determine the importance of each component of the construction process in relation to:

- the complexity of implementation in the construction process;
- high cost of construction;
- availability of corporate resources.

The reason why companies prefer outsourcing in the construction process can be considered to be the decrease in the efficiency of management decision-making in the company and the lack of adequate

control [5, p. 127]. The use of outsourcing at the next stage is justified by the following:

- the impossibility of achieving the required level of high quality and cost reduction;

- short-term need for limited resources and equipment;

- commitment to attracting highly qualified workforce.

Summarizing the characteristics of construction companies, it can be noted that technological changes are happening rapidly. This is the main reason for adopting the outsourcing approach. Outsourcing provides client companies with advantages related to new technology, the service provider or the outsourced company can have access to specific modern technology. Reducing the risk of technical obsolescence in the construction sector and their electrical, civil and other engineering work is another important reason for outsourcing. In order to continue to operate as a competitive market participant, any business's continued presence in the corporate environment depends on having highly qualified employees. An important component of human resource management is training and development. It not only develops skills and knowledge in employees but also prevents loss of previous knowledge and skills of employees by adapting to improved and new technologies.

References:

1. Babayev, I. A. Administration of layouts. Course resources for the administration of the layouts. Baki, "Zərdabi Nəşr" MMC publishing house, 2020, 398 p.

2. Javed Aslam, Rafique Ahmed Khan, Perceived Effect of Outsourcing on Organizational Performance in Pakistani Construction Industry, *Advances in Economics, Business and Management Research*, - 2020.volume 152, - p. 1040-1053.

3. Ma, D., Chen, Y. "Influencing factors of outsourcing in construction projects: a holistic perspective", *International Journal of Managing Projects in Business*, - 2022. Vol. 15 No. 2, - p. 396-422. <https://doi.org/10.1108/IJMPB-04-2021-0107>

4. Linev I. V. Outsourcing in the construction industry // *Vestnik VGUIT* - 2016. No. 4. - p. 453-459.

5. Kirilova, G. A. Industrial outsourcing as a way to increase the efficiency of an enterprise, *Modern trends in economics and management*, - 2014, - p. 123-131.

UDC 378

ŞƏRQİ ZƏNGƏZUR NƏQLİYYAT DƏHLİZİNİN NEFT-QAZ SƏNAYESİNİN TİKİNTİ SEKTORUNUN İNKİŞAFINDA ROLU

*M.A.Məmmədov**i.e.d., professor, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti**ORCID 0000-002-5327-2507**m.m. asirli@mail.ru**M.B.Qasimli**doktorant, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti**ORCID 0000-0002-5942-943X**murad.gasimli.96@gmail.com*

Xülasə. Məqalədə Şərqi-Zəngəzur dəhlizinin istismara verilməsinin neft-qaz sənayesi üzrə tikinti sektorunun inkişafında rolu təhlil edilərək qiymətləndirilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, neft-qaz sənayesi üzrə tikinti-quraşdırma işlərinə tələb olunan xammal və materialların bu marşrut üzrə daşınması ilə əlaqədar olaraq, nəqliyyat-logistika sisteminin səmərəliliyinin artması hesabına azalacaqdır.

Açar sözlər: nəqliyyat logistikası, dəhliz, tikinti-quraşdırma, neft-qaz, sənaye, rəqabət qabiliyyəti.

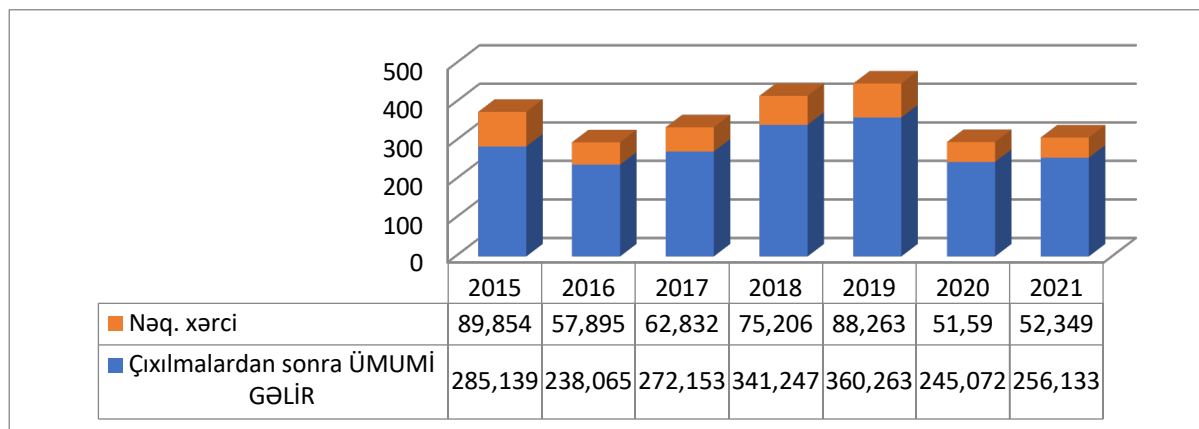
GİRİŞ

Nəqliyyat dəyər zəncirinin və istehsal xərclərinin formalaşmasına böyük töhfə verərək, məhsulların rəqabət qabiliyyətinə və bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Eyni zamanda, əhalini və biznesi səmərəli və kifayət qədər nəqliyyat infrastrukturu ilə təmin etmədən nəqliyyat sənayesinin fəaliyyəti qeyri-mümkündür ki, bu da dövlətin birbaşa məsuliyyəti və funksiyasıdır [2]. 44 günlük vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusunun Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi işğal altında olan ərazilərimizin bərpası ilə əlaqədar olaraq, ölkə başçısının imzaladığı 2 fevral 2021-ci il tarixli Sərəncama əsasən Milli Prioritetin reallaşdırılması üzrə azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdış proqramı bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir[1]. Həmin proqrama uyğun olaraq işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası ilə bağlı burada aparılan quruculuq işləri, əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönələrək nəqliyyat-logistika sisteminin inkişafı ilə əlaqədar iqtisadiyyatın bütün sahələri ilə yanaşı neft-qaz sənayesində tikinti sektorunun inkişafına da əsaslı şəkildə təsir edir. Şərqi-Zəngəzur dəhlizinin

aşılması isə bu sektorun fəaliyyətinin səmərəliliğini artıraraq əlavə dəyərin artmasında mühüm rol oynayacaqdır.

ƏSAS HİSSƏ

Erməni işğalından azad olunmuş ərazilərimizin bərpası ilə bağlı aparılan layihələrin uğurla davam etdirilməsi, xüsusilə də nəqliyyat infrastrukturunu üçün yaradılan münbit şərait regional səviyyədə Azərbaycanın nüfuzunu daha da artırır. Bu layihələr üzrə beynəlxalq əhəmiyyətli Şərqi-Zəngəzur dəhlizi respublikamızın regionlarının inkişafı ilə yanaşı, beynəlxalq yükdaşımalarda daşıma məsafəsinin qısaldılması hesabına nəqliyyat-logistika sisteminin səmərəliliyinin artmasına müsbət təsir etdiyindən dünyanın güc mərkəzlərinin də diqqətini cəlb edir. Qeyd etmək lazımdır ki, Zəngilanla Naxçıvan arasında bu dəhliz üzrə məsafə cəmi 40 km-dir [3, 4]. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpasına 2023-cü ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan 5 milyard manat vəsaitin əsas hissəsi də Şərqi Zəngəzurun inkişafına yönəldiləcəkdir [4]. Qeyd etmək lazımdır ki, neft-qaz sənayesi üzrə tikintinin inkişafında Nefqaztikinti trestinin fəaliyyəti mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Aşağıdakı diaqrammada 2015-2021-ci illər üzrə bu müəssisənin ümumi gəliri və xərcin tərkibində nəqliyyat xərcləri göstərilmişdir [5].

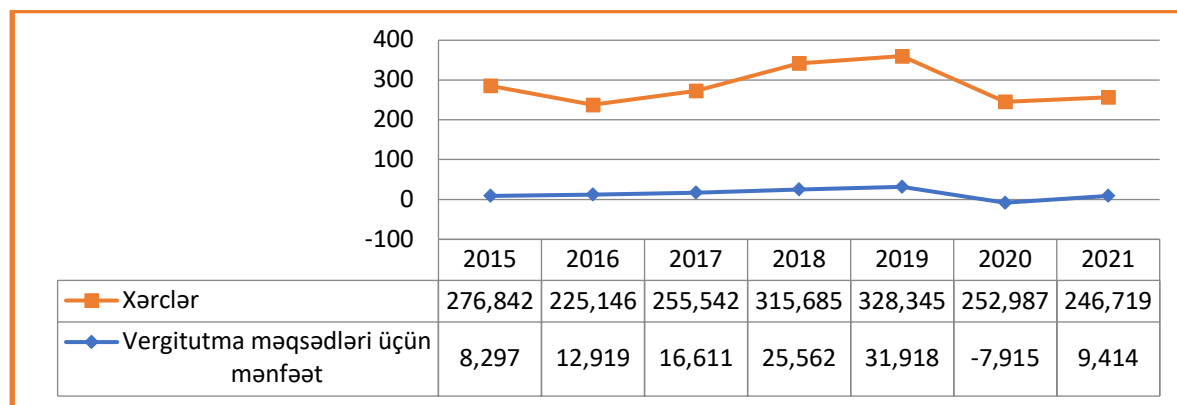

Mənbə: (5) məlumatları əsasında tərtib edilmişdir.

Qrafik 1 - Neftqaz tikinti trestinin 2015-2021-ci illər üzrə ümumi gəliri və nəqliyyat xərcləri, min manatla

Qrafikdən göründüyü kimi SOCAR-ın Neftqaz tikinti tresti üzrə ümumi gəliri 2016-cı ildə 2015-ci illə müqayisədə azalsa da, 2016-2019-cu illər üzrə artan dinamika ilə inkişaf etmişdir. COVID-19 pandemiyası hesabına isə 2020-ci ildə azalaraq 245,1 milyon manat olmuşdur ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 32% azalma deməkdir. Ümumi xərclərin tərkibində

nəqliyyat xərclərinin dinamikası göstərir ki, nəqliyyat xərcləri neft-qaz sənayesində yüksək paya malikdir. Bu isə ümumi xərclərin artması hesabına müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticəsinin pisləşməsinə səbəb olmuşdur. Aşağıdakı qrafikdən bunları daha aydın görmək olar.

Mənbə: (5) məlumatları əsasında tərtib edilmişdir.

Qrafik 2 - Neftqaz tikinti trestinin 2015-2021-ci illər üzrə ümumi xərci və mənfəəti, min manatla

Qrafikdən göründüyü kimi xərclərin artması mənfəətin azalması ilə nəticələnərək 2020-ci ildə Neftqaztikinti trestinin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin ziyanla nəticələnməsinə səbəb olmuşdur. Qrafik 1-ə əsasən Neftqaztikinti trestində nəqliyyat xərcləri qrafik 2-də əks edilmiş ümumi xərclərin tədqiq olunan dövr üzrə 20,4%-32,4% aralığında dəyişməsi ilə müşahidə edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu xərclərin tərkibində Neftqaztikinti trestinin fəaliyyətində müxtəlif ölkələrdən gətirilmiş xammal və material xərcləri üzrə nəqliyyat-logistika xərcləri də daxil edilmişdir. Hesablamalar göstərir ki, bu xərclər Şərqi-Zəngəzur dəhlizinin istifadəyə verilməsi ilə əlaqədar olaraq orta hesabla 2 dəfəyədək azalacaqdır. Belə ki, Zəngəzur dəhlizinin Türkiyənin Naxçıvan marşrutu üzrə İqdır və Qars şəhərlərinə qədər uzadılması Gürcüstan ərazisindən keçən yoldan təqribən 340 km az olduğundan, yekdaşımalarda 20 tonluq hər vaqon üçün 400-500 dollar ucuz başa gəlir.

NƏTİCƏ

Beynəlxalq əhəmiyyətli Şərqi-Zəngəzur dəhlizinin açılması nəqliyyat xərclərinin azalmasına təsir edərək Şimal-Cənub və Şərq-Qərb layihələrinə qoşulması region ölkələrinin, xarici ticarətin inkişafına müsbət təsir göstərməklə yanaşı Azərbaycan iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft-qaz sənayesində tikinti sektorunda, nəqliyyat xərclərinin azalması hesabına nəqliyyat-logistika sisteminin səmərəliliyini artıracaqdır. Belə ki, milli

iqtisadiyyatın əsas infrastrukturunu təşkil edən nəqliyyat-laoqistika sistemi məhsulların rəqabət qabiliyyətini artıraraq, məhsulun qiymətinin nəqliyyat xərcləri hesabına 10-12%, əmtəə istehsalçıların ümumi xərclərinin isə nəqliyyat-loqistika xidmətləri hesabına 10-30% azalmasını şərtləndirir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər: / 02 fevral 2021.
2. Алиев Т.Н. (2022). Восстановление экономики Крабаха и восточного Зенгеура на основе концепций устойчивого и инклюзивного развития. / The scientific heritage ECONOMIC SCIENCES, No 82. 19.
3. Yadigarov T.A. (2023). Zəngəzur dəhlizi: Regiona blokadaya açılan qapı // Xalq Qəzeti.01.03.2023 səh.4
4. T.A.Yadigarov, Ş.İ.Əliyev. (2023). «İşgaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadi artıma təsirinin qiymətləndirilməsi». “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktiki jurnal. № 3.2023.
5. İsmayılov B., Yadigarov T.A. (2023). Şərqi Zəngəzur dəhlizinin iqtisadi artıma təsiri// B.İsmayılov, T.A.Yadigarov. Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatasının təşkilatçılığı ilə keçirilən Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri H.Əliyevin 100 illiyinə həsr edilmiş “Rəqabət-dayanıqlı inkişafın mühüm amili kimi” Beynəlxalq elmi-praktik konfrans. Bakı.
6. <https://www.stat.gov.az/source/regions/>

UDC 378

ŞİRKƏTİN STRATEGİYASININ FORMALAŞDIRILMASINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏR

Şirinov Bəşər Həbib

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti i.ü.f.d., dosent.

revan622@mail.ru

ORCID 0000-0003-4872-4035

Salamova İntizamə İntizam magistr

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti

Xülasə. Strategiyanın həyata keçirilməsinin müvəffəqiyyəti əsasən strateji idarəetmə prinsiplərinə riayət etməkdən asılıdır. Strateji idarəetmə çoxşaxəli anlayışdır. Bir tərəfdən, bu, biznesin idarə edilməsinin bütöv bir fəlsəfəsidir, digər tərəfdən, dəyişən şərtlərdə şirkətə uzunmüddətli məqsədlərə nail olmağa imkan verən tədbirlər toplusudur. Strateji

idarəetmənin mərkəzində həmişə strategiya durur - şirkətin ətraf mühitdəki dəyişikliklərə (həm daxili, həm də xarici) əvvəlcədən planlaşdırılmış reaksiyası, əsas məqsədə çatmasına səbəb olur.

Məqalədə şirkətin strategiyasının formalaşdırılmasına təsir edən amillər, seçim strategiyalarının əsas prinsipləri, strateji idarəetmə mərhələləri, strategiyanın seçilməsində qaydalar və prosedurlar kimi məsələlər tədqiq olunmuşdur.

Açar sözlər: strategiya, amillər, şirkət, prinsiplər, mərhələlər, prosedurlar.

Strateji idarəetmə müəyyən qanunlara və strategiyanın hazırlanması zamanı nəzərə alınmalı olan prinsiplərə əsaslanır. Strateji idarəetmənin təşkili prinsipləri bütün şirkətin fəaliyyət prinsipləri ilə sıx bağlıdır. Məsələn, istənilən strategiyanın əsasında müəssisənin idarə edilməsinin əsas prinsipi, gəlirlilik prinsipi dayanır. Çünki şirkətdəki hər bir layihə mənfəət gətirməli və biznesi firavanlığa aparmalıdır.

Şirkətin strategiyasının formalaşmasına bir çox amillər təsir edir. Bu amillərin qarşılıqlı təsiri hər bir sənaye və şirkət üçün spesifikdir və həmişə zamanla dəyişir.

Bənzər situasiyalarda eyni strategiyaların seçilməsi heç vaxt baş verməyib. Strategiyayı müəyyən edən amillər həmişə bir-birindən və bir qayda olaraq, çox güclü şəkildə fərqlənmişdir. Strategiyaları formalaşdıran əsas amillərə aşağıdakılar daxildir:

- sosial, mülki, siyasi və tənzimləyici normalar;
- sənayenin cəlbədiciliyi və rəqabət şəraiti;
- xüsusi bazar imkanları və təhdidləri;
- təşkilatın güclü və zəif tərəfləri, rəqabət qabiliyyətləri;
- menecerlərin şəxsi ambisiyaları, biznes fəlsəfəsi və etik baxışları;
- şirkət dəyərləri və mədəniyyəti.

Bir qayda olaraq, daxili və xarici vəziyyətlər arasında sərhəd çəkilmədikdə, əhəmiyyətli rəqabət üstünlüklərinin əldə edilməsi təmin edilmədikdə və şirkətin fəaliyyəti yaxşılaşdırılmazsa, strategiya uğuru təmin etmir.

Şirkətin inkişaf strategiyalarının mahiyyətini, strukturunu və müxtəlif aspektlərini başa düşmək bizə bir sıra ümumi nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Birincisi, rəşional strategiya üç mühüm komponentdən ibarət olmalıdır: fəaliyyətin əsas məqsədləri və ya vəzifələri; fəaliyyət dairəsini məhdudlaşdıran ən əhəmiyyətli qaydalar və ya prosedurlar; məqsədlərə

çatmağa yönəlmiş fəaliyyətlərin ardıcılığı. Strategiyalar yalnız ümumi inkişafın istiqamətini müəyyən etdiyindən və sadəcə olaraq sabit məqsədlərə nail olmaq üçün proqramlar olmadığından, strategiyanın formalaşdırılması zamanı məqsədlərin təkamülü də nəzərə alınmalıdır.

İkincisi, effektiv strategiyalar bir neçə kəmiyyətə məhdud konsepsiya və istiqamətlər ətrafında inkişaf edir ki, bu da onlara sabitlik və tarazlıq verir. Bəzi istiqamətlər müvəqqəti ola bilər, digərləri isə strategiyanın sonuna qədər qalır. Eyni zamanda, fəaliyyətləri elə əlaqələndirmək lazımdır ki, xərc/gəlir nisbətindən asılı olmayaraq hər bir istiqamət resurslarla adekvat təmin olunsun.

Üçüncüsü, strategiya təkcə gözlənilməz faktorlarla deyil, çox vaxt naməlum amillərlə də məşğul olur. Heç bir mütəxəssis rəqabət aparan qüvvələrin necə davranacağı, təsir edən amillərin hansı təsirə malik olacağı və şirkətin heyvətə uğun və ya dərin uğursuzluq gözləyəcəyi barədə dəqiq proqnoz verə bilməz. Strategiyanın hazırlanması prosesinin mahiyyəti hədəflərinizə nail olmaq üçün kifayət qədər güclü və çevik mövqe yaratmaqdır.

Dördüncüsü, idarəetmənin hər bir səviyyəsi üçün öz strategiyasını hazırlamaq lazımdır. Eyni zamanda, strategiyaların təbəçiliyi və daha yüksək səviyyəli strategiyalara uyğunluğu aydın şəkildə müəyyən edilməlidir. Strategiyanın necə hazırlanmasının əhəmiyyəti yoxdur, lakin vurğulanan ümumiləşdirilə bilən nəticələrin nəzərə alınması vacibdir.

İqtisadi strategiyanın effektiv olması üçün onu işləyib hazırlayarkən bəzi tələbləri nəzərə almaq lazımdır, o cümlədən:

- aydın şəkildə tərtib edilmiş strateji məqsədlərin olması. Əgər şirkət gələcəkdə nəyə nail olmaq istədiyini bilmirsə, o zaman hər hansı strategiyanın hazırlanmasına başlamaq əbəsdır;

- təşkilatın bütün işçiləri üçün marketinq düşüncəsinin təmin edilməsi. İşçilərin maraqları və dəyərləri onlara tapşırılan rola uyğun gəlersə və şirkətlərinin çiçəklənməsi ilə həyati maraqlanırlarsa, strategiya effektiv olacaqdır. İnsan kapitalının əhəmiyyəti, yəni. şirkətin işçilərində kapitallaşdırılan bilik, bacarıq, nou-hau, toplanmış təcrübə daim artır;

- strategiya kifayət qədər çevik olmalıdır, xarici mühitə təsir etmək qabiliyyətini təmin etməlidir, məsələn, düşməne gözlənilməz hücumlar həyata keçirmək, bu da şirkətin rəqabət mövqeyinin güclənməsinə gətirib çıxarır;

- strategiya şirkətin mövqeyini qoruyarsa təsirli olar. Şirkət rəqiblərin hücumu zamanı etibarlı müdafiə sistemi yaratmaqla yanaşı, güclü tərəflərini gücləndirmək və zəif cəhətlərdən xilas olmaq üçün qayğı göstərməlidir.

Ümumiyyətlə, strategiyanın hazırlanması prosesi bir sıra ardıcıl mərhələlərdən ibarətdir. Bir sıra müəlliflər strategiyanın hazırlanmasını strateji idarəetmənin mərhələləri ilə müəyyən edirlər. Həqiqətən, əgər “strateji idarəetmə strategiyanın işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsinin təkrarlanan prosesidir” ifadəsinə əməl etsək, bu yanaşma özünü doğruldur.

Strategiyanın formalaşdırılması prosesi şirkətin xarici mühitindən potensial imkanların və təhlükələrin müəyyən edilməsini, risklərin və ətraf mühitə mümkün alternativlərin qiymətləndirilməsini əhatə edir. Bundan əlavə, hər hansı bir strateji qərar qəbul etməzdən əvvəl təşkilatın bütün güclü və zəif tərəflərini, habelə şəxsi və mövcud resurslar üçün strategiyaları qiymətləndirmək lazımdır.

Şirkətin mövcud imkanlardan istifadə etmək və risklərlə üzləşmək qabiliyyətini obyektiv qiymətləndirmək lazımdır. Mövcud bazar imkanları ilə firmanın müəyyən risk səviyyəsində səmərəli fəaliyyət göstərmə qabiliyyəti arasındakı uyğunsuzluğa əsaslanan strateji alternativ iqtisadi strategiya hesab ediləcək.

Strategiyanın hazırlanmasının ilkin mərhələsində şirkətin daxili vəziyyətinin hərtərəfli təhlili aparılır, bunun nəticəsində onun güclü və zəif tərəfləri müəyyən edilir və məqsədlərə çatmağa yönəlmiş tədbirlər üçün resurs dəstəyi imkanları qiymətləndirilir.

İkinci mərhələdə şirkətin xarici makro və mikromühiti ətraflı öyrənilir, müəyyən edilmiş imkan və təhlükələr nəzərə alınmaqla risklərin qiymətləndirilməsi aparılır. Şirkətin strategiyasının işlənilib hazırlanması proseduruna şirkətin strateji biznes sahəsi (SBS) arasında əlaqənin qurulması, onun fəaliyyətinin təhlili, müxtəlif SBS-lər arasında qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı əlaqənin dərəcəsinin qiymətləndirilməsi daxildir.

Gələcək strategiyanın effektivliyi əsasən ilkin mərhələnin inkişaf dərəcəsindən asılıdır.

Strategiyanın hazırlanmasının üçüncü mərhələsi seçilmiş strateji alternativlərin qiymətləndirilməsidir. Xarici mühitə, şirkətin məqsədlərinə və resurslarına uyğun olaraq, strateji alternativ şirkətin digər strategiyaları ilə ziddiyyət təşkil etməməlidir. Strateji seçim edərkən təşkilat üç qrup təlimatlar arasında ziddiyyətlərlə üzləşir: gəlirliliyin və satış həcminin

uzunmüddətli və qısamüddətli göstəriciləri arasında, daxili və xarici çeviklik arasında, çeviklik və sinerji arasında.

Strategiyanın hazırlanmasının dördüncü mərhələsi ən yaxşı strategiyalardan birini və ya bir neçəsini seçməkdir.

Strategiya seçərkən riayət edilməli olan qaydalar mövcuddur:

1. Ən mühüm meyarlardan biri təklif olunan strategiyanın SWOT təhlilindən əldə edilən strateji amillərlə necə əlaqəli olmasıdır. Əgər strateji alternativ müəssisənin xarici imkanlarından və əsas güclü tərəflərindən istifadə etmirsə və əlavə olaraq müəssisənin xarici təhdidlərini və zəif tərəflərini nəzərə almırsa, o, çox güman ki, uğursuzluğa məhkumdur.

2. Strategiya seçərkən aşağıdakı məqam da vacibdir:

- strateji alternativin əvvəllər qarşıya qoyulmuş məqsədlərin yerinə yetirilməsini təmin edə bilməsi;

- bu, korporativ missiyaya uyğun gəlirmi?

3. Verilmiş strateji alternativini dəstəkləyən bütün funksional strategiyaların qarşılıqlı əlaqədə olmasını təmin etmək lazımdır.

4. Bu alternativin risk dərəcəsini nəzərə almaq lazımdır, xüsusən də söhbət iri aktivlərin cəlb edilməsindən gedir.

5. Təşkilatın həm xarici, həm də daxili mühitinə aid olan müxtəlif təzyiq qruplarının bu strateji alternativə reaksiyasını da nəzərə almaq lazımdır.

İstifadə olunan ədəbiyyatlar:

1. Hacı Niyazi Əlikram oğlu Həsənov Biznesin strateji idarə edilməsi (Dərslük) Bakı-2018

2. M. A. Məmmədov, F. Ə. Məmmədova, Ş. İ. Əlizadə Strateji Menecment . Bakı: "Təhsil" ELM, 2021.

3. A. B. Abbasov, S. A. Abbasov "Biznesin əsasları", Bakı-2017

4. İsmayılov S. F. Müəssisənin diversifikasiya strategiyası. // Azərbaycanın Vergi Xəbərləri. №6. Bakı, 2011, s. 61-72.

5. B. H. Şirinov, Ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında rəqəmsal strategiyanın rolu, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti Tikintinin İqtisadiyyatı və Menecment Elmi-Praktik jurnal, Bakı-2023, № 1, s 188-192.

UDC 378

**AZERBAIJAN EXPERIENCE OF MANAGING
INFRASTRUCTURE AND INVESTMENT-CONSTRUCTION
PROJECTS IN TERRITORIES LIBERATED FROM
OCCUPATION
(Part 1)**

Valiyev Farahim Alif

*Azerbaijan University of Architecture and Construction, PhD in
Economics, assistant professor*

Email: veliyevferahim61@gmail.com

ORCID 0000-0003-1912-0515

Abstract: Throughout history, conflicts and wars among nations have led to extensive destruction, necessitating post-conflict recovery efforts to rebuild infrastructure, regions, and cities. Following the Second World War, one of the most severely affected areas was the economic region of Karabakh and Eastern Zangezur, comprising 20% of Azerbaijan's territory. After 30 years of occupation, Azerbaijan successfully liberated seven regions, including Shusha and Soharidi, in 2020. During the occupation, these areas suffered significant damage, with residential buildings, cultural monuments, and infrastructure left in ruins, resulting in over \$100 billion in losses.

This article explores the reconstruction and economic revitalization efforts undertaken in the liberated Karabakh and East Zangezur economic regions. It investigates the innovative management approaches and methods employed in implementing these projects, presenting Azerbaijan's pioneering model in post-conflict construction. This experience holds valuable lessons, particularly for the recovery of Ukrainian territories devastated by Russian occupation.

Keywords: *post-conflict period, economic recovery, Karabakh economic region, infrastructure projects, state program, Azerbaijan model, educational initiatives, smart village development.*

Introduction:

After 30 years of occupation, Azerbaijan liberated 7 districts, including Shusha city, from occupation in 2020. This area was occupied for the longest time after the Second World War, and during the 30-year occupation, all the residential buildings, cultural and religious monuments and all the infrastructure of the area were destroyed. In total, more than 100

billion US dollars were damaged in this region. When we confirm the economic recovery of countries that have experienced a period of conflict in the world, it is known that they are facing very serious problems. Post-conflict countries such as Iraq, Afghanistan, Kosovo, Croatia are experiencing economic decline, high inflation, chronic fiscal deficit, high public debt, destroyed physical capital, human capital and social capital, destroyed economic stimulus, poverty and mass unemployment.

In the post-conflict period, the correct definition of the economic development strategy and the application of effective forms of management are of particular importance in the recovery process of the countries facing war-damaged countries in order to solve these problems more painlessly.

1. World practice of post-conflict economic recovery:

If we look at the international experience, we see that in the post-war period, various programs of support and compensation programs were implemented for the construction and restoration works carried out in the war zones. For example, after the Second World War, France and Italy implemented economic recovery based on the Marshall Plan [4]. According to the Iraq-Kuwait Compensation Commission, Iraq paid more than \$50 billion in compensation for the damage it caused to the Kuwaiti economy and citizens in 1990-1991. Regrettably, it should be noted that the Republic of Azerbaijan currently carries out construction and restoration works at the expense of its internal capabilities, and therefore the efficient management of implemented projects and the application of modern management methods are of great importance.

When the government of Azerbaijan started the economic recovery of the territories freed from occupation, the main goals of the economic development strategy were to ensure the safety of households and at the same time economic security, provide the necessary social services to the population, reduce unemployment, and promote productive investment.

It should be noted that, the implementation of construction and restoration works of this volume, the return of the population to their native land, is a very difficult problem for any country, especially for Azerbaijan, whose GDP is 78 billion US dollars. Another factor that complicates the problem is the mining of those areas. Mine clearance also requires huge financial resources. , in 2020-2022, 57.6 thousand hectares area was cleared from mines

Today, unfortunately, Azerbaijan carries out the infrastructure, construction and economic restoration works in the post-conflict zone with its own internal resources, especially with the funds of the state budget, and

therefore, the effective use of the allocated funds, the reduction of the project implementation period, and the cooperation of all organizations operating in these works. The application of new management forms and methods is very important for effective coordination of the activity [8].

References:

1. "Questions on the liberated territories of the Azerbaijan Republic." Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the creation of a coordination headquarters for the centralized solution of issues in the liberated territories of the Republic of Azerbaijan, November 24, 2020.
2. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the establishment and operation of the public legal entity "Recovery, Construction and Management Service in the Karabakh Economic Region." Baku city, July 21, 2022, №1757.
3. Adoption of the "I State Program on the Great Return to the Territories Freed from Occupation of the Republic of Azerbaijan".
4. State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. Regions of Azerbaijan 2021. Statistical compilation. Baku: 2021, 844 p.
5. State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. Statistical Indicators of Azerbaijan. Statistical compilation / 2022. Baku: 2022, 748 p.
6. Hartshorne, Richard (Jan, 1950). "The Franco-German Boundary of 1871", World Politics, pp. 209–250.
7. "How The Potsdam Conference Shaped The Future Of Post-War Europe". Imperial War Museums. Retrieved 12 February 2018.7, <https://stat.gov.az/>
8. МАМЕДОВ, М., МАМЕДОВА, Ф., ГАНИЄВ, Х., & НАГДІЄВ, О. (2021). ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM AND DEVELOPMENT STRATEGY FOR THE RESTORATION OF THE LIBERATED TERRITORIES OF AZERBAIJAN IN THE POST-CONFLICT PERIOD. Економіка транспортного комплексу, (38), 45-45.
9. Mammadov, M., F. Mammadova, and Kh Ganiyev. "The main directions of reintegration of the economy of the de-occupied territories into the country's economy." (2022).
10. Новрузов Р. Є. PECULIARITIES OF THE FORMATION OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE IN THE TERRITORIES OF AZERBAIJAN LIMITED FROM THE OCCUPATION //Київський економічний науковий журнал. – 2023. – №. 1. – С. 53-59.
11. Mammadov, M., F. Mammadova, and Kh Ganiyev. "The main directions of reintegration of the economy of the de-occupied territories into the country's economy." (2022).

UDC 378

AZERBAIJAN EXPERIENCE OF MANAGING INFRASTRUCTURE AND INVESTMENT-CONSTRUCTION PROJECTS IN TERRITORIES LIBERATED FROM OCCUPATION (Part 2)

*Valiyev Farahim Alif, assistant professor
Azerbaijan University of Architecture and Construction, PhD in Economics,
Email: veliyevferahim61@gmail.com
ORCID 0000-0003-1912-0515*

2. Implemented Infrastructure and Construction Projects

Following the liberation of territories in 2020, immediate economic recovery efforts commenced alongside the initiation of crucial infrastructure projects. On November 16, 2020, the groundbreaking ceremony for the Fuzuli-Shusha highway marked the start of its construction, swiftly followed by project implementation. The highway was officially opened on November 7, 2021[4]. Let's delve into the technical details of this project, completed within a short timeframe.

Spanning 81.6 km, the highway boasts first-class technical specifications, featuring 4-6 traffic lanes and a soil bed width ranging from 14 to 21 meters. Throughout its construction, 137 culverts measuring 7200 m in length, 30 underpasses spanning 1110 meters, 7 automobile bridges totaling 763 m, 7 car tunnels stretching over 6358 m, and 9 viaducts covering 1980 m were erected [1]. To expedite work in challenging terrain, the project was divided into 5 segments [4]. In addition to resources from the State Agency of Motorways of Azerbaijan, local companies and Turkish firms such as "Kolin Construction" and "Cengiz Construction Industry and Trade" were enlisted for their expertise in managing complex projects and modern technologies. The tender procedures were conducted with full transparency to optimize financial resources.

Another significant infrastructure undertaking is the Fizuli International Airport, boasting a 3000-meter-long runway and a width of 60 meters. Leveraging modern technologies, the airport, capable of serving 200 passengers per hour, is equipped with advanced navigation systems suitable for all modern aircraft types[1]. Two modern asphalt-concrete units, three chopping-sorting units, one concrete plant, and one mixing mechanical unit were installed to enable round-the-clock operations. The swift completion of this modern airport in just 8 months was facilitated by the application of modern management methods. Given the industrial potential of the liberated territories, the airport in Fuzuli plays a crucial role in facilitating the export of industrial products from

Karabakh to the global market and expanding regional export opportunities.

Another significant infrastructure endeavor, the construction of Zangilan Airport, commenced in April 2021 and concluded on October 20, 2022. This airport features a 3000-meter-long, 60-meter-wide runway and a terminal capacity of 200 passengers per hour. International companies were engaged in its construction, selected through a tender process adhering to international standards. On August 16, 2021, ground was broken for Lachin Airport, the third airport in the Karabakh region. The airport will feature a 3000-meter-long runway, a 60-meter-wide apron area, and a terminal covering 5,000 square meters, designed to accommodate 200 passengers per hour in accordance with international standards. The initial phase of construction involves land leveling, including excavation totaling 6.9 million m³ (including blasting) and land filling of 3.8 million m³ [5].

In April 2021, construction commenced on a smart village project in Agali village, Zangilan region. The project encompassed 200 individual ecological houses, 4 two-story non-residential buildings, a school accommodating 360 students, and a kindergarten with 60 places. Innovative construction materials were utilized on an area exceeding 110 hectares. By May 2022, 200 "smart" villages, integrating modern information technologies, were completed, and residents were relocated to these houses [4].

In November 2020, the "I State Program on the Great Return to the Liberated Territories of the Republic of Azerbaijan" was adopted to facilitate the planned and effective implementation of construction and restoration works in the liberated territories. The program includes the restoration of 100 settlements (8 cities, 8 settlements, and 84 villages). Territorial planning documents for 43 settlements, including 7 cities and 36 settlements and villages, have been prepared and are currently being implemented [3]. The Action Plan outlines 188 measures across 6 priority directions and 25 action areas. Notably, the construction of the strategically important 11.6 km-long Murovdag tunnel is underway. Between 2020 and 2023, \$9.5 billion USD from the state budget were allocated for construction and restoration works. All 7 district centers are rapidly developing, facilitating the return of the population to their homeland [5]. The program aims to relocate 34,500 families to Karabakh and Eastern Zangezur by 2026, with an allocation of \$26.5 billion USD in the state budget by 2030 [3].

3. New management forms applied in the restoration of Karabakh and Eastern Zangezur economic regions

The application of new management methods was necessary for the implementation of the aforementioned large-scale construction, restoration and

infrastructure projects. Since there were 62 administrative regions in Azerbaijan until then, the infrastructure and construction projects implemented in the regions were led by the local executive authorities of those regions. This would create a huge problem in the application of modern management methods and in the implementation of control over the spending of allocated funds. Therefore, the President's Special Representative Institute was established for East Zangezur and Garabagh economic regions. In order to coordinate the activities, a Coordination Headquarters was established on July 7, 2021 for the centralized resolution of issues in the Karabakh and Eastern Zangezur economic regions and the liberated territories of the Republic of Azerbaijan[2]. The Headquarters, a new model of functional management, plays the role of a center that coordinates institutions performing separate tasks on specific issues at the highest level. The Coordinating Headquarters, while having a centralized structure, is also established according to the principle of hierarchical management. At the same time, it covers both central executive power bodies and local executive power bodies and performs the function of a bridge between institutions. This ensures flexibility and efficiency in solving socio-economic, humanitarian, organizational and other urgent issues to be carried out in the liberated territories. This composition of the headquarters allows to carry out strategic planning at a high level along with current affairs. The headquarters is actually organized in accordance with all the principles of management and adequately copes with the tasks set before it. In order to improve the management of construction and restoration works, the Restoration, Construction and Management Service was established in the Karabakh Economic Region on July 21, 2022. The scope of this service includes the organization of the construction of multi-apartment buildings and individual residential houses, temporary management of the apartments in those buildings until they are fully handed over to residents, management of utilities, and organization of landscaping and greening works in the relevant area.

One of the innovative innovations carried out in the management system is the creation of the "Portal for monitoring and reporting the implementation of the State Program for the Great Return to Territories Freed from Occupation". Through the portal, executive bodies, economic regions, cities and regions, as well as implementation periods for objects, technical-economic and other necessary indicators of projects, information on the current situation, relevant photo and video materials, as well as direct (online) in relation to large projects, related to the measures mentioned in the Program camera surveillance is provided. Because all projects are implemented mainly at the expense of the state budget, ensuring transparency and accountability is one of the main tasks

facing the management system.

It should be noted that considering that the Republic of Ukraine will face similar problems on a larger scale, studying this experience will be very useful

Conclusion

The analysis conducted indicates that centralized state administration plays a crucial role in post-conflict reconstruction, construction, and infrastructure projects. The rapid implementation of such projects in the East Zangezur and Karabakh economic zones highlights the effectiveness of the Azerbaijan model in post-conflict construction—a novel approach in global practice. The success of this model suggests its potential applicability in other regions worldwide, with particular relevance to the Republic of Ukraine.

References:

1. "Questions on the liberated territories of the Azerbaijan Republic." Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the creation of a coordination headquarters for the centralized solution of issues in the liberated territories of the Republic of Azerbaijan, November 24, 2020.
2. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the establishment and operation of the public legal entity "Recovery, Construction and Management Service in the Karabakh Economic Region." Baku city, July 21, 2022, №1757.
3. Adoption of the "I State Program on the Great Return to the Territories Freed from Occupation of the Republic of Azerbaijan".
4. State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. Regions of Azerbaijan 2021. Statistical compilation. Baku: 2021, 844 p.
5. State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. Statistical Indicators of Azerbaijan. Statistical compilation / 2022. Baku: 2022, 748 p.
6. Hartshorne, Richard (Jan, 1950). "The Franco-German Boundary of 1871", World Politics, pp. 209–250.
7. "How The Potsdam Conference Shaped The Future Of Post-War Europe". Imperial War Museums. Retrieved 12 February 2018.7, <https://stat.gov.az/>
8. МАМЕДОВ, М., МАМЕДОВА, Ф., ГАНИЄВ, Х., & НАГДІЄВ, О. (2021). ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM AND DEVELOPMENT STRATEGY FOR THE RESTORATION OF THE LIBERATED TERRITORIES OF AZERBAIJAN IN THE POST-CONFLICT PERIOD. Економіка транспортного комплексу, (38), 45-45.
9. Mammadov, M., F. Mammadova, and Kh Ganiyev. "The main directions of reintegration of the economy of the de-occupied territories into the country's economy." (2022).
10. Новрузов Р. Є. PECULIARITIES OF THE FORMATION OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE IN THE TERRITORIES OF AZERBAIJAN LIMITED FROM THE OCCUPATION //Київський економічний науковий журнал. 2023. №. 1. С. 53-59.
11. Mammadov, M., F. Mammadova, and Kh Ganiyev. "The main directions of reintegration of the economy of the de-occupied territories into the country's economy." (2022).

UDC 502

MEASURES FOR EFFECTIVE ORGANIZATION OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN AZERBAIJAN INDUSTRY

*Yusifov Elshad Masim, Phd, Associate Professor
Azerbaijan University of Architecture and Construction
ORCID ID: 0000-0003-1946-2937*

*elshad.yusifov@azmiu.edu.az
Asadli Elgun Ehtiram, Master student
Azerbaijan University of Architecture and Construction*

Changes in the conditions of the foreign business environment due to the increasing environmental demands of consumers for products, demands of shareholders, regulatory requirements, and the increase in the prices of resources impose a number of important tasks on industrial enterprises. These are the following:

1. Creating new environmentally friendly products and markets to ensure the exchange of those products.
2. Using environmental factors to create competitive advantages.
3. Increasing attractiveness for investors.
4. Determining ecological and economic efficiency potentials.
5. To comply with the requirements of environmental legislation.

Enterprises are beginning to realize all the competitive advantages of "green production" and are trying to focus their activities, products and services on ecological emphasis. This approach is currently an important factor in business competitiveness.

In the international context, the pollution of the ecological environment, the decrease of natural resources and, on the contrary, the growth of demand, along with the achievement of sustainable development, necessarily depend on the provision of "green" industrial production. The projects implemented in the relevant direction are also important in Azerbaijan. "Azerbaijan 2030: National Priorities for socio-economic development" approved by the President of the country defines an important framework for the development of various fields, including industry [1]. The 5th priority reflected in this document mentions the necessary directions related to ensuring environmental safety. Thus, the relevant priority called "Clean environment and "green growth" country" aims to intensify "green production". The organization of industrial production in the country

through the application of environmentally efficient technologies, the promotion of waste reprocessing, as well as the cleaning of polluted areas, the stimulation of the application of "green" innovations, which are considered the driving force for the improvement of the environmental management system in industrial enterprises, are also part of the macroeconomic policy.

The recycling organized in the industrial enterprises of Azerbaijan allows the development of "green production" and the increase of the production volume of competitive industrial products. State policy is fertile for improving the environmental situation. A special place is given to the process of "recycling" in the modern economic system formed in the country. After the stage of general consumption, various wastes generated are sorted and made reusable. Here, the main goal is to ensure the elimination of overuse of resources and environmental damage, thereby forming new raw material resources. Ideas related to saving costs and convenient organization of recycling have led to practical steps in this direction in the country. Balakhani Industrial Park was established on December 28, 2011 in order to be beneficial from an ecological point of view, as well as to create a fertile environment for the activities of investors with possible financial resources [2]. Recycling is the most important of all processes during the activity of this industrial entity. The proper and efficient organization of the activity of the industrial subject has led to the expansion of its territory and infrastructure over time.

Acting as a resident in the territory of the industrial entity offers various advantages to industrial enterprises, as we mentioned. Thus, industrial enterprises were exempted from a number of taxes for 10 years, including property, estate and land tax. Provided that they organize activities in accordance with the country's sustainable development policy and principles of environmental protection, as well as the requirements of international standards, by applying new technological equipment and methods as part of the environmental management policy. Goods made using waste raw materials in Balakhani are exported to different countries.

Balakhani Industrial Park is not the only industrial subject organized by state investment for the purpose of improving the environmental situation in the country [3]. One of the economic entities that has a progressive influence on the situation in this field is the Baku Solid Household Waste Incineration Plant.

One of the important solutions in the direction of managing environmentally harmful waste and minimizing its impact on the environment is to obtain energy from that process as a result of the destruction of those wastes by burning. The Baku Solid Household Waste Incineration Plant, which was created as a result of the implementation of the "Comprehensive Action Plan for the Improvement of the Environmental Situation in the Republic of Azerbaijan for 2006-2010", started its work in 2012 [4].

Thus, now the process of determining environmental goals should be based not only on the results of the assessment of the enterprise's compliance with environmental legislation and on the significant environmental aspects determined as required by the current version of the standard, but also on environmental standards. The risk-based approach is also supported by the standard's new provision on the integration of environmental management into the core business processes of an industrial enterprise. The need to move environmental management from a tactical level to a strategic level is supported by such a change as the elimination of the function of the senior management representative for the environmental management system in the ISO 14001 standard. The new version of the standard emphasizes the need for direct participation of the management of industrial enterprises in the development of corporate environmental strategies and ensuring sustainable business development.

Against the background of these changes, it should be noted that the issue of product life cycle management in the country may require significant efforts from a number of industrial companies to develop environmental management systems, due to the need to improve the environmental services market and environmental infrastructure.

One of the main reasons for the recent improvement of the environmental situation in Azerbaijan was the liberation of Azerbaijani lands from occupation in 2020. Extensive construction and restoration, as well as economic reconstruction measures are being carried out in those areas. One of the strategic goals envisaged in the mentioned direction is the formation of a green energy zone there [5]. "Green energy zone" envisages meeting the demand for energy by maximizing the use of green energy, i.e. renewable energy sources. Environmentally friendly and energy-efficient results in the energy value chain of regions using "green" technologies will lead to energy exports. The signing of the Memorandum of Understanding between the Ministry of Energy of the Republic of Azerbaijan and the BP company of Great Britain indicates that there will be promising successful

results in the field of environmental management and efficient use of environmental resources. BP announced the goal of "net zero emissions" in 2020. Also, the cooperation will primarily include assessment of the capacity and environment required for large-scale decarbonization, integration of transport and energy systems, as well as implementation of renewable energy projects in other settlements of the country.

Cooperation in the environmental sphere not only with the BP company, but also with other foreign companies will be an impetus for the diversification of economic activity in Azerbaijan, as well as the formation of a competitive energy products market, "green growth" and the realization of the goals set by prioritizing becoming a country with a clean ecological environment. In particular, important work in the direction of low-carbon transport, clean energy projects, "green" settlements, waste management, "green" industrial enterprises, natural solutions for the climate, integrated organization of partnerships, as well as the development of integrated and decarbonized energy and transport systems in the liberated territories. continues to be seen. In addition, on June 3, 2021, an agreement was signed with the BP company regarding the construction of a solar power plant with a capacity of 240 MW in Zangilan and Jabrayil regions.

Regarding the analysis of the field of effective organization of environmental management, economic growth in the prospective period in Azerbaijan is the application of ecologically effective techniques, methods and technologies, the use of "green" energy sources, the use of waste as raw materials in recycling, as well as the presence of solutions in the direction of the restoration of areas polluted by waste creates a reason to say that it will be related to.

References:

1. Azerbaijan 2030: National Priorities for socio-economic development" [Electronic resource], Baku - February 02, 2021, <https://president.az/az/articles/view/50474>
2. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the establishment of the Balakhani Industrial Park [Electronic resource], Baku - December 28, 2011 <https://tamizshahar.az/az/layiheler/3>
3. On measures related to the improvement of the management of industrial parks, industrial districts and agroparks [Electronic resource], Baku - January 22, 2021 <https://e-qanun.az/framework/46709>
4. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the approval of the "Comprehensive Action Plan for 2006-2010 Improvement of the Environmental Situation in the Republic of Azerbaijan" [Electronic resource], Baku - September 28, 2006 <https://fhn.gov.az/uploads/legislation/aze/serencamlar/28.09.2006.pdf>
5. [az/az/articles/view/6875/print](https://president.az/az/articles/view/6875/print)

УДК 796.01

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

*Алієв Р. А. ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

В умовах ринкових стосунків сучасні економічне, політичне і соціальне середовища пред'являють підвищені вимоги до студентів вузів. В період швидкого розвитку суспільства, професійні знання та уміння стають на другий план. Дуже цінується вміння знаходити нестандартні рішення, проявляти творчі здібності, цінується креативність та інноваційні ідеї. Це накладає вимоги до випускника ВНЗ, який повинен демонструвати з високих рівень професіоналізму та володіти розвиненими психофізичними якостями, що дозволяють адаптуватися до професійного навантаження і сприяючими творчому довголіттю [1].

Заняття з фізичного виховання повинні проводитися двічі на тиждень, таким чином студенти отримують мінімальний руховий режим. У літературі дуже багато згадується, о самостійних заняттях та о гігієнічній гімнастиці кожного ранку, тоді фізичне навантаження переходить на середній рівень. Але в сучасному світі з великою швидкістю і багатою кількістю зацікавлених соцмережами, студенти не отримують і мінімального навантаження. Керівництво шкіл, ВНЗ не вважає доцільним навіть уроки два рази на тиждень. Як показують дослідження, рухова активність позитивно впливає на розумову працездатність студентів. Для накопичення резервів, удосконалення фізичних і функціональних можливостей рекомендовано займатися фізичними вправами не менше трьох разів на тиждень [2].

На необхідність прикладної фізичної підготовки при навчанні виробничих робітників вказувалося в роботах вчених уже на початку минулого століття.

Дещо інший підхід пропонує інший вчений, на думку якого студентам, які навчаються за юридичними, технічними спеціальностями, необхідний високий рівень прикладної психофізичної підготовки, а представникам гуманітарних професій досить мати хороший рівень загальної фізичної підготовленості.

Представникам гуманітарних професій для розвитку загальної витривалості рекомендується займатися легкою атлетикою, плаванням, лижним спортом, веслуванням, усіма видами туризму.

Елективний компонент навчальної програми фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів містить загальні рекомендації щодо змісту професійно-прикладної фізичної підготовки студентів різних спеціальностей і не враховує особливостей їхньої майбутньої професійної діяльності [3].

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що питання змісту, організації фізичного виховання, спортивно-оздоровчої діяльності та їх професійної спрямованості у вузах вивчені недостатньо. І багато внз нехтують питанням ППФП та розвитком в цьому напрямку. Необхідно зазначити, що у більшості студентів немає інтересу до занять фізичним вихованням. Основна причина цього – відсутність диференційованого підходу до характерних вправ і навантажень, які пропонуються студенту, а також дуже низький рівень фізичної підготовки сучасної молоді. Відсутнє також необхідне стимулювання до занять фізичною культурою і ППФП.

Для вирішення педагогічних завдань фізичного виховання студентів економічних спеціальностей доцільно комплексно застосовувати засоби фітнес-тренувань та загальнорозвивальні вправи. Враховуючи режим роботи і її специфіку деякі компанії пропонують своїм співробітникам абонементи до спортзалу, басейну, тренажерного залу, влаштовують ігри у футбол, баскетбол, волейбол, запрошують тренера для занять з фітнесу та інше. Такий підхід дуже стимулює та наглядно демонструє робітникам ставлення керівництва до них, з позитивної точки зору.

Література:

1. Завидівська Н. Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: дис. канд. пед. наук: 24.00.02 . Львів. 2002. 230 с.
2. Олексієнко Я. І., Дудник І. О., Субота В. В. Формування фізичного стану студентів закладів вищої освіти засобами фітнес-технологій. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 74. Т. 3. С. 49–54.
3. Іванова Л. А. Аналіз інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту : вид. «Концепт». № 8. 2015. С. 90.

УДК 378.14.032

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ФАХІВЦІВ

*Арінушкіна Н. С., к.т.н., доцент
nataliaarinushkina@gmail.com*

*Грищенко Т. М., ст. викл.
tamaragrisenko55@gmail.com*

Бобошко А. О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасна вища професійна школа, розвиваючись на основі багатовікових традицій вітчизняної та зарубіжної вищої освіти, інноваційної нормативної основи, постійно вимагає оновлення методології, теорії та методики підготовки фахівця.

Тому, сучасні технології навчання повинні представляти собою синтез здобутків педагогічної науки та практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і нововведень, що породжені суспільним прогресом, процесами гуманізації та демократизації суспільства [1].

Одним із актуальних напрямів діяльності вищих навчальних закладів є здійснення інноваційного підходу до організації освітнього процесу.

Під інновацією розуміють зміни, які мають суттєвий характер, супроводжуються змінами в способі діяльності та стилі мислення.

Однією з основних властивостей інноваційної освіти є професіоналізм.

Під професіоналізмом фахівця розуміють: певний рівень майстерності розв'язання професійних завдань; здатність у межах своєї професії до надійної, безвідмовної діяльності; творчість у нестандартних ситуаціях, пошук ефективних рішень; високий інтелектуально-особистісний рівень розвитку; наявність ключових кваліфікацій та компетенцій.

Для підвищення компетентності фахівців необхідно створювати інноваційні методи підходів до організації освітнього процесу, оскільки до системи освіти висувуються високі вимоги: підготовка фахівців до життя та діяльності в світі, що швидко змінюється, де постійно доводиться вирішувати нестандартні завдання, вирішення

яких передбачає наявність умінь і навичок планувати та аналізувати власні дії.

Інноваційний підхід до навчання студентів має бути системним, у ньому мають бути переглянуті теоретичні та практичні підходи до змісту освіти, професійно-педагогічної підготовки викладачів, розробки нових технологій та методів навчання.

Основу інноваційних освітніх технологій, які застосовують у навчальному процесі, має становити соціальне замовлення, професійні інтереси майбутніх фахівців, облік індивідуальних, особистісних особливостей здобувачів. При підготовці фахівців у вищій школі застосування інноваційних форм та методів необхідно органічно поєднувати з прагматичним розумінням цілей, завдань навчання та підготовки кадрів [2].

Інноваційні методи створюють умови для формування та закріплення професійних знань, умінь та навичок у здобувачів, сприяють розвитку професійних якостей майбутнього спеціаліста.

Використання викладачами інноваційних методів у процесі навчання сприяє подоланню стереотипів у викладанні різних дисциплін, виробленню нових підходів до професійних ситуацій, розвитку творчих, креативних здібностей здобувачів.

Впровадження інноваційних технологій у навчальний процес призводить до формування ключових професійних компетенцій майбутніх фахівців шляхом застосування різних активних форм та методів навчання: створення проєктів, підготовка публічних виступів, дискусійне обговорення професійно важливих проблем, навчання у співпраці, створення проблемних ситуацій, підготовка професійно спрямованих відеофільмів і т.д.

Перехід від інформаційно-пояснювального навчання до інноваційно-дієвого пов'язаний із застосуванням у навчальному процесі нових комп'ютерних та різних інформаційних технологій, електронних підручників, відеоматеріалів, які забезпечують вільну пошукову діяльність.

У ігровому імітаційному моделюванні застосовуються різні ігри: ділові, атестаційні, організаційно-діяльні, інноваційні, що призводять до формування інноваційного мислення. Для навчальних ігор характерні багатоваріантність та альтернативність рішень, з яких потрібно зробити вибір найбільш раціонального.

Інноваційна освітня проєктна діяльність є ефективною формою організації навчального процесу, спрямованою на індивідуальний

розвиток пізнавальних інтересів та творчих здібностей здобувачів. Цей метод передбачає оволодіння технологією презентації різноманітних творчих робіт (звітів, оглядів, рефератів, доповідей на професійно орієнтовані теми).

Метод проєктів належить до дослідницької форми навчання. В основі цього методу лежить розвиток пізнавальних навичок здобувачів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення та творчих здібностей, він орієнтований на самостійну діяльність здобувачів – індивідуальну, парну чи групову, яку здобувачі виконують протягом певного проміжку часу. Цей підхід органічно поєднується із груповим підходом до навчання.

Метод проєктів завжди передбачає вирішення певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів та засобів навчання, а з іншого, інтегрування знань та умінь із різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей.

Існуюче освітнє середовище у вищому навчальному закладі недостатньо активізує та використовує внутрішні ресурси суб'єктів освітньої діяльності, їх творчий потенціал.

Необхідно відзначити, що в основі інноваційних методів навчання здобувачів лежать активні методи, які допомагають формувати творчий, інноваційний підхід до розуміння професійної діяльності, розвивати самостійність мислення, уміння приймати оптимальні рішення в умовах певної ситуації. Як показує практика, використання інноваційних методів у професійно-орієнтованому навчанні є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців. Використання різноманітних методів та прийомів активного навчання пробуджує у здобувачів інтерес до самої навчально-пізнавальної діяльності, що дозволяє створити атмосферу мотивованого, творчого навчання та одночасно вирішувати цілий комплекс навчальних, виховних завдань, що розвивають.

Література:

1. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. Л. З. Ребухи. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 143 с.
2. Буянова Г. В., Удалова О. Ю. Інноваційні форми і методи навчання у системі освіти України. *Проблеми освіти*. 2022. Вип. 2(97), С. 190– 207.

УДК 330.4 УДК 65.014 ББК 65.290-2 К 100**ВИКЛЮЧЕННЯ З РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ПОНЯТЬ
«ПОВНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ» І «ПОВНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ»
ЯК ПОМИЛКОВИХ**

*Бабайлов В. К., к.е.н., доцент
super_super-kod@ukr.net*

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

Як свідчить практика інтерес до ризиків і управління в умовах ризиків має стабільну тенденцію до зростання. При цьому зроблені значні досягнення у поглибленні розуміння сенсу ризиків і ризик-менеджменту [1-2].

Однак існують й значні недоліки і навіть помилки у знаннях і практиці їх використання у ризик-менеджменті. Так, досі продовжується розмова про управління ризиками замість управління в умовах ризиків.

Відсутнє й засвоєння і використання основного, найважливішого критерію класифікації ризиків через один, єдиний, найбільш правильний принцип - професійний принцип.

У даній доповіді автор вважає за необхідне звернути увагу на існування й такої розповсюдженої помилки – поряд зі ризиками вважають існування ще й повної визначеності і повної невизначеності.

Поглиблений аналіз привів автора до висновку, що повна визначеність і повна невизначеність не можуть існувати у принципі. Цей висновок був представлений автором на Першому чемпіонаті світу з економіки у жовтні 2023 року.

Метою доповіді і стале ознайомлення зі декілька уточненими аргументами доведення відсутності понять і явищ «повна визначеність» і «повна невизначеність».

Для досягнення цієї мети, по-перше, необхідне констатувати, що уся практика діяльності людства приводить до висновку, що за межами діяльності людини нема ризику, а значить нема як визначеності, так і невизначеності. Це принцип, критерій: ризик і діяльність невіддільні одне від одного: якщо є будь-яка діяльність – завжди існує й ризик; нема діяльності – нема й ризику.

По-друге, вже давно доведено, що зміст будь-якого ризику включає саме два елементи, дві обов'язкові його частки : визначеність і невизначеність . Тобто, визначеність і невизначеність завжди існують у нутрі ризику, діяльності причому разом, одночасно. Тому у ризику не може бути або однієї визначеності (тобто, повної визначеності), або однієї невизначеності (тобто, повної невизначеності).

Але може скластися така хибна думка, природа якої слідує з такого наочного прикладу: так, здавалось би, що існує стовідсоткова визначеність, й тільки визначеність, тобто повна визначеність за межами ризику. Так, може скластися думка, що, наприклад, планета Місяць існує одна, об'єктивне, незалежне від нашої думки, поза нашої діяльності, поза ризику. Тобто, визначеність може існувати окремо від невизначеності, тобто як повна визначеність.

Але величезна омана такого уявлення у наступному. Глибокий роздум, аналіз цієї ситуації приводить до іншого висновку. Так, у дійсності поняття одна планета «Місяць» – це всього лише результат вже наших думок, саме нашої діяльності, домовленості всіх астрономів, що Місяць один. У дійсності ми могли б називати Місяцем і Марс – як Місяць номер два, і Венеру – як Місяць номер три тощо.

Тому слідує *остаточний висновок*: визначеність і невизначеність існують тільки у діяльності, а значить – тільки у ризику, й тільки разом, одночасно, а значить вони ніколи не можуть бути повними. Тобто, повна визначеність і повна невизначеність не існують взагалі.

Автор переконаний в тому, що виключення зі ризик-менеджменту понять «повна визначеність» і «повна невизначеність», як розповсюдженою помилки, і впровадження цієї новітності у професійну підготовку фахівців без сумніву сприятиме підвищенню якості їх знань і ефективності їх майбутньої менеджерської діяльності через усунення просто зайвих втрат часу на розмови і дії відносно повної визначеності і повної невизначеності.

Література:

1. Бабайлов, В., & Курденко, О. (2022). ВІД РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДО РИЗИК-ЕКОНОМІКИ. Економіка та суспільство, (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-46>
2. Бабайлов, В., & Дмитрієва О. (2023). РИЗИК-ІНЖЕНЕРІЯ І РИЗИК-ВИРОБНИЦТВО ЯК УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНЖЕНЕРНИХ І ВИРОБНИЧИХ РИЗИКІВ. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, (30). DOI: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2023.30.204>

УДК 387.1

**СТОСОВНО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
У СТУДЕНТІВ**

*Вербицька В. І., к.е.н., доцент
verbytska@i.ua*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Велика кількість інформації ставить багатьох людей у глухий кут, тим більше, що різні джерела досить часто суперечать один одному. Це особливо актуально для студентів, яким треба навчитися працювати з даними та правильно інтерпретувати їх.

Майже щодня людина отримує нову інформацію як довільно, так і мимоволі, і ця інформація може стосуватися як речей, що її цікавлять, так і відверто їй непотрібних. Якщо ж людина буде просто сприймати те, що чує чи бачить, вона має можливість потрапити в ситуацію, коли їм маніпулюватимуть, внаслідок чого відбудеться наслідування думок та вказівок інших, а людина позбудеться власного шляху розвитку.

У реальному житті досить багато проблем і труднощів, які не мають однозначної правильної відповіді, а знайти авторитетну особистість, яка є експертом, не завжди легко чи можливо. Безперечно, іноді слід прислухатися до «лідерів думок» у будь-яких сферах життєдіяльності внаслідок їх більшого ступеня досвідченості і їм слід довіряти, проте людям характерно також і робити помилки. Погоджуватися чи не погоджуватися, як саме вчинити, як діяти у тій чи іншій ситуації, людина має визначити індивідуально, а для розвитку навичок самостійного прийняття рішень необхідні навички правильного застосовування критичного мислення, оскільки саме воно здатне сформувати людину як особистість. Тому навчання студентів критичному мисленню є важливим завданням для викладачів вишів, і є вкрай важливим, щоб студенти навчилися мислити та аналізувати, а також ставити вірні питання.

Студенти одержують нову інформацію під час занять. В більшості випадків вони легко сприймають за істину те, що чують або бачать від викладачів. Очевидно, що створення дискусійних моментів в процесі надання інформації сприятиме їх скорішому інтелектуальному розвитку. Вони будуть легше утримувати в пам'яті масив інформації, з інтересом обговорювати різні питання,

навчатимуться відстоювати власну точку зору та приймати рішення. Оскільки критичним мисленням є система суджень, яка передбачає необхідність ставити під сумнів те, що людина чує, та яка створює необхідність покладатися на аргументи та досвід, а не на висловлювання людей, і таким чином дослідник стає опонентом всього того, що читає, та, використовуючи свій розум для обмірковування отриманої інформації, також має сумніватися у собі, оскільки здійснює критичний аналіз, що дозволяє виробити справжню власну думку.

З метою залучення студентів до активного використання критичного мислення на заняттях викладачам спочатку важливо дати студентам базу знань за системою «активний викладач – пасивний студент», оскільки вступати в дискусії, погоджуватися чи спростовувати факти студент має лише після отримання знань про досліджуваний об'єкт або предмет розмови. А вже після отримання студентом базових знань можна організувати заняття за системою «активний викладач – активний студент», тобто відійти від традиційних методів навчання та знайти альтернативні способи.

За допомогою критичного мислення людина розмежовує необхідну чи непотрібну інформацію, формує власний, можливо, більш вірний висновок, ніж був до цього. Якщо у вишах не застосовується критичне мислення, якщо механічне запам'ятовування цінується більше, ніж критична оцінка, випускники університетів можуть залишатись на рівні недосвічених дорослих, а майбутньому фахівцю в тій чи іншій сфері слід мати критичний склад розуму, інакше вона не зможе виконувати свої дослідницькі обов'язки та буде схильною до клонування чужих ідей і робити непоправні дії.

Розвитку критичного мислення сприяє навіть незнання. Якщо студент погано засвоїв якусь тему, він завжди може ставити запитання, що дозволить отримати відповіді на ці питання, і це, як мінімум, може допомогти дійти здорового глузду. Будь-якій людині для розвитку критичного мислення не варто сприймати інформацію беззастережно. Слід намагатись знайти іншу інформацію, яка може підтримати чи спростувати вже існуюче твердження, і навіть слід спробувати вигадати способи довести правильність чи хибність твердження. Також слід періодично переглядати свої судження, оскільки людям властиво змінюватися, і їх життєві погляди можуть набути іншого сенсу, зокрема ставлення до них.

Студенти, окрім занять, пов'язаних із критичним мисленням у вузі, можуть самотійно практикувати розвиток критичного мислення для особистого розвитку та зростання. Для цього можна скористатися наведеними нижче стратегіями. Ці стратегії корисні не лише студентам, а й будь-якій людині, яка бажає розвинути критичне мислення та самовдосконалюватись.

Стратегія перша. Необхідно використовувати час, який зазвичай витрачається марно. Всі люди витрачають деяку кількість часу марно – не використовуючи його для продуктивної діяльності або відпочинку. Цією стратегією пропонується використовувати цей час для самоаналізу: наприкінці дня замість того, щоб бездумно перемикаючи канали телевізора, слід оцінити свій день, недоліки та переваги, які сталися протягом дня. Для цього слід дати відповіді на такі питання, як «Який приклад мого мислення сьогодні був найгіршим?», «Коли я використовував мислення максимально продуктивно?», «Про що конкретно я сьогодні думав?», «Чи дозволив я взяти гору негативному мисленню сьогодні?», «Що я зробив би по-іншому, якби міг заново прожити сьогоднішній день?», «Чому? Чи зробив я сьогодні щось, що наблизило мене до досягнення моїх довгострокових цілей?», «Чи я діяв відповідно до своїх цінностей?». Важливо дати собі трохи часу на кожне питання – так розвивається аналітичне мислення, з якого виростає критичне. Тут також важливо вести щоденні записи – це дозволить виявити патерни мислення, виділяючи реакції, що повторюються, протягом певного відрізка часу.

Стратегія друга. Один день – одна проблема. Щоранку, по дорозі на роботу чи навчання, слід обрати проблему, над якою слід працювати сьогодні. Слід визначити логіку проблеми та її елементи: «Яка точна проблема, як вона стосується моїх цінностей, цілей та потреб?». План роботи із проблемою: формулюйте її максимально чітко та ясно. Вивчіть проблему: чи є вона підконтрольною вам чи ви не маєте над нею контролю. З якими діями ви зіткнетесь під час її вирішення? Вибирайте ті проблеми, з якими ви можете щось зробити зараз і відкладайте ті, які поки що вам непідвладні. Активно шукайте інформацію, яка потрібна вам для вирішення проблеми. Ретельно проаналізуйте інформацію, інтерпретуйте її та зробіть розумні висновки. З'ясуйте свої можливості – що ви можете зробити для вирішення проблеми у короткостроковій та довгостроковій перспективі? Оцініть варіанти дій, виходячи з їх переваг та недоліків. Визначте стратегію вирішення проблеми та дотримуйтесь її до кінця.

Почавши діяти, відстежуйте ситуацію: виявляться наслідки ваших дій, з'являтиметься дедалі більше інформації про вашу проблему, тому будьте готові будь-якої миті переглянути свою стратегію.

Стратегія третя. Розвивайте інтелект. Щотижня працюйте над розвитком одного з інтелектуальних стандартів: ясність мислення, логіка, креативне мислення, концентрація уваги тощо. Наприклад, якщо працюєте над увагою, протягом тижня фіксуйте, наскільки ви уважні, чи можете сконцентруватися завжди, коли це потрібно, чи уважні люди, що вас оточують.

Стратегія четверта. Ведення інтелектуального щоденника. Щотижня робіть записи у щоденнику, використовуючи наступний формат: Опишіть ситуацію, яка була найбільш важливою для вас (емоційно значущою) протягом цього тижня. Опишіть свою реакцію на цю ситуацію якомога чіткіше. Тепер проаналізуйте, виходячи з того, що ви написали, що насправді відбувається, яке коріння цієї ситуації. Заглибтесь у неї. Оцініть результати аналізу – що нового ви дізналися про себе? Що ви зробили б інакше, якби заново пережили цю ситуацію?.

Для здобуття освіти у вузі необхідний досить високий рівень інтелектуального розвитку, ерудиції, пам'яті, вміння логічно мислити, що означає знання правил логіки та досягнення цих правил.

Отже, критичне мислення є важливою складовою людського прогресу. Кожна людина здатна мислити, і це те, що дозволяє людству розвиватися.

Навчальні заклади повинні прагнути до активного розвитку навичок критичного мислення у студентів, що має виявлятися у розробці і нових підходів до викладання. Можливо, це буде обговорення із студентами змісту викладаємих дисциплін і обговорення з ними питань, що можна виключити, і тих, якими, навпаки, розширити вивчення предмету дослідження.

Має велике значення також сприйняття студентами того чи іншого матеріалу з точки зору методики викладання або розподілу необхідного матеріалу на теоретичний, практичний та самостійний розділи щодо обсягу необхідних до засвоєння знань та виконуваних ними завдань. Критичне мислення не повинно зводитися до негативних думок і критики, навпаки, воно передбачає розумне міркування та збереження різноманітності підходів як до самого процесу навчання, так і до його результатів.

УДК 378.1

МАНІПУЛЯЦІЯ СВІДОМІСТЮ: ЗАГРОЗА ЧИ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

*Гетьман О. О., канд.екон.наук, доцент,
getman.olga.actinon@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Інформаційно-психологічна безпека особистості та суспільства в цілому є складовою структури безпеки держави. При цьому найбільш небезпечним джерелом загроз інформаційно-психологічній безпеці особистості вважається маніпулювання людською свідомістю за допомогою технологій, що створюють навколо людини віртуальний інформаційний простір і впливають на її психічну діяльність.

У загальному розумінні маніпуляція - це дія, що спрямована на "заволодіння" свідомістю іншої людини, яка виконується так, що у людини створюється враження, що її поведінка не контролюється і що вона діє у власних інтересах [1].

Маніпуляція може ґрунтуватися на таких факторах, як викривлення інформації. Маніпуляція не ґрунтується на насильстві, а лише на спокушанні. Однак люди завжди відчують певні емоції при сприйнятті інформації, і за цими емоціями можна розрізнити два види маніпуляції: позитивну та негативну. До позитивної маніпуляції належать такі дії, як покровительство, заспокоєння, похвала, повідомлення гарних новин тощо. Негативна маніпуляція може включати імітацію або навіть містифікацію поведінки.

Оскільки вплив ґрунтується на людських інстинктах, саме тому маніпулятори використовують важелі, які завжди повинні спрацьовувати (безпека, їжа і почуття спільності).

Маніпуляція публічною сферою — це жорстке нав'язування ідей, використання перенесення певних положень з приватної сфери в публічну, багато красивих слів у розмитій і незрозумілій формі, але мало або взагалі нічого конкретного, неповне висловлювання, тобто підкреслення потрібних елементів і замовчування непотрібних [2].

Отже вважається, що маніпуляція є одним з найнебезпечніших джерел загрози для окремих осіб і суспільства в цілому, спрямованим на нав'язування чужих поглядів шляхом переконання і впливу, при цьому, не зазначається можливість позитивної маніпуляції.

Але, слід відповісти на питання: чи повинні здобувачі вищої освіти володіти механізмами маніпуляції свідомістю, хоча б для того, щоб уникнути її негативного впливу та вміти вчасно розпізнавати спроби маніпуляції ?

Крім того, слід акцентувати увагу, що деякі управлінські дії, наприклад, управління організаційними змінами взагалі неможливе без елементів маніпуляції [3], а саме:

- створення атмосфери невідкладних дій;
- ефективна пропаганда корпоративного бачення;
- мотивація ключових лідерів, людей з численними зв'язками;
- створення стратегічних альянсів;
- нейтралізація скептиків, залучення на свій бік представників вищого керівництва;
- управління функціональними конфліктами, тощо.

Саме тому, слід зосередити увагу не тільки на механізмах негативної маніпуляції з метою запобігання небезпечного впливу на свідомість учня або працівника, а й на механізмах позитивної маніпуляції, що ґрунтується не на викривленні інформації, а на використанні авторитетних висловлювань, наданні розрахунків та висновків інших фахівців, побудов ентимем як тверджень, що на теперішній час (можливо тимчасово) не мають доказів, але існує впевненість у їх адекватності та відповідності ситуаційним факторам.

Отже, на мій погляд, вивчення механізмів маніпуляції та способів самозахисту від деструктивного втручання, є необхідними елементами навчального процесу.

Література:

1. Гребінь Н. В. Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу. Проблеми сучасної психології. 2013. Вип. 21. С. 83.
2. Андрєєва Т. Є., Гетьман О. О., Терещенко Д. А. Процесний підхід до управління кадровим потенціалом органів державної влади. Теорія та практика державного управління. 2018. № 4 (63). С. 206-215.
3. Андрєєва Т. Є., Гетьман О. О., Терещенко Д. А. Вдосконалення методичних засад управління організаційними змінами. Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості. 2019. № 3 (9). С. 12-21

УДК 378.1

ПРОСУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Гетьман О. О., канд.екон.наук, доцент,
getman.olga.actinon@gmail.com*

*Савченко С. С., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Навчальні заклади та освітні організації рекламують свої освітні послуги, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності. Але, потенційним споживачам складно зрозуміти та оцінити освітні послуги перед тим, як їх купувати. Тому слід брати до уваги довіру, авторитет, імідж та бренд навчального закладу. Саме тому, на наш погляд, особливу увагу слід приділяти маркетинговій діяльності відповідальним структурним підрозділам університету.

Стрімкий розвиток цифрових комунікацій означає, що закладам вищої освіти ("ЗВО") необхідно розробити стратегію інтернет-маркетингу, яка дасть їм змогу встановити свою присутність в Інтернеті та досягти поставлених цілей. Сучасні стратегії інтернет-маркетингу включають такі напрямки, як просування в пошукових системах, таргетована реклама, контекстна реклама, медійна реклама, зв'язки з громадськістю в Інтернеті, маркетинг у соціальних мережах, списки розсилки та вірусний маркетинг, і тому, повинні включати відповідні інструменти для досягнення запланованого результату.

Вважається, що одним з основних критеріїв ефективності діяльності в цифровому середовищі є співвідношення кількості кліків на посилання до кількості переглядів посилання. Однак цей показник можна трактувати по-різному. По-перше, він показує інтерес відвідувачів до реклами, з по-друге — якість і креативність реклами.

Досить поширеним підходом до оцінки ефективності цифрової комунікації є оцінка відвідуваності сайту університету, переходів цільової аудиторії до найважливіших розділів сайту, розвитку соціальних дій, таких як залишення інформації про себе, кількість коментарів тощо. Цей підхід також дозволяє оцінити ефективність комунікації, оскільки поведінка відвідувачів на веб-сайті не обов'язково призводить до цільової поведінки (тобто вибору

конкретної освітньої програми у вищому навчальному закладі), але може призвести до неї в майбутньому.

Природно, що керівництво вищих навчальних закладів хотіло б мати систему показників для оцінки економічної ефективності цифрової комунікації, яка пов'язує ефективність цієї комунікації з майбутнім числом студентів, що зацікавленні в ознайомленні з програмою.

Пропонується оцінювати якість промоційної діяльності в цифровому середовищі за допомогою таких показників:

- експертна оцінка майбутніх кількісних показників, що вивчаються;
- кількість переходів цільової аудиторії на цільову веб-сторінку;
- динаміка зміни тональності висловлювань про університет;
- відсоток позитивних висловлювань про університет у порівнянні з аналогічними показниками для інших закладів вищої освіти;
- PR-ефективність (кількість згадувань, охоплення користувачів);
- взаємодія між контентом та аудиторією (кількість коментарів, реакцій, репостів, тощо).

Таким чином, на сучасному етапі розвитку інтернет-комунікацій вищі навчальні заклади не можуть ефективно працювати на ринку освітніх послуг без використання відповідних цифрових інструментів, які дозволяють налагодити присутність в Інтернеті та високий ступінь таргетингу.

Такі інструменти забезпечують високий ступінь взаємодії з цільовими аудиторіями, відстежують проміжні результати, координують взаємодію користувачів, мають різноманітні механізми та низькі комунікаційні витрати.

Література:

1. Голованова М. А. Вірусний маркетинг – сучасний тренд. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України* : тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 7–9 грудня 2018 р. Хмельницький : Хмельн. нац. ун-т, 2018. С. 37-39.
2. Гетьман О. О., Криворучко Г. В. Система стратегічного управління знаннями як конкурентна перевага сучасної організації. *Економіка транспортного комплексу*. 2023. № 42. С. 7-18.

УДК 378.14

РОЛЬ СИНЕРГІЇ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

*Деділова Т. В., к.е.н., доцент,
dedilova@ukr.net*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасна вища освіта знаходиться в постійному процесі трансформації та розвитку. Зростання обсягів інформації, швидкі технологічні зміни та зростаючі вимоги до кваліфікації фахівців вимагають постійного удосконалення методів і засобів навчання та організації знань у вищій освіті. Одним із ключових напрямків цього удосконалення є застосування синергетичних засад.

Синергетика вивчає взаємодію елементів у системі, де цілісність системи не обов'язково визначається сумою окремих її частин. Замість розділення навчальної програми на окремі предмети, студентам пропонується комплексний підхід, де вони можуть бачити взаємозв'язки між різними галузями знань. Це сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку інтегрованих навичок. Таким чином, у контексті вищої освіти, синергетичні засади організації знань стають важливим інструментом для створення ефективних навчальних середовищ та досягнення найкращих результатів у навчанні та дослідженнях [1].

Однією з основних синергетичних засад є міждисциплінарність. Забезпечення інтеграції різних наукових дисциплін дозволяє студентам отримати більш глибоке розуміння предмету та розвинути більш широкий спектр навичок. Використання міждисциплінарного підходу у навчанні сприяє формуванню гнучкості мислення та розвитку креативності. Співпраця між різними факультетами та викладачами дозволяє створювати нові курси та програми, які відповідають сучасним викликам та потребам ринку праці. Такий підхід допомагає студентам отримувати комплексні знання та навички, необхідні для успішної кар'єри.

Ще однією перевагою синергічності є активне навчання. Сучасні техніки та методи активного навчання, такі як метод проектів, дискусійні групи, рольові ігри тощо, дозволяють створити учасникам навчального процесу сприятливе середовище для власного навчання та

взаємодії. Активне навчання сприяє залученню студентів до самостійного пошуку знань, аналізу та обговорення інформації.

Також важливим синергетичним аспектом є використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Застосування сучасних ІТ-засобів, віртуальної реальності, онлайн-платформ для навчання дозволяє зробити навчальний процес більш доступним, цікавим та ефективним для студентів. Вони дозволяють створювати інтерактивне та залучаюче навчальне середовище, де студенти можуть досліджувати, вирішувати складні завдання та співпрацювати у віртуальних командних проєктах.

Синергетичний підхід також передбачає постійне оновлення та адаптацію освітніх програм до змін у суспільстві та технологіях, що дозволяє системі вищої освіти залишатися актуальною та конкурентоспроможною, забезпечуючи студентам необхідні знання та навички для успішної кар'єри.

До інших синергетичних принципів можна віднести також розвиток критичного мислення, сприяння творчому підходу до вирішення проблем, підтримку колективної роботи та співпраці між учасниками навчального процесу. Шляхом поєднання різних методів навчання, використання інтерактивних методів та застосування інноваційних підходів, система вищої освіти створює умови для розвитку унікальних талантів та ідей студентів [2].

Таким чином, застосування синергетичного підходу у організації знань в системі вищої освіти дозволяє не лише покращити якість навчання, а й підготувати студентів до викликів сучасного ринку праці та активного громадянського життя. У цілому, синергетичні засади організації знань у системі вищої освіти сприяють створенню гнучкого, інтегрованого та ефективного освітнього середовища, де студенти отримують не лише знання, але й розвиваються як особистість. Отже, такий підхід сприяє створенню університетів, які є центрами академічного, культурного та інноваційного розвитку.

Література:

1. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
2. Костишина Т., Степанова Л., Студенець В. Синергія освіти, практики та науки в контексті забезпечення ефективності трудової діяльності. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. Вип. 25. С. 108-114. DOI: 10.35774/rarrpsu2020.25.108.

УДК 37.0**МАМАНДАРДЫҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДАУЫНДАҒЫ
ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ**

*Кузенбаева Э. Р., экономика ғылымдарының магистрі,
elmira.kuzenbaeva@mail.ru,*

Л. Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты

Андатпа. Мақала өзекті мәселелерге – инновациялық білім беру технологияларын оқу үдерісіне енгізуге арналған. Инновация және инновациялық технологиялар ұғымдары қарастырылады. ЖОО студенттерін кәсіби даярлаудың оқу үдерісінің құрылымында модульдік оқытуды ұйымдастыруы анықталған. Негізгі білім беру бағдарламасының мазмұнына негізделген модульдік бағдарлама құрылымының семантикалық түсініктері ашылған.

Түйін сөздер: инновация, инновациялық технологиялар; модульдік оқыту; тәрбие элементі; модульдік оқыту технологиялары, негізгі білім беру бағдарламасы.

Қазіргі қоғамның даму қарқыны мен сапасына әсер ететін іргелі фактор оның өмірдің барлық салаларындағы, мейлі ол саясат, мәдениет, ғылым, экономика және т.б. салаларындағы объективті қажеттіліктері болып табылады. Кез келген салада ілгерілеу жаңа мақсаттар айқындалғанда, жаңа міндеттер қойылғанда, жетістіктерге жеткенде ғана мүмкін болады, оларды шешу тек жаңа тәсілдер, әдістер мен әдістерді енгізу арқылы мүмкін болады.

Ғылым мен техниканың қарқынды дамуы болашақ ЖОО түлектерін кәсіби даярлауға қоғам жүктеген белгілі бір әлеуметтік тәртіпті қалыптастырады. Бұл дүниетанымы мен көзқарасы қалыптасқан, осы өмірдегі мақсатын түсінетін және қазіргі қоғамда өзінің лайықты орнын алуға қабілетті адамдар болуы керек. Кез келген мемлекеттің зияткерлік әлеуетінің сапасын жоғары мектеп құрылған күннен бастап айқындап келгені сөзсіз. Ал адамзат өркениетінің болашақ тағдыры осы әлеуеттің сол заманның қажеттілігі мен шындығына қаншалықты сәйкес келетініне байланысты болмақ. Осыған байланысты жоғары оқу орындарының алдында білім сапасын арттыру, оны іргелі негіздері жойылмайтындай және сонымен бірге жеке тұлғаның қазіргі және болашақ қажеттіліктерін қанағаттандыратындай етіп ұйымдастыру міндеті тұр. Осы тектес міндеттерді шешу үшін заманауи білім беруде инновациялық білім беру технологиялары белсенді түрде енгізілуде [1].

Білім беру үдерісіндегі инновация білім беру технологияларының, әдістерінің, білімді бақылау және бағалау формаларының, оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің, оқу процесін ұйымдастырудың және т.б. жетілдіру немесе жаңа типті құру ретінде түсіндіріледі. Ұзақ уақыт бойы белгілі болған, бірақ жаңа жағдайлар мен мақсаттарға бейімделген білім беру өнімдерін де инновациялық деп санауға болады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру мен оқытуға арналған білім беру бағдарламалары тұрғысынан еңбек нарығының талаптарына және инновациялық экономиканың қажеттіліктеріне жауап беретін кәсіптік білім берудің икемді жүйесін құруға бағытталған стратегиялық міндеттер кешені қалыптасты және іске асырылуда.

Білім беру жүйесінің сапасы мен ашықтығы жаңа білім беру жүйесіне көшу кезінде оқытуды жоспарлау еркіндігін, қарқынын, орнын және нақты уақытын үйлестіретін өзгерістерді өзімен бірге алып келеді. Модульдік оқыту тұжырымдамасы 60-жылдардың аяғында пайда болды және ағылшын тілді елдерде тез қолданыла бастады. Модульдік оқыту – оқу ақпаратын блоктық-модульдік ұсыну негізінде оқу процесін ұйымдастыру тәсілі.

Модульдік білім беру технологиясы бүгінде мамандарды дайындау бағдарламаларының арасында ең сұранысқа ие және танымал болып табылады. ЖОО-да ұйымдастырылған модульдік оқыту кез келген дәстүрлі оқыту түрлерінде қолданылуы мүмкін, оқу үдерісінде оқытушы кеңес беру қызметін атқарады және студентке кеңесші қызметін атқарады. Модульдік оқыту студентке оны өз бетінше пайдалануға, оқу материалының қарқынын, уақытын және мазмұнын таңдауға, оған ұсынылған модульдік оқу бағдарламасымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның өзі танымдық және мазмұнды, оның ішінде дидактикалық материалды меңгеру бойынша барлық нұсқаулар бар. Ол білім беру саласында жоғары білікті мамандарды дайындауға ғана бағытталып қоймайды, сонымен қатар түлекке өндірістік салаларда және қаржы-шаруашылық қызметте өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқытудың осы саласындағы модульдік оқыту оқу жоспарын құрудан басталады [2].

Оқу бағдарламасы өзара ауыстырылатын және жылжымалы модульдердің белгілі бір жиынтығын қамтиды. Әрбір модуль сабақтас пәндерді біріктіреді, бұл студентке болашақ кәсіби қызметтің белгілі аспектілерін зерделеуге және оқу материалын жақсы меңгеруге,

сонымен қатар жеке оқу жолын таңдауға мүмкіндік береді. Модульдерге студенттер менеджмент және маркетинг негіздері, микро- және макроэкономика, кәсіпкерлік және бизнес, есеп және қаржылық мәдениет, іскерлік ойындар жүргізетін, бизнес-жоспар құруды, шығармашылық жобаларды қорғауды үйренетін пәндер кіреді.

Модульдік оқытудың негізгі артықшылықтары мыналар [3]:

- әрбір модуль шеңберінде және олардың арасындағы оқу процесінің барлық түрлерін әдістемелік тұрғыдан негізделген үйлестіруді қамтамасыз ету;

- әрбір нақты курстың модульдік құрылысы құрылымының икемділігі, бұл сонымен қатар модульдік жүйенің талапкерлердің жиынтығына қатысты, ЖОО студенттерінің бітіруіне қатысты да жоғары бейімделуін қамтамасыз етеді;

- оқу материалының проблемалық модульдерін топтастыру арқылы оқыту мазмұнын интеграциялау мен саралаудың диалектикалық бірлігінде жүзеге асыру, курсты толық, қысқартылған және тереңдетілген нұсқаларда әзірлеуді қамтамасыз ету, бұл оқыту процесінде деңгейлік және бейіндік саралау мәселесін шешуге көмектеседі.

Осылайша, қазіргі білім беру жүйесіне енгізілген инновациялық білім беру технологиялары қазіргі жоғары білімнің білім сапасын арттыру, студентке бағдарланған оқытуға көшу және сол арқылы қазіргі заман талабына сай дербестік пен табандылықты қалыптастыру сияқты міндеттерін шешуге ықпал етеді деп сеніммен айта аламыз. Бұл өз кезегінде кәсіби шеберліктің, шығармашылықтың, зерттеушілік іс-әрекетке ынтасының дамуына әкеледі. Жоғарыда айтылғандардың барлығынан жоғары оқу орындарындағы инновациялар өмірде берік орнығып, оның әрі қарай дамуын анықтайтын жүйеге айналады деген қорытынды жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Смирнова, Ж. В. Модернизация процесса подготовки студентов вуза с применением модульного обучения / Ж.В. Смирнова, М.В. Мухина // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2016. №4-4. с. 827-829.

2. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, Ақорда . – 2012

- 3 Бұзаубақова К. Ж. Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру. – Алматы: Жазушы, 2010.

УДК 796.01

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЖИТТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Курилко М. Ф., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах ринкової економіки та враховуючи високу конкуренцію на ринку праці. До майбутніх інженерам висувають виключно високі вимоги, не тільки до, якості підготовки в професійних знаннях, уміннях і навичках. А й до рівня здоров'я, працездатності і надійності майбутнього інженера.

При цьому, за останні десятиліття виробництво завдяки високим темпам науково-технічного прогресу і комп'ютеризації, повністю змінило характер і умови роботи студентів-випускників вищих технічних навчальних закладів - більшість інженерних професій механізовані, зростає відсоток розумової, малорухомої роботи. Створені «комфортні» умови роботи призводять до «м'язовому голоду», а це призводить до зменшення енергетичного потенціалу, зниження працездатності і стійкості до захворювань. Все це потребує врахування і коригування всієї системи фізичного виховання в напрямку формування у майбутніх фахівців «розумових, малорухомих професій» ціннісного ставлення до фізичного виховання, мотивації до виконання самостійних комплексів фізичних вправ з компенсаторною, профілактичної та оздоровчої спрямованістю, культурної звички робити виробничу зарядку [1].

У студентів, ефективність навчальної та майбутньої професійної діяльності залежить багато в чому від стану і фізичного здоров'я, індивідуальних і особистісних особливостей. Тому необхідно залучити студента до позиції активного дослідника себе і до визначення їм шляхів самореалізації особистісного потенціалу, а також стимулювати його особисту роботу на поступове зростання і самовдосконалення, тобто відкрити можливості для самоактуалізації, саморозвитку і самореалізації для подальшої професійної діяльності засобами фізичної культури. Кожному майбутньому інженеру на рівні здібностей, темпераменту, статі та інших особливостей задається індивідуальна професійна програма розвитку, на неї і повинна орієнтуватися система навчання, яка формує у студента

відповідальність перед самим собою (в тому числі за здоров'я), оскільки він усвідомлює себе як творця свого професійного покликання. Це автоматично вимагає суттєвої корекції всього змісту освіти з фізичної підготовки та шляхів і методів його реалізації. Змістовний компонент навчального процесу має охоплювати, з одного боку, все те, що необхідно для фізичного розвитку особистості, з іншого - для формування його культурного компонента. Культурний компонент фізичного виховання необхідно направити на формування професійної фізичної культури особистості [2,3].

Фізична культура виступає, як складова частина загальної культури студента, як найважливіша якісна динамічна характеристика його особистісного розвитку, як фундаментальна цінність, що визначає початок його соціокультурного буття, спосіб і міру реалізації сутнісних сил і здібностей. Професійна фізична культура особистості є результатом особистісного осмислення, вироблення уявлень, відносин, переконань, «програм поведінки». У ній інтегруються структура самосвідомості, аспекти саморегуляції, самопізнання, самостварення [4].

Все вище сказане є теоретичним обґрунтуванням розробки проблеми формування професійної фізичної культури у майбутніх інженерів, в подальшому необхідно розглянути умови для ефективної організації цього процесу і забезпечити його реалізацію в практиці фізичного виховання вищих технічних навчальних закладів.

Література:

1. Борейко Н. Ю. Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Х., 2008. 20 с.
2. . Лучко О. Р., Довженко С. С., Дорош М. І. Фізична культура і спорт у системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і професійної діяльності. Харків. 2013. С. 61–62
3. Столяров В. І., Биховський І. М., Лубишева Л. І. Концепція фізичної культури і фізкультурного виховання (інноваційний підхід). Теор. і практ. фіз. культури. 1998. № 5. С. 11–13.
4. Мічуда Ю. П. Проблеми вдосконалення механізму державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць Т. 1. Луцьк, 2002. С. 26–28.

УДК 378

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

*Нестеренко В. Ю., к.е.н., доцент
valentinaonisiforova@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

*Сідельнікова В. К., к.п.н., доцент
vladasid09@gmail.com*

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

Освітні інновації в професійній підготовці фахівців економічних спеціальностей включають широкий спектр підходів та методів, спрямованих на покращення якості навчання та адаптацію до змін у сучасному світі. Сучасний освітній процес швидко модернізується у відповідь на нові виклики, тому швидкість впровадження освітніх інновацій стає все більшою, а використання активних методів навчання стає необхідністю.

Аналіз найбільш популярних та перспективних освітніх інновацій при підготовці фахівців економічного спрямування наведений на рисунок 1.

Слід відзначити, що використання інноваційних методів у освітньому процесі має безліч переваг, які сприяють покращенню якості навчання та досягненню кращих результатів здобувачів, серед яких високий рівень залучення студентів, розвиток критичного мислення, індивідуалізація навчання, застосування реального досвіду, розвиток комунікаційних навичок та стимулювання творчості, актуальна підготовка до сучасного ринку праці, тощо.

Отже, в цілому, інноваційні методи у навчанні допомагають зробити процес навчання більш ефективним, захопливим та сприяють більш успішному розвитку студентів як професіоналів, а досліджені інноваційні засоби навчання допомагають забезпечити те, що здобувачі освіти отримують не лише теоретичні знання, але й практичні навички та досвід, необхідні для успішної кар'єри в економічній галузі в умовах цифрового суспільства.

Рисунок 1 - Перспективні освітні інновації в підготовці фахівців економічного спрямування

УДК: 33.2964

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКА

Омарова Айман Бижсановна

Алматы қаласындағы Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ авто–жол институтының «Экономика» кафедрасының аға оқытушысы, магистр
E-mail: Aiman 1101@mail.ru

Қазіргі кезде Қазақстан, күрделі экономикалық және саяси міндеттерді шешуде көшбасшы орынға шықты және басқа мемлекеттерге үлгі көрсете алады. Қазақстандық экономиканың және саясаттың тұрақтылығы, сондай-ақ демократиялық құндылықтардың дамуы елдің бәсекеге қабілетті елдер арасындағы лидерлікке ұмтылуын заңды етеді. Біздің заманымыз - білім, ақпарат және жаңа технологиялардың қарқынды дамыған кезеңі. Білім мен ғылымның бәсекелестікке қабілеттілігі бүгінде көптеген елдер үшін маңызды мәселе болып табылады. Ғылыми-техникалық инфрақұрылымның жетілдірілуі және жоғары білікті мамандардың даярлығы жаһандық талаптарға сай дамудың негізі болып табылады. Осыған байланысты, ұлттық білім беру жүйесі мен ғылым саласының алдында тұрған негізгі міндет - білім мен ғылымды халықаралық стандарттарға сәйкестендіру.

Экономикамызды жаңа даму кезеңіне көшіру, әсіресе, индустриялық секторды қайта құру мен дамыту арқылы сапалы өзгерістер енгізуден басталады. Бұл кезеңде индустриялық өндіріс көлемінің өсуі, саланың құрылымындағы жағымды өзгерістерге байланысты болды. Бұл өзгерістерге мұнай, газ, металлургия, азық-түлік және текстиль өндірісі салаларының өндіріс көлемінің артуы жатады. Индустриалды және инновациялық даму стратегиясы, Қазақстанды ағымдағы экономикалық дағдарыстан минималды шығындармен шығаруға көмектеседі. Тек жаңа технологияларды меңгеру және инновациялық өсімді қолдау арқылы ғана біз дағдарыстың салдарынан тезірек арыламыз. Индустриялық өндірістің тұрақты өсуін қамтамасыз ету және құрылымдық өзгерістерді жетілдіру үшін, кешенді түрде индустриялық дамудың мәселелерін шешу бойынша жаңа мемлекеттік индустриалды-инновациялық саясатты белгілеу және оны іске асыру қажет. Бұл әрекеттер индустриялық саясатқа кешенді түрде кірісіп, саланың дамуы мен қазіргі жағдайын қалыптастырудағы кемшіліктер мен қателіктерді азайтады.

Населението благосостояниенің артуы мен ұлттық экономиканың нәтижелілігі жиі кездерде инновациялау процестерінің өркендеуіне байланысты. Осы орайда, 2020-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының индустриялық және инновациялық даму стратегиясын іске асыру, еліміздің жарқын болашаққа ұмтылысының белгісі болып табылады. Қазақстандық индустрия, экономиканың индустрияландыру деңгейін, елдің экономикалық тәуелсіздігін және келешегін, сондай-ақ ғаламдық экономикадағы орнын және маңызын көрсететін маңызды фактор болып табылады.

Экономикалық реформалар, қоғамдық келісім, өткеннің жетістіктерін сақтау, мемлекеттің қауіпсіздігі және халықтың әртүрлі топтарының құқықтары мен ерекшеліктерін қорғау принциптеріне негізделген кешенді шаралар қажеттілігін анық көрсетті. Қазақстан Республикасының Президентінің экономикалық реформаларды жүргізу бағыты стратегиялық тұрғыдан оң бағаланады. Дегенмен, Қазақстанда жүргізіліп жатқан экономикалық реформалардың талдауы және олардың жүзеге асырылу барысы, тактикалық тұрғыдан алғанда, Үкіметтің қолданып отырған әдістерінің және нарыққа көшу модельдері мен кезеңдерінің тиімсіздігін көрсетеді. Реформаларды іске асыру кезінде маңызды қателіктерге жол берілді. Социалдық-экономикалық міндеттерді шешуде жаңа әдістерді қолдану кезеңі келді, стратегиялық мақсаттарды социалдық-экономикалық реформаларды жүзеге асыру стратегиясымен үйлестіре отырып, белсенді түрде іске асыру қажет. Қазақстан өзінің ерекшеліктерін, ұлттық менталитетті ескере отырып, әлемдік тәжірибені басшылыққа ала отырып, социалдық-экономикалық дамытудың жаңа моделін құру және оны іске асыру уақыты келді. Біздің экономиканы толықтай қайта құруға ұмтылысымыз арқылы, қысқа уақыт ішінде нарықтық өзгерістерді енгізе алдық және тиісті заңнамалық базаны құруда жетістіктерге жеттік. Қазіргі кезде Қазақстанда толыққанды нарықтық экономика жұмыс істеп тұр.

Қазақстан өз азаматтарына жоғары өмір сүру стандарттарын қамтамасыз етіп, дүние жүзіндегі жедел дамып келе жатқан елдер қатарына қосылуы тиіс. Бұл мақсатқа тек ұлттық және экономикалық бәсекелестікке қабілеттілік арқылы қол жеткізуге болады. Біз индустриялық және инновациялық стратегияны іске асырып, экономиканы алуан түрлілікке бағыттадық. Бұл біздің келешектегі жоспарымызға сәйкес келеді. Бәсекеге қабілетті экономика моделін тандап, бәсекелестікке қабілетті салаларды дамытуға кіріскеніміз арқылы, қазақстандық кластерлердің өсуіне жағдай жасадық. Біздің

стратегиялық мақсатымыз - бәсекеге қабілетті мемлекеттер арасында лайықты орынды иелену. Осыған байланысты, мемлекеттік және жекеменшік секторлар арасында сенімге және өзара тиімділікке негізделген серіктестік қарым-қатынастарын орнату қажет.

Қаржы секторын одан әрі дамыту үшін бағалы қағаздар нарығын кеңейту және 2020-2025 жылдары арналған жинақтау зейнетақы жүйесін жетілдіру бағдарламалары енгізілді. Банк секторының қызметі ашықтықты үлгі ретінде көрсетуі керек, бұл өз кезегінде меншік құрылымы және байланысты тұлғалар туралы ақпаратты қамтиды. Банк шешімдеріне маңызды әсер ететін барлық тұлғалар, ресми органдардың келісімін алып, өздерінің мәртебесін айқындауы тиіс. Банктердің инвестициялық қызметіне қойылатын талаптарды жинақтау арқылы ретке келтіру және байланысты тұлғалармен жасалатын келісімдер банктер үшін қауіп тудырмауы тиіс. Қаржылық бақылау агенттігі бұл процесті батыл жүзеге асыруы қажет. Тиімді кәсіпкерлік мәдениетін қалыптастыру және шағын және орта бизнесті белсенді дамыту үшін жаңашыл идеологияны құруымыз маңызды. Біздің мақсатымыз – кәсіпкерлік бастамаларды қолдау үшін қолайлы ортаны қамтамасыз ету. Әрбір кәсіпкер Қазақстанда инновациялық экономиканың дамуына өз үлесін қоса алуы тиіс.

Қазақстандықтардың кәсіпкерлікке деген ынтасын арттыру және оларға жаңа мүмкіндіктер ұсыну арқылы, енді біз заңнамалық базаны жетілдіру жұмыстарын жандандыруымыз керек. Бұл ретте, мемлекеттік кәсіпорындар мен ірі компаниялардың кейбір функцияларын шағын және орта бизнеске беру арқылы бизнес секторға жаңа дем беру маңызды.

Мемлекеттік компаниялардың акциялар пакеттерін басқару міндеттерін арнайы құрылатын холдингтерге беру керек. Бұл қадамға күмәнмен қараушылар болады, алайда Үкімет бұл бастамаға батыл қадам жасап, оны іске асыруы тиіс.

Өзгермелі экономикалық жағдайда Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуын дәл болжау қиын, бірақ ХХІ ғасырдың басында еліміздің даму бағыттары айқындала бастады. Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алғаннан кейін жаңа саяси және экономикалық жағдайда өз даму жолын айқындауы керек. Саяси тұрақтылық пен дамыған саяси жүйе құру – бұл біздің алдымызда тұрған маңызды міндеттердің бірі.

Қазіргі кезде қоғамның әртүрлі әлеуметтік және кәсіби топтарының мүдделерін қарастыруда болашаққа бағдарлану өте маңызды болып отыр. Олардың шешімдері тек қазіргі кезеңмен шектелмей, келешектің

келелі мәселелерін ескеруі тиіс. Қазақстанның алға қойған даму мақсаттарына жету үшін қандай саяси қадамдар, заңдар мен шешімдер қажет екені анықталуы керек. Еліміздің саяси аренасында жаңа жүйелер қалыптасып, экономикамызда нарықтық қатынастар негізінің қалануы байқалуда.

Саяси партиялардың тез дамып, жетілуі үшін уақыт қажет. Саяси процестердің дамуы өкімет пен халық арасындағы тиімді өзара іс-қимылға негізделген. Саяси мәдениеттің дамуы қоғамның белсенді қатысуын талап етеді. Бұл процестердің негізгі компоненті ретінде, халықтың мүдделерін қорғай алатын парламенттік партиялардың дамуы маңызды.

Қазақстандағы кең ауқымды өзгерістерді жүзеге асыру үшін білікті басшылардың рөлі зор. Демократия – бұл қоғамның әртүрлі қабаттарының мүдделерін тең құқықты түрде қорғай алатын жүйе. Оның негізгі мақсаты – азаматтардың өмір сүру сапасын жақсарту.

Экономикалық жаңғыру кәсіпкерлікті дамытуға және "орта тапты" қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алайда, экономикасы дамыған көптеген елдерде кәсіпкерлер ғана емес, кең ауқымды халық табысы мен әл-ауқатының артуына үлес қосады.

Қазақстандағы саяси жүйенің өзгешелігі – мемлекеттік меншіктің басымдылығы және халықтың көп бөлігінің жалдамалы еңбекпен айналысуы. Саяси процестерде халықтың белсенді қатысуы маңызды, бірақ бұл әрдайым жүзеге асырылмайды.

Экономикалық өзгерістер мен әлеуметтік толқулар саяси тұрақтылыққа қауіп төндіреді. Реформаларды тиімді жүргізу үшін қайшылықтарды келісім арқылы шешу қажет, бұл үшін әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін қорғай алатын саяси партиялар мен қозғалыстардың араласуы маңызды.

Саяси тұрақтылық пен экономикалық өсімді қамтамасыз ету үшін, еңбек пен капитал арасындағы үйлесімді қарым-қатынас орнату қажет. тек осы арқылы ғана қоғамның барлық қабаттарының әл-ауқатын арттыруға болады.

Біздің Республикамыздың қоғамдық-саяси жағдайының қазіргі тұрақтылығы рахатқа бөленіп, ойланбауға себеп болмауы тиіс. Бұл кезеңде кешенді талдау жүргізу және оңтайлы шешімдер қабылдау аса маңызды. Қоғамдық тыныштықты бұзуы мүмкін кез келген жағдайды алдын ала анықтап, жою үшін жан-жақты зерттеулер жүргізуіміз керек. Бұл мақсатта жүйелі «мониторинг» жасай алатын бірегей орталықтың болуы абзал.

Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО) құрылу принциптерінің бірі – мүше мемлекеттердің әртүрлі қарқынмен қосылу мүмкіндігінде жатыр. Бұл, кеңестік кезеңнен кейінгі мемлекеттердің өз алдына қойған ұлттық міндеттерін орындау жолындағы түрлі стратегияларын ескереді. Тек осы міндеттерді тиімді шешу арқылы ғана мүше елдер арасындағы тең құқықты және өзара тиімді интеграциялық қатынастарды қамтамасыз етуге болады. Қазақстан Республикасының Президентінің бастамасы осы мақсат-мүдделік принципіне сүйенеді, ол нарықтық қатынастарды ескере отырып, дәстүрлі шаруашылық байланыстарды сақтауды көздейді.

Бұл идея сонымен қатар әлемдік тәжірибеден алынған. Мысалы, дамыған елдердегі экономикалық өрлеу мен демократияның гүлденуі, бір-бірімен тығыз байланыста болып, халықаралық қоғамдастықта тең құқықты және беделді мүшелердің қалыптасуына ықпал етті. Еуропалық интеграция процесінің, атап айтқанда, «Көмір мен болат» бірлестігін құрудан бастау алған Еуропалық одақтың тәжірибесі бұл жолдағы тамаша үлгі болып табылады.

Интеграциялық процестердің дамуы Еуропалық бірлестіктің құрылуына әкелді, ал қазіргі таңда бұл Еуропалық Одаққа айналды. Еуропалық Одақтың іс-қимылы құқықтық принциптерге негізделген, оның заңдары мен бағдарламалары кең ауқымды кеңестер мен талқылаулар негізінде қабылданады.

Пайдалаған деректер тізімі:

1. 2023 жылғы 1 қыркүйекте Парламент палаталарының бірлескен отырысында Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. <https://iqaa.kz/item/1111618-poslanie-prezidenta-rk-ot-1-sentyabrya-2023-goda>

2. Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы No 1116 қаулысы) https://adilet.zan.kz/rus/docs/P050000075_

3. Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900001050>

4. Өтепберген К. Е., Джулаева А. М., Жакупбекова Г. Е. Қазақстан Республикасының инновациялық даму мәселелері. Мақала <https://stud.kz/referat/show/15059>

УДК 331

УТОЧНЕННЯ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ЕКОНОМІКИ

*Пахомова Л. В., асистент
lyudakada@gmail.com*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В історії економіки мабуть не існує більш такого суперечливого, спірного і навіть драматичного прикладу розуміння основного сенсу самої економіки, її основного закону, в якому самим різним засобом визначається основне – предмет економіки.

При цьому встановлений такий історичний факт: у самому початку не було навіть самого терміну «Економіка». Так, у [1, стор. 181-191] відмічається, що «...господарська діяльність була єдиним цілим; не було відокремлення такої її важливої частини як економіка».

Більш того, до останнього часу вважалося, що вперше термін і поняття «економіка», а значить і її предмет, як багатство, цінність для споживача, ввів Ксенофонт. Однак поглиблений аналіз історії економіки свідчить, що ще раніше видатний вчений і практичний менеджер давньої Індії брахман і радник царя Каутілья у своєму знаменному трактаті «Артхашастра» прийшов до висновку, що «вартість визначається витратами праці» [1, стор. 181-191]. Це був погляд на виникнення джерела вартості зі точки зору виробника.

Аристотель на відміну від Каутільї не дійшов до розуміння, що вартість визначається витратами праці. Він вводить поняття вартість зі точки зору споживача, тобто вводить споживчу вартість. Однак, споживчу вартість він визначає як вартість, яка споживається у натуральному господарстві. Тобто, він сам того не зрозумівши, фактично цим визначає споживчу вартість як трудову вартість, тому що, щоб щось споживати, спочатку необхідне виробити, здійснити витрати праці.

І у результаті майбутні покоління економістів були вкрай заплутані у розумінні основного закону економіки, у визначенні її предмету. Так, Адам Сміт фактично вторинно після Каутільї і Ксенофонта відкриває основний закон вартості – вартість визначається тільки витратами праці. Але й навіть після цього такий видатний економіст Давид Рікардо спробує спростувати думку Адама Сміта і стверджує, що вартість визначається не тільки витратами праці, але й потребами споживача. Тобто, Давид Рікардо знову після Аристотеля

вводить термін «споживча вартість», але зовсім з іншим сенсом ніж споживча вартість Аристотеля – це вартість потреб. Далі, пізніше, особливим прихильником думки Рікардо стає Джон Мілль.

І така думка існує навіть в окремих сучасних видатних економістів. Спростування цієї помилкової думки про існування споживчої (правильніше – потребницької вартості) було зроблене зовсім недавно [2, стор. 13-20].

Крім вказаних помилок й досі в окремих джерелах можливе виявити просто «науково-фантастичну» точку зору ще радянських політекономів, що предметом економіки є виробничі відносини, та ще й зі посиланням при цьому на К. Маркса (парадокс у тому, що саме Маркс ніколи не стверджував, що предметом економіки є виробничі відносини).

Західні економісти ніколи не признавали це хибне уявлення економіки радянських економістів. Тому здавалося б вже остаточно встановитиме основний закон економіки у такої формі: «Економіка – це організація вартості, це – організація витрат праці». Однак, автор вважає, що й це визначення економіки має недолік. Справа в тому, що практика свідчить, що існують випадки, коли витрати праці не приводять до створення вартості. Тому *метою* доповіді і стало визначення аргументу про усунення цього недоліку.

Автор вважає, що це зробити зовсім не важко. І дійсно реальна практика підтверджує існування такого явища, як виробництво бракованої продукції, тобто, дійсно існують витрати праці, які не ведуть до створення вартості.

Висновок. Тому, на думку автора необхідна корекція основного закону вартості. При цьому необхідне лише невелика новітність – додавання всього лише одного терміну у існуючому досі основному закону вартості: «Вартість визначається не будь-якими витратами праці, але витратами тільки *продуктивної, результативної, ефективної, корисної* праці».

Автор переконаний в тому, що впровадження цієї новітності у професійну підготовку фахівців без сумніву сприятиме підвищенню якості їх знань і ефективності їх майбутньої менеджерської діяльності.

Література:

1. Бабайлов В. К. Калгулова Р.Ж. Історія економіки – основні аспекти першого етапу. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. 2023. № 2 (31). С. 181-191.

2. Бабайлов, В. К. Джерело утворення вартості: момент істини / В. Бабайлов, Д. Приходько // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – № 2 (23) – 2019. – Харків: Стилль - Издат, 2019. – С. 13 – 20.

УДК 378.37

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

*Погорєлова Т. О., доцент,
tatapogo87@gmail.com*

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Німецька система вищої освіти складається з трьох типів закладів: університети, університети прикладних наук та університети мистецтва і музики [1]. Зараз у Німеччині налічується 390 університетів, з них 120 є університетами, 213 є університетами прикладних наук і 57 є університетами мистецтва і музики. В університетах навчається близько 2,9 мільйона студентів (дані за зимовий семестр 2021/2022) і кількість студентів постійно зростає.

Незважаючи на збільшення кількості приватних вищих навчальних закладів, державні вищі навчальні заклади залишаються очевидною більшістю. Існує 240 державних вищих навчальних закладів у порівнянні із 150 приватними [2]. Це часто невеликі установи, які пропонують обмежене коло предметів, таких як: бізнес-адміністрування, медіа-дослідження, дизайн. Вони пропонують широкий спектр навчальних програм, таких як заочне або дистанційне навчання та навчання під час роботи. Приблизно 90 відсотків усіх студентів Німеччини вступають до державного вищого навчального закладу.

Завдяки федеральному устрою в Німеччині, відповідальність за освіту, включаючи вищу освіту, в цілому лежить на шістнадцяти федеральних землях, які мають власні закони, що регулюють вищу освіту. Держава відповідає за основне фінансування та організацію вищих навчальних закладів. Таким чином, фактична структура та організація різних систем вищої освіти можуть відрізнятися від землі до землі. Структури управління вищими навчальними закладами різняться, як і правила, що регулюють акредитацію нових освітніх програм.

Щоб забезпечити однакові умови навчання та гарантувати мобільність у Німеччині, відповідальні міністри земель узгодили певні основні принципи. Уряди земель повинні враховувати це при розробці своїх законів і правил.

Вищі навчальні заклади мають певний ступінь автономії щодо організації та вирішення будь-яких академічних питань. За останні два десятиліття інституційна автономія дедалі більше розширювалася, включаючи питання, пов'язані з кадрами та бюджетним контролем.

В останні роки збільшилося фінансування сфери вищої освіти.

Щоб забезпечити якість і порівнянність кваліфікацій, організація навчання та загальні вимоги до ступеня повинні відповідати принципам і нормам, встановленим Постійною Конференцією міністрів освіти та культури федеральних земель. В Німеччині існує система акредитації програм бакалавра та магістра. Акредитація є обов'язковою. Термін акредитації становить 8 років для всіх її видів.

Починаючи з весни 2020 року, пандемія COVID-19 поставила виклики нового масштабу перед вищими навчальними закладами, керівництвом університетів, викладачами, студентами та всією системою вищої освіти Німеччини. Незважаючи на обмеження, зумовлені пандемією, необхідно було мати можливість продовжувати відвідувати університетські курси, підтримувати обміни між викладачами та студентами, проводити іспити онлайн і продовжувати дослідницькі проєкти.

Пандемія також значно вплинула на міжнародний обмін між студентами та вченими через обмеження на подорожі.

У цій ситуації університети за підтримки федерального уряду вжили численних успішних заходів, щоб підтримувати викладацьку та дослідницьку роботу, уникаючи не вигідного становища студентів. На додаток до гнучких розкладів занять, вони включають заходи для розширення цифрових можливостей і пом'якшення соціального впливу на студентів.

Усі зацікавлені сторони наукової системи Німеччини, включно з вищими навчальними закладами, були на шляху до просування цифрових технологій ще і до пандемії COVID-19. Цифровізація має відігравати важливу роль у стратегічній орієнтації Німеччини як центру досліджень та інновацій в останні роки. Ніколи не було метою перетворити вищі навчальні заклади на онлайн-університети, але намір полягає в тому, щоб створити конкретну додану вартість оцифрування, придатного для використання в університетах.

Після спалаху пандемії COVID-19 використання та розширення наявних цифрових опцій та створення додаткових, дозволило перевести майже всі заходи в навчанні на цифрове або онлайн-підтримування. Викладачі за підтримки закладів вищої освіти та державних і неурядових стейкхолдерів доклали великих зусиль для створення передумов для проведення цифрових форматів замість очних курсів.

Численні спеціальні програми федеральних земель були використані для сприяння цифровізації в навчанні та університетському управлінні, для фінансування ліцензій на програмне забезпечення, таке як системи відеоконференцій, для покращення та розширення цифрового обладнання в бібліотеках та фонду електронних медіа, для покращення цифрової інфраструктури у вищих навчальних закладах, як-от Wi-Fi та оснащення пристроями викладачів, а також для модернізації систем навчання та управління кампусом. Це дало змогу студентам безперервно продовжувати навчання.

Підтримувати викладання та навчання, дослідження та міжнародний науковий обмін значною мірою стало можливим лише завдяки величезним зусиллям усіх зацікавлених сторін – університетів, студентів, викладачів, науковців, федерального уряду та уряду земель, а також багатьох інших організацій.

Щоб використовувати можливості цифровізації в навчанні та викладанні в довгостроковій перспективі, зараз важливо спиратися на досвід, який студенти, викладачі та керівництво університетів отримали під час пандемії. Цифровізація може сприяти підвищенню якості навчання та вдосконаленню академічної освіти в цілому.

Література:

1. Погорелова Т. О. Особливості системи освіти в Німеччині / Т. О. Погорелова, М. Г. Мельник // Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали 2-ї Міжнар. наук.-метод. конф., 23 березня 2023 р. / гол. редкол. В. Богомолів ; Харків. нац. автомобільно-дорожний ун-т. – Харків : Панов А. М., 2023. – С. 161-163.
2. Навчання в Німеччині: огляд ВНЗ, рейтинг, підготовка і вступ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://startstudy.com.ua/ua/postuplenie-germany/study-in-germany/>

УДК 378

МОДЕЛІ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

*Сахно Є. Ю., д.т.н., професор
evsakhno@ukr.net*

Національний університет «Чернігівська політехніка»

В даний час більшість навчальних закладів України вимушені перейти на дистанційне та змішане навчання, тому виникає питання ефективності такої освіти, яка напряду залежатиме від обраної моделі надання освітніх послуг.

Модель реалізації дистанційної освіти визначається вищим навчальним закладом, і тут головне врахувати всі переваги, недоліки і можливості впровадження обраної моделі. Обираючи навчальну модель ВНЗ повинен враховувати низку факторів, серед яких є обсяги програмного матеріалу, наявність електронних джерел та їх доступність, освітня платформа на основі якої реалізується обрана модель дистанційного або змішаного навчання. З іншого боку надання освітніх послуг шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підготовки здобувачів вищої освіти повинно відповідати стандартам вищої освіти та програмам підготовки фахівців.

В науковій літературі представлена досить велика кількість моделей дистанційного та змішаного навчання [1-3], також описані переваги та недоліки запропонованих моделей. Але питання виникають при впровадженні обраної моделі відповідним навчальним закладом у зв'язку з його спеціалізацією та специфічністю.

Тому пропонуються наступні заходи для адаптації відповідної моделі до умов відповідного закладу освіти:

- створювати умови щодо мотивація ЗВО до навчання; спрямувати систему навчання на раціональну організацію існуючого навчального процесу та самоосвіти, з оперативним та ефективним використанням сучасних методів та моделей навчання та їх використанням при підготовці кваліфікаційних робіт;
- враховуючи те, що дистанційне навчання як освітня технологія потребує системного підходу, викладачам подовжити розробку та удосконалення повноцінних дистанційних курсів з навчальних дисциплін, що викладаються;

- особливу увагу при розробці дистанційного курсу звернути на організацію самостійної роботи ЗВО, при цьому основні переваги самостійної роботи над наборами навчальних матеріалів є в науково-обґрунтованій структурованості, покроковому супроводі дисципліни, наявності системного зворотного зв'язку з викладачем;
- одним з різновидів організації такого навчання може бути системне застосування технології «Перевернутий клас», що передбачає надання ЗВО завдань для ознайомлення з новим матеріалом до того, як його пояснюватиме викладач на занятті;
- постійний моніторинг динаміки засвоєння матеріалу та навчальних досягнень ЗВО, що дає можливість викладачам вчасно діагностувати можливі освітні пробіли та вчасно на них реагувати;
- для діагностування залишкових знань варто у першу чергу визначити недоопрацьовані теми, розробити завдання для оцінювання навчальних досягнень, проаналізувати результати навчального процесу;
- розробити плани подолання освітніх втрат; для цього викладачам розробити завдання для діагностування остаточних знань ЗВО, приділяючи додаткову увагу «чутливим точкам» засвоєння тієї чи іншої теми, використовуючи колективні, групові або індивідуальні методи навчання з проведенням додаткових занять в будь який вільний час викладача та ЗВО.

Таким чином моделювання форми навчального процесу дає змогу не просто ефективно організувати сучасний освітній процес, а й спрогнозувати імовірний результат, тому питання вибору моделі дистанційного навчання є визначним для досягнення високого рівня якості вищої освіти.

Література:

1. Державна служба якості освіти в Україні. Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/>.
2. Маятіна Н. Сучасні моделі дистанційного навчання/ Маятіна Н. Лисенко Т. Дмитрієнко О.// Український педагогічний журнал, 2021.- № 2.- С.84-95.
3. Моделі дистанційного навчання. Режим доступу: <https://gymnazium.com.ua/storage/NewFolder%203/4%20%D0%9C%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9B%D0%86%20%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF>.

УДК 378.016

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Фоменко Г. Р., к.т.н., доцент,
fomenkogr@gmail.com

Гунько І. С., асистент,
irinagunko98@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Освітні технології при підготовці магістрів спрямовані на підвищення їх професіоналізму, формування особистостей, здатних до вирішення сучасних проблем. Формування спеціалістів інноваційного типу для роботи в сфері освіти може бути реалізовано в магістратурі вищого навчального закладу орієнтованого на підготовку до науково-дослідницької або професійної діяльності.

Інноваційне навчання орієнтоване на створення умов для підготовки спеціалістів здатних до змін, які мають місце у суспільстві, розвитку здібностей до творчості, а також різних форм мислення та співробітництва. Специфіку інноваційного навчання визначає його відкритість, передбачення результатів на основі постійної оцінки цінностей, здатність до сумісних дій у нових ситуаціях [1, 2].

Підготовка магістрів є важливим, перспективним, багатоваріантним, альтернативним типом діяльності. Майбутній магістр повинен мати не тільки фундаментальні знання, але і вміти відтворювати нове на основі творчого мислення. Тому необхідна організація єдиного освітнього, наукового і інноваційного простору який вміщує в себе освітній, науково-дослідницький та виробничий компоненти. В сучасних умовах науково-дослідницька і інноваційна діяльність між собою тісно пов'язані. З одного боку, інноваційна діяльність на ранніх етапах вміщує в себе науково-дослідницьку діяльність таку, як фундаментальні і прикладні наукові дослідження та експериментальні розробки. З другого боку, однією із функцій науково-дослідницької діяльності є інноваційна. Участь у розробках інноваційних проектів, наукових конкурсах, впровадженні отриманих наукових результатів сприяє процесу якісної підготовки магістрів. Для успішності виконання тієї чи іншої діяльності необхідно, щоб у магістранта сформувалась впевненість і готовність до цієї

діяльності [2]. До основних компонентів готовності магістрів до професійної діяльності, інноваційної науково-дослідницької роботи можна віднести: мотиваційний, когнітивний, операційний [2, 3]. В свою чергу мотиваційний компонент передбачає сформованість мотивів, а саме:

- розуміння сутності науково-дослідницької діяльності;
- освідомлення про значення отриманих знань, умінь та навичок для ефективної професійної діяльності;
- впевненість від творчої роботи в ході інноваційної науково-дослідницької діяльності;
- участь у наукових конференціях, семінарах, а також публікації результатів науково-дослідницької роботи;
- необхідність безперервної самоосвіти, саморозвитку для успішності у професійній діяльності.

Когнітивний компонент передбачає, що магістр повинен знати:

- методологію наукового дослідження;
- методологію науково-технічної творчості;
- основи прикладної науково-дослідницької діяльності по впровадженню наукових розробок, оформлення і презентації проектів;
- принципи роботи, технічні характеристики конструктивні особливості обладнання та пристроїв;
- перспективи технічного розвитку, особливості діяльності та організації виробництва.

При операційному компоненті магістр повинен:

- володіти навичками самостійної науково-дослідницької діяльності, які потребують відповідних знань у даному напрямку;
- формулювати та вирішувати задачі, які виникають в ході науково-дослідницької роботи, а також поглибленні професійних знань;
- вміти вибирати необхідні методи досліджень, удосконалювати існуючі та розробляти нові методи для вирішення задач дослідження;
- володіти навичками планування, проведення інженерного експерименту, проводити обробку та аналіз результатів експериментальних досліджень;
- володіти навичками підготовки, оформлення та уявлення матеріалів за результатами наукового дослідження для участі у наукових конкурсах, конференціях;
- доводити результати наукового дослідження до розробок і подальшого впровадження у практику.

Основною метою розвитку мотивації у навчальній діяльності виступає формування широкої мотиваційної направленості не тільки на результат, але і на усвідомлення особистої значимості в ході навчання і перетворення його в саморозвиток та в самопізнання [3, 4].

Мотиви пізнання здатні сформувати у магістра мотивацію досягнення, яка спрямована на успішність в процесі змагання з самим собою, бажання досягнення більш виконаних показників. Пізнавальні мотиви створюють умови для подолання кризових ситуацій, покращують пізнавальну активність і формують фундаменти для компетентності.

Компетентність, як інтеграційна якість особистості магістра, що формується в процесі навчання, яке вміщує не тільки придбані знання і навички професійної направленості, але і готовність використовувати ці знання, а також нести відповідальність за якість рішень які приймаються на основі цих знань. Компетентність передбачає отримання досвіду вирішення професійних задач в процесі навчання.

При підготовці магістрів робиться акцент на можливість оволодіння новими моделями, методами досліджень. На основі отриманих знань формуються навички розробок нових методичних підходів, а результати досліджень професійного представлення у науково-технічній документації [4].

Компетентний підхід в освіті встановлює новий тип результатів не зведених до форми відомостей і навичок, а орієнтованих на здатність і готовність спеціаліста до рішення різних наукових проблем у діяльності. Компетенція придатна не стільки до отримання і використання інформації, а вміщує:

- процес навчання: тоді компетенція це здатність перетворювати знання у досвід, а досвід у діяльність, узагальнювати і систематизувати знання; організувати свій власний освітній процес, бути здатним до вирішення проблем різного характеру, приймати на себе відповідальність за свою освіту;

- процес дослідження і пошуку: тоді компетенція це вміння працювати з різними джерелами інформації, з книгами, володіти основами наукової організації праці;

- організація розумового процесу: бачити взаємозв'язок між явищами, перенесення знань, оцінка явищ дійсності, вміти аналізувати, порівнювати та ін.;

- спілкування: навички виступів в аудиторії, вміння слухати і говорити, захищати свою точку зору, висловлювати свої думки;

– співробітництво: вміння працювати у колективі, співпрацювати, вирішувати конфлікти, вести монологи, діалог, встановлювати контакти;

– адаптація: вміння пристосовуватися до зміни умов, швидко використовувати інформацію і освоювати нову за короткий строк, реалізувати нові ідеї, бути психологічно стійким до труднощів.

Магістри повинні вміти сформулювати наступні ключові компетенції:

– здатність до самостійної пізнавальної діяльності, яка базується на основі різних джерел інформації;

– здатність до самостійного вирішення проблеми у сфері соціально-трудової діяльності, громадської та ін.;

– комунікативні здібності;

– здатність до проектної діяльності;

– здатність орієнтуватися у навколишньому світі і створювати власний світ як середовище духовного саморозвитку, вибір духовних цінностей.

Таким чином, сутність інноваційного освітнього процесу відповідає характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу.

Література:

1. Фролова Ю. Г. Система вищої освіти як необхідний елемент стратегії інноваційного розвитку. Державне та муніципальне управління, вчені записки СКАТС. 2012. №1 С. 241-246

2. Гречаник Б. В. Інноваційний потенціал вітчизняних ВНЗ: особливості та проблеми його формування. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2019 №11. С. 24-27

3. Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоритико-методологічний аспект: монографія. Житомир: Видавництво КДУ ім І.Франка. 2009. 43 с.

4. Саух П. Ю. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи. зб.н.процв ЖДУ. Житомир. Видавництво ЖДУ ім І. Франка. 2019, С. 14-47.

УДК 373.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС В ЧАСИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Хорошилова І. О., к.е.н., доцент;

Грищенко В. І., асистент

hia23@ukr.net

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Заради цифрової трансформації у всіх сферах життя суспільства, створення освітніх програм стає важливим завданням, яке сильно залежить від новаторських технологій. Прогрес у сфері техніки надає можливість вченим максимально реалізувати потенціал різноманітних дисциплін - комп'ютерних, гуманітарних, природничих тощо - що впливають на формування світогляду особистості.

Інноваційні процеси в освітньому середовищі, як і в інших галузях мають глобальний системний ефект впливу на основні складові компоненти навчального процесу, зокрема на структуру та діяльність педагогічної спільноти. На відміну від інших суспільних новинок, педагогічні інновації передбачають особистісний та творчий процес навчання. Оскільки освітня сфера є відображенням життєвих процесів, що відбуваються в суспільстві, то вона відповідно перебуває під впливом трансформації та глобалізації. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та відповідно зліт інновацій зокрема у забезпеченні економічного прогресу зумовлює все більші виклики в підготовці майбутніх фахівців.

Широкий спектр наукових досліджень, що розглядають інноваційні процеси у сфері освіти, свідчить про те, наскільки ця тематика є актуальною, а також підкреслює важливість застосування інноваційних підходів у процесі навчання студентів вищих навчальних закладів. Відповідно розвиток інновацій у підготовці студентів вищих навчальних закладів має бути спрямований на підвищення професійної мобільності та здатності до саморозвитку. Це вимагає використання новаторських методів навчання.

Сучасні ринкові умови господарювання вимагають від випускників економічного спрямування не лише відповідних фахових компетентностей, але й наявності норм загальнолюдської моральності та професійної етики; мати та уміти застосовувати творче мислення,

всебічну комунікабельність при роботі з актуальною інформацією, ефективне використання новітніх комп'ютерних технологій. Наприклад, що б забезпечити спроможності студентів до нестандартного та творчого мислення важливо впроваджувати в освітній процес інноваційні підходи до викладання дисциплін, використовуючи новітні методи та форми навчання, а саме інтерактивні методи, пов'язані з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

Освіта зараз має виконувати абсолютно нові функції, такі як: сприяння розвитку та стимулювання прояву особистості в ситуації освітньої альтернативи та освітнього вибору; розвиток та підтримка індивідуалізованого та персоналізованого освітнього середовища з метою сприяння особистості, що розвивається, в успішній побудові та реалізації власного унікального освітнього маршруту та життєвого шляху; спільне створення нових умов, способів та інструментів педагогічної взаємодії, у тому числі проектування та реалізація ширшого репертуару освітніх та педагогічних дискурсів (індивідуалізація, диференціація та персоналізація). Інноваційні технології в освіті - це особливий механізм, за допомогою якого реалізуються нові засоби та способи освітньої системи. Бо освіта, принаймні економічного спрямування, зокрема її якість та рівень безпосередньо формують інтелектуальний потенціал держави, тим самим забезпечуючи економічну, політичну самостійність; конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі.

Інноваційні методи дозволяють досягти певних цілей у процесі навчання, таких як:

- доступність сприйняття автентичних знань;
- систематизація навчального матеріалу;
- реалізація творчого підходу;
- саморозвиток;
- зняття психологічного бар'єру (побоювання спілкування, здійснення помилки).

Використання інноваційних методів у процесі навчання передбачає володіння цифровими технологіями обома сторонами навчального процесу. Навчання за допомогою інноваційних технологій передбачає безпечне та продуктивне використання гаджетів та можливостей мережі Інтернет у процесі кіберсоціалізації учнів. Тому застосування сучасних технічних засобів навчання гармонійно поєднується з творчим підходом освіти.

Основними методичними принципами під час виконання таких завдань є візуалізація і спостереження. При навчанні важливо приділяти увагу такому виду пізнання, як спостереження. Спостереження часто оцінюється лише в процесі та в результаті дослідницької діяльності, але воно є значним розвиваючим фактором під час групової творчої діяльності, це активний процес. Так під час груповий роботи створюється сприятлива можливість набуття досвіду тими учнями, які з певних причин ще можуть самостійно виконати завдання. Викладач або тьютор може також «призначити» спостерігача, який потім розповість про роботу групи, її плюси та мінуси, про сам проект та його результат. Для масової культури епохи постмодерну характерне широке використання таких прийомів як деконструкція, інтерпретація, іронія, еkleктичність, естетизація.

В умовах сучасної освіти не можна залишити без уваги використання дистанційних освітніх платформ. Одним із важливих позитивних аспектів навчання на освітніх платформах це можливість зниження психологічної напруги для здобувачів і, як наслідок, підвищення комунікативної активності. Взагалі то певна частина здобувачів уникають активної участі в освітньому процесі через сором'язливість, тривожність, тоді як у домашній обстановці ці особливості можуть бути подолані. Інноваційні технології дають можливість у процесі навчання поєднати теорію з практикою, сформувати знання з предмету, розвинути професійні навички та вміння. Коли ми створюємо сприятливі психолого-педагогічні умови та забезпечуємо узагальнення методичних принципів інноваційного навчання то безсумнівно все це в комплексі сприяє більш ефективному освоєнню програми в навчальному процесі. Відповідно слід забезпечити необхідні умови проведення онлайн-заняття до яких можна віднести:

- чітке планування навчального заняття та відбір необхідного навчального контенту у зв'язку з використанням певних інструментів програм для найкращої презентації матеріалу;
- цифрова компетентність та необхідні цифрові навички для роботи в програмі;
- довірчо-діалогічний стиль педагогічного спілкування та педагогічні технології залучення учнів до онлайн-спілкування;
- етика спілкування онлайн та захист особистого простору та думки співрозмовника.

Ми можемо зауважити, що інноваційні процеси мають вплив не

лише на методи та підходи до навчання, а також на організацію освітнього процесу в цілому. Сучасні вищі навчальні заклади все частіше звертають увагу на питання використання інновацій у організації навчання, що стає ключовим аспектом у підготовці майбутніх фахівців. Використання електронних ресурсів у процесі організації навчання дозволяє створити сприятливе освітнє середовище як для студентів, так і для викладачів. Цифровізація текстової інформації та використання мультимедіа дають можливість кожному учаснику освітнього процесу працювати з різноманітними онлайн платформами, що сприяє підвищенню рівня якості навчання.

Важливим аспектом проведення заняття є ідентифікація особистості здобувача, і під час атестації, а й у поточних заняттях. В умовах сьогодення, учасник освітнього процесу не завжди має відповідні технічні можливості присутності, але може демонструвати активність у чаті або форумі, що полегшує забезпечення процесу навчання. Це означає, що при проведенні заняття дистанційно викладач повинен уміти поєднувати подачу матеріалу з грамотним педагогічним спілкуванням, застосовувати сучасні технології для оптимізації інтерактивності та утримання мотивованості студентів. Створення електронних платформ, баз даних, розкладів і т.д. надає студентам можливість вільного доступу до навчальних матеріалів, ресурсів та інформації. Це важливий аспект, який сприяє покращенню організації та підготовки навчального процесу.

Література:

1. Лавриненко, Т. Н. (2022). Інформатизація системи управління освітою. Scientific World. <https://www.sworld.com.ua/index.php/technical-sciences-411/informatics-computer-science-and-automation-411/11382-411-0048>
2. Бойчук, Ю., & Боярська-Хоменко, А. (2022). Інновації у загальнопедагогічній підготовці майбутніх вчителів. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка., 2(38), 14–19. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.382>
3. Новіков, В. С. (2021). Сутність і функції інноваційної діяльності. Туристична бібліотека. <https://infotour.in.ua/novikov21.htm>

УДК 378

ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ОСОБИСТІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

*Шевченко В. І.**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Основний шлях поліпшення фізичного розвитку та забезпечення фізичної підготовленості - це розвиток рухових здібностей. При цьому необхідно, щоб формування та наступне вдосконалення рухової навички здійснювалось з одночасним розвитком її якісних показників.

Під час реалізації завдань з виховання та розвитку рухових здібностей і навичок застосовується термін "методика", який означає сукупність способів доцільного проведення тренувального процесу. Бажано, щоб в методиці були точні вказівки щодо виконання у визначеній послідовності певних дій, які призводять до вирішення поставленого завдання, із зазначенням основних параметрів цих дій та вірогідних результатів. При цьому необхідно уточняти деталі дій та корегувати процес залежно від конкретних завдань, ходу тренувального процесу та індивідуальних особливостей організму людини [1].

Принципова схема послідовності дій у розвитку рухових здібностей в процесі різних форм фізичного виховання включає такі розділи:

1. Вибір цілі: яку здібність розвивати, для застосування в якій конкретній сфері діяльності (спортивній, професійно-прикладній, побутовій, оздоровчій), до якого рівня (максимального, середньовікового, професійно-необхідного).

2. На підставі обраної цілі здійснюють вибір відповідних вправ, визначають їх основні ознаки і форми (вижимання штанги, присідання, біг, стрибки тощо).

3. Визначають відповідний спосіб виконання окремої вправи (величину обтяження, швидкість, тривалість тощо).

4. Обирають оптимальний спосіб повторення окремих вправ й їх місце в занятті.

5. Визначають тип побудови малого (тижневого) та більш тривалого тренувального циклів [2].

В результаті аналізу наукових досліджень, які представлені у працях багатьох авторів, можна зазначити, що сучасна система фізичного виховання в повному обсязі, не задовольняє потребу студентської молоді в руховій активності, не забезпечує необхідний рівень здоров'я, фізичної підготовленості, працездатності, науково обґрунтованими освітніми і оздоровчими технологіями, які можна використовувати в подальшій життєдіяльності. Необхідність пошуку вирішення проблеми вдосконалення процесу фізичного виховання є актуальною і вимагає кроків, спрямованих на покращення фізичної підготовленості особистості, та підготовки до майбутньої професійної діяльності чим і обумовлена тема дослідження.

Розглянемо розвиток спритності та координації як приклади рухової активності. Ефективність розвитку спритності багато в чому залежить від методів, які використовуються при цьому. Можна навести такі рекомендації з методики розвитку спритності: - основним завданням для розвитку спритності повинно бути оволодіння новими різноманітними руховими навичками та їх компонентами. Вивчення їх розширює базу, на якій можуть утворюватись нові координаційні зв'язки; - студент повинен безперервно засвоювати нові навички.

Це положення особливо відноситься до тих видів спорту, в яких одним з головних чинників є оволодіння складним і великим за обсягом матеріалу вправ (бокс, боротьба, гімнастика); - в той час, як інші фізичні здібності можна розвивати за допомогою виконання відносно простих рухів, вправи для розвитку спритності повинні відзначатися складністю в координаційно-руховому розумінні; - для того, щоб навчатись швидко змінювати рухові дії, в тренування необхідно включати рухливі й спортивні ігри, біг з перешкодами тощо; - розвиток спритності стимулюється підвищенням координаційних утруднень (наприклад, зміна швидкості і темпу руху, зміна способів виконання вправ, ускладнення вправ додатковими рухами, зміна протидії тих, хто займається при групових або парних вправах, виконання знайомих рухів в нових комбінаціях, дзеркальне виконання вправ тощо); - в тренуванні спортсменів, як правило, не плануються окремі заняття, які розвивають координаційні здібності [3].

Комплекси вправ, що сприяють їх вдосконаленню, повинні виконуватись практично щодня й органічно входити до програми тренувальних занять, ранкової гімнастики;

- вправи для розвитку спритності краще всього виконувати на початку основної частини тренувального заняття. Інтервали між ними повинні бути оптимальними. Обсяг вправ для розвитку спритності в рамках одного тренувального заняття повинен бути незначним, але заняття необхідно проводити частіше;

- найкращі умови для розвитку координаційних здібностей в дитячому та підлітковому віці, оскільки організм в цей час найбільш пластичний і тому можна рано закласти основи швидкого засвоєння нових складних рухових навичок [4].

Література:

1. Гаркуша С. В. Характеристика стану здоров'я сучасної молоді в Україні. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт. Чернігів: ЧНПУ, 2013. № 107. Т. 1. С. 92–95.
2. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : навч. посібник. 2-ге вид., випр. Х. : ОВС, 2008. 406 с.
3. Дубогай О. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини О. Дубогай. К. : Шк. світ ; Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.
4. Колумбет О. М. Розвиток координаційних здібностей молоді : Монографія. К. : Освіта України, 2014. 420 с.

ЗМІСТ

Секція 1. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ З
УРАХУВАННЯМ ЙОГО ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

<i>Bocharova, N., Yarovyi, I.</i> Enhancing multicultural team management in the global business environment: the role of artificial intelligence	3
<i>Rossolov, O., Popova, N.</i> Finding new methods for improving quality of the education in digitalization era	7
<i>Аршава О.О.</i> Інформаційно-цифрова компетентність педагога як фактор побудови сучасного освітнього середовища	9
<i>Безніс П. С.</i> Використання інформаційних технологій у галузі фізичного виховання	12
<i>Гнатов А. В., Аргун Щ. В., Балим Д. Ф.</i> Організація та проведення лабораторних і практичних занять в умовах військової агресії росії у прифронтових містах України	14
<i>Гулько І. С., Фоменко Г. Р.</i> Віртуальна реальність у навчанні: містобудівний симулятор «cities: skylines»	18
<i>Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С.</i> Цифровізація економіки як фактор ризику на ринку праці	21
<i>Крутько Т. В.</i> Соціальні мережі у галузі освіти	25
<i>Кудрявцев В. М.</i> Переваги використання штучного інтелекту у вищій освіті	27
<i>Кудрявцев В. М.</i> Ризики впровадження штучного інтелекту у закладах вищої освіти	31
<i>Кудрявцева О. В.</i> Цифровізація освіти: проблеми та перспективи	34
<i>Нестеренко В. Ю., Болотова Т. М.</i> Діджиталізація освітнього простору як відповідь на глобальні виклики сьогодення	38
<i>Прохоренко Т. Г.</i> Вплив глобалізації та інформатизації на сучасну освіту	40
<i>Розумовська Ю. О.</i> Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів збройних сил України в умовах діджиталізації освітнього простору	43
<i>Смолянук Р. В., Смолянук Н. В., Сєдов А. В., Онуфрієв В. Є.</i> Створення і використання віртуальних лабораторій в учбовому процесі	46
<i>Шубіна Л. Ю.</i> Цифровізація освіти: перспективи та бар'єри	50

Секція 2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

<i>Алмагамбетова С. Т.</i> Студенттердің оқу және кәсіби мотивациясын қалыптастыру мәселелері	52
<i>Алмагамбетова С. Т., Алмагамбетова Ш. Т.</i> Студенттердің ғылыми әлеуетін қалыптастыру мәселелері	55
<i>Баймолдина С. Ж.</i> «ҚР ЖІЖ СМЕТА» Бағдарламасында жобалық-ізвестіру жұмыстарының құнын анықтау	59
<i>Безніс П. С.</i> Здоровий спосіб життя та самоорганізація	61
<i>Бочарова Н. А., Ричкова Л. В.</i> Дослідження синергії між формальною, інформальною та неформальною освітою: основні переваги й недоліки	63
<i>Величко Я. І.</i> Адаптивне навчання та персоналізація з використанням штучного інтелекту	67
<i>Величко Я. І., Любота Д. Ю.</i> Формування етики, соціальної відповідальності та критичного мислення майбутніх фахівців у цифровому світі	71
<i>Вербицька В. І., Стороженко Т. В.</i> Система професійних навичок та компетенцій майбутніх фахівців в умовах цифровізації освіти	75
<i>Водолажська Т. О., Попович Є. С., Граčov Д. С.</i> Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців – менеджерів	77
<i>Водолажська Т. О., Семенова Т. Ю.</i> Сучасний ринок праці : дослідження запитуваних hard і soft skills логістів	79
<i>Деділова Т. В.</i> Актуалізація питання поточної оцінки роботи здобувачів вищої освіти на лекційних і практичних заняттях в контексті їх інтерактивності у навчанні	83
<i>Деділова Т. В., Токар І. І.</i> Переваги формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з підприємництва та торгівлі з використанням технологій дистанційного навчання	85
<i>Зайцев С. С.</i> Організація навчальної діяльності та мотивація студентів	87
<i>Захарова Е. В.</i> Підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах інновацій у вищої освіти	90
<i>Карипова М. Р.</i> Цифрлы технология – болашаққа батыл қадам	93
<i>Кирчата І. М., Кирчатий Ю. В.</i> Нові можливості доступу до знань в епоху цифровізації	97
<i>Майбородіна Н. В., Герасименко В. П.</i> Формування професійних компетентностей майбутніх агрономів в умовах діджиталізації	99
<i>Мусієнко І. В.</i> Огляд комп'ютерних технологій у навчальному процесі на прикладі геодезичних робіт	103
<i>Нестеренко В. Ю., Осьмірко І. В.</i> Компетентності здобувачів вищої освіти в умовах цифрового суспільства	107

Перунова О. М. Формулювання загальних компетенцій майбутніх фахівців в умовах цифрового суспільства при викладенні правових дисциплін	109
Подригало М. А., Тарасов Ю. В., Дудукалов Ю. В. Формування спектру компетенцій в підготовці фахівців з інжинірингу виробничо-транспортних систем	112
Полярус О. В. Основні підходи до моделювання якості цифрової освіти	115
Попова Н. В., Муха Т. А., Коренєв Є. І. Цифрова трансформація та її вплив на формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців у сфері маркетингу та менеджменту	119
Семенов А. І. Виклики цифрового освітнього середовища та цифрові компетенції викладача фізичної культури	122
Семенов А. І. Компетентнісний підхід в організації підготовки здобувачів вищої освіти	126
Стороженко Т. В. Гаджетизація сучасного вихователя як одна з професійних компетенцій	128
Хорошилова І. О., Грищенко В. І. Хмаро орієнтоване навчальне середовище - необхідність сьогодення	130
Юхно А. С. Підготовка фахівців із землеустрою та кадастру в умовах діджиталізації	134

Секція 3. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Алієв Р. А. Оздоровчі завдання в системі фізичного виховання ВНЗ.	136
Безніс О. Є. Новітні системи освіти та їх результативність	138
Безніс О. Є. Особливості проведення занять з фізичного виховання в країнах Азії	140
Водолажська Т. О., Дімітракієва С. Р. Закордонний досвід та особливості дотримання академічної доброчесності у закладах вищої освіти	144
Гармаш С. В. Питання щодо якості вищої освіти на сучасному етапі в аспекті кадрової безпеки	148
Гнатов А. В., Аргун Щ. В., Буряківський В. А. Проєкт Erasmus+ «Цифрова трансформація освітнього процесу в ЗВО України та Молдови для сталого співробітництва з підприємствами»	150
Дубінін Є. О., Абрамов Д. В., Полянський О. С., Дідюк Н. О. Науково-методична діяльність на шляху від студента до професора	154
Кірсанов М. В. Вдосконалення та функціонування педагогічних систем	157
Кірсанов М. В. Порівняння розвитку силових якостей на прикладі студентів-спортсменів, та студентів, що не займаються спортом	159
Коваленко Л. О. Сучасні методи підготовки фахівців в системі вищої освіти	161
Ковальова Т. В., Ковальов П. А. Напрями підвищення якості освіти в умовах воєнного стану	164

Коробко А. І., Панкова О. В., Котова Ю. М., Суржко К. А. Інтеграція міжнародних стандартів якості у внутрішню систему забезпечення якості закладу освіти	166
Кочина А. А. Міжнародний досвід забезпечення якості вищої освіти Фінляндії	169
Криворучко О. М., Кривенко Л. Ф., Фемяк О. А. Залучення стейкхолдерів до забезпечення якості реалізації освітньої діяльності в ЗВО	172
Кудрявцева О. В. Інструменти цифровізації як засіб підвищення якості освіти	176
Курилко М. Ф. Нові підходи у викладанні у організації занять з фізичного виховання	180
Любий Є. В., Ковцур К. Г. Результати опитування здобувачів щодо якості викладання освітніх компонентів	182
Медяник Г. А. Підходи до формування мультилінгвальної компетентності: зарубіжний досвід	184
Перунова О. М., Карпенко К. В. Конкурентоспроможність вітчизняної вищої освіти	187
Плотніков Є. К. Теоретичні підходи до організації наукової діяльності викладачів у навчальних закладах	189
Птиця Н. В., Птиця Г. Г. ЄВІ чи мовний сертифікат? Реформування умов вступу до закладів вищої освіти	192
Свічинський С. В. Способи визначення підготовленості здобувачів та викладачів до наукового пошуку інформації	197
Шевченко І. Ю. Деякі позитивні практики при проєктуванні освітніх програм	201
Яреценко Н. В., Забара Д. С. Особливості підвищення якості вищої освіти	203

Секція 4. ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Арсеньєва Н. О. Дуальна освіта, її переваги та особливості при впровадженні в українських навчальних закладах	206
Ачкасова Л. М. Проблеми впровадження дуальної освіти в Україні	209
Ачкасова Л. М., Колесник В. М. Досвід впровадження дуальної освіти в європейських країнах	213
Болдовський В. М., Болдовська К. П. Переваги і недоліки механізмів реалізації дуального навчання в системі вищої освіти	217
Федотова І. В., Холодков Є. М., Архінов О. В. Роль та перспективи взаємодії закладів вищої освіти з роботодавцями	220
Цимбал С. В. Основні засади формування моделі дуальної форми здобуття освіти	224

Секція 5. ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ

Fatahov I. V. Main factors affecting the competitiveness of the construction industry enterprise (Part 1)	226
Fatahov I. V. Main factors affecting the competitiveness of the construction industry enterprise (Part 2)	230
Fedotova Iryna, Rachwal-Mueller Agnieszka Academic. Key factors influencing the development of an inclusive organizational culture in higher education institutions	234
Kazimov N. A., Valizada A. P. Reconstruction of the infrastructure of Azerbaijan's liberated territories based on the concept of sustainable development	238
Kazimov Namig Alikhan, Jalilov Elshad Elshan. Features and advantages of construction outsourcing services	241
Məmmədov M. A., Qasımlı M. B. Şərqi Zəngəzur nəqliyyat dəhlizinin neft-qaz sənayesinin tikinti sektorunun inkişafında rolu	245
Şirinov B. H., Salamova İ. İ. Şirkətin strategiyasının formalaşdırılmasına təsir edən amillər	248
Valiyev Farahim Alif. Azerbaijan experience of managing infrastructure and investment-construction projects in territories liberated from occupation (Part 1)	253
Valiyev Farahim Alif Azerbaijan experience of managing infrastructure and investment-construction projects in territories liberated from occupation (Part 2)	256
Yusifov Elshad Masim, Asadli Elgun Ehtiram. Measures for effective organization of environmental management in Azerbaijan industry	260
Алієв Р. А. Професійно-прикладна фізична підготовка для студентів економічних спеціальностей	264
Аринушкіна Н. С., Грищенко Т. М., Бобошко А. О. Застосування інноваційних методів навчання для підвищення професійного рівня фахівців	266
Бабайлов В. К. Виключення з ризик-менеджменту понять «повна визначеність» і «повна невизначеність» як помилкових	269
Вербицька В. І. Стосовно розвитку критичного мислення у студентів	271
Гетьман О. О. Маніпуляція свідомістю: загроза чи психологічний інструмент	275
Гетьман О. О., Савченко С. С. Просування освітніх програм закладом вищої освіти	277
Деділова Т. В. Роль синергії у підвищенні ефективності навчального процесу у вищій освіті	279
Кузенбаева Э. Р. Мамандардың кәсіби дайындауындағы инновациялық білім беру технологиялары	281
Курилко М. Ф. Роль фізичної культури в житті майбутнього фахівця	284

Нестеренко В. Ю., Сідельнікова В. К. Освітні інновації у професійній підготовці фахівців економічних спеціальностей	286
Омарова А. Б. Қазақстан республикасындағы инновациялық экономика	288
Пахомова Л. В. Уточнення основного закону економіки	293
Погорєлова Т. О. Сучасні виклики вищої освіти в Німеччині	295
Сахно Є. Ю. Моделі дистанційного та змішаного навчання	298
Фоменко Г. Р., Гунько І. С. Особливості інноваційної діяльності в процесі підготовки фахівців вищої освіти	300
Хорошилова І. О., Грищенко В. І. Навчальний процес в часи інноваційних технологій	304
Шевченко В. І. Вплив рухової активності на особисті якості майбутнього фахівця	308

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-методичної конференції

«ВИЩА ОСВІТА ЗА НОВИМИ СТАНДАРТАМИ : ВИКЛИКИ У КОНТЕКСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»

04 квітня 2024 р.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

(українською, англійською, азербайджанською, казахською мовами)

Формат 60 x 84 / 16. Ум. друк. арк. 18,6. Тираж 300 прим. Зам. №18/5.

Видавництво «Факт»

Україна, 61166, м. Харків, вул. Бакуліна, 11, оф. 2-26.

+38 (050) 323-22-01, publish_fakt@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3172 від 22.04.2008.

Виготовлено у ФОП В. Є. Гудзинський

Україна, 61072, м. Харків, вул. 23-го Серпня, 27.

+38 (057) 340-52-26, for_veg@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХК № 269 від 23.11.2010.